

per infidelitatem, quia jam circumspexit me sol justitiæ, qui sua fide et gratia me circumquaque illuminavit.

PRIMUS SENSUS

TOTALIS,

De Christo et Ecclesia.

Possunt hæc quadrupliciter exponi, juxta quatuor sensus versu præcedenti assignatos; unde per solem accipi potest æstus, primo peccatorum mortalium, secundo venialium, tertio concupiscentiarum, quarto persecutionum et tribulationum.

Primo. Primo ergo aliqui sic exponunt, q. d. Nolite me mirari meque despiciere, quod fusca sim, non per naturam, sed per præterita idololatriæ, libidinis, gulæ, superbiam, etc., scelera, quia sol, id est æstus tentationum me fœdavit et denigravit, sed has maculas elui baptismo et pœnitentia: ita Nysseus, Aponius et alii. Aponius tamen per solem accipit diabolium, qui fere est incentor omnium tentationis qua decoloramur.

Unde Chaldaeus more suo hæc tribuens Judæis sic vertit, dicit catus Israel coram populis: Nolite me despiciere eo quod nigrior vobis sum, et quia feci juxta opera vestra, et adoravi solem et lunam. Sic et Theodotion: Denigrata, inquit, sum, dum creaturas adoro præterito Creatore, et solem hunc visibilem colo pro sole justitiæ; sed brevi candidabor per Christi gratiam, tuncque exclamabitis: Quæ est ista, quæ ascendit dealbata? » Cantic. VIII, 5.

Porro S. Ambrosius, in Psalm. cxviii, serm. 2, legens, non est intuitus me sol, puta sol justitiæ, id est Christus, hunc versum accipit de Synagoga relicta, et ad tempus rejecta a Christo, cum scilicet Evangelium a Judæis incredulis transtulit ad gentes. Dicit ergo Synagoga Judæorum, inquit S. Ambrosius: « Nolite refugere me, quia fusca sum; ideo fusca sum, quia sol me reliquit justitiæ, qui ante illuminare consueverat, Malach. iv, 2; amisi colorem vultus mei, obtusa facta est acies oculorum meorum, quibus ante solem videbam. In tenebris ambulo, quia diem Christi nescio, Joan. xii, 35. Nolite tamen despiciere me, quoniam qui reliquit, potest rursus aspiciere, misereri iterum. Solet congregare dispersos, desertos requirere, colligere destitutos. » Et post pauca: « Non est intuitus me sol, et ideo offuscata sum. Sed lucet sol super justos et injustos, super justos pro gratia, super injustos pro misericordia: illis mercedem meritorum tribuens, istis peccata dimittens. Et gentibus non lucebat ante, nunc lucet. Nunc illis oritur, qui oriebat mihi, qui illis remisit, remittet et mihi. Nolite arbitrari quoniam offuscata sum, quod penitus reliquerit me sol, et jam non intueatur, nec revisat nigram. Dissimulavit a me, quia non servavi mandata ejus: reconciliabitur, cum viderit meorum pœnitentiam delictorum. Non vidit me sol, quia non recepi advenientem, non aperui fenestras, ut lumen vitæ intraret. Cum

aperuero, illuminabit oculos meos, qui venit ut totum mundum illuminaret, et videant etiam non videntes. »

Idem, serm. 12 in Psal. cxviii, id ipsum attribuit Ecclesiæ gentium, quasi ipsa Synagoga sibi objicienti gentilismum humiliter respondeat, confitendo priorem suam idololatriæ nigredinem, eo quod sol fidei Christi eam, utpote aspectu ejus indignam, non respexerit, q. d. Quia ego ad Christum credendo non aspexi, hinc nec ille gratia sua me respexit, sed præterit et despexit, inquit Origenes, hom. 2 ex quatuor.

Rursum, Origenes, hom. 3, παραβλάπτει vertit, oblique aspexit, q. d. Fusca fui, quia oblique et distorte me aspexit sol justitiæ Christus, eo quod ego prior ipsum oblique et perverse aspexerim: omnis enim obliquitatis et perversitatis causa et origo est a nobis, juxta illud Levit. xxvi, 23, juxta Septuaginta: Si incesseritis mecum obliqui, et ego ambulabo in furore meo vobiscum obliquus. Hæc Origenes.

Secundo, Ecclesia et anima justa dicit de se: Nolite mirari quod fusca sim per defectus et culpas veniales: hi enim non denigrant, sed offuscant animæ nitorem, quia decoloravit me sol, id est æstus tentationis.

Tertio, q. d. Nolite mirari quod fusca sim per varias passionum fuligines et caligines, quia hæc jugiter exhalat innata mihi concupiscentia, quæ me decolorat. Unde S. Hieronymus in cap. iii Amos, notat quod, sicut corpora otiosa et inertia sole feriente uruntur et fuscantur, sic quoque otiosi otioque marcentes tentationum æstu flammantur et denigrantur; quæ vero in sole moventur, ambulant et laborant, solis radios parum sentiunt: sic quoque homines laboriosi, qui ad luctas et certamina se præparant, superant mundi injurias, et benedictionem Spiritus Sancti consequuntur, dicentis ad justum: « Per diem sol non uret te, neque luna per noctem, » Psal. cxx, 6.

Quarto et genuine, q. d. Nolite mirari quod per tribulationes et ærumnas fuscata sim, quia hæc me decoloravit æstus persecutionis; sed idem mihi patientiam et constantiam afflavit, quæ longe magis me illustrat. Ita Cassiodorus, Beda, Justus Orgelitanus et alii. Simili sensu de Nazaræis in excidio Hierosolymæ fame luridis et atris, ait Jeremias: « Denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis, » Thren. iv, 8. Hunc esse sensum liquet ex eo quod sequitur: « Filii matris meæ pugnaverunt contra me. »

Paulo aliter S. Anselmus: Decoloravit, inquit, me sol justitiæ Christus, quia ob ejus fidem et amore persecutiones hæc sustineo, quibus offuscator. Et S. Gregorius ac S. Bernardus, serm. 28, qui sic explicant, q. d. Candida sum et pura in me ipsa, sed fusca videor, si cum splendore sanctitatis Christi comparer: hic enim tantus est, ut me offuscet et quasi decoloret, sicut stellæ, oriente sole, ejus splendore offuscantur.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima justa.

Hæc omnia quæ de Ecclesia dixi, attribue animæ solo nomine commutato, quibus adde :

Sol cha- Symbolice, sol accendens, itaque quasi consu- ritas. mens et denigrans animam, est charitatis æstus, item ardens desiderium fruendi Deo, atque zelus justitiæ quo quasi tabescit anima, cum videt Dei offensas et animarum perditionem, juxta illud *Psal. LXVIII, 10* : « Zelus domus tuæ comedit me ; » et illud *Psal. CXVIII, 139* : « Tabescere me fecit zelus meus : quia oblitus sunt verba tua inimici mei. » Ita S. Bernardus, *serm. 28*, qui et addit charitatem quasi decolorare animam, dum eam urit et cruciat, ut fletat cum flentibus, infirmetur cum infirmis, dicatque cum Paulo : « Quis infirmatur, et ego non infirmor ? quis scandalizatur, et ego non uror ? » II *Cor. XI, 29*.

Simili modo desiderium fruendi Deo languorem inducit animæ, indeque quasi pallorem, fuscadinem et deliquium. Audi S. Bernardum : « Vel decolorari a sole, est ignescere charitate fraterna, flere cum flentibus, cum infirmantibus infirmari, uri ad scandala singulorum. Vel sic : Sol justitiæ decoloravit me Christus, cujus amore languet. Languor iste, coloris quædam exterminatio est, et defectus in desiderio animæ, unde et dicit : Memor fui Dei, et delectatus sum, et exercitatus sum : et defecit spiritus meus, *Ps. LXXVI, 4*. Ergo instar urentis solis, desiderii ardor peregrinantem in corpore decolorat, dum vultui gloriæ inhiantem, impatientem facit repulsa, et exerceat amantem dilatio. Quis nostrum ita sancto amore ardet, ut desiderio videndi Christum, omnem colorem præsentis gloriæ, lætitiæque fastidiat et deponat, illa ei prophetica voce contestans : Et diem hominis non desideravi, tu scis ? etc. *Jerem. XVII, vers. 16* : item cum S. David : Renuit consolari anima mea, *Psal. LXXVI, 3*, id est, præsentium bonorum inani lætitiâ despicit colorari. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

B. Virgo (fusca. Primo, B. Virgo quoad colorem fuit fusca et subnigra, quales sunt Ægyptii et Palæstini, quia sole torrentur. Id liquet ex imagine ejus a S. Luca depicta, quæ Romæ in Basilica S. Mariæ Majoris religiose colitur. Unde Nicephorus, II *Hist. cap. XXIII*, ex S. Epiphano, sic ejus formam describit : « Colore fuit triticeo, capillo flavo, oculis acribus, subflavas et tanquam oleæ colore pupillas in eis habens ; supercilia ei erant inflexa et decenter nigra, nasus longior, labia florida, et verborum suavitate plena ; facies non rotunda et acuta, sed aliquanto longior, manus simul et digiti longio-

res. » Eadem habent S. Anselmus et Cedrenus in *Compendio*. Huc facit et Theocritus, *Idyl. 10*, qui Syras feminas esse fuscas hisce versibus testatur :

Bombyce gratiosa, vocant te omnes
Gracilem sole combustam,
Ego autem solus mel recens.

Secundo, B. Virgo in puritate et sanctitate fuit lucidissima ; quæ tamen si cum transcendenti sanctitate Dei et Christi comparetur, videtur offuscari, sicut lunæ fulgor splendore solis hebetatur et fuscatur.

Tertio, fusca fuit, quia gravida fœtum utero gessit, eumque peperit sicut matres cæteræ, quæ dum concipiunt et pariunt, pallescunt et fuscantur : at B. Virgo conceptu et partu hoc non fuscata, sed potius deaurata et quasi deificata fuit, quia concepit et peperit Dei Filium, qui est lux mundi. Ita Rupertus : « Nolite, ait, filiæ Jerusalem, considerare me quod fusca sim, id est corrupta ; quia quod tumentem habeo uterum, quod inventa sum in utero habens, non fecit vir, quia virum non cognosco, sed ita decoloravit me sol. Verus sol, et sole Deus longe pulchrior, semetipso me implevit, de semetipso uterum meum tumentem reddidit. Hoccine est decolorari ? Non apud vos, o filiæ Jerusalem, quæ habetis oculum simplicem, sed apud superbiorum cogitationes, quorum nequam est oculus. Non erat nequam oculus Joseph, sed quamdam excusabilem ignorantie nebulam habens, cito purgatus est, dicente sibi angelo Domini, quod sana cute decolorata essem, quam non flamma ignis de deorsum, sed desuper sol decoloravit, quod salva virginitate gravida essem ; quam non vir terrenus, sed Pater cælestis de Spiritu Sancto gravidam fecit. » Maternitas ergo virginitatem in B. Virgine non decoloravit, sed summe decoravit.

Denique in passione Christi assistens cruci non tam solis quam doloris ardoribus fuit fuscata, sed hanc fuscadinem mox absternit gloriosa Christi resurrectio et apparitio. Ita Hailgrinus et Guilielmus, *q. d.* Nolite me contemnere propter filii passionem et meam compassionem, aut propter totius vite varias contumelias, irrisiones et afflictiones : hæc enim nulla mea vel filii culpa meritove accidere, sed quia decoloravit me sol judicæ invidiæ et æstus afflictionum, eo quod filius meus me suæ passioni conformari et assimilari voluerit.

FILII MATRIS MEÆ PUGNAVERUNT CONTRA ME, POSUERUNT ME CUSTODEM IN VINIS : VINIAM MEAM NON CUSTODIVI.

PUGNAVERUNT CONTRA ME. — Hebraice נִחַרְוּ נִי נִיחָרָוּ vi, id est irati sunt, vel excauduerunt in me ; alii, contenderunt, vel rixati sunt contra me ; Origenes, dimicaverunt in me ; Septuaginta, pugnaverunt ἐν ἐμοί, id est in me, in ablativo, id est pro me ; vel in me, id est contra me, ut passim vertunt

Varia
versio-
nes.

alii. Sæpe enim *in epai*, id est *in me*, a Græcis sumitu pre sic *me*, id est *contra me*, in accusativo; potest tamen *in me* sumi proprie in ablativo, uti mox ostendam; Symmachus, *oppugnaverunt me*.

POSUERUNT ME CUSTODEM IN VINEIS, VINEAM MEAM NON CUSTODIVI. — Pro *meam* Hebræa habent, *quæ mihi est*, scilicet propria vel hæreditaria, aut dotalis, aut meis laboribus parta, aut mihi singulariter chara et dilecta; Vatablus, *fili namque matris meæ exardescens in me posuerunt me custodem vinearum; ego autem vineam meam non custodivi*.

Grammaticæ.

Grammaticæ, sponsa dat causam cur decolorarit eam sol, quod scilicet fratres persequentes illam cogent agere custodem in vineis alienis, ut propriam vineam custodire non potuerit: in quibus dum singula lustrando et custodiendo oberat, radiis solis percussa, decolorata et obfuscata sit. Ita Aben-Ezra.

FILII MATRIS MEÆ, — sunt fratres mei, ex eadem matre et eodem utero geniti, qui proinde me, ut sororem suam uterinam defendere et summe diligere debuerunt; hi tamen contra omnem naturæ jus et fas, contra omnem fraternum et maternum amorem pugnaverunt contra me. Magis enim se mutuo diligere solent fratres et sorores ex eadem matre, quam ex eodem patre, sed ex alia matre geniti: mater enim magis suos filios, uti in suo utero conceptos, sic et jam natos in sua domo continuaque educatione et cura associatos, inter se unit et copulat. Rursum *fili matris* hic vocantur ex alio patre geniti, ideoque dissimiles habentes amores, affectus et mores, ob quos pugnaverunt contra sororem suam uterinam, ab alio patre genitam.

Filii matris, qui? Resp. Primo, gentes idololatras.

Jam quoad sensum parabolicum et germanum per *fili matris*, primo, aliqui accipiunt filios Evæ, puta gentes quaslibet idololatrias, quæ oppugnaverunt Ecclesiam: Lyranus accipit Pharaonem et Ægyptios, qui persecuti sunt filios Israel, *Exodi* 1. Utrique enim, post descensum Jacob in Ægyptum, erant nati in Ægypto; utriusque ergo erant filii ejusdem matris, id est terræ Ægypti.

Secundo, a judaismo apostata.

Secundo, alii accipiunt Judæos qui apostatando a Deo vero et Mose, desciverunt ad idola et ritus gentium tempore Judicum, Regum et Machabæorum, ut hæc querela non sit Ecclesiæ, sed Synagogæ, puta Judæorum rite Deum in judaismo colentium, q. d. Fratres mei Judæi ex eadem stirpe Israelis et Synagoga velut matre mecum progeniti, descendentes ad idola, me Synagogam fidelium Judæorum unum Deum colentium oppugnaverunt, atque multos ex eis perverterunt, et ad idololatriam suam pellexerunt, quos proinde posuerunt custodes in vineis, id est præsidet et præfectos in adulterinis idololatrarum cœtibus, ac perversis gentium religionibus, ut eas propagarent, omnesque Judæos ad illas traducerent; quo factum est ut vineam meam, id est veram Dei religionem, cultum et fidem, veramque Dei Synagogam custodire non potuerim, sed multi ex

ea defluerint ad vineas, id est synagogas gentium profanarum, juxta illud: « Vineæ Domini exercituum, domus Israel est: et vir Juda, germen ejus delectabile, et exspectavi ut faceret judicium, et ecce iniquitas; et justitiam, et ecce clamor, » *Isai* v, 7. Ita Chaldæus qui vertit, *quia propheta falsi fuerunt causa, ut devolveretur ira furoris Domini super me, et docuerunt me, ut servirem idolis vestris, et ambularem in institutis vestris; Domino autem sæculi, qui est Deus, non servivi, neque ambulavi in legibus ejus, neque custodivi præcepta ejus et legem ejus*. Verum sponsa in hoc Cantici libro est Ecclesia christianorum, non Synagoga judæorum; quare hæc verba sunt Ecclesiæ, non Synagogæ.

Tertio et genuine, « filii matris » hic intelliguntur Judæi persequentes Ecclesiam Christi: hi enim cum ea ex eadem matre, puta Synagoga (ex ea enim natus est Christus, apostoli, cæterique primi christiani, qui omnes fuere genere et gente Judæi, juxta illud: « De Sion exibit lex (evangelica), et verbum Domini de Jerusalem, » *Isai*. cap. II, 3), sunt geniti, sed ex alio patre, puta diabolo, cum Ecclesia prognata sit ex Deo et Christo, juxta illud: « Vos ex patre diabolo estis: et desideria patris vestri (ut me occidatis) vultis facere, » *Joan*. cap. VIII, 44. Sensus ergo est, q. d. Judæi obstinati in judaismo, me Ecclesiam Christi, id est apostolos et primos christianos, oppugnaverunt acerrime, ideoque coegerunt illos Judæam deserere, ac fugere ad gentes, ibique erigere et custodire vineas, id est Ecclesias exteras gentium: quo factum est ut vineam meam, id est Ecclesiam in Judæa sitam quæ mihi nativa et propria erat, ac unice a Christo commendata, custodire non potuerim: quare ab ea expulsa, oberrare coacta sum per vineas gentium, ubi varios solis, id est persecutionis, æstus perpessa, ærumnis decolorata, afflicta et obfuscata sum.

Tertio et genuine, Judæi.

Paraphrasis Ecclesiæ.

Ubi obiter nota fructum persecutionis Judæorum, hæc enim causa fuit conversionis omnium gentium: dum enim Judæi, ait Lyranus, voluerunt perturbare Ecclesiam, nolentes effecerunt ut Evangelium latius spargeretur, ac pro una Ecclesia in Judæa in omnibus gentibus constituerentur. Hoc est quod Judæis impropert Paulus: « Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes: sic enim præcepit nobis Dominus, » *Act*. XIII, 46. Ita Origenes, Cassiodorus, Beda, Justus Orgetitanus, Haymo, Anselmus et Bernardus, *serm*. 2. Unde Auctor *Imperfecti in S. Matth.* apud S. Chrysostomum, *homil.* 3: « Viperarum, ait, natura est rumpere viscera matrum suarum, et sic nasci. Quoniam ergo Judæi assidue persequentes prophetas, corruperunt matrem suam Synagogam, sicut ipsa lugens dicit in *Cant.*: Filii matris meæ pugnaverunt in me; ideo Joannes vocavit genuina viperarum, » *Luc*. III, 7. Quocirca huc alludens Christus inducit parabolam vineæ, in quam

mittens Deus operarios prophetas, qui omnes a colonis, id est a Judæis, occidebantur, tandem misit filium, qui ab eisdem crucifixus Judæam et Judæos disperdidit, *Matth.* cap. **XXI**, vers. 33.

Huc accedit S. Gregorius qui per *filios matris* accipit primos christianos judaizantes, qui sua importunitate coegerunt primitivam Ecclesiam judaizare, et servare circumcisionem cæteraque lege veteri præscripta. Huc accedunt et illi qui putant hic esse hystorologiam sive inversum ordinem; sic enim recto ordine hæc esse collocanda: « Posuerunt me (apostoli) custodem in vineis, » id est in ecclesiis gentium; quia « vineam meam (id est ecclesiam Judææ) non custodi, » id est custodire non potui; quoniam « filii matris meæ (judæi) pugnaverunt contra me. »

Quarto, *Quarto*, « filii matris » accipi possunt hæretici, qui Ecclesiam matrem suam, in qua baptizati et renati sunt, oppugnant, affligunt et decolorant, dum adulterinas suas vineas, id est synagogas Satanæ, in quibus suas hæreses docent, inducunt, eisque custodes, id est presbyteros, doctores et prædicatores præficiunt, quo fit ut Ecclesia orthodoxa se ipsam custodire nequeat, quin ab eis laceretur et lanietur. De his ait Joannes, *I Epist.* II, 19: « Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; » et Paulus, *Act.* **XX**, 30: « Ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. »

Quinto, *Quinto*, « filii matris » accipi possunt pravi Ecclesie pastores, episcopi et prælati, præsertim qui ambiunt episcopatus et prælaturas, ut constituentur custodes vinearum, id est præsidēs Ecclesiarum, non Christi et animarum studio, sed ut opes congerant, ac cæteris superbe præsentent et dominantur in cleris; quare hi vineam suam, id est Ecclesiam sibi commissam, non custodiunt, sed dissipant et evertunt. Ita Origenes, *homil.* 1, et Aponius. Vide S. Bernardum, *homil.* 30, ubi pulchre explicat quomodo animæ sanctæ fugiant custodiam vinearum, id est præfecturam Ecclesiarum, eo quod dicant: « Vineam meam non custodi, » id est, meam ipsius animam servare et regere nequeo; quomodo ergo regam alienas in tanto numero? Quare si invitæ præficiantur aliis, jugiter mœrent et lugent.

Symbolicè, Theodoretus, S. Gregorius, Philo Carpathius, et S. Bernardus, *serm.* 29, ac S. Ambrosius in *Psalm.* **CXVIII**, sermon. 2, ad vers. 1, per *filios matris* accipiunt apostolos, qui pugnaverunt contra Ecclesiam, sed in utilitatem Ecclesie, ut scilicet eam ab erroribus et vitis expurgarent, sicut contra Synagogam pugnaverunt prophete.

Idem de angelis sanctis accipit Origenes, *homil.* 2, qui in nobis pro nobis pugnant contra dæmones, ut scelera destruant, et virtutes inserant. Verum hæc accommodatitia sunt, non litteralia, imo litteræ parum consona.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo, « filii matris » oppugnant fratrem vel sororem suam, cum fideles impii persequuntur virum fidelem et religiosum, v. g. superiorem, prædicatorem, doctorem, etc., qui eorum impietatem et scelera redarguit, castigat et reformat. Quoties in monasteriis, capitulis, societatibus, urbibus, etc., videmus et audimus religiosos, canonicos, sacerdotes, cives dissolutos vel ambitiosos oppugnare suum ordinem, ecclesiam, congregationem, urbem? ut ipsa suspirans gemensque dicat: « Filii matris meæ pugnaverunt contra me. » Vide S. Bernardum, *serm.* 29.

Secundo, « filii matris, » id est ejusdem animæ, sunt sensus et concupiscentiæ, quæ ex eadem anima pullulantes oppugnant suam sororem, id est animæ rationem et mentem, dum ei rebellant, eamque ad sua concupita, puta ad bona sensibilia, contra legem Dei, quasi ad vineas adulterinas trahere satagunt, et reipsa sæpe pertrahunt; quo fit ut anima vineam suam, id est statum gratiæ, charitatis et virtutum, ex quo omnium honorum flores et fructus germinabunt, non custodiat, sed dissipet et prodigat, juxta illud: « Oculus meus deprædatus est animam meam, » *Thren.* III, 51. Ita S. Ambrosius, lib. *De Isaac et anima*, cap. IV: « Filii matris pugnaverunt in me. Hoc est, inquit, impugnaverunt me corporis passiones, carnis illecebræ decoloraverunt me, ideo sol justitiæ mihi non refulsit. »

Huc facit versio Septuaginta, *filii matris meæ pugnaverunt in me*. In eadem enim anima sunt concupiscentiæ, quæ luctantur contra rationem et mentem, juxta illud: « Caro concupiscit adversus spiritum: spiritus autem adversus carnem, » *Galat.* **V**, 17: quocirca religiosi, qui norunt quam difficile sit homini custodire vineam voluntatis suæ, quæ a sororibus suis, puta a tot concupiscentiis, assidue impugnatur, eam subjiciunt prælato, illiusque custodiæ committunt. Hinc nonnulli apud S. Bernardum, *serm.* 29, inter quos est Gregorius Nyssenus, *homil.* 2, et Psellus apud Theodoretum, per *filios matris* accipiunt dæmones, qui primitus creati fuerunt in cælo justi et recti, quasi filii supernæ Jerusalem matris nostræ; sed a Lucifero seducti rebellantes Deo, ideoque cælo expulsi, fideles Dei odio vatiniiano persequuntur, ideoque in eis excitant omnes pravos concupiscentiæ motus, qui eos decolorant, et sæpe comburunt perimuntque: nam « concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem, » *Jacob.* **I**, 15.

Anima ergo est quasi spiritualis vinea, cujus Pater æternus vinitor et agricola est, *Joan.* **XV**, 1.

Primo.

Secundo, filii matris, sensus et concupiscentia pugnant contra rationem.

Vinea est anima.

Quæ proinde rite culta fert botros suavissimos, ex quibus exprimitur vinum exultationis et confessionis; alioqui « uva eorum uva fellis et botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile, » *Deuter.* cap. xxxii, vers. 32. Rursum vinea est status cujusque, v. g. sacerdotium, conjugium, pastoratus, etc., sed præsertim virginitas; hæc enim suavissimas dat uvas et vinum devotionis, orationis, contemplationis, unionis cum Deo et Christo. Unde S. Ambrosius, *Exhort. ad virgin.*, ante medium: « Nemo inquit, auferat vineam animæ vestræ, et vilia olera serat. Vineam enim quidam fructus virginalis est; conjugia velut olerum plantaria sunt in quibus frequens zelus est; et ideo sicut olera herbarum cito cadunt atque marcescunt, nisi finem imponat senectus, aut ad perfectum vehat continentia. Non veniat ergo in vos Achab, qui concupiscat vineam vestram delere et extinguere; nec veniat in vos Jezabel, vanum illud et sæculare profluvium, hoc enim significatur vocabulo vana et vacua redundantia; sed veniat Nabuthe, qui venit a patre, sicut significat nominis ipsius interpretatio, qui vineam sanguine defendat suo, et pro ea mortem offerat. »

Et status
cujus-
que.

Allusio
ad para-
disum
terres-
trem. Alludit, ait Nyssenus, *homil.* 2, ad paradisum terrestrem, qui quasi vinea tradita fuit Adæ a Deo, ut eum custodiret, *Genes.* II, 15; sed Adam tentatus a dæmone et Eva, quasi a fratre et sorore sua, nec se, nec paradisum custodivit. Unde peccans, ex eo expulsus totam suam posteritatem perdidit, et peccato originali decoloravit. Idem enim facit homo, qui animam quasi vineam suam non custodit, sed eam peccato decolorat et dæmoni tradit, itaque excolit vineam, non paradisi, sed inferni; non virtutum, sed vitiorum; non legis divinæ, sed concupiscentiæ. Unde Nyssenus censet animam hic lugere casum et ruinam suam, qua a vinea paradisi expulsa est, quando in Adamo expugnata a serpente, non custodivit vineam immortalitatis, impassibilitatis, similitudinis Dei, et aversionis a peccato. Denique S. Gregorius, *homil.* 17 in *Evangel.*: « Vineæ, inquit, nostræ sunt actiones, quas usu quotidiani laboris excolimus; sed custodes in vineis positi vineam nostram non custodimus, quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nostræ negligimus. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Primo. *Primo*, Judæi sororem suam, id est B. Virginem genere Judæam, æque ac Christum ejus filium variis injuriis vexaverunt et insectati sunt. Unde nec filii morte, mortua sunt eorum odia. Pugnarunt, ait Rupertus, pugnas verborum, pugnas linguarum blasphemantium; prædicarunt illis

apostoli et filium meum esse Deum, et me Dei matrem, illum de Spiritu Sancto conceptum, me intactam virginem in partu et post partum permansisse. Mihi peculiaris erat cura populi mei; sed ejus improbitas coegit me hanc curam alio transferre. Verum Deus pro una vinea plurimas mihi colendas et custodiendas est largitus: Omnes custodiam, ait, meam habent, et habere desiderant, de meritis meis præsumentes, de intercessionibus meis confidentes, et pro hujusmodi custodia ad me jugiter clamantes. Sic Rupertus de peculiaribus totius orbis Ecclesiis. Nonne idem optime usurpemus de tot parthenopeis ubique sodalitiis, quæ privata quædam et peculiare sunt Deiparæ vineæ? ait Delrio.

Aliter Guilielmus: Judæi, inquit, pugnant ^{Secundo.} contra B. Virginem ejusque filium Salvatorem mundi, pugnaverunt contra suam salutem. Posuerunt B. Virginem custodem in vineis, quia ipsa contra eam usque ad mortem sævientibus, illa animam suam posuit in redemptionem (per Christum) pro multis, et ut multas vineas custodiret, vineam suam non custodivit, id est, ut multas animas salvas faceret, vitam suam suique filii morti exposuit.

VERS. 6. INDICA MIHI, QUEM DILIGIT ANIMA MEA, UBI PASCAS, UBI CUBES IN MERIDIE, NE VAGARI INCIPIAM POST GREGES SODALICUM TUORUM.

INDICA MIHI (tu, o sponse mi, qui es is) QUEM DILIGIT ANIMA MEA (plus quam seipsam, quia tu es anima et vita animæ meæ, Christus enim est filius charitatis, ipsaque dilectio, ait Origenes, *homil.* 2 e quatuor), UBI PASCAS, UBI CUBES IN MERIDIE (pro ubi hebraice est *אֵיכָה אֵיכָה echa*, quod verti quoque potest, *quomodo*, quasi modum pascendi gregem sponsa doceri postulet a sponso pastore), NE VAGARI INCIPIAM POST GREGES SODALICUM TUORUM. — Pro *cubes* hebraice est *תַּרְבִּיץ tarbits*, id est *cubare, accubare, quiescere facias gregem tuum*. S. Ambrosius, lib. *De Isaac et anima*, cap. IV, legit, *ubi manes*, ac tres S. Scripturæ sensus hic de-notari autumat.

Con-
structio
textus.

Grammaticæ, sponsa vineas custodiendo oberans solis radiis usta, decolorata et obfuscata petit a sponso pastore locum, in quo velut umbraculo cum gregibus quiescat et cubet *in meridie*, id est in ardore solis, ut ad eum se proripiat, ne sole torreatur, sed ibi sponsi sui umbra, quiete et pastu fruatur, ne alioqui umbram quærens, incipiat vagari, incidatque in sponsi sodales, id est æmulos, rivales et adversarios. Solent enim pastores in meridie greges ad stabula vel sylvas, aut valles umbrasas deducere, ne solis æstu feriantur, sed ibi partim ruminant, digerantque escam quam in agris comederunt, partim novam a pastore præparatam accipiunt. Sponsa ergo in æstu meridiei captat umbram qua refrigeretur, nec ullam meliorem putat, quam

illam in qua cubat sponsus, juxta quem meridianus fervor timendus non est.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Genuine. Parabolice et genuine, ad litteram significatur quod Ecclesia æstu persecutionis Judæorum et gentium afflicta et decolorata, petat a Christo sponso suo locum in quo fideles suos pascat, et cum iis refrigerium cubando capiet *in meridie*, id est in ardore tribulationis, ut ibidem a sponso pascatur, animetur, corroboretur, ne aliqui incidat in sponsi sodales, id est æmulos hæreticos, vel homines impios, a quibus pabulis hæresum, errorum et vitiorum pascatur. Unde Chaldaeus hæc more suo applicans Judæis, in captivitate ab idololatris vexatis et tentatis, sic vertit: « Quando pervenit tempus, ut Moses dissolveretur ab hoc sæculo, dixit coram Domino: Manifestum est coram me quod populus iste futurus est ut peccet, et vadat in captivitatem; nunc autem indica mihi quomodo gubernantur, et quomodo habitabunt inter populos, quorum decreta sunt his graviora calore et æstu in meridie, in revolutione Tammuz. »

Apposite Beda: « Bene, inquit, eum cujus præsidium flagitat, *dilectum animæ suæ* vocat; quia quo gravius est periculum, de quo eripi cupit, eo amplius illum, per quem se recipiendam novit, diligit. »

Magis pathetice Nyssenus, *hom. 2*: « Renuntia mihi, inquit, quem diligit anima mea; ita enim te nomino, quoniam nomen tuum superat omnem cogitationem et intelligentiam, nec universa natura particeps rationis id effari potest, aut comprehendere. Nomen enim tuum quo tua cognoscitur bonitas, est meæ animæ ad te habitudo; quomodo enim te non diligam, qui me sic dilexisti, etiamsi adeo nigra essem, ut animam tuam posueris pro ovibus quas tu pascis? Non potest cogitari hac major dilectio, quam tua anima meam permutare salutem. »

Meridies
symbolum
est
primo,
ardentis
persecutionis.
Nota, *meridies*, cum sol ardet, symbolum est primo, ardoris persecutionis et afflictionis, cum illa quasi est summa et in culmine; tunc enim vel maxime Ecclesia invocat Christum, ut sibi auxilium et refrigerium præstet. Ita Cassiodorus et Beda: « Christus, inquit, qui pascit oves suas, inter eas cubat in meridie, quia corda fidelium suorum, ne fervore tentationum intus arescant, memoria supernæ suavitatis reficit, et in eis ipse propitius manere consuevit. » Huc accedit S. Gregorius, qui per *meridie* accipit ardorem vitiorum: « In meridie, ait, Christus sub umbra pascit et cubat, quia in refrigeratione Spiritus Sancti sibi quasi requiem et pastum parat. Per *meridie* quippe ardor vitiorum exprimitur, per *umbram* vero spiritualis gratiæ status designatur. Meridie

ergo fervente in umbra Christus requiescit, quia dum in reprobis æstus vitiorum flagrat, ipse sponsæ suæ spiritum refrigerii tribuit, et in ea sibi delectabilem locum quietis efficit. Sed hoc sibi sponsa indicari deponit, quod nulli unquam declaratur, nisi ei qui idem sanctificatrici gratiæ munus percipit. »

Secundo, meridies symbolum est summæ claritatis fidei, æque ac summæ charitatis: in meridie enim clarissima est dies, æque ac ardentissima. Petit ergo sponsa locum sponsi in meridie, hoc est, petit ab aurora, id est a modica Dei cognitione, traduci ad clarissimam Dei et rerum fidei contemplationem, qua omnes errores Judæorum aliorumque infidelium velut nebulas illuminando dispellat. Petit quoque ardentissimam charitatem, ut ea succensa ardorem omnem persecutionis et tribulationis vincat et superet, juxta illud: « Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam, » *Cantic. viii, 7*. Huc facit illud, *Habac. iii, 3*: « Deus ab austro veniet; » « per quod significatur meridies, id est fervor charitatis et splendor veritatis, » ait S. Augustinus, *lib. X De Civit. xxxii*. Unde Origines hic, *hom. 2* e quatuor: « Postulat, inquit, sponsa a sponso ut ei locum secreti sui indicet et quietis, quandoquidem amoris impatiens etiam per meridiem cupit audire sponsum, eo præcipue tempore quo clarior lux, et splendor diei perfectus et purus est, ut assistat ei oves pascenti vel refrigeranti. » Idem, *hom. 1* e duabus: « Non quæro, ait, alia tempora, quando vespere, quando diluculo, quando in solis pascis occubitu. Illud tempus inquiri, quando in florente die, quando plena luce in majestatis tuæ splendore versaris. » Et S. Ambrosius, *IV Hexamer. cap. v*, alloquens Christum sic ait: « In meridiano pascis, hoc est in Ecclesiæ loco ubi justitia resplendet, ubi fulget iudicium; sicut meridies, ubi umbra non cernitur, ubi majores sunt dies, quod eis sol justitiæ tanquam æstivis diutius immoretur. » Idem, *serm. 2* in *Psalm. cxviii*: « Qui receperunt te, inquit, sicut salutis auctorem, in meridie sunt: illis lucet, illis calet gratia tua sicut meridies; illis meridies factus es, qui pascentur in divitiis tuis, et in te sperant. Ideo, ut dicit David: Educes quasi lumen eorum justitiam, et iudicium eorum tanquam meridiem, » *Psalm. xxxvi, vers. 6*. Idem in *Ehortatione ad virginem*: « Ubi Christus manet, nisi ubi justitiæ meridies fulget? Ideoque dicitur: In sole posuit tabernaculum suum, » *Psal. xxviii, vers. 6*.

Hinc Theodoretus docet hic notam veræ fidei et consequenter veræ Ecclesiæ assignari *meridie*, id est claram, publicam et universalem orthodoxæ fidei toto orbe prædicationem; in ea enim meridiatur Christus, indeque Ecclesia cognominatur *catholica*, id est universalis, sive toto orbe resplendens; cum hæreticorum sectæ laterbras et angulos quærant, nec nisi in una alterave

Secundo,
summæ
claritatis
et chari-
tatis.

Meridies,
id est
clara et
universa-
lis fidei
prædica-
tio, or-
thodoxæ
Ecclesiæ
nota.

provincia delitescant. Sic et S. Augustinus, lib. *De Unitate Ecclesiae*, cap. xiv.

Tertio, meridies Christi natalitas. *Tertio*, nonnulli censent Ecclesiam hic petere a Christo ubi cubet in meridie, id est ubi jaceat in præsepio, cum recens natus est. Licet enim natus sit post mediam noctem in tenebris, tamen in eadem luce sua illustravit orbem, ut videretur non esse nox, sed meridies, juxta illud dictum de angelo annuntiante pastoribus Christi ortum: « Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos, » *Luc. II, 9.*

Meridies Christi crucifixio. Melius tamen accipias per *meridiem*, Christi crucifixionem, in meridie enim crucifixus est, atque crux Christi Ecclesiae et fidelibus contra omnes persecutionum et tribulationum aëstus, certum fidumque præstat umbraculum et solatium. *Aurora* ergo vitæ Christi fuit in nativitate, *dies* in prædicatione, *meridies* in cruce, *vespera* in sepulcro. Ita Philo Carpathius. Tacite ergo sponsa, puta Ecclesia et anima fidelis, quæ plane configurari optat Christo crucifixo, ejusque crucem ferre sibi que imprimere, petit quomodo (hebræum enim כִּי עָחָה tam quomodo quam ubi significat), quomodo, inquam, Christus in *meridie*, id est in ferventissimo dolorum et tormentorum aëstu, ad horam nempe sextam, in duro crucis lectulo enbuerit, ut ad ejus similitudinem animum suum et studium attemperet, se denique totam ad Christi in meridie crucifixi exemplar figat et formet.

Quarto, meridies Jerusalem. *Quarto*, meridies symbolum est Jerusalem et Sionis, ubi Christus docuit, et Ecclesiam primam fidelium sanctorumque instituit, juxta illud *Isai. II, 31*: « De Sion exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. » Jerusalem enim vergit ad meridiem. Primi enim fideles in rebus dubiis et quacumque tribulatione confugebant ad B. Virginem et apostolos degentes in Jerusalem, ut ab iis lucem, robur et fervorem acciperent, ut patet *Act. xv, 13.*

Meridies, Ecclesia Romana. Rursum, *meridies* est Romana Ecclesia, ad quam S. Petrus, jubente Christo, ex Jerusalem et Antiochia transtulit primatum et pontificatum suum; unde ad illam, velut ad umbraculum et asylum, confugiunt ex toto orbe fideles in quavis difficultate et dubio, ut ab ea in fide illuminentur, et in Dei amore accendantur. In ea ergo sunt pabula orthodoxæ doctrinæ, fidei et rerum divinarum. Hinc Aponius per *meridiem* accipit cathedram Petri, sive Sedem Apostolicam: « Ista, inquit, pascua, evangelicæ scilicet doctrinæ, quæ apostolorum principi revelata est Petro, non videt anima, nisi quæ vestigia Petri credendo et confitendo prosecuta fuerit. »

Donatista refelluntur. Porro, perperam donatistæ hoc loco abutebantur, ut probarent apud se in Africa, esse veram Ecclesiam, quod Africa sit ad meridiem sita; sed eos recte refellit S. Augustinus, serm. 50 *De Verbis Domini secundum Joannem*: *Primo*, quod hæc sint verba sponsæ, id est Ecclesie, quærentis locum sponsi in *meridie*, non autem sponsi quærentis sponsam Ecclesiam; *secundo*, quod Ægyptus,

in qua erant examina sanctorum religiosorum, magis sit ad meridiem, quam Africa; *tertio*, quod in Africa duæ erant Ecclesie: una catholicorum, et altera donatistarum; quærit ergo sponsa in utra istarum cubet et pascat sponsus, *q. d.* « O quem dilexit anima mea, annuntia mihi, doce me. Audio enim in meridie, id est in Africa, duas esse partes, imo multas concisiones. Annuntia ergo mihi ubi pascis, quæ oves ad te pertinent, quod ovile illic me jubet amare, cui me debeo sociare, ne forte fiam velut operta. Illudunt enim quasi latenti, insultant quasi perditæ, quasi nusquam alibi existenti. Ne ergo quasi operta, quasi latens fiam super greges sodalium tuorum donatistarum, maximianistarum, rogatistarum, cætarumque pestium extra colligentium, et ideo spargentium, rogo te, annuntia mihi si illic pastorem meum requiram, ut non in gurgitem rebaptizationis incurram. » Hæc Augustinus. Vide eundem, lib. *De Unitate Ecclesie*, cap. xiv.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Anima sancta solis, id est tribulationis, tentationis et concupiscentiæ, ardore decolorata poscit opem Christi, qui fideles suos velut sol meridianus vera cognitione illustrat, et magno Dei amore inflamat, ut omnes ærumnas alacriter et ardentem superent, juxta illud, *Eccli. cap. xxxiv, 19*: « Oculi Domini super timentes eum, protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, et umbraculum meridiani. » Et illud, *Isai. xxv, 4*: « Quia factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua: spes a turbine, umbraculum ab aëstu. » Confugiunt ergo ad Christum, de quo Jeremias ait: « Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus, » *Thren. iv, 20.* Unde sponsa id quod hic petit consecuta, cap. II, 3, ait: « Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi. »

Hinc *meridies* notat statum perfectionis, in qua anima diligit Deum ex toto corde, ex tota mente et ex omnibus viribus. Audi S. Augustinum, serm. 50 *De Verbis Dom. secundum Joannem*: « Annuntia mihi ubi pascis, ubi cubas in meridie. Quid signat *meridies*? magnum fervorem, magnumque splendorem. Ergo notum fac mihi qui sint sapientes tui, spiritu ferventes, doctrina fulgentes. Dexteram tuam notam fac mihi, et eruditos corde in sapientia. Ipsi inhæream in corpore tuo, ipsis sociar, cum ipsis te fruar. Ergo annuntia mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne incurram in eos qui alia de te dicunt, aliud de te sentiunt, alia de te credunt, alia de te prædicant, et greges suos habent, et sodales tui sunt quia de tua mensa vivunt, et mensæ tuæ sacramenta pertractant; sodales enim dicti sunt, quod simul edant, quasi

Anima solis, id est tentationis ardore decolorata opem Christi implorat.

simul edales, » etc. Hinc idem S. Augustinus, epist. 48 ad Vincentium, per *meridiem* accipit justos, « in quibus luce fulgentibus et charitate ferventibus, quasi in meridie requiescit » Christus. In libro vero *De Unitate Ecclesiae*, xviii, Christus cubat in meridie, id est, inquit, in iis « qui habent charitatem, et non dividunt unitatem. » Quocirca Aponius per *meridiem* accipit sacras virgines, monachos et religiosos; nam « justorum semita, quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectam diem, » *Proverb.* iv, 18. Audi Origenem, *hom.* 2 e quatuor: « Si quando sol justitiæ Christus Ecclesiae suæ excelsa et ardua virtutum suarum secreta manifestat, amœna etiam pascua cubiliaque meridiana videbitur edocere. Nam cum adhuc initia habet discendi, et prima, ut ita dicam, ab eo scientiæ suscipit rudimenta, tunc dicit Propheta: Et adjuvabit eam mane diluculo. Nunc ergo quia perfectiora jam quærit, et excelsiora desiderat, meridianum scientiæ lumen exposcit, » juxta illud, *Psal.* xxvii, 5 et 6: « Revela Domino viam tuam: et ipse faciet. Et educet quasi lumen justitiam tuam, et iudicium tuum tanquam meridiem. »

Rursus Nyssen, *hom.* 2, censet sponsam hic petere pabulum Eucharistiæ, qua roborata viam capessat ad meridiem gloriæ cœlestis: « Doce me, inquit, dicere piam animam ubi pascas, ut salutaripercepta pastione, æterno implear nutrimento, quam qui non comedit, non potest ingredi vitam æternam; et accurrens ad fontem, divinum potum hauriam, quem tu tanquam ex fonte præbes sitientibus, aquam profundens ex tuo latere, ferro hac vena aperta, quam qui gustaverit, fit fons aquæ salientis in vitam æternam: si enim in his me pascas, me omnino facies cubare in meridie, quando in pace simul dormiens requiescam in luce quæ caret umbra, sole lucente super verticem, in qua tu cubare facis eos, quos tu pavisti, quando tu pueros tuos excipies tecum in cubile. Nemo autem hac meridiana requie dignus censetur, qui non fuerit filius lucis, et filius diei: qui autem ex æquo se separavit a vespertinis et matutinis tenebris, hoc est, ubi incipit malum, et in quo desinit, is in *meridie*, ut in eo cubet, collocatur a sole justitiæ. » Eucharistia recte vocatur *meridies*, tum quia continet Christum, qui est ipsa lux mundi; tum quia contra omnes tentationes et concupiscentias meridianum præbet umbraculum; tum quia confert plenitudinem charitatis, et deliciarum luminumque cœlestium, juxta illud: « Jesus, etc., cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem (amoris, id est extreme) dilexit eos, » *Joan.* xiii, 1.

Anagogice, *meridies* typus est cœli et cœlestis gloriæ: sicut enim in meridie sol totam suam vim illuminandi et calefaciendi exerit, eamque toti terræ communicat: sic Christus in cœlo totam quasi divinitatis suæ vim et gloriam exerit, primo in suam humanitatem, deinde in B. Virgi-

nem et sanctos omnes, qua eos in corpore et anima omni lætitia, voluptate bonisque omnibus replet, cumulat et beat. In hac vita ergo est *aurora* fidei, in altera *meridies* visionis et amoris, juxta illud: « Satiabor, cum apparuerit gloria tua, » *Psal.* xvi, vers. 15. Audi S. Bernardum, *serm.* 33: « O vere meridies, plenitudo fervoris et lucis, solis statio, umbrarum exterminatio, desiccatio paludum, fetorum depulsio! O perenne solstitium, quando jam non inclinabitur dies! o lumen meridianum, o vernalis temperies, o æstiva venustas, o autumnalis ubertas, et (ne quid videar præterisse o quies) et feriatio hiemalis! Aut certe si hoc magis probas, sola tunc hiems abiit et recessit. Hunc locum, inquit, tantæ claritatis, et pacis et plenitudinis indica mihi, ut, quemadmodum Jacob adhuc in corpore manens vidit Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima ejus, *Genes.* xxxii, 30: ita ego quoque te in lumine tuo et in decore tuo per mentis excessum meream contemplari pascentem uberius, quiescentem securius. Nam et hic pascis, sed non in saturitate; nec cubare licet, sed stare et vigilare oportet propter timores nocturnos. Heu! nec clara lux, nec plena refectio, nec mansio tuta; et ideo indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie. Beatam me dicis, cum esurio et sitio justitiam, *Psal.* lxxv, 6. Quid hoc ad illorum felicitatem, qui repleti sunt in bonis domus tuæ, qui epulantur et exultant in conspectu Dei, et delectantur in lætitia? » *Psal.* lxxvii, 4; et paucis interjectis: « Omnia mihi hic cedunt citra perfectum, plura præter votum, et tutum nihil. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo? » *Psal.* xv, 10. Vultum tuum, Domine, requiram: vultus tuus meridies est. Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie. Scio satis ubi pascas non cubans: indica mihi ubi pascas et cubes, » *Psal.* lxxvi, 8.

Hinc S. Augustinus in *Psal.* lxxv, per *meridiem* accipit beatam æternitatem: « Vespere, inquit, mane et meridie narrabo et annuntiabo: et exaudiet vocem meam. Evangeliza tu, noli tacere tu, dic quid accepisti. *Vespere* de præteritis, *mane* de futuris, *meridie* de sempiternis. Ideo ad id quod ait, *vespere*, pertinet quod exauditur vox ejus; finis enim in meridie est, sed inde non declinatur in occasum. In meridie enim lux excelsa est, splendor sapientiæ, fervor dilectionis. *Vespere*, mane et meridie: *vespere* Dominus in cruce, *mane* in resurrectione, *meridie* in ascensione. Et enarrabo *vespere* patientiam morientis, annuntiabo mane vitam resurrectionis, orabo ut exaudias meridie sedens ad dexteram Patris. »

Mystici et contemplativi per *meridiem* accipiunt summum contemplationis et amoris gradum. Unde S. Laurentius Justinianus, *De ligno vitæ*, tract. *De Orat.* cap. x, sex contemplationis gradus assignat, atque sextum et summum hunc ponit: « Sextus contemplationis gradus est, quando animus illa ex divini luminis irradiatione cognoscit,

Meridies
sunt cha-
ritate
ferventes.

Meridies
est in
Eucha-
ristia.

Cur?

Meridies
est in cœ-
lo.

Meridies,
beata æ-
ternitas.

Meridies
summus
contem-
plationis
gradus.

quibus omnis humana ratio declinat, et intelligibilium intelligentia rationem amittit, et omnem humanam rationem et intentionem transcendit. Hinc emanans fluminis impetus lætificat animum contemplantis memoria abundantiae suavitatis Dei: in quo gustu cum ad Deum totis præcordiis amandum facile abducat hominem potentia ejus, et virtus et gloria, majestas, bonitas, beatitudo, ad contemplanda ejus amabilia per seipsa in affectum cordis contemplantis elucescentia; hoc potissimum amantem rapit in amabilem, quia ipse in seipso est quidquid in eo amabile est, qui est totum quod est, quia bono amore ipsius boni sic se intendit pius affectus, ut non se inde revocet, donec unus cum eo spiritus effectus sit: quod cum in eo fuerit perfectum, jam solo mortalitatis velo differt ac dividitur a Sanctis sanctorum, a summa illa beatitudine supercœlestium, qua tamen in fide et spe ejus, quem amat, in conscientia fruitur. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Sensus primus.

Primo, Honorius Augustodunensis sic de ea exponit: « Mariæ anima Christum dilexit, ideo omnia secreta Patris ei innotuere. Castissima virgo fuit *meridies*, de Spiritu Sancto splendens et fervens, in quem Christus declinavit æstum libidinorum, et cubavit in ejus humilitate, pastus est in ejus castitate. Ne vagari, etc. Id est, notifica omnibus quod in me requieveris, ne hæretici dilacerent dicentes: Si virgo peperit, phantasma fuit. Et ego vagor per eorum greges, quia in secretis et conventiculis eorum sum psalmus eorum. » Hæc vera sunt, sed huic loco minus congrua.

Secundus.

Secundo, Rupertus hæc adaptat B. Virgini quærenti Christum triduo perditum, eumque inveniendi in templo: « Fili, inquit, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus et ego dolentes quærebamus te, » *Luc. II, 48*. In templo enim est *meridies*, id est doctrina veritatis, et ardens prædicatio charitatis.

Tertius.

Tertio, idem Rupertus et Guilielmus, atque ex iis Delrio censent his verbis B. Virginem aspirare *primo*, ad cœlum; *secundo*, ad Christum suum, ut eo fruatur facie ad faciem, *q. d.* Assume me quo assumptus es, ut tecum pascar, tecum cubem, quæ te olim tam devote pavi, et toties cubitum collocavi. Emissus es olim e sede magnitudinis tuæ, ut tecum esses et tecum laborares: emitte me nunc de carcere ærumnosæ vitæ hujus, ut tecum sim, et pausem tecum post tantos labores materni affectus. *Tertio*, non addere quem pascat, aut quos, ut nostrum exerceat intellectum; quia non tantum illic suos pascit, hoc est sanctos angelos, sed etiam humanitatem suam perennibus deliciis divinitatis suæ; unde postea dicitur ipsemet pasci inter lilia: pascit qua Deus, pascitur qua

homo. *Quarto*, addit *in meridie*, quia ibi sempiterna meridies est, ibi jugis fervor divinæ claritatis est, ubi cubat Jesus, ubi quiescit divinitati unita humanitas. Ibi pia mater petebat pasci ab ipso Deo, pasci cum ipso homine, ibi cum suo Jesu cubare. *Quinto*, sodales esse apostolos, qui in gentium dispersione quasi vagabantur Evangelium toto orbe circumferentes; petere autem piam matrem, ne, jam expletis maternis officiis omnibus, emerita et plena dierum, cum apostolis novum subire professionum et prædicationis laborem jubeatur, cui pares erant ipsi apostoli, Spiritus Sancti gratia et cœlesti luce satis instructi.

NE VAGARI INCIPIAM POST GREGES SODALIIUM TUORUM. — Pungit sponsa sponsum stimulo zelotypiæ, *q. d.* Indica mihi locum ubi cubes in meridie, alioqui periculum est ne vagando in tuos æmulos et corrivales incidam, qui te excluso me sibi in sponsam ambiunt, uti fecerunt sponsi Penelopes. Hebræa, *quia cur ero sicut vaga super greges sociorum tuorum?* Pro *sicut vaga*, hebraice est, כַּעֲטִיָּה *keoteiah*, id est *sicut amicta, operata, tecta, vel sicut operiens se, aut sicut declinans, divertens, vagans, errans*; alii, *sicut increpata et objugata*: ita Pagninus. Unde Septuaginta vertunt, *ne forte efficiar sicut adoperta super greges sodalium tuorum*. Pro *adoperta*, græce est περιελαμένην, quod S. Hieronymus in versione Origenis vertit, *cooperta*; alii, *circumducta*; Symmachus et ex eo Theodotion, περιελαμένην, id est *vaga, vacillans et errans*, aut potius *circumagitata et rotata, uti lapis rotatur in funda*, ut eum fundibularius majori impetu vibret et ejaculetur: περιελαμένην enim est *funda*.

Porro, ὅτι *amicta vel adoperta* quintupliciter accipi potest: *primo*, pro meretrice, hæc enim olim palliolo aut velo se tegere et operire solebat ex pudore, ne agnosceretur, uti patet de Thamar, *Genes. XXXVIII, 15*; unde Vatablus vertit, *neoberrans per greges sodalium tuorum videar palliolata*, id est *meretricula*; alii, *cur ergo quasi quæ declinat, et divertit ad greges sodalium tuorum?* hoc est, eorum qui se dicunt tuos sodales, cum quidvis aliud potius sint.

Secundo et melius *cooperta*, id est lugens, lugentes enim solent caput et faciem velo operire, præsertim viduæ, quæ lugent mortem mariti, *q. d.* Cur te, o sponse mi, absente, ego sponsa tua videbor vidua, et lugens tui absentiam velut mortem?

Posset *tertio*, ὅτι *cooperta* notare modestiam, honestatem et pudorem virginalem sponsæ, quæ se velat et tēgit, ne a sponsi sodalibus conspici queat, uti se velavit et pallio se cooperuit Rebecca, viso Isaac sponso suo, *Genes. XXIV, 63*. Sic enim virgines et sponsæ honestæ velant se, juxta præceptum Apostoli, I *Corinth. XI, 5*. Vide Tertullianum et ex eo S. Cyprianum, lib. *De Velandis virginibus*, et lib. *De Habitu mulierum*. Ita Origenes, *homil. I*, quem audi: « Nisi enim tu mihi annuntiaveris, incipio errabunda jactari; et dum te quæro, in

Varia versiones.

Adoperta quintupliciter. Primo, meretrix.

Secundo, lugens.

Tertio, modesta.

aliorum greges incurro; et quia aliorum erubescio, faciem meam absque mora mox contegere incipio. Sum quippe sponsa formosa, et aliis nudam faciem meam non ostendo, nisi tibi soli quem jam pridem deosculata sum.» Et S. Hieronymus, epist. 22 ad Eustochium, ex hoc loco docet virgines non ex parte, sed omnino et ex toto debere velare faciem: «Zelotypus, inquit, est Jesus, non vult ab aliis videri faciem suam, excuses licet atque causeris; obducto velamine ora contexi, et quæsi te ibi, et dixi: Annuntia mihi, ne quando efficiar sicut operta super greges sodalium tuorum; timebit et dicet: Si non cognoveris te,» etc.

Quarto, latens, incognita.

Quarto, S. Augustinus, epist. 48 ad Vincent., et lib. De Unitate Ecclesiæ, cap. xiv: *Cooperta*, inquit, id est obscura, latens et incognita. Ecclesia enim posita est a Christo in meridie, ut omnibus sit visibilis et conspicua: ergo non decet eam esse coopertam, id est latentem et absconditam, uti sunt ecclesiæ donatistarum aliorumque hæreticorum. Sic et Origenes, qui asserit idecirco Ecclesiam, vel animam Dei sponsam, requirere Christi cubicula, et plenitudinem scientiæ a Deo postulare, ne videatur esse una e philosophorum scholis, quæ *adoperta* nuncupatur, eo quod veritas apud eos operta sit et incognita.

Quinto, genuine, vagans, errans.

Quinto et optime, *cooperta* idem est quod vagans et errans, uti vertit Noster: femine enim cum domo abeunt, alioque vadunt, honestatis causa sese cooperiunt et tegunt. Petit ergo sponsa a sponso locum ubi cubet in meridie, id est in æstu persecutionum, ut ad eum confugiat, ne alioqui, inquit, ego, id est fideles mei qui sunt membra mea, præsertim in primitiva, novella et tennella Ecclesia, dispergantur, et vagando defleant ad gentes, idololatrias, hæreticos et philosophos, ac in eorum errorem inducantur, qui se jactant sodales Christi et veros pastores, doctoresque veritatis, cum sint socii et ministri diaboli. Unde Chaldaeus hæc more suo adaptans Judæis: «Et quare, inquit, erunt transmigrantes inter greges filiorum Esau et Ismael, qui applicant sibi idola sua pro sociis?» Ita Nyssenus, Philo Carpathius, Cassiodorus, Beda, Anselmus, S. Bernardus et alii.

Hæretici sodales Christi.

Recte notat Theodoretus hæreticos se vocare *sodales* Christi, quia habitum et nomen Christi circumferunt, nec nisi Evangelium Christi ore crepant, sed corde ei adversantur, juxta illud Pauli: «Habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes,» II Tim. III, 5. Rursum hæretici eundem habent baptismum aliaque sacramenta, quæ Christus et christiani. Denique *sodales* dicuntur, non quia amici, sed quia quasi ex æqualitate cum Christo certare contendunt, promittentes eadem bona suis sectatoribus, quæ Christus suis asseclis pollicetur; unde et eos a suo nomine nuncupant, donatistas a Donato, arianos ab Ario, pelagianos a Pelagio, sicuti christiani vocantur a Christo. Quocirca ab his Ecclesia (id est fideles rudiores in Ecclesia) fit vaga, erronea, et circum-

Quo sensu?

ducitur ac rotatur «omni vento doctrinæ ad circumventionem erroris,» ait Paulus, Ephes. IV, 14.

SODALIUM. — *Primo*, Origenes, homil. 2 ex quatuor, per *sodales* accipit angelos, quibus Deus gentium singularem curam distribuit et demandavit, q. d. Ne per gentes vager, et eorum angelis præsidibus subjiciar, quæ uni sponso Christo subdita sum, ejusque vicario S. Michaeli: hic enim nunc præses est Ecclesiæ, uti olim fuit Synagogæ.

Sodales qui? Resp. Primo, angeli.

Secundo, Rupertus per *sodales* accipit scribas et pharisæos, q. d. Ostende mihi, o Christe, ubi pascas tuos fideles, ne alioqui recidam in priores meos magistros, puta scribas mosaicos, qui me ad judaismum et judaicas traditiones ac superstitiones retrahant, sicut Magi quærentes Christum duce stella, cum eam velut meridiem se occultantem reliquerunt, inciderunt in Herodem et scribas, qui Christum et ob Christum Magos alia via in patriam redeuntes persecuti sunt, Matth. II, 16.

Secundo, scribas et pharisæi.

Tertio, S. Bernardus, serm. 33, accipit dæmones, præsertim meridianos, qui scilicet licet sint nox, id est tenebrosi per malitiam, tamen Christi meridiam, id est splendorem et fervorem fraudulenter simulat et ostentant, ut fideles ad se alliciant et decipiant, juxta illud Ps. XC, 6: «Ab incurso, et dæmonio meridiano. Itaque, inquit, nisi cordi illius, quem forte aliquod istiusmodi dæmonium meridianum tentandum acceperit, oriens ex alto illuxerit verus meridiem, qui falsum convincat et prodat; non poterit omnino caveri, sed tentabit et supplantabit sine dubio sub specie boni, pro bono scilicet malum incanto et improvido persuadens. Et tunc meridiem, id est major claritas, apparet tentans, cum quasi boni majoris imaginem præfert.»

Tertio, dæmones.

Quarto et optime, per *sodales* accipias hæreticos, philosophos cæterosque errorum magistros, qui discipulorum greges post se trahere satagunt, ac subinde christianos novellos ad se reipsa trahunt: hoc enim hic devitare cupit Ecclesia. Ita Cassiodorus, Justus Orgelitanus, Philo Carpathius, S. Anselmus et Bernardus.

Quarto, optime, hæretici, et cæteri cæcodoxi.

Tropologice, S. Gregorius per *sodales* accipit perversos christianos et falsos fratres, in quos fideles incidere metuit, ne ab eis pervertantur: «Vere, inquit, in quo Christus non cubat, vagatur; quia mens quam ille suavis et ponderosus Christi spiritus non implet, multis cogitationibus dissoluta circumfertur. Sed qui sunt sodales Christi, per quorum greges sponsa vagari pertimescit, nisi falsi quique christiani? qui aut nominis solius, aut etiam sacramentorum communione fratres Christi vocantur; quia electis, quos ipse *fratres* vocavit, in Ecclesia cohabitando sociantur. Quorum multitudines bene per exprobrationem greges appellantur: quia dum quasi irrationabilia animalia sine ordine vivunt, seductoribus spiritibus ad devorandum traduntur. Per hujusmodi greges vagatur, quisquis ab intimo desiderio expulsus, reproborum stultitiam per similes cupid-

Tropologice, sodales, perversi christiani.

tates imitatur.» Concupiscentia enim est vaga, facitque hominem vagum, ut ab una, quam expertus fastidit, transeat ad aliam et aliam sine fine, quia quaerit in eis satiem, et non invenit, juxta illud; *Isai. LVII, 17*: «Abiit vagus in via cordis sui.» Et illud *Jerem. I, 6*: «Grex perditus factus est populus meus: pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus: de monte in collem transierunt, obliti sunt cubilis sui.» Concupiscentia ergo circumducit animam ab una voluptate in aliam, ab uno scelere in aliud, eamque rotat, sicut rotatur lapis in funda, ad omnem injuriam et vim proximo inferendam, ac ad omne nefas, juxta illud, *Sapient. cap. IV, vers. 12*: «Inconstantia concupiscentiae transvertit sensum.» Hoc significat τὸ περιελαύνειν, id est *circumversa vel rotata in funda*, ut vertit Symmachus.

VOX SPONSI

ET SOCIORUM EJUS.

VERS. 7. SI IGNORAS TE, O PULCHERRIMA INTER MULIERES, EGREDERE, ET ABI POST VESTIGIA (hebraice, post calcaneos) GREGUM TUORUM, ET PASCE HEDOS TUOS JUXTA TABERNACULA PASTORUM.

Vatablus et alii hebraizantes τὸ te, cum dicitur, *si ignoras te*, censent hebraico pleonasmo redundare, et elegantiae duntaxat causa poni. Unde ipsi ex Hebraeo vertunt, *si ignoras tibi*, id est *si ignoras*, sicut mox in Hebraeo dicitur לֹא יָדַעְתִּי לַחַד, id est *egredere tibi*, id est *egredere*, et alibi saepe. Sic te vel tibi apud Latinos saepe redundat, ut *tute hoc fecisti, vade tibi, vive tibi, ecce tibi*, id est *ecce*. Sic sensus erit, *q. d.* Si ignoras, o sponsa, ubi cubem ego sponsus tuus in meridie, abi et sequere vestigia gregum et pastorum: inter eos enim me invenies quasi pastorem pastorem et principem. Hinc sensus valde facilis et planus est, et sententiam alias impeditam expedit, claramque efficit. Ita Titelmannus, Hortolanus, Sanchez, Soto Major et alii hebraice periti.

Si ignoras te. Verum Patres graeci et latini urgent et ponderant τὸ te, aequae ac Septuaginta vertentes σευτείν, id est *teipsam*. Sic sensus esse potest, *primo, q. d.* Si ignoras te, id est tuam pulchritudinem, pulchrumque tabernaculum, in quo pasco et cubo in meridie, quia tuum tabernaculum pariter meum est, sicut tua pulchritudo pariter mea est: ubi enim est sponsa, ibi est et sponsus; ubi est Ecclesia, ibi est et Christus. Quare si id ipsum ignoras, egredere et abi post vestigia gregum et fidelium tuorum: tui enim greges, mei quoque sunt; atque ubi greges mei sunt, ibi sum quoque ego earum fidus et individuus pastor. «Et pasce haedulos tuos juxta tabernacula pastorum,» puta apostolorum et doctorum: illos enim ego tibi praesides praefeci, et magistros constitui, atque ego in medio ipsorum versor et dego, uti dum viverem in medio ipsorum, a parentibus meis inventus sum in templo, *Luc. II, 46*, juxta illud: «Ecce

ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi,» *Matth. XXVIII, 20*. Quare per hosce pastores ego te vera doctrina pascam, et in omni solis, id est persecutionis ardore solabor et protegam: hoc si sequaris, non incipies vagari, nec incidet in meos sodales, id est aemulos et rivales haereticos, caeterorumque errorum magistros. Ita S. Athanasius in *Synopsi* et Justus Orgelitanus, qui recte notant causam ignorantiae sponsae, cur scilicet illa ignoret ubi sponsus cubet in meridie, esse quod ipsa ignoret seipsam suamque pulchri tudinem; quare eam introspiciat, atque in easponsum inveniet.

Secundo, Nyssenensis censet haec verba non esse sponsi, sed adolescentularum ad sponsam querentem se solis aestu decoloratam, *q. d.* Esto tibi decolorata videaris, revera tamen es pulchra per excellentiam, id est pulcherrima es mulierum; quod si ob persecutiones et aemulatas id ignoras, abi post tuos greges et pastores, ab illis audies te laudari, tuamque pulchritudinem plenis buccis concrepari. Verum hic sensus videtur impertinens; non enim respondet interrogationi sponsae querentis, non, an ipsa sit pulchra, sed ubi sponsus pascat et cubet in meridie.

Tertio, Titelmannus et alii censent haec dici per ironiam: pupugerat enim sponsa sponsum stimulo zelotypiae dicens: «Ne vagari incipiam;» quare sponsus stimulum hunc in eam jocando reflectit, veluti si amator quispiam volens persuadere sponsae, quod nusquam alibi sic possit, ut apud ipsum commode et honorifice tractari, ita eam alloquatur: Si ignoras temetipsam, o sponsa mea! si nondum tibi satis cognita est conditio tua, in qua apud me agis; egredere, et abi post amatores alios, illicque operam da tuis voluptatibus et desideriis explendis, ut videas et experientia ipsa tandem cognoscas quam sit dissimilis tua conditio ab illis quae aliis adherent amatoribus. Huc accedunt Cassiodorus et Beda, qui exponunt per comminationem, *q. d.* Si ignoras, o sponsa, quod pulchra facta sis per baptismum, et pulchrior futura per tribulationum, quas tibi idcirco immittere decrevi, tolerantiam, egredere a meo consortio, et errantium actus imitare. Et S. Gregorius hic: «Quisquis, inquit, nescit se in hoc positum, ut tentationes per sufferentiam vincat, a familiaritate Christi recedit, quia in bello positus cum Domino suo pugnare recusat.»

Quarto et genuine, videntur haec esse verba non solius sponsi, sed et sociorum ejus; unde et mox socii hi aiunt: «Murenulas aureas faciemus,» in plurali, non *faciam* in singulari, uti ibidem notant Justus, Rupertus, Anselmus et S. Bernardus. Sponsus ergo non per se, sed per socios suos respondet sponsae: «Si ignoras te,» id est tuas vias, tuos gressus, quibus ad me tendis, *q. d.* Si ignoras iter et viam, quam insistere debeas, ut ad locum, in quo pasco et cubo in meridie, pervenias. «Abi post vestigia gregum tuorum;» He-

Secundus.

Tertius.

Quartus, genuine.

bræa, *exi tibi in calcaneis ovium*; Septuaginta, *egredere tu in vestigiis gregum* (≠ enim tuorum non est in Hebræo, nec in Græco); Symmachus, *egressa vade secundum vestigia gregum*, hoc est, sequere fidem, vitam et mores priscorum fidelium, qui Deo placuerunt, puta patriarcharum et prophetarum. Hi enim sunt tui, id est non tam ad legem veterem, quam ad novam, Christique Ecclesiam pertinent, teste S. Augustino. «Pascere hædos tuos juxta tabernacula pastorum,» id est, infirmos tuos fideles et peccatores, qui male olent, ut hirci et hædi ob putidam concupiscentiam, pascito juxta tabernacula pastorum, id est juxta Ecclesias apostolorum, et eorum qui apostolis successerunt: ab iis enim in fide et virtute firmabuntur, et a concupiscentiis curabuntur; quare ibi invenient sponsum animæ suæ Christum *in meridie*, id est in fulgore doctrinæ et fervore charitatis, recubantem, suosque fideles per apostolos virosque apostolicos pascentem. Alludit grammatice ad hædos, qui naturali instinctu agnoscunt matres, easque ex odore agnoscens illico ad illas confugiunt. Fingitur enim hic sponsa hædos parvulos et infirmos pascere, et lactare juxta tabernacula pastorum, qui hircos et capras adultas pascunt; quare ex hædis, qui ex odore agnoscunt et advolant ad vicinas capras quasi matres suas, agnoscit sponsa pastrix ubi sit sponsus pastor ovium et caprarum.

Paraphrasis. Sensus est ergo, *q. d.* ait Hortolanus: Si quando, o Ecclesia sponsa mea pulcherrima, inter maximas persecutiones, et rerum omnium difficultates perplexa, et inops consilii hærebis, observa majorum tuorum fidem, et in perferendis malis infractum animum, quæque illi, his veluti pedibus suis difficiles ingressi vias, reliquerunt impressa vestigia, heroica sua facta, raræ fortitudinis ac constantiæ tibi tuoque gregi imitanda exempla. Iisdem tu quoque ingredi pedibus, eadem tere vestigia, eam rectam tuque et grex tuus perpetuam tenete viam: ea vos procul dubio, ad mea pastorum Principis aliorumque insignium pastorum perducet mapalia, in virentibus, irriguis et opacis Israeliticorum montium locis fixa. Ibi nullum, qui te deceptam vitiet, aut sollicitet, offendet pseudo-Christum, nullum pseudopropheta; sed me ipsum, qui te incorruptam perpetuo servaturus sum et ilibatam, verum Christum et legitimum sponsum tuum, meosque, qui gregem meum ex animi mei sententia, doctrina sana et scientia pascant, fidos pastores. Ibi jubeo ut pascas hædos tuos, tuos inquam filios tibi recens natos, quin et adultos, sed moribus adhuc et judicio neophytos, lascivientes, auribus prurientes, rerum novarum cupidos, et voluptatum (quarum virus redolent) magis quam mei amatores. Ibi tuos hædos a meridiano solis incommotis tutos, cum reliquo meo grege jubeo ut facias accubare, prædicando verbum opportune, importune obsecrando, increpando cum omni patientia et doctrina.

Huc accedit Chaldæus, qui de more Judæis hæc applicans sic vertit: «Dixit Sanctus et Benedictus Mosi propheta: Tu postulas ut deleatur illis exsiliium, Synagoga, quæ comparata est puellæ pulcherrimæ, et quam anima mea diligit, ambulet in viis justorum, et ordinet orationem suam in ore præfectorum suorum, et deducat generationes suas, et doceat filios suos, qui comparantur hædis caprarum, ut ambulent in domum ecclesiæ et in domum doctrinæ: et propter illud meritum sustentabuntur in captivitate, donec mittam eis regem Messiam, qui ducat eos in requiem ad tabernaculum ipsorum, quod est domus Sanctuarii, quam ædificabunt ei David et Salomon pastores Israel.»

Minus apposite aliqui pastores non veros, sed falsos hic accipiunt, *q. d.* Sequere vestigia gregum, id est fidem et mores priscorum justorum; sic fiet ut etiam impune hædos, id est fideles tuos imperfectos, ductare possis circa tabernacula pastorum, perfidorum, inquam, illorum sodalium, quos pertimescebas; ideoque decrevi te similem facere equitatu meo, robori et potentiæ, quam ostendi in curribus Pharaonis, scilicet prosternendis et mergendis in mari Rubro.

Denique solatur sponsus animatque sponsam, compellendo eam, «o pulcherrima mulierum,» *q. d.* Videris tibi, o sponsa, sole persecutionum decolorata et obfuscata, at scito te ex dono et gratia Dei esse pulcherrimam mulierum. Id explicat et confirmat, dum subdit: «Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis, collum tuum sicut monilia,» etc.

Tropologice, *primo*, «si ignoras te, egredere,» Tropologice. *q. d.* Cognitio sui ipsius est via ad cognitionem Dei, sicut ignoratio sui est ignoratio Dei: cognoscens enim suam infirmitatem, cogitur agnoscere Dei gratiam et omnipotentiam, eamque supplex invocare. Unde Agapetus Diaconus, *Admonit. ad Justinianum imperatorem*: «Qui se novit, inquit, Deum noscet. Deum noscens, Deo assimilabitur. Assimilabitur qui Deo dignus erit, qui nihil Deo indignum admittit, sed cogitat quæ Dei sunt; et quæ cogitat loquitur, et quæ loquitur facit.» Vide S. Bernardum, lib. II *De Consider. ad Eugenium*, cap. III, et S. Ambrosium, serm. 2 *in Psal. cxviii*, et Origenem hic, *homil. 2 ex quatuor*. Unde S. Hieronymus, epist. 23 *ad Eustochiam*: «Sis licet pulchra, inquit, et inter omnes mulieres species tua diligatur a me sponso tuo, nisi te cognoveris, et omni custodia servaveris cor tuum, nisi oculos juvenum fugeris, egredieris de thalamo meo, et pascas hædos, qui staturi sunt a sinistris.» Et S. Augustinus, serm. 50 *De Verbis Dom. secundum Joan.*: «Nisi, inquit, cognoveris temetipsam, quia una es, quia per omnes gentes es, quia casta es, quia colloquio perverso malorum sodalium corrumpi non debes; nisi cognoveris temetipsam, quia recte mihi desponsavit ille virginem castam exhibere Christo, recteque mihi

teipsam exhibeas, ne malis colloquiis, sicut serpens Evam seduxit astutia, sic et tui sensus corumpantur a castitate mea: nisi ergo talem cognoveris temetipsam, exi. Tu exi, aliis enim dicitur sum: Intra in gaudium Domini tui. Tibi non dicam: Intra, sed: Exi, ut sis inter eos qui ex nobis exierunt, exi tu: sed nisi cognoveris temetipsam, tunc exi; si autem cognoveris temetipsam, intra: si autem non cognoveris, exi tu in vestigiis gregum, et pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum. Exi in vestigiis, non gregis, sed gregum, et pasce non sicut Petrus oves meas, sed hædos tuos in tabernaculis, non Pastoris, sed pastorum, non unitatis, sed dissensionis. »

Secundo. *Secundo*, ut homo veniat ad Deum animæ sponsum, oportet egrediatur ex suis affectibus et amoribus inordinatis, ac quasi ex seipso, ut scilicet exuat veterem hominem; sic enim novum, puta Christum, induit. Unde S. Ambrosius, *De Anima et Isaac*, cap. IV, docet animam conciliari sibi Dei præsentiam per sui cognitionem et mortificationem: « Cognosce igitur te, inquit, et naturæ decorem, et exi quasi exuta vinculis pedum, et nudo exerta vestigio, ut carnalia integumenta non sentias, vestigium mentis tuæ corporalia vincula non implicent, ut pes tuus speciosus appareat, etc. Hoc est ergo quod ait: Exi tu in calcaneis gregum, et pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum; quia per greges regnum intelligimus, eo quod potestatis sit gregibus præsidere; præsidet autem unusquisque sibi quadam potestate regali, si coerceat in se corporis luxus, et servituti redigat carnem suam: ideo dictum est, *Luc. xvii, 21*: Regnum Dei intra vos est. Unde pulchre ait ad animam: Exi, id est exi a servitio, exi a carnis imperio atque dominatu; et exi non in carne, sed in spiritu, exi ad regimen potestatis; ideoque addidit: Pasce hædos tuos, id est, rege ea quæ in sinistra tua sunt. Nam si non regantur, facile labuntur. Coerce petulantiam et lasciviam tui corporis; edoma leves motus: pasce eos non in eis corporeis tabernaculis, sed in tabernaculis pastorum qui regere gregem norunt. Sunt enim amabilia tabernacula Israel, sicut nemora obumbrantia super flumen. » Hoc est quod Deus Abrahamæ, dum eum ad se evocaret, præcepit, dicens: « Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, » etc., *Gen. cap. xii, 1*. Hinc Joannes Carmelita sic explicat: Egredere, id est temetipsam interseca, medianque concide, ita ut mentem ab appetitu distermine, ac duo quasi agmina constituas: altero quidem in agmine appetitum sentientem, effrenesque ipsius motus recensabis; ab hoc vero agmine mentem voluntatemque segregabis, alterumque numerabis agmen, in quo teipsam repones, et, indicto bello, agminis primi colloquia commerciumque vitabis. Sic viam arripies luceque fruere. « Abi post vestigia gregum tuorum, » hoc est, post greges tradere, non ut a motibus appetitus effrenis traharis, sed ut quasi

Exeat homo a veteri homine, ut induat novum.

verbere inflicto teipsam urgeas, et quo mens vocat, recte ire compellas. « Pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum, » id est, sensus rebelles hædorum more, dum recens sanguis effervet, exultantes, cum domueris, dictoque jam feceris audientes, ne patiaris otio se tradere, aut tam cito deseras, ac si rebellare nequeant, neque soleant: sane si eos impune agere permiseris, fœdus rescindunt, ac in te uno connisu irruunt. Præsiede igitur illis, acriterque cæde, ac simul pasce juxta casas mapaliave pastorum, qui sunt viri rerum divinarum consultissimi, apostolorumque posterius ac hæredes, qui saluberrimas spiritualium dogmatum herbas sibi credito gregi carpendas porrigunt: quorum si dogmata toto pectore hauseris, ad meridiem ipsorum ducatu occyssime properabis.

Tertio, anima, ut Deum inveniat, debet sequi vestigia gregum, id est sanctorum, qui legem Dei sunt secuti, ac ejus in sacra Scriptura dogmata velut pabula depaverunt. Eadem hædos, id est petulantes et effrenes concupiscentiæ motus, refrenet ex disciplina pastorum.

Symbolice S. Bernardus: Greges Dei, ait, sunt creaturæ, ex quarum vestigiis, id est consideratione, vestigamus et pervenimus ad earum Creatorem, uti docet S. Thomas, I part., *Quest. V*, art. 6, et *Quest. XLVII*, art. 7. Vide S. Basilium, hom. 11 *Hexam.*, S. Augustinum, lib. X *Confess.* cap. VI, S. Gregorium, XII *Moral.* cap. VIII. Ita S. Antonius per hæc vestigia sponsi cubile, id est Dei thronum et gloriam agnovit, uti refert Nicephorus, lib. XI, cap. XLII. Unde S. Antonii hoc erat axioma, imo definitio mundi: « Quid est mundus? est liber divinitatis. Cœli enim enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmiter, » *Psal. xviii, 1*.

Porro, Nyssenensis legit, *si non cognoscis te ipsam, o pulchra inter mulieres, egredere tu ex vestigiis gregum, et pasce hædos in* (vel, ut alii codices habent, *pro*) *tabernaculis pastorum*: sicque explicat: « Anima, quæ ex nigra facta est pulchra, si est tibi curæ, ut longo tempore duret gratia et decor tuæ formæ, ne aberres post vestigia eorum qui præcesserunt; sequere rationem, non vulgarem hominum consuetudinem rationis expertem; non aspicias ad pecudum vestigia, quæ per calces eos significant, qui vitæ terrenæ sunt affixi, etc. Non est enim apertum an sit hædorum semita ea quæ apparet, quam tu sequeris, propterea quod a te non cernantur, qui vestigiis suis vitam triverunt. Postquam vitam transmiseris, et in mortis stabulo inclusa fueris, timendum est ne in gregem hædorum ascribaris, qui ad sinistram collocandi sunt, quos ignorans eorumque vestigiis inhærens, secuta es. » Et Origenes qui sic exponit, *q. d.* « Si non cognoveris te, quoniam regis es sponsa, et a me facta formosa, id tibi erit in pœnam, quod novissima fies in vestigiis pastorum; idque non inter oves et justos, sed inter hædos et peccatores,

Tertio.

Symbolice.

Hædi,
imman-
dæ cogi-
tationes.

cum quibus habitans non poteris habere partem mecum. » Huc accedit S. Gregorius : « Per hædos, inquit, immundæ cogitationes designantur; per *tabernacula pastorum* conventicula hæreticorum exprimuntur. Qui ergo pugnare nescit, juxta tabernacula pastorum hædos pascit : quia quisquis obsistentibus tentationum gladiis viriliter non resistit, immundæ cogitationes quasi hædos lascivos in corde nutrit, et efficitur ei similis, etiam qui a fide recedit. Anima vero quæ sponsa Christi effici concupiscit, qualiter se habeat, Christus eam docet, cum ei per comparisonem protinus dicit : Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea. »

Et S. Bernardus, *serm.* 35, qui hæc accipit ut comminationem, *q. d.* Si ignoras, id est si non consideras, non æstimas, non contemplanis immensa bona cœlestia, quæ tibi partim dedi, partim promisi, « egredere de sanctuario meo, corde tuo, ubi secretos sacrosque veritatis ac sapientiæ sensus dulciter haurire solebas, et magis tanquam de sæcularibus, pascendis et oblectandis tuæ carnis sensibus intricare. Hædos quippe (qui peccatum significant, et in judicio collocandi sunt a sinistris) dicit vagos et petulantes corporis sensus, per quos peccatum tanquam mors per fenestras intravit ad animam. Cui et bene congruit quod sequitur in Scriptura : Juxta tabernacula pastorum. »

De B.
Virgine.

Denique Rupertus hæc adaptat B. Virgini, quæ pulcherrima fuit omnium non tantum feminarum, sed et creaturarum omnium, in cujus utero quasi in templo, imo quasi in cœlo Christus cubavit, quasi Christus ei dicat : Cum non ignores te ipsam, quod sis mater Dei, ac benedicta inter mulieres, cognoscis pariter ubi ego cubem, nimirum in tua fide et humilitate. Tu enim dixisti : « Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Ergo ex fide et humilitate, imo fides et humilitas tota pulchritudo tua est, et hic est locus requietionis meæ; locus in quo dilectus tuus pascendo et cubando delicietur in meridie, id est in hoc tempore plenæ gratiæ, quando figura jam præterita res illuxit; umbra depulsa, sol veritatis ascendit. »

VERS. 8. EQUITATUI MEO IN CURRIBUS PHARAONIS
ASSIMILAVI TE, AMICA MEA.

Equita-
tus Pha-
raonis,
quis?

Pro *equitatu* hebraice est *לססתי* *lesusathi*, id est, ut Septuaginta, *τῆ ἵππου*, id est *equæ meæ*, vel potius *equitatu meo*; Syrus, *equæ meæ in curru Pharaonis assimilavi te*; Arabicus, *nominavi* (laudavi, celebravi) *te, o proxima mea, in equo meo in curribus Pharaonis*. Jam

PRIMUS SENSUS.

Resp.
Primo.

Primo, nonnulli censent Salomonem hic sponsam suam comparare equæ cuidam currili lectissimæ, generosissimæ et pulcherrimæ, qua præ deliciis ipse utebatur in agitantibus curribus Pharaonis; vel qua Pharaon filiam suam curru vexit

ad Salomonem, quasi sponsam ad sponsum : quo symbolo significatur sponsam cum sponso similem esse equo et equæ eundem matrimonii vitæque currum pari consensu trahentibus; a *jugo* enim hoc equorum, matrimonium dictum est *conjugium*, quod conjuges sint, quasi duo equi ad eundem currum conjugati, ut matrimonii opera paribus humeris sustineant, ejusque difficultates paribus viribus superent. Rursum hoc symbolo significatur sponsam debere se moribus viri accommodare, et hunc vicissim sponsæ infirmitati se attemperare, sicut in curru trahendo equi jugales alter alteri se accommodat. Significatur ergo hæc *equæ* metaphora mutuus sponsi et sponsæ amor, mutua observantia, mutua concordia, mutuus labor, mutua obsequia et officia. Sic Lyricus comparat virginem speciosam equæ :

Quæ velut latis equa trima campis,
Ludit exsultium, metuitque tangi.

Notum est proverbium : *Equa Thessala*. Igitur *equa* notat *primo*, Ecclesiæ velocitatem : equæ enim velociores sunt equis; ut maxime liquet in Hispanicis : ita Theodoretus : Sponsus, ait, cum sponsam amoris æstu percitam, et ad se festinanter currentem cerneret, equæ æripedi illam similem asseruit. *Secundo*, ejus obedientiam et mortificationem, quod cum in gentilismo viveret indomita, jam jugo Christi cervices submiserit. Ita S. Ambrosius, *serm.* 2 in *Psal.* cxviii. *Tertio*, amplitudinem, quod celerrime per totum orbem discurret, Christique fidem propagarit. « Cæpit sponsa (Christi), ait idem S. Ambrosius, concordia et mansuetudine populari, esse sublimis, et toto circumferri orbe tanquam currus, et equis velocibus supra mundum rapta ascendit ad Christam. » *Quarto*, fecunditatem, ita S. Ambrosius, *De Isaac et Anima*, cap. iv : « Virtutis labor, ait, quærit victoriam, ut possit equæ illi, quæ Salomonis est, comparari, velox ad currendum, habilis ad pastum; quoniam fecunditas animæ desideratur et quæritur. Huic equæ similis æstimatur hæc anima, hoc est propheticæ vel apostolicæ virtutis : eo quod in eorum annumeretur gregem, qui fecunditate prædicationis suæ totius orbis terrarum spatia perspererunt, et quamvis in corpore constituti, nulla tamen cursus spiritualis sensere dispendia. »

Equa no-
tat qua-
tuor.
Primo,
Ecclesiæ
velocita-
tem.

Secundo,
ejus obe-
dientiam.
Tertio,
amplitu-
dinem.

Quarto,
fecundita-
tem.

Secundo, nervosius hæc accipias de equitatu curruum bellicorum. Alludit enim ad equos bellicos, quos sibi ex *Egypto* a Pharaone coemebat Salomon : *Egyptus* enim optimorum equorum erat ferax. Vide historiam, III *Reg.* cap. iv, 26, ubi inter alia dicitur : « Habebat Salomon quadraginta millia præsepia equorum currilium, et duodecim millia equestrium, » etc. Sensus ergo est, *q. d.* Questa es, o sponsa, te æstu persecutorum decoloratam, atque timere, ne rursus vagando incidas in sodales, id est æmulos meos ac tuos : quare quæsiisti, ubi cubem in meridie, ut sub umbra mea ab omnibus hostibus tata securaque quies-

Secundo,
equitatus
bellicus.

Para-
phrasis.

cas, ac hædos tuos petulantes pascas et compescas juxta tabernacula pastorum : video te ad tantas difficultates, persecutores et hostes expavescere ; addo ergo tibi animum, dicoque me tibi daturum vires et robur tantum, ut similis esse videaris equitatu bellico, quem Salomon comparavit a Pharaone, quo hostes omnes superes. Ad bellum enim te voco, ac per te totum mundum mihi subjugare destino, ut principem mundi diabolum cum toto suo præsidio inde exigam ; et quos ille in captivitatem redegit fratres meos, suæ libertati restituam. Nimirum apostolos virosque apostolicos ex te submittam, qui velut equi generosi maria terrasque celerime percurrant, et me ipsis velut inequitantem per medias hostium acies invehant, ac populos undequaque prostermentem circumferant. Per me namque sola mea præpotenti dextera fretus, fortia et admiranda facinora edam, atque arduum et memorabile hoc bellum tua, quasi victoris equi et equitatus opera conficiam, vincam et triumphabo. Hinc S. Joannes mundi per apostolos ad Christum conversionem vidit repræsentari equo albo : « Ecce, inquit, equus albus, et qui sedebat super illum, habebat arcum, et data est ei corôna, et exivit vincens ut vinceret, » Apoc. cap. vi, 2. Hac de causa sponsam Ecclesiam, cap. vi, 9, comparat castrorum aciei ordinatæ.

Tertio, currus Pharaonis, in mari Rubro submersi.

Rursum, *currus Pharaonis* cum Aponio, Beda et S. Bernardo accipi possunt, non quos Salomon emit a Pharaone, sed quos Deus prostravit in mari Rubro, q. d. Tu, o Ecclesia mea, a me assimilaberis equitatu meo, quem opposui equitatu et curribus Pharaonis, cum pro Mose et Hebræis pugnans eos profligavi, et in mare demersi. Simili enim modo per te omnes tuos hostes infideles profligabo, sed ita ut ex infidelibus faciam fideles, ex hostibus amicos, ex rebellibus subditos, ex feris homines, ex mortuis vivos, ex dæmonibus angelos ; quare eos per mare Rubrum, id est per baptismum sanguine Christi quasi rubricatum, deducam in terram promissam, non in terra, sed in cælis. Ita Cassiodorus, Anselmus et Beda, qui et addunt, id fieri duce columna ignis et nubis, id est Spiritus Sancti. Vide dicta *Exodi* xiv. Porro equitatus Dei fuit angelicus : angeli enim pugnantes pro Deo et Hebræis prostraverunt Pharaonem. Unde Joannes Carmelita sic explicat : « Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, » hoc est angelo, quo tanquam equo meo vehebar olim, dum in sinu Arabico currus Pharaonis everterem, te similem feci. Huc facit illud *Habat.* cap. iii, 15 : « Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum ; » et vers. 8 : « Qui ascendes super equos tuos : et quadrigæ tuæ salvatio, » etc. Alludit ad *Psal.* lxxvii, 18 : « Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium : Dominus in eis in Sina in sancto. » Ille enim, *Psal.* lxxvii, idem connubii Christi et Ecclesiæ argumentum tractat, quod

Canticum hoc. Ita Chaldeus quem audi : « Quando egressi sunt filii Israel de Ægypto, secuti sunt Pharaon et exercitus ejus post eos in curribus, et in equitibus, et erat via clausa eis a quatuor partibus : a dextris et a sinistris erant deserta plena serpentibus ignitis ; et post tergum eorum erat Pharaon impius, et exercitus ejus ; et similiter ante eos erat mare carectosum. Quid fecit ille Sanctus et Benedictus ? revelatus est in virtute potentiæ suæ super mare, cum suffocatus est Pharaon, et exercitus ejus, et currus, et equites, et equi ejus ; et similiter periisset Israel, nisi Moyses propheta extendisset manus suas in oratione coram Domino, et avertisset iram Domini ab ipsis ; et aperuerunt ipse et justi generationis illius os suum, et dixerunt canticum, et transierunt in medio maris carectosi per siccum, propter meritum Abraham et Isaac et Jacob, dilectorum Domini. » Huc accedit Origenes, qui sic exponit : « Si vis intelligere, o sponsa, quomodo scire te debeas, cognosce cui te comparaverim, et tunc videbis talem te esse quæ turpari non debeas, cum tuam speciem cognoveris. Assimilata enim es equitatu meo in curribus Pharaonis : siquidem quantum differt equitatus meus ab equis Pharaonis, tanto melior es filiabus omnibus, tu amica mea. »

Haymo vero per *equitatum* Dei accipit ipsos filios Israel salvatos in mari Rubro, quibus similis fit Ecclesia, quando per aquam baptismi salvatur.

Symbolice, Sotomajor censet hunc esse equitatum amoris, quo sponsa devicit, sibi que devinxit sponsum, q. d. Equidem, o sponsa charissima, ut primum te vidi, totum me penitus devinxisti, et plane animum meum quasi expugnasti eximia specie et pulchritudine tua, usque adeo fortiter et vehementer, ut non minus fortis et potens mihi esse videaris in amore quam equitatus ille meus junctus curribus Pharaonis, fortis et robustus est in bello ad pugnandum et vincendum, et profligandum populi Dei hostes. Sic Plato in *Symposio, De Amore*, inter alias amoris excellentias hanc ponit præcipuam, quod potentissimus et fortissimus sit, atque etiam ipso Marte, id est deo bellatore, et auctore belli fortior. Sic enim ibi ait : « Quod ad fortitudinem præterea attinet, neque Mars equidem amori resistit. Neque enim Mars amorem, sed amor deæ amoris (ut fertur) Martem detinet. Potentius autem est id quod detinet, quam id quod detinetur. Qui vero cæterorum fortissimo dominatur, omnium absque dubio fortissimus judicandus est. » Divinius S. Bernardus, *serm.* 64, exclamans : « O suavitatem ! inquit, o gratiam ! o amoris vim ! Itane summus omnium, unus factus est omnium ? Quis hoc fecit ? Amor dignitatis nescius, dignatione dives, affectu potens, suasu efficax. Quid violentius ? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum ? amor est. Quæ est ista vis, quæso, tam violenta ad victoriam, tam victa ad violentiam ? Denique *semetipsum extirpavit*, ut scias amoris fuisse, quod

Symbolica.

Amor triumphat de Deo.

plenitudo effusa, quod altitudo adæquata est, quod singularitas associata est.» Sic Boetius, lib. II *De Consol.* metro 8, ait amorem cælo dominari: « Et cælo, inquit, imperitans amor. » Quin et sponsus hic, cap. VIII, vers. 6: « Fortis, ait, est ut mors dilectio. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primus sensus, equi apostoli. Per equam et equitatum, primo, Philo Carpathius legens *equi mei*, et tres Patres apud Theodoretum, accipiunt apostolos quibus quasi equis insidens Christus profligavit currus Pharaonis, id est gentes infideles, easque sibi subiecit, atque in iis velociter et fortiter quasi equitando, currum Evangelii sui illico circumegit per omnes gentes. Sic Eliæ curru igneo et equis igneis ascendenti in cælum sueclamavit Elisæus: « Pater mi, pater mi, (tu es) currus Israel, et auriga ejus, » IV *Reg.* II, 12, q. d. Tu, o Elia, israeliticum populum, ut currus tuis meritis portabas, et, ut auriga tuis consiliis regebas. Quis, te in cælum raptō, jam Israelem portabit et reget?

Secundus, equitatus angeli. Secundo, Nyssenus, Aponius et S. Bernardus per *equitatum* accipiunt angelos, qui uti olim quasi equites Dei prostraverunt currus Pharaonis in mari, ita nunc prosternunt dæmones, et quoslibet homines animam justi impugnantes.

Tertius, equitatus anime ad fidem conversæ. Tertio, Origenes, *homil.* 2 ex quatuor, et ex eo Aponius, per *equitatum* accipiunt animas, quæ ex infidelitate aut peccato per prædicationem apostolorum, et gratiam Christi traductæ sunt ad fidem et sanctitatem, itaque ex equitatu diaboli factæ sunt equitatus et equæ Dei; nam, ut hic ait Thomas Cisterciensis: « Omnes qui male agunt, sunt equi in curribus Pharaonis, scilicet diaboli, a quo tanquam auriga diriguntur et agitantur; » sed hi conversi fiunt equi Dei in curribus Christi, cum frenum disciplinæ ejus suscipiunt, jugum Evangelii portant, et spiritus ejus aguntur. Unde Aponius in *curribus* explicat *ex curribus Pharaonis*. Hi enim a Christo sessore sinunt se flecti ad omne bonum, quocumque illi libuerit, atque ab omni malo licet delectabili et concupiscibili refrenari, uti dixi *Apoc.* VI, 2. « Mulato, inquit Aponius, magno sessore magni efficiuntur equi, qui portant Spiritum Sanctum. Et in quibus solebat sedere Pharao, qui disperdens vel dissipans eos interpretatur, qui utique princeps intelligitur mundi, nunc vehitur in eis princeps cælestis militiæ, Christus: et quos consueverant auctores vitiorum ministri Antichristi trahere per saxosa convallia criminum, nunc a potentibus et mansuetis equis apostolis, vita, exemplo et sana doctrina trahuntur per justitiæ campos, in quibus rotæ sunt voluntas et rationabilis sensus; temones, agens officium, per quem aut Pharaonis aut Christi unusquisque efficitur currus. Et quam sint splendidi

veræ conscientiæ auro obtecti, quam refulgentes in omni sancta conversatione hi, qui ex Pharaonis, Christi effecti sunt currus, evidenter agnoscitur, ubi eos Domini equi trahere asseruntur. Quibus etiam pro sublimi laude animam suam assimilat Christus dicendo: *Equitatu meo, et reliqua.* »

Audi S. Gregorium: « Scimus quia equitatus israeliticus currus Pharaonis fugiens in mari demersos reliquit, nec statim terram repromissionis intravit; sed prius multas tentationes in eremo quadraginta annis sustinuit, multos reges multis laboribus expugnavit, et sic tandem quod promissum sibi fuerat, laboriose acquisitum suscepit. Huic sancta anima, sponsi amica similis efficitur, quæ prius in baptismo omnia peccata sua exstincta quasi Pharaonis exercitum reliquit; et post, dum inter hujus mundi habitatores, malignos scilicet spiritus vivit, imminetia vitia quasi reges alienos prosternit, et sic tandem ad beatam terram, in qua cum sponso delectetur, pervenit. » Vide S. Bernardum, *serm.* 39, ubi per *currus Pharaonis* accipit cuncta vitia, præsertim malitiam, luxuriam, avaritiam, ac singulis suos aurigas et equos consimiles assignat.

Quarto, Origenes, homil. 2 ex quatuor, et Theodoretus per *equam* accipiunt sanctissimam Christi animam et humanitatem, cui insedit divinitas, eamque velut auriga egit per tot heroica virtutum omnia opera (humanitas enim Christi hic primaria est sponsa, quam Verbum ut sponsus sibi despondit, uti dixi in *Proemio*, cap. II): Christus enim humanitati suæ assimilat animam justi, quasi eam sic alloquatur: Te animam propinquam meam factam, atque ideo propinquam appellatam, et reipsa nominis fructus assecutam, equæ dico esse similem meæ, qua ego utens Pharaonem intelligibilem submersi, tibi que largitus sum libertatem, juxta illud: « Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, » *Philip.* III, 21. Et: « Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate, tanquam a Domini Spiritu, » II *Corinth.* III, 18.

Quinto, S. Hieronymus in illud, *Habac.* cap. III, vers. 8: « Qui ascendes super equos tuos, » censet animam justi hic comparari equo proprie dicto, quod instar equi ratione et voluntate carentis frenari et regi se sinere debeat ab auriga et sessore Christo, ac dicere cum Psalte: « Ut jumentum factus sum apud te, » *Psal.* LXXII, 23.

Plenius S. Bernardus, *homil.* 39, ostendit animam sanctam, non tantum esse equam, sed equitatum potentissimum Dei: « Nec miraberis, inquit, unam animam equitatus multitudini similitam, si advertas quantæ in ipsa una, quæ tamen sancta anima sit, virtutum acies habeantur; quanta in affectionibus ordinatio, quanta in moribus disciplina, quanta in orationibus armatura, quantum in actionibus robur, quantus in zelo terror, quanta

Quartus, equa anima Christi et humanitas.

Quintus, equa anima justi.

Animam sanctam, equitatum.

denique ipsi cum hoste conflictuum assiduitas, numerositas triumphorum. » Hanc autem multiplicem de hoste victoriam ita sigillatim post nonnulla enarrat: « Ibi populus eductus est de Ægypto, hic homo de sæculo; ibi prosternitur Pharaon, hic diabolus; ibi subvertuntur currus Pharaonis, hic carnalia et sæcularia desideria, quæ militant adversus animam, subruuntur; illi in fluctibus, isti in fletibus; marini illi, amari isti. Puto et nunc clamitare dæmonia, si forte contingat incidere in talem animam: Fugiamus Israel: Dominus enim pugnat pro eis contra nos, » *Exod. xiv, 25.*

Igitur anima obediens et sancta, est equa et equitatus Dei, quia ad obediendum et ad omne opus bonum, quod jubet vel consulit Deus, promptissime, velocissime, efficacissime, totoque spiritus impetu procurrit instar angelorum, de quibus canit Psaltes, *Psal. ciii, 4;* et Apostolus, *Hebr. cap. I, vers. 7:* « Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Rupertus per equam et equitatum accipiens virgam Mosis, per quam velut per equitatum Deus Pharaonem prostravit et mersit in mari, asserit per eandem denotari B. Virginem: « Sicut enim virga illa, ait, virgas maleficorum et incantatorum devoravit, et omnem superbiam ægyptiacam obrivit, ac deinde germinavit, fronduit, floruit et fructum protulit, non plantata, non succo terræ animata, sed virtute cœlesti supra usum naturæ provecta: sic tu pulcherrima mulierum, amica mea, cunctam pravitatem hæreticam interemisti, superbiam diaboli dejecisti, conceptu florida, partu fructifera; virgo in conceptu, incorrupta in partu; virgo ante partum, incorrupta post partum. Nonne igitur pulcherrima es mulierum? vere pulcherrima. »

Hinc B. Virgo contrivit caput serpentis, id est Luciferi, omniumque ejus asseclarum, *Genes. cap. iii, vers. 15,* quales sunt hæretici: quocirca B. Virgini vere et jure accinit Ecclesia: « Quæ sola universas hæreses in universo mundo interemisti. » Id enim vere ei tribui, patet ex omnium hæreticorum ætatumque historia.

VERS. 9. PULCHRE SUNT GENÆ TUÆ SICUT TURTURIS :
COLLUM TUUM SICUT MONILIA.

Varia
versio-
nes.

PULCHRE SUNT GENÆ TUÆ SICUT TURTURIS. — *q. d.* Tua, o sponsa (id est Ecclesia et anima fidelis), castitas ac virginalis pudor relucet in genis tuis, æque ac in genis turturis. Hebraice est תוריים *torim*, id est *turturum*, in plurali; verum plurale ponitur pro singulari, unde *turturis* vertit Noster ex Septuaginta; Chaldaeus et Rabbini *torim* vertunt, *inaures, gemmas, torques, margaritas, monilia*; R. Abraham, *murenulas quæ depictæ erant in-*

star turturis; alii, *murenulas ad turturis speciem effigatas, quæ ex temporibus descendentes usque ad genas eas mire exornabant.* Unde Vatablus vertit, *venustæ sunt genæ tuæ inter murenulas, et collum tuum inter monilia*; Syrus, *speciosæ sunt genæ tuæ cum cincinnis, et collum tuum cum torque.* Verum melius vertit Noster: hebræum enim תור *tor* proprie *turturem* significat per onomatopœiam a sono vocis, quem gemendo turtur edit; non monile aut quid simile. Adde Nostrum et Septuaginta in Hebræo legisse כתוריים *cattorim*, id est *sicut turturum*, non בתוריים *battorim*, id est *inter turtures*, vel *murenulas*, aut *monilia turturibus similia.* Denique aptius genæ sponsæ turturibus, quam monilibus comparantur, quia turtures pudici sunt, mansueti (unde et carent felle), modesti et verecundi, idque maxime oculis et genis repræsentant: « in genis enim est sedes pudoris, » ait Plinius, lib. XI, cap. xxxvii. Sic cap. iv, 1, ait: « Oculi tui columbarum: » columbarum enim species una sunt turtures.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Explicat, et per partes confirmat sponsus per suos sodales, quod generatim dixit sponsæ: « O pulcherrima mulierum. » Unde pulchritudinem genarum et colli ejus hic repræsentat, *q. d.* Facies tua a sole fuscata splendet et nitet argenteorum turturum fulgore. Alludit ad illud, *Psal. lxxvii, 14:* « Si dormiatis inter medios clericos, (eritis sicut) pennæ columbæ deargentatæ. » Addit Nyssenus, ne quis ex eo quod sponsam comparavit equæ vel equitatu, ac hædorum eam pastricem dixerit, eam lascivam et luxuriosam æstimet, quales sunt equæ et hædi, hinc ut hoc abstergat, assimilare eam turturi, quæ perennem fidem compari servat, ac castitatis est symbolum.

Communis Patrum expositio est per *genas pulchras* significari hic verecundiam et castitatem sponsæ, puta Ecclesiæ: hæc enim prima et summa sponsarum est dos, quæ maxime in genarum rubore et pudore resplendet. Ecclesia enim non alium sponsum, quam Christum amat, illum unum cogitat et loquitur, ad illum absentem, instar turturis, gemit et suspirat. Ita Origenes, Theodoretus, Cassiodorus, Nyssenus, S. Gregorius, Philo, Beda, Justus, Aponius, Rupertus, Anselmus, S. Bernardus, et S. Ambrosius, serm. 3 in *Psal. cxviii.* Unde Septuaginta per interrogationem et admirationem vertunt, *quam speciosæ factæ sunt genæ tuæ sicut turturis!* ubi Origenes urget *factæ sunt, q. d.* Ecclesiæ genæ primitus, dum in gentilismo viveret, non erant speciosæ; at postquam susceperunt osculum sponsi in lavacro baptismi, speciosæ factæ sunt, quia post Christum et per Christum excoli cœpit castitas et virginitas. Notatur ergo hic magna virginum et continentium copia in Eccle-

Turtur
Christus.

sia Christi, per ejusdem doctrinam et exemplum. Unde Aponius symbolice per turturem accipit ipsum Christum; hujus enim virginalem verecundiam imitari satagit Ecclesia: unde sicut turtur, absente compare, gemit assidue, sic Ecclesia continuo gemit et suspirat ad Christum, ut eo fruatur in cœlis. Porro Chaldæus pro turture vertens, *inaurem et frenum maxillæ*, censet per illam notari obedientiam Synagogæ: « Quando, inquit, egressi sunt ad desertum, dixit Dominus ad Moysen: Quam pulcher est populus hic, ut dentur eis verba legis, et sint sicut inauris in maxillis eorum, ut non recedant a via bona, sicut non recedit equus in curru maxilla est frenum! »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Turturis
et animæ
piæ col-
latio.
Primo.
Turtur
symbo-
lum mo-
nogamiæ,
viduitatis
et fidelitatis.

Primo, sicut turtur non nisi unum admittit marem, eoque mortuo, vitam agit vidualem in continuo gemitu et luctu: sic anima sancta non nisi sponsum Christum diligit, ejusque passionem et mortem luget assidue, ac ad eum in cœlis suspirat; quare ejus absentiam deflet, ut crebro ejus genæ madeant piarum lacrymarum imbre. Turtur enim monogamus est, et femella, amisso conjugē, aquas vitæ limpidiore, ne se in aquis conspecta conjugis recordetur. Viduæ autem ideo in turturibus frequentiores sunt, quod mares ut refert Aristoteles, lib. IX *Histor. anim.* cap. VII, citius mori soleant, et minus vivaces sint. Hinc illud Virgiliti:

Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

Turtur ergo symbolum est primo, monogamiæ; secundo, viduitatis; tertio, fidelitatis. Unde Gropius Becanus in *Saxonicis* ab hebræo תור tor, et latino turtur, dictam putat cimbricum et belgicum trou, id est fidelitas per metathesin, et trouwen, id est nubere et conjugii fidem conjugii dare, uti turtur eam dat turturi compari suo. Heliogabali nummus exstat, ex quo visitur femina gestans turturem cum hoc lemmate: « Militum fides, » q. d. Sicut turtur fida est suo compari, sic miles fidus sit suo duci. « Turtur, ait S. Gregorius, postquam parem suum perdidit semel, nunquam alteri se jungit, sed semper solitaria habitans in gemitu perseverat, quia quem diligebat non inveniens, querit: sic sancta quoque anima, cum a sponso suo absens est, ab ejus amore non recedit, sed in ejus desiderium semper anhelat et gemit; et dum illum quem valde diligit, non invenit, quia ab omni alieno amore se retrahit, quasi in genarum verecundia castitatem cordis ipso habitu et actu exteriori ostendit; » et S. Bernardus, *De Modo bene vivendi ad Sororem*, cap. x: « Pulchræ sunt genæ, inquit, sicut turturis. Natura turturis est, ut si per occasionem perdidit conjugem, alterum amplius non quærat. O sponsa Christi, assimilare et tu

huic turturi, et præter Jesum Christum sponsum tuum, amatorem non quæres alterum. O sponsa Christi, esto similis turturi, et luge die ac nocte cum desiderio Jesu Christi sponsi tui, quia jam ascendit ad cœlos, ut aliquando faciem illius videre merearis in dextera Patris. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis. In genis solet esse verecundia. Soror venerabilis, genas habes turturis, si præ verecundia Jesu Christi sponsi tui nihil contra voluntatem illius facis; genas habes turturis, si cum amore et reverentia Christi ea quæ illi displicent postponis; genas habes turturis, si præter Christum alterum amicum non diligis. » Similia habet S. Chrysostomus, homil. 8 *De turture*, tom. V.

Secundo, turtur ut castitatem servet, amat solitudinem, ac in locis remotis nidificat, pullosque generat et nutrit, ubi ab hostium incursu sint semoti et tuti. Idem facit anima sancta. Audi S. Bernardum, *serm.* 40: « Omnino supra te est angelorum Domino desponsari. An non supra te adherere Deo, atque unum spiritum esse cum eo? Sede itaque solitarius sicut turtur; nihil tibi et turbis, nihil cum multitudine cæterorum; etiamque ipsum obliviscere populum tuum, et domum patris tui; et concupiscet rex decorem tuum. O sancta anima, sola esto, ut soli omnium serves teipsum, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge et ipsos domesticos; secede ab amicis et intimis, etiam et ab illo qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, et qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam præsentibus cæteris? Secede ergo, sed mente, non corpore; sed intentione, sed devotione, sed spiritu. » Et post nonnulla: « Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suspiciunt, si fastidias quod omnes desiderant, si jurgia devites, si damna non sentias, si non recorderis injuriarum. Alioquin nec si solus corpore es, solus es. »

Tertio, turtur suo luctu repræsentat animam non dissolutam et intemperantem, sed moribus æque ac sermonibus compositam, gravem, temperantem, orationi et compunctioni deditam; quæ gulam et libidinem refrenet per temperantiam, iram per patientiam, pusillanimitatem per fortitudinem, etc.: ita tres Patres apud Theodoretum. Turturi enim pro cantu est planctus; unde vox turturis fuit vox S. Magdalenæ plangentis sua peccata: hinc turtur gemebundus notat animam meditantem, quæ gemit et luget suas aliorumque culpas et ærumnas hujus peregrinationis et exsili nostri. Hinc quoque turtur symbolum est sapientie: nam « cor sapientium ubi tristitia est: cor et stultorum ubi lætitia, » *Eccle.* VII, 3; hinc et proverbium: « Caro turturis cibus est sapientium: » nam, ut docet Aldrovandus in *Turture*, turturis caro non crassum, sed tenuem dat succum, qui facile in subtiles spiritus animales convertitur: hi enim appositi sunt planeque subserviunt meditationi et contemplationi. Hinc rursum turtur me-

Secundo.
Turtur
amat so-
litudi-
nem.Tertio.
Turtur
gembundus.Turtur
symbo-
lum sa-
pientie.

ditabundus typus est providentiæ, quæ futura præmeditatur et prospicit, teste Pierio in *Hierog.*; unde illud, *Jerem.* viii, 7: « Turtur, et hirundo, et ciconia, custodierunt tempus adventus sui. »

Quarto, S. Bernardus, *serm.* 40, per *genas* accipit rectam intentionem, quam Christus oculis comparavit, *Matth.* vi, 22; oculos autem circumdant et sustinent *genæ*; unde Cicero, *De Natura deorum*: « *Genæ*, ait, ab inferiore parte tutantur oculos subjectos, leniterque eminentes. Suntque binæ, quia in intentione considerari debent duo, scilicet res et causa, hoc est, quid intendas, et propter quid intendas. » Audi Plinium, lib. XI, cap. xxxviii: « Infra oculos malæ, quas præsci *genas* vocabant, duodecim tabularum interdicto radi a feminis eas vetantes; pudoris hæc sedes: ibi maxime ostenditur rubor; infra eas, hilaritatem risumque indicantes buccæ; » et paulo ante: « Graviora alitum inferiore gena connivent; eadem nictantur, ab angulis membrana obeunte. Columbæ et similia (ut turtures) utraque connivent, etc. Extremum ambitum *genæ* superioris antiqui *cilium* vocavere, unde et *supercilia*. Hoc vulnere aliquo diductum non coalescit. » Talis prorsus est intentio, æque ac castitas et pudor virginalis.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Pulchræ genæ notant eximiam puritatem et verecundiam B. Virginis, quæ ut turtur assidue gemebat mortem turturis, id est Christi dilecti sui: nam, ut ait S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.*: « Turtur avis pudicissima, semper habitans in sublimibus, typus est Salvatoris. » Hinc et ipsa pro filio in Purificatione obtulit par turturum, aut duos pullos columbarum, *Luc.* ii, 24, ac cum Joseph marito suo servavit castitatem, non tantum conjugalem, sed et virginealem, ac post ejus mortem, vidualem. Hinc *api* comparatur: apes enim copulam carnalem nesciunt, sed virgines concipiunt pariuntque suos fœtus, uti B. Virgo miro modo in se copulavit virginitatem et fœcunditatem, sive maternitatem. Audi S. Ambrosium, lib. I *De Virgine*: « Digna virginitas, quæ apibus comparetur, sic laboriosa, sic pudica, sic continens. Rore pasceatur apis, nescit concubitus, mella componit; ros quoque virgini est sermo divinus, quia sicut ros, Dei verba descendunt. Pudor virginis est intempera natura; partus virginis fœtus laborum, exers amaritudinis, fertilis suavitatis. »

COLLUM TUUM SICUT MONILIA. — Noster cum Septuaginta legit כְּחַרוּזִים *chazaruzim*, id est sicut monilia, jam legunt כְּחַרוּזִים *bacharuzim*, id est in monilibus, q. d. Collum tuum circumdatum est monilibus. Porro Pagninus et Rabbini *charuzim* interpretantur *torques* et *margaritas perforatas filo copulatas*: solent enim matronæ, ut decorem sibi concilient, collum ornare torquibus et margarita-

rum corona; at sponsa hæc externis hisce ornamentis non eget; ipsa sibi ornamentum, ipsa margaritum est, ac vere *Margarita* nominari potest: ita Origenes, Theodoretus et S. Bernardus. Huc facit illud S. Hieronymi ad Eustochium: « Margarita est sermo Dei, et ex omni parte perforari potest. » Est disparata hic comparatio, prius enim *genas* sponsæ comparavit turturi, hic collum comparat monilibus: sic enim Hebræi disparata sæpe combinant. Unde cap. iv, vers. 1, oculos sponsæ comparat columbæ, dentes gregibus, labia vitræ coccineæ, *genas* fragmini mali punici, collum turturi, ubera hinnulis. Addunt nonnulli turtures sæpe esse torquatos plumis colli exstantibus, ideoque sponsæ huic turturæ dari torquem et monilia.

Turtures torquati plumis.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Proprie *collo* quod oneri et jugo, æque ac capiti subjicitur, significatur subjectio et obedientia Ecclesiæ, qua Christo sponso Deique legibus per omnia obedit, quæ eam non tam gravat quam ornat, uti monile, juxta illud, *Prov.* i, 8 et 9: « Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ: ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo. » Vide ibi dicta. Hinc sicut collum non est rigidum, sed tortile et versatile in omnes partes, quo caput jusserit, ideoque rotundum: sic et obediens, agilis et versatilis est ad omnia opera quæ superior præceperit. Audi Aristotelem, lib. IV *De Partib. animal.* cap. x: « Collum arteriæ gratia habetur; quippe quod eam atque etiam gulam protegat, amplexuque suo tueatur. Hoc cæteris animalibus flexibile et vertebis compactum est; at lupo et leoni osse perpetuo riget. Commodius enim ad robur, quam ad cæteros usus collum iis esse natura voluit. » Unde Chaldæus vertit, et quam *pulchra sunt dorsa eorum, ut sustineant dorsum præceptorum meorum, et sint super eos sicut jugum super cervices bovis, qui arat in aratro, et sustentat se et dominum suum.* Sic et Theodoretus et alii passim.

Colli monile est obedientia.

Hinc primo, in Scriptura, quin et apud profanos, collum flexile, submissum denotat et obsequentem; collum vero durum, rebellem et contumacem. Unde illud, *Isai.* xlviii, 4: « Scivi quia durus es tu, et nervus ferreus cervix tua, et frons tua ærea. »

Secundo, sicut collum medium est inter caput et corpus, ac capitis influxum et spiritus excipit, derivatque in omnia membra, atque illa capiti connectit et subordinat: sic et obedientia jungit subditos superiori, ejusque præcepta et consilia, spiritum et virtutem in illos derivat.

Tertio, sicut collum continet arteriam, qua vitalem halitum trahimus, et gulam qua in stomachum cibum trajicimus: sic obedientia menti vitalem, vitalemque spiritum aspirat, ac cibum non

B. Virgo *api* comparata.

Varia lectiones.

corporalem, sed spiritalem voluntati, quæ quasi stomachus est animæ, subministrat. Audi Aristotelem, lib. I *Hist. animal.* cap. XII: « Collum quod inter pectus et faciem est, cujus pars prior guttur, posterior gula, quantumque colli ipsius cartilagineum priorem obtinens situm, vocem transmittit et halitum, id *arteria* nominatum est: at vero quantum interior carneum spinæ præjacet, *gula* dicitur: pars autem posterior colli extima, *cervix* appellata est. » Idem, lib. III *De Part. animal.* cap. III: « Collum, ait, capiti subjacet iis, quæ id habent animalibus: non enim omnia habent, sed ea tantum quibus sunt partes illæ, quarum gratia collum conditum est, hoc est guttur, et quæ gula vocatur; guttur spiritus causa datum est, hoc enim spiritum animalia trahunt et reddunt, et respirando, et exspirando: quam obrem quæ carent pulmone, collo etiam carent, ut genus piscium: *gula* est, qua cibus et potus devoratur, itaque ea quæ carent collo, gulam hæc manifestam non habent. »

Hinc sicut *genæ* notant virgines in Ecclesia, sic *collum* denotat monachos et religiosos, quorum professio est obedientia, juxta illud: « Collum vestrum subjicite jugo, et suspiciat anima vestra disciplinam, » *Ecli.* LI, 34. « Injice pedem tuum in compedes illius, et in torques illius collum tuum. Subjice humerum tuum, et ne acedieris vinculis ejus, » *ibid.* cap. VI, vers. 23. Et: « Liga ea in corde tuo, et circumda gutturi tuo, » *Prov.* VI, 21. Sicut enim torques totum collum ambit et complectitur, sic obedientia totum religiosum, omnesque ejus actiones, totamque vitam complectitur, ut nihil ei agere liceat, nisi quod superiori libeat. Insuper, sicut torques e margaritis contextus plurimas continet margaritas, sic obedientia omnes virtutes. « Sola virtus est obedientia, quæ cæteras virtutes menti inserit, insertasque custodit, » ait S. Gregorius, XXXV *Moral.* cap. X. Quare obedientia est corona et rosarium virtutum omnium.

Porro pro *monilia* Septuaginta vertunt, *ἐπιμαρτυρία*, quod primo, S. Ambrosius, serm. 3 in *Psal.* CXVIII, vertit, *redimicula*, q. d. Obedientia collum obedientis et religiosi non tam deprimit, quam redimit, et instar torquis decorat et coronat; hinc religio dicitur a *religando*, quod mentem antea a Deo per peccatum divulsam religet Deo; quid autem nobilius quam religari et copulari Deo? Audi S. Ambrosium: « Cervix tua sicut redimicula. Portate Christi jugum; suave est, si ornamenta putes cervicis tuæ esse, non onera; attolle ergo oculos tuos ad Dominum Deum tuum, et quære Deum, et invenies. Erige cervicem; redimicula, non vincula geris. Muta quoque animalia redimiculis gaudent, et phalerari sibi magis, quam nudari videntur. Genæ sicut turturis præferent insignia verecundiæ; redimicula cervicis, libertatis attollent fiduciam: leve enim jugum Christi, et ideo cervix eo non premitur, sed levatur. » Hinc Origenes, *hom.* 2 ex quatuor, per *redimi-*

cula accipit obedientiam Christi usque ad mortem: hæc enim totam vitam ejus redimivit, id est circumdedit et decoravit; obedientiæ ergo Christi censet comparari obedientiam Ecclesiæ: « Magna, inquit, in hoc laus sponsæ est, magna Ecclesiæ gloria, ubi imitatio obedientiæ ejus exæquatur obedientiæ Christi, quem imitatur. »

Nyssenus autem τὸ ἐπιμαρτυρία, id est *redimicula*, derivat ab ἐπιμαρτυρία, id est *portus*, eo quod torques curventur instar portus, qui lunæ fulcatæ formam habet; unde dicta Panormus, nobilis Siciliæ civitas, q. d. *Omnis portus, vel per omnia portus*, eo quod naves undique illuc conveniant et confluant. Obedientia ergo religioso est quasi portus, quia contra omnia pericula et tentationes præstat ei securitatem, ut conscientia quieta et tranquilla vitam omnem exigat in lætitia. Quocirca Climachus, *gradu* 4: « Obedientia, inquit, est perfecta abnegatio propriæ animæ et proprii corporis, mors voluntaria, vita sine sollicitudine, navigatio sine damno, sepultura voluntatis, via humilitatis, et quasi si quis dormiendo iter faciat. » Idemque addit: « Vivere in obedientia nihil aliud esse, quam suum onus aliorum humeris imponere, natâre super aliorum ulnas, et sustentari in aquis ne mergamur, sed sine periculo hoc grande pelagus hujus vitæ transeamus, et quidem brevissima navigatione. » Causa a priori est, quod obediens regatur a Deo: Deus enim superiores illi constituit, per quos eum gubernat. Quis autem errare metuat, gubernante et ducente Deo, imo jubente? Scitum est illud Christi: « Qui vos audit, me audit, » *Luc.* X, 16.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Collum, id est status subjectionis monet animam, primo obedientiæ, quam debet Deo et superioribus; secundo, humilitatis; tertio, patientiæ: hæc enim duæ sunt comites, imo fulera obedientiæ, sine quibus illa stare nequit; ita S. Ambrosius, lib. *De Isaac et Anima*, cap. IV: « Laudatur, inquit, anima, quod cælesti sibi illuminante præcepto jam speciosa, jam pulchra sit, quæ vultu præferat castitatis decorem, et redimicula cervicis attollat, in qua sunt patientiæ et humilitatis insignia. » Quocirca S. P. N. Ignatius in regulis modestiæ sancit, ut nostri cervicem non nihil inflexa incedant, ut hac forma humilitatem et modestiam præ se ferant: « Caput, inquit, teneatur rectum cum moderata inflexione in partem anteriorem, ad neutrum latus deflectendo. Oculos demissos ut plurimum teneant. » Ita incessit Christus Dominus, de quo sic scribit Nicephorus, lib. I *Hist.* cap. XI: « Collum ejus sensim declivè, ita ut non arduo et extenso nimium corporis statu esset. »

Audi et tres Patres apud Theodoretum: « Collum pulchrum effectum est sicut monilia. Neque

Obedientia est corona virtutum

Religio a religando.

Collum est humilis et patientis obedientia.

enim tibi ferreum est collum, ut propter superbiam flecti nequeat, sed propter modestiam facile verti possit, ut monilia ex auro elaborata : cujus quidem auri probitatem ac puritatem, humilitas tua simplicitate non ficta imitatur. Quod si minime simulatam humilitatem monile significat, ut dictum est sponsæ Christi collum tanquam monilia commendatum, et virtutum indicat multitudinem, et implicitam in singulis virtutibus humilitatem. Quemadmodum enim monile recta figura prius ab artifice conflatur, deinde in circulum accommodate ad usum circumflectitur : sic homo virtute perfectus, cum absoluta vitæ moderatione rectus sit, cæteris compatiendo per humilitatem flectitur, atque dimittitur. » Subdunt deinde collum esse rationem : « Ad collum humilitate circumdatum, est animi ratio, quæ ut collum reliquo corpori caput conjungit, sic ipsa mentem cum sensibus connectit, dum ex virtutum habitu mentem per actiones sensibus applicat, sensusque rursus ex virtutum præscripto ad mentem reducit. Flectitur item per humilitatem, dum non ex propria extollitur dignitate, sed ex pulveris ac materiæ abjectione demittitur. »

Hac de causa religiosi collo injiciunt *scapulare*, æque ac pontifices in lege veteri collo injiciebant *ephod*, quod utrosque admonet obedientiæ et patientiæ, sicut monile e collo pendens virgines admonet pudicitæ, ac viros generositatis, virilisque virtutis. Inde enim dictum est monile, quod virtutis *admonet*. Nam primum ob aliquod egregium facinus dari solebat ingenuis juvenibus ; unde Ovidius, X *Metamorph.* :

Dat digitis gemmas, dat longa monilia collo.

Sic et græcum *ἐπιπέλας*, id est *monile*, alludit ad *ἐπιπέλας*, id est *impetum* et *impulsum*, quod illum ad præclara virtutis opera viris et viragines injiciat ; sicut hebræum *חרוז* *charuz*, id est *monile* vel *torques*, alludit ad *חרוזים* *charuzim*, id est *expeditus*, *strenuus*, acer ad heroica facta : tali enim debentur monile et torques. Unde T. Manlius a *torque*, quem Gallo ad Anienum occiso detraxit, *Torquati* cognomen accepit, teste Livio.

Rursum, militibus ob rem strenue gestam, a duce torques aureus in collum injiciebatur, indeque *torquati* dicebantur, erantque duorum generum, *simplices* et *duplares*. « Torquati, inquit Vegetius, lib. II, duplares, torquati simplices erant : quibus torques aureus solidus virtutis præmium fuit, quem qui meruisset, præter laudem, interdum duas consequeretur annonas, duplares duas, simplices unam. » Sic torque et monilibus a Christo sponso decoratam se gloriabatur S. Agnes, dum præfecti urbis filio suas nuptias ambientem, cum stomacho respondit : « Discede a me, fomes peccati, pabulum mortis, nam multo te nobilior ditiorque sponsus subarrhavit me ; qui cum sit rex cæli et terræ, aureo vestitu ornavit me, et aures meas decoravit insignibus margaritis, et col-

lum monilibus atque fulgentibus gemmis, » uti fuse refert S. Ambrosius, *Serm.* 90.

Secundo, Nyssenus, *hom.* 3, per *collum* censet notari circumspectionem, et providentiam animæ sanctæ : « Sicut enim equus, inquit, collum in orbem gyrans, ad omnes gressus aspicit necubi in saxa impingat, aut in fossam ruat, sed inoffenso pede gradiatur : sic anima sancta omnes suas actiones et gressus prospicit, et circumspicit, necubi labatur aut cespitet, sed directo cursu ad Deum festinet. » Huc accedit Justus Origelitanus qui per *collum* accipit contemplativos, qui legem Dei ruminantes, eandem docendo in alios effundunt : hi enim sunt Ecclesiæ monilia.

Tertio, S. Gregorius, in *Psalm.* v *pænit.*, per *collum* accipit fidem : « Collum, ait, fides est, per quam Deo fidelis quisque jungitur, et quasi per collum capiti suo Christi Ecclesia, quæ ejus est corpus, unitur ; et quia fides sine operibus mortua est, quasi collum sponsæ monilibus circumdatur, dum fides sanctæ animæ operibus decoratur, ideoque ei dicitur : Collum tuum sicut monilia. » S. Bernardus vero, *serm.* 41, per *collum* accipit intellectum purum et simplicem : « Annon, inquit, siquidem tibi videtur colli quodam modo vice fungi intellectus, per quem tua anima trajicit in se spiritus vitalia alimenta, atque in quædam transfundit viscera morum affectuumque suorum ? Hoc ergo sponsæ collum, id est purus et simplex intellectus, cum nuda et aperta veritate satis per se ipsum reniteat ; non indiget ornamento ; sed ipsum magis, tanquam pretiosum monile, animam decenter exornat, ac proinde simile monilibus ipsis describitur. Bonum monile veritas, bonum puritas sive simplicitas, bonum plane monile sapere ad sobrietatem. Philosophorum vel hæreticorum intellectus non habet hunc in se puritatis veritatisque nitorem ; et ideo multam curam gerunt ipsum colorare et fucare phaleris verborum, et versutiis syllogismorum, ne, si nudus appareat, falsi etiam appareat turpitudine. »

Symbolice, Cassiodorus, S. Gregorius, Beda, Aponius, Philo Carpathius et Anselmus per *collum* accipiunt doctores et prædicatores. Audi S. Gregorium hic : « Per collum sponsæ prædicatores sanctæ Ecclesiæ designantur. Monilibus prædicatores comparantur, vel quia Ecclesiæ sunt ornamentum, vel quia Ecclesiam muniunt ut pectus monile, vel a rotunditate, id est perfectione. In monilibus gemmæ in auro ponuntur. Per *aurum* quippe sapientia, per *lapides* opera exprimentur. Collum ergo sponsæ sicut monilia existit, quia quilibet rectus Ecclesiæ prædicator, et sapientia interius se induit, et opera exterius exercet, quæ in sapientia videt.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Hæc omnia jam dicta præ omnibus eximie con-

Collum est circumspectio.

Collum est fides.

Collum purus intellectus.

Collum sunt doctores.

Religiosorum scapulare obediendiæ admonet.

Monile a monendo dictum.

Torquati, qui?

veniunt B. Virgini. Insuper Rupertus per *monile colli* accipit silentium B. Virginis : « Sicut, inquit, monilia muniunt matronarum pectora pudica, unde et dicuntur *monilia*, eo quod pectus muniunt, ne quis extraneus, id est impudicus manum suam injiciat : ita et collum tuum munit verba tua, non solum ne quid otiosum aut noxium, sive inordinatum per vocem erumpat ; verum etiam ne ipsum bonum tuum, secretum tuum, divinum mysterium tibi creditum, leviter viam vel vocem inveniatur, ut auris aliena, sive filia aliqua, quamvis videatur esse filia Jerusalem, quæ forte custodire nesciret hujus modi margaritas, sicut custodiri oporteret propter porcos, maximeque propter Herodem et ejus complices, intelligat. Vere igitur pulcherrima mulierum, pulcherrima in genis, pulcherrima in collo, id est tam oculorum quam verborum tuorum moderamine decentissimo. »

VERS. 10. MURENULAS AUREAS FACIEMUS TIBI, VERMICULATAS ARGENTO.

Varie
versio-
ne s.

MURENULAS AUREAS FACIEMUS TIBI, VERMICULATAS ARGENTO, — *q. d.* Aureis obedientiæ legibus, et regulis argento sapientiæ dispunctis te decorabimus. Hebræa, *catenulas auri faciemus tibi punctatas argento* ; Septuaginta, *similitudines vel simulacra auri* (Symmachus *insignia aurea*, quinta editio *tortilis auri*) *faciemus tibi cum stigmatibus suis distinctionibus argenti* ; Symmachus, *cum varietatibus* ; quinta editio, *in milis*, id est in punctis minutis argenti ; alius, *cum variegaturis* ; Vatablus, *ornamenta convenientia ex auro faciemus tibi cum notis vel clavis argenteis*. Noster optime vertit, *vermiculatas argento*, id est argenti punctis variegatas, instar vermiculorum quorundam, quorum tergum variis colorum notis dispungitur, aut qui noctu instar argenti nitent et resplendent. Syrus vertit, *cincinnos aureos faciemus tibi cum laminis*, vel *bracteis argenti* ; Arabicus, *imagines*, vel *figure*, vel *sculptilia auri fient tibi, simillima tibi*.

Murenu-
læ, quid?

Murena piscis est idem cum anguilla, vel certe illi persimilis, ut patet ex ejus effigie, quam exhibent Aldrovandus et Rondeletius *De Piscibus*, in *murena* : inde *murenula* vocatur colli aurum, quod scilicet auro in virgulas lentescente, quadam ordinis flexuosi catena contextitur, ex piscis ulique imagine vocabulo conformato, ait ex S. Hieronymo Cælius Rodiginus, lib. IV, cap. II. Rursum sicut *murena* variis notis quasi punctis distinguitur, sic et *murenula* vermiculatur et distinguitur punctis argenti. Unde Plinius, lib. IX, cap. XXIII : « In Gallia septentrionali, ait, *murenis* omnibus, dextera in maxilla septenæ maculæ ad formam septentrionis aureo colore fulgent dumtaxat viventibus, pariterque cum anima extinguuntur. »

Murenulæ ergo *aureæ* sunt *virgulæ auri flexuoso* contextu, ac punctis et maculis variegatæ, itaque *murenæ* pisci, qui se flectit in orbem, persimiles,

sive manus, sive caput, sive aliud membrum cingant et ornent. Proprie tamen sunt capitis et colli, ut indicat S. Hieronymus *ad Marcellam*, epist. 15, ubi laudans B. Asellam : « Aurum colli sui, inquit, quod *murenulam* vulgus vocat, quod scilicet metallo in virgulas lentescente, quadam flexuosi ordinis catena contextitur, absque parentibus vendidit. » Quem secutus Cassiodorus : « *Murenulæ*, ait, ornamentum sunt colli virginalis et puellaris : videlicet *virgulæ auri perplexæ*, intermixtis nonnunquam pulchra varietate subtilissimis argenti filis. Et hoc est quod dicit *vermiculatas argento*, hoc est, in modum vermium terrenorum, quos *lumbricos* dicunt, distinctas et inter se conjunctas. *Murenulæ* autem dicuntur a similitudine piscis marini, qui *murena* vocatur. » Unde Aponius legit, *catenulas aureas faciemus*, quas non collo, sed auribus ornandis tribuunt S. Anselmus et Bernardus. Melius Justus Orgelitanus : « *Murenulæ*, ait, sunt ornamentum a capite descendens, quo cervix ornatur. » Denique *murena* dicitur a *μύρον*, id est *fluere*, ait Eustathius, eo quod, teste Macrobio, præ pinguedine in summa aqua fluitet, nec se mergere possit, sole nimirum torrefacta. Unde Martialis, lib. XIII, *epigram.* 77 :

Quæ natat in siculo grandis murena profundo,
Non valet exustam mergere sole cutem.

Sic pariter circa collum fluitat *murenula aurea*, et solis radiis percussa effulberat.

In Hebræo est תורתי *thore*, quam vocem Vulgatus paulo ante vertit, *turturis* ; unde nonnulli hic *turturem* vel *turturellam*, sed *fluviatilem*, puta *trutam*, accipiunt : hic enim piscis, uti pulcherrimis maculis distinguitur, ita sanissimus æque ac sapidissimus est : hinc et quinta editio vertit *tortilis auri*, instar *turturis*, vel *trutæ* aut *murenæ*. Unde et nonnulli censent *turturem* hebraice dici תורתי *tor*, quasi *tortilem*, eo quod *tortili* collo תורתי *tor*, id est circumspectando jugiter exploret, num alicubi comparem suum absentem reperire et videre queat. Alii *thore* vertunt, *dispositiones*, *ordines*, *series*, quales sunt in nexu annulorum et *bractearum* in *catenulis*. Noster optime vertit *murenulas*, id est *catenulas* et *torques aureos*.

Alludit ad illud, *Psalm.* LXVII, 14 : « Si dormiatis inter medios cleros, (eritis sicut) pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri. » Censent S. Gregorius, Cassiodorus et Beda hæc esse verba sponsi. Melius Justus Orgelitanus, Anselmus, Rupertus et S. Bernardus censent esse verba sociorum sponsi ; unde aiunt : *Murenulas aureas faciemus*, in plurali ; non *faciam*, in singulari.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Quæritur, quidnam *murenulæ aureæ* significant ?

Murenu-
la au-
reæ,
quid?
Resp.
Primo,
tabulæ
decalogi.

Primo, Chaldæus accipit tabulas decalogi a Deo datas Mosi in Sina; sic enim vertit, *tunc dictum est Mosi: Ascende ad firmamentum, et dabo tibi duas tabulas lapideas, excisas ex sapphiro throni, gloriæ meæ, et splendidas sicut aurum optimum, ordinatas per lineas, scriptas digito meo, in quibus scripta sunt decem verba, quæ expurgata sunt magis quam argentum, quod expurgatum est septem vicibus: dabo autem eam per manum tuam populo domus Israel.*

Secundo,
intelli-
gentia
Scriptu-
rarum.

Secundo, Cassiodorus, S. Gregorius, Beda, Justus, Aponius et Anselmus per *murenulas* accipiunt charisma intelligentiæ S. Scripturarum, quæ aureæ dicuntur, vel propter sapientiam claritatemque sensus spiritualis, vel propter charitatem, quam edocent; vermiculatæ autem argento asseruntur, vel propter nitorem eloquentiæ, vel propter sonoram prædicationem, vel, ut ait S. Anselmus, ut sciant doctores sacræ Scripturæ sententias dispensare pro cuiusque captu et fructu; vel, ut Aponius, *vermiculatæ* dicuntur, quia diversas continent prophetias, alias Christi conceptioni, alias nativitati, alias passioni, alias resurrectioni, etc., congruentes, quæ quasi intertextæ argenti vermiculatione, eleganter coruscent. Huc accedunt Nysenus, S. Augustinus, Origenes, Theodoretus, et tres Patres, qui per *murenulas* accipiunt cognitionem sacrarum Litterarum, ac præsertim figurarum Veteris Testamenti.

Hi ergo sequentes versionem Septuaginta, quæ habet, *similitudines auri faciemus tibi ex stigmatibus, vel distinctionibus argenti, donec rex sit in accubitu suo*; S. Ambrosius, *in declinatione sua*, id est in solio suo, ubi se reclinet, sic explicant: Nysenus quidem censet *murenulas* has pertinere ad equam vel equitatum, cui paulo ante sponsam comparavit, quasi socii sponsi angeli, vel sancti doctores eam sic affentur: Tibi, o anima, quæ recte equis es assimilata, faciemus quædam veritatis simulaera, et quasdam similitudines, quæ non possunt accurate et exacte ostendere, qui tibi inest, mentis decorem. Tu autem, his acceptis, fies per fidem subjugale jumentum et habitaculum ejus, qui in te est habitaturus: Christi enim eris et sedes et domus. Plenius Origenes, *homil. 2* ex quatuor, sic interpretatur, quasi dicat: Sacra Scriptura, Deique cognitio priscis patribus tradita fuit per similitudines et ænigmata, usque dum Christus a morte resurgens, accubans recubuit ut leo, *Genes. xlix, 9*: hic enim patefecit sensum prophetarum et S. Scripturarum. Idem ibidem sic tropologice explicat: Anima imperfecta instruitur de rebus divinis per similitudines et exempla, usquequo rex sit in accubitu suo, id est, usquequo in id proficiat talis anima, ut capiat regem, et habeat recumbentem in semetipsa; habitat enim verbum Dei in anima perfecta, juxta illud Christi: « Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus; » *Joan. xiv, 23*. Ex adverso S. Augustinus libro primo *De Trinit.* cap. viii, sic explicat: « Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus ar-

genti, quoadusque rex in cubitu suo est, » id est, quoadusque Christus in secreto suo est, quia inquit Paulus, *Colos. iii, 3 et 4* « vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit, vita vestra; tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. » Quod antequam fiat, « videmus nunc per speculum in ænigmate, » hoc est in similitudinibus: « tunc autem facie ad faciem, » *I Corinth. xiii, 12*.

Murenulæ ergo *aureæ* significant mundum, sive ornatum S. Scripturæ lucentem auro spiritualium sensuum, et argento eloquentiæ nitentem et resonantem. Audi S. Gregorium: « Murena piscis est, qui captus vertit se in circulum, ad cujus exemplar fit inauris, quæ *murenula* dicitur, qua designatur prædicatio, quæ auribus inhæret, et eas penetrat. Murenulis monilia collo ligantur, quia et sapientia, et religio a Scripturis sanctis prædicatoribus adjungitur. Per *murenulas* enim sancta Scriptura intelligitur, quæ bene auro et argento vermiculatæ dicuntur, quia et sapientia sancta Scriptura fulget, et sonora prædicatione per universum mundum auditur. Sicut enim per aurum sapientia, sic per argentum sancta prædicatio demonstratur. » Huc facit illud, *Psal. xi, 7*: « Eloquia Domini, eloquia casta (sicut) argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. »

Tertio, S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.*, per *murenulas aureas* accipit virginitatem. Ante Christum, inquit, Ecclesia habebat argentum in viduis et maritatis, sed aurum virginitatis per Christum accepit. Videtur enim hic, sponsæ pudicissimæ ob pudicitiam dari *murenula* aurea disuncta argento, ut respiciat id quod dixit: « Genæ tuæ sicut turturis, » id est, summe pudica et verecunda est instar turturis. Huc accedunt alii, qui per *murenulas aureas* accipiunt aureolam dandam virginibus: hebræum enim תורי *thore*, id est *murenulæ*, idem est quod תורים *thorim*, id est *turtures*, quasi *murenulæ* hæ fuerint contextæ ex turturum effigiebus, quæ sunt symbolum pudicitiae; esto a turturibus *thorim* extensum sit ad significandas effigies aliarum rerum, ut *murenularum* et serpentium, e quibus discorum torques et *murenulæ* constabant, uti docet Clemens Alexandrinus, lib. II *Pædag.* cap. xi. Unde Septuaginta *thorim* vertunt *εὐκόμαρα*, id est *similitudines* aut *simulaera* in genere.

Quarto, Psellus per *murenulas* accipit progressum in virtute et sanctitate, quasi angeli ita animam piam affentur: Quia futurum est ut rex in te, o sponsa, quæ ipsum caste amas et quæris, requiescat, age, sine te a nobis instrui atque ornari: quamvis enim non ut aurum virtutibus fulgeas, sed adhuc ut argentum splendeas, te ad auri tamen similitudinem decorabimus, similemque reddemus cherubico et flammeo ac venerando solio, in quo rex descendens se reclinet et quiescat. Hæc Psellus.

Tertio,
virgini-
tas.

Quarto,
progres-
sus
in virtu-
te.

Porro, quia hic progressus fit per persecutiones et tribulationes, hinc easdem per *murenulas* hic denotari censet S. Ambrosius, serm. 3 in *Psal. cxviii*, dum ait: «Hæreditas ejus diffusa per populos; quo frequentius examinata, eo amplius est probata: crebræ enim persecutiones Ecclesiæ iustorum nobis titulos, martyrii victorias ediderunt. Itaque sicut aurum bonum, ita Ecclesia cum uritur, detrimenta non sentit, sed magis fulgor ejus augetur, donec Christus veniat in regnum suum, et reclinet caput suum in Ecclesiæ fide, qui cum venisset ad oves perditas domus Israel, non habebat ubi caput suum reclinaret.»

Huc accedit Philo Carpathius qui per *murenulas* accipit martyria et martyres, qui catenati fuere olium catenis ferreis, nunc aureis in cælo, suntque aurei ob charitatis soliditatem, ac stigmatibus flagellorum, clavorum et tormentorum disuncti, juxta illud Pauli: «Ego stigmata Domini Jesu in corpore meo porto,» *Gal. vi, 17*; martyribus ergo quasi murenulis aureis argento variegatis ornatur Ecclesia.

Quinto, inspirationes sanctæ.

Quinto, S. Bernardus, *serm. 41*, qui *murenulas* assignat auribus, per eas accipit sanctas inspirationes et suggestiones divinarum rerum, quas angeli animæ sanctæ inspirant, sed per similitudines, ut vertunt Septuaginta et ænigmata, ut ait Paulus, *I Corinth. xiii, 12*.

Sexto, charitas in proximum divina.

Sexto, Titelmannus et alii per *murenulas aureas* intelligunt charitatem Dei exerentem se in amorem proximi, et in opera misericordiæ, hæc enim argento; charitas vero auro representatur; aut charitatem distinctam et disunctam notis argenti, id est actibus humilitatis cæterarumque virtutum.

Septimo, modestia.

Septimo, *murenulæ* apposite significant modestiam et compositionem externam omnium membrorum, actionum, gestuum, motuum ad probitatem et pietatem, etc., ex quibus fit quasi catena aurea mire ornans hominem, ac præsertim sponsam. Ita Clemens Alexandrinus, lib. III *Pædagog. cap. 1*: «Torques, inquit, et catenæ sint pudor et modestia. Non alius fuerit mulieri aurium ornatus, quam catechesis, hoc est, quæ per auditum suscipitur institutio. Oculi autem verbo injuncti, et aures ad sensum perforatæ, divinarum rerum auditorem, et sanctorum rerum contemplatorem efficiunt.» Notum est illud S. Ambrosii: «Modestia est purpura virtutum.»

Octavo, optime murenulæ sunt præcepta et consilia evangelica.

Octavo, aptissime per *murenulas* accipias hic cum S. Bernardo, Sanchez, Hortolano, Joanne Carmelita et aliis præmium et ornamentum obedientiæ: cum enim immediate ante dixerit: «Collum tuum sicut monilia,» id est obedientia tua, qua collum legi subjicis, o sponsa, o Ecclesia, est aureum tuum monile, quod mire interne animam tuam decorat; nunc ejusdem externum ornamentum et præmium assignat, videlicet *murenulas* ex auro notis argenti intertexto: hæc enim faciunt, ut aurum inter eas magis majorique gratia resplendeat, ait Nyssenus.

Huc facit quod hebræum תורה *toré*, id est *murenulæ*, plane alludat ad תורה *thora*, id est lex, et ad תורה *tor*, id est dispositio, ordo, series; unde Chaldaeus per *toré* accipit Decalogum; atque Origenes, Theodoretus, S. Augustinus, S. Gregorius et cæteri in secunda expositione citati, accipiunt S. Scripturam, quæ legem Dei continet et promulgat.

Igitur sponsæ collo tam obedienti Deo in præmium ornatumque injicit *murenulas*, hoc est leges suas divinas, quæ, cum ex rationibus æternis, quæ sunt in mente Dei, emanent, in se sapientissimæ sunt, æque ac pulcherrimæ, ut mire obedientem eas acceptantem, non tam ligent quam ornent; sub legibus evangelicæ, quæ ac beatitudines, quæ hominem efficiunt cælestem et angelicum, imo angelum terrestrem. Ergo *murenulæ* Christi Ecclesiæ datæ sunt leges evangelicæ, quas recenset S. Matthæus, cap. v, vi et vii, inter quas primæ sunt beatitudines octo: «Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati mites,» etc. Quid enim hisce pulchrius, dignius, nobilius, divinius excogitari potest? Ecclesia ergo has Christi leges et beatitudines amplectens, iis quasi *murenulis* aureis inter se apte connexis decoratur; aurum enim, quia præ cæteris metallis flexile et ductile est, symbolum est obedientiæ. Hinc et sententiæ S. Scripturæ, quæ leges hæc continent, sunt *murenulæ*, ex quarum contextu Ecclesia pulchrescit; sunt *aureæ*, quia plenæ spiritu charitatis; sunt *distinctæ argento*, quia temperantur spiritu scientiæ et discretionis. Unde Beda: «*Murenulas*, ait, fabri arte compositas collo circumdat, cum anima quæque fidelis in omnibus, quæ loquitur et agit, imo in omni, quod vivit et quod spirat, continue Scripturis sanctis intendit, sensumque suum et verba diligenter ad earum exemplum dirigit.»

Rursum, *murenulæ* hæc notant actus obedientiæ pulchros et assiduos, quibus quasi donis novis fideles obedientes Christus expolit et exornat, ac toti mundo laudabiles, admirabiles et venerabiles efficit: auro enim actionum pretium et præstantia, argento earundem puritas, candor et splendor denotatur. Nam, ut recte noster Sanchez, si hæc obsequentissima sponsa spiritu Dei agitur, æquum est ut Spiritus Sanctus, qui cervicibus tanquam auriga et moderator insidet, collum suis donis et virtutibus excolat. Torques enim illi, hebraice *torim*, id est *turtures* dicuntur vel *columbæ*, quia divinus Spiritus per columbam significatus illam ut sponsam amat, et ipsius collum ut sponsus tenere stringit et amplectitur.

Item actus obedientiæ.

Insuper, *murenulæ* notant ordinem hierarchicum Ecclesiæ, qui mire eam perficit, et ornat: hic enim ordo non est aliud quam ordo obedientiæ, quo summo pontifici subordinantur, subsunt et obediunt patriarchæ; patriarchis primates; primatibus archiepiscopi; archiepiscopis episcopi; episcopis presbyteri; presbyteris diaconi; diacono-

Et ordo hierarchicus.

nis subdiaconi cæterique clerici, atque his laici. Intuere hunc ordinem Romæ, celebrante pontifice, cum ei assistunt cardinales, archiepiscopi, episcopi, presbyteri vestibus sacris amicti, legati regum et principum, etc., ac vere dices ibi impleri hoc oraculum : « Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. » Murenulæ enim hebraice vocantur *lore*, id est *dispositiones, ordines, series*, quales pulcherrimæ apparent in hoc sacro senatu, uti et in cæteris officiis et ritibus Ecclesiæ.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Murenulæ sunt regulæ monasticæ.

Anima sancta, præsertim obedientiam professa et religiosa, in præmium hujus suæ professionis et obedientiæ, ornatur murenulis aureis distinctis argento, id est regulis, constitutionibus et ordinationibus religiosis cuique ordini propriis, quæ non nisi aurum charitatis, et argentum prudentiæ representant, quibus mire ordo exornatur. Rursum, marenulæ sunt actus obedientiæ, quibus

Murenulæ actus obedientiæ.

tota religiosi vita quasi murenula aurea concatenatur et coronatur, quæ variegantur punctis argenteis, id est actibus humilitatis, temperantiæ, patientiæ cæterarumque virtutum : a mane enim in vesperum, religiosus quidquid agit, ex regulis obedientiæ agit. Surgit e lecto, orat, psallit, studet, docet, concionatur, prandet, cœnat, it cubitum, cum signum dat obedientiæ. Vide Hieronymum Platam, libro II *De Bono status religiosi*, capite quinto, qui et appositum huic loco affert exemplum, libro III, capite ultimo post medium, juvenis cujusdam egregii, qui a Deo vocatus ad ordinem cisterciensem, cum de die in diem differret, cœpit intepescere. Quare, cum ex Compostellana peregrinatione domum redisset, eadem ipsa nocte apparuit illi Christus Dominus cum duobus apostolis Petro et Jacobo; Petrus autem pulcherrimum librum tenebat coram Domino apertum, in quo adolescentis nomen *Joannes* descriptum erat. Tum Dominus ad S. Petrum : « Dele, ait, istum de libro meo. » Jacobus vero supplicare ei cœpit pro suo, ut appellabat, peregrino, insuper etiam illius emendationem promittere; at Joannes, hoc de se agi videns, pavebat et tremebat, novamque vitam in futurum pollicebatur. Dominus autem quasi illius inconstantiam minus credens, fidejussorem illius voluntatis postulavit; quem se obtulit S. Jacobus: inter quæ, cum juvenis excitatus esset, secumque hæc admirans rursus obdormisset, iterum est illi eadem objecta species, idque amplius, quod in libro illo apparuit ejusmodi inscriptio ex Canticis : « Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. » Ille igitur et hoc jucundo promisso invitatus, et illis minis exterritus, nulla mora interposita, Cistercium se contulit, ubi, magnis in virtute progressibus factis, primum abbas Bonævallis, deinde etiam Valentini episcopus factus est.

Exemplum de juvene ad ordinem cisterciensem vocato.

Hæc Platus ex *Chronicis Cisterciensium*. Huc facit exemplum nostri P. Petri Fabri, qui primus S. Ignatii fundatoris Societatis Jesu socius, cum totam vitam ex obedientia varias provincias peragrando, ac ubique semina pietatis spargendo, religiose transegisset, ex obedientia pariter mortuus est. Unde post mortem apparens Gondix personæ cuidam religiosæ, lætissimus dixit, se obedientiæ causa mortem oppetivisse, ac multa de gaudio, quod eam ob causam in cœlis obtineret, enarravit. Merito aureola obedientiæ coronatur in cœlis, qui obedientiæ victima exstitit in terris. Ita noster Orlandinus in ejus *Vita*, lib. II, cap. xxviii.

P. P. Faber in obedientiæ mortuus.

Rursum, per *murenulas* nonnulli accipiunt charismata, quæ obedientibus et religiosis impertit Spiritus Sanctus, ac præsertim dona sapientiæ et eloquentiæ: sapientia enim notatur *auro*, eloquentia *argento*, quia tinnula ad instar ejus pulchre resonat. Unde S. Gregorius, S. Thomas, Beda et alii murenulas has dant doctoribus, quia sicut per collum ex capite ad reliqua vis sentiendi, sic ex capite Christo ad populum per doctores cœlestis doctrina derivatur. Hoc vero collum includi atque muniri debet monilibus columbarum imagine notatis, quia Spiritus Sanctus collum ambire debet, et doctorum fauces quasi suam vere tubam inflare.

Marenulæ charismata obedientiæ.

Sit ergo collum hoc charitate, fervore et zelo aureum, ac nitore eloquii argenteum. Porro doctori magnam doctrinæ, eloquentiæ, zeli et spiritus vim atque efficaciam suggerit obedientia et religio: obediens enim per superiorem regitur, agiturque a Deo, ejusque spiritu, tanquam ejus vox et organum. Unde prisca Ecclesiæ doctores plerique fuere religiosi, nimirum e quatuor latinis tres, puta S. Augustinus, S. Hieronymus, S. Gregorius; ac totidem e græcis, puta S. Basilii, S. Nazianzenus, S. Chrysostomus. Tales quoque fuere S. Bernardus, S. Thomas, S. Bonaventura ac alii plurimi. Vide Hieronymum Platam, lib. II *De Bono status religiosi*, cap. xxv, 30 et seq.

E prisca Ecclesiæ doctoribus, multi religiosi.

Rursum, charisma obedientiæ pene proprium, est gratia miraculorum: Deus enim obedientibus velut instrumentis suis, sibi summe conjunctis utitur ad conversionem animarum, ideoque per eos, cum opus est, patrat miracula. Exempla multa sunt in *Vitis Patrum*, apud Cassianum et S. Gregorium, lib. I *Dialog.* cap. xii, et lib. II, cap. vii.

E charismatibus obedientiæ est gratia miraculorum.

Denique, murenulæ sunt pulchri ritus et cæremoniæ, tum ritus Ecclesiæ, tum ordinum singulorum, qui mire eos decorant.

Murenulæ item cæremoniæ.

Anagogice, murenula est aureola doctoribus, religiosis et obedientibus præparata in cœlo, quæ aurea est per gloriam animæ, argentea per gloriam corporis. Unde S. Thomas cum torque aureo et collo pendente pingitur, quia in cœlis murenularum harum aureola torquatus est. Hinc et post mortem e cœlis quasi gemmatus et torquatus apparuit, uti refert P. Ribadeneira in ejus *Vita* sub

finem. Huc pertinet exemplum P. Fabri quod paulo ante recitavi.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Hæc omnia jam dicta præ cæteris omnibus competunt B. Virgini. Illud ei proprium, quod fecunditas non læserit, sed ornarit ejus virginitatem, sicut argentum ornat aureas murenulas. Rursum, murenula aurea e collo B. Virginis pendula fuit ejus filius Christus Dominus, parvulus e collo ejus pendens ac sugens, illique vicissim aurum charitatis et argentum humilitatis instillans.

Denique Rupertus: Murenulæ, inquit, sunt sermocinationes sanctorum sensibus aureæ, elocutionis nitore argentææ. « Faciemus ergo tibi murenulas veritatis, ornamenta benedictionis et gratiarum actionis, benedicendo et gratias agendo, quia sic feci tibi; ita ut non sit locus, ubi vox laudis hujus non audiat, vox sonora, laus altisona, quæ tuum nomen concelebrans jugiter te ambiat, et quodammodo collo tuo dependeat. » Hæc Rupertus.

VOX SPONSÆ.

VERS. 11. DUM ESSET REX IN ACCUBITU SUO, NARDUS MEA DEDIT ODOREM SUUM.

DUM REX ESSET IN ACCUBITU (Aquila *in recubitu*, Symmachus ἐν ἀναπαύσει, id est *in requietibus*, vel *cessationibus*) SUO, NARDUS MEA DEDIT ODOREM SUUM, — *q. d.* Dum sponsus meus, qui est rex Christus, esset in mensa sua nuptiali, ego sponsa ad illum ingressa intuli unguentum nardinum, eoque illum perunxi, cujus odore ille mirifice recreatus est.

Dum, id est *donec*, ut habent Hebræa, Septuaginta et S. Gregorius, *q. d.* Quamdiu rex accubuit in convivio, nardus mea dedit odorem.

Per *accubitus* accipit non lectum, sed mensam nuptialem, cui sponsus cum sponsa accumbit; hebraice est כסב *mesab*, id est *circulus* vel *orbis*: olim enim mensæ erant orbiculares, ut plures caperent, utque illi sibi invicem essent viciniore, et commodius cum singulis colloquerentur. Lectuli ergo cœnatorii, in quibus tempore Salomonis convivæ quasi jacentes, sed cubitis innixi mensæ accumbebant, circa mensam in orbem erant dispositi; inde triclinium dictum, quasi *trium lectorum cœnaculum*.

Pro decore et serie dramatis recte notat Origenes, *homil. 2* ex quatuor, sponsam post alloquium sodalium sponsi jam recensitum, quo eam mire laudarunt, ingressam in triclinium, ibique muliebri et mensale donum sponso obtulisse, nimirum unguento nardino eum perfudisse, ejusque odore sponsum oblectasse, idque narrat sodalibus ejus post sponsi discessum; unde de eo loquitur in tertia persona, dicens: « Dum esset rex, » etc.,

Accubitus, id est mensa nuptialis.

Sponsa in triclinium ingressa sponsum nardino unguento perfudit.

ita S. Bernardus: olim enim in convivis convivæ unguentis odoratis ungebantur, ut patet ex Plutarcho in *Sympos.*, Athenæo et aliis; et eandem apud orientales, præsertim Judæos; unde et Magdalena Jesum in convivio iterum et secundo unxisse legitur; et Samuel Judæis prædixit, si peterent regem, illum filias illorum facturum sibi unguentarias, I *Reg. viii, 13*. Idcirco sponsa hic id sibi officii adsciscit.

Quæres *primo*, quid significet hic sponsi accubitus.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Primo, aliqui per *accubitus* accipiunt thronum divinitatis, qui est ejus majestas et æternitas: in hac enim velut in throno suo ab æterno sedet et requiescit Deus; hinc hebraice vocatur כסב *mesab*, id est *circulus*: hic enim in seipsum orbiculariter rediens, ideoque principio et fine carens, hieroglyphicum est æternitatis, quæ nec principium nec finem habet. Sic sensus erit, *q. d.* Filius Dei in sinu Patris ab æterno requiescens, ac residens in solio et triclinio majestatis suæ cum Patre et Spiritu Sancto, ibique requie fruens beatissima et plenissima, dignatus est de excelso illo solio suo ad humilitatem et utilitatem nostram respicere, juxta quod in Psalm. cap. ci, 18, dicitur: « Respexit in orationem humilium: et non sprevit precem eorum, etc. Quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cœlo in terram aspexit: ut audiret gemitus compeditorum: ut solveret filios interemptorum. » Quasi enim nardus nostra odorem dedit coram rege in accubitu suo existente, quando humilitas precum et supplicationum, lacrymarum quoque, gemituum et suspiriorum, ab hominibus piis ad Deum pro humani generis salute effusorum, usque ad aures Dei pervenit, ipsumque ad miserandum inflexit, ut filium suum de cœlis mitteret ad terras; ita Titelmannus. Sic et S. Bernardus, *serm. 42*: « Accubitus regis, inquit, sinus est Patris, quia semper in Patre Filius. Nec dubites regem hunc esse clementem, cui perennis accubitus est paternæ benignitatis diversorium. Merito clamor humilium ascendit ad eum, qui fons pietatis est mansio, cui familiaris suavitas, cui substantialis, vel potius consubstantialis bonitas est: cui ideo totum quod est, de Patre est, ut nil prorsus in regia majestate, nisi paternum, humilium trepidatio suspicetur. »

Verum pressius alii passim per *accubitus* accipiunt Verbi incarnationem, totamque ejus in carne œconomiam et conversationem: hæc enim fuit quasi convivium nuptiale in quo Christus cum fidelibus epulatus, nuptias quasi cum Ecclesia celebravit, ut patet ex parabola filii regis ad suas nuptias quoslibet invitantis, *Matth. xxii, 3* et seq. Hæc pariter recte vocatur *accubitus*, hebræum כסב *mesab*, id est *circulus*, tum quia Chri-

Accubitus Christi. Primo, thronus divinitatis.

Secundo, accubitus Verbi incarnationis.

sti vita fuit circulus sanctissimarum actionum, virtutum, mysteriorum; tum quia Christus in orbem ivit et rediit, dum ascendens in cœlum ad Patrem reversus est, a quo in terram missus descenderat; tum denique quia Christus circumvit Judæam evangelizando regnum Dei, ad illudque quasi ad nuptiale suum epulum felicitatis æternæ omnes convocando. Unde Christus in Synagoga prædicans, *Luc. iv, 16*, illud ex *Isaia, cap. LXI, 1*, thema desumpsit: « Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, prædicare captivis remissionem, et cæcis visum, dimittere contractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, et diem retributionis. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, et sedit (ecce accubitus), etc. Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. » Inde nardus Ecclesiæ, puta fides audientium, dedit odorem suum. Nam, ut subdit Lucas, vers. 22: « Et omnes testimonium illi dabant: et mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius. »

Est hic ergo, uti et in toto Canticum prophetia de Christi incarnatione et œconomia, sponsa enim prima et primaria hic est humanitas Christi, cuius sponsus est Verbum, sive Filius Dei, qui eam in incarnatione assumens sibi despondet, et per eam Ecclesiam, singulasque animas fideles et sanctas, ut dixi in *Proœmio, cap. II*: quare præterita hic pro futuris accipienda sunt, uti fit apud prophetas, *q. d.* Dum erit rex in accubitu carnis suæ, nardus mea dabit odorem suum.

Para- Sensus ergo est, *q. d.* ait Hortolanus: Ex quo *phras.* in humanitate sua quasi in hemicyclo suo nobis apparuit regis nostri divinitas, ex quo in Nazarethorum consedit Synagoga, et ad epulas ex *Isaia* cellario depromptas, me Ecclesiam fidelium invitare dignata est, ego ipsum tanquam sapientissimum veritatis, fidei et salutis magistrum attente audio, filium David et Dei Filium, Regem Israel et Messiam exspectatissimum credo, veneror et prædico. Hunc credo ingenue, publiceque profiteor solo verbo ægrotos quantumcumque desperatos curare posse, et conclamatos ad vitam revocare, ab energumenis dæmonia excludere et profligare. His ego meæque sodales testimoniis, ex cordibus nostris, velut vestibus nardino fidei unguento odoratis, ex eburneis arcis depromptis, Regem in Judææ Synagogis et templo Hierosolymitano docentem, resque admiranda magna cum gloria et omnium admiratione gerentem, inducimus, mirificeque oblectamus, quod nostrum officium regius Psalter his olim versibus celebravit: « Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis, a domibus eburneis: ex quibus delectaverunt te filię regum in honore tuo, » *Psalm. XLIV, 9*.

Jam ut particulatim accubitus hunc sponsi distribuam:

Partien- *Primo*, per eum Christi incarnationem accipiunt *laris* Cassiodorus, Beda, Aponius et S. Ambrosius in

Psalm. CXVIII, sermone 3. Audi Cassiodorus, et ex eo Bedam: « Nardus Ecclesiæ dedit odorem, quia, cum Dei Filius in carne apparuit, Ecclesia in virtutum cœlestium fervore excrevit: non quia et ante incarnationem spirituales ac Deo devotos viros non habuerit, sed quia absque ulla dubitatione tunc arctioribus se virtutum studiis mancipavit, cum regni cœlestis aditum cunctis recte viventibus, mox ut carnis vincula solverentur, patere cognovit. »

Christi accubitus. *Primo, in incarnatione.*

Secundus Christi accubitus fuit, cum ipse prædicando circuiret vicos et urbes, ac cum peccatoribus aliisque discumberet, ut eos salvos faceret. Rursum, accubitus Christi fuit in ligno crucis, de quo, *Psalm. XCV, 10*: « Dicite in gentibus quia Dominus regnavit » a ligno quasi e solio regali; item quies in sepulcro: ita Justus et Anselmus. Audi Anselmum: « Merito debeo Christum diligere, quia ipse dedit mihi nardum, scilicet virtutes; et hoc, dum esset in accubitu suo, id est in passione et resurrectione sua, scilicet quia ipse passus est et resurrexit, ideo virtutes mihi dedit, quæ dederunt odorem suum, id est sibi convenientem, bonam videlicet famam. »

Secundo, in prædicatione.

Tertius accubitus Christi fuit in morte, Christus enim moriendo regnum mortis, diaboli et peccati evertit, ac regnum vitæ, gratiæ et Dei nobis contulit. Ita Origenes, Theodoretus et S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum, q. d.* Post Christi passionem et mortem nardus, id est virtus Ecclesiæ, majorem dedit odorem quam ante; ex ea enim profluit martyrum fortitudo, virginum angelica puritas, confessorum sanctitas, anachoretarum perfectio: ita Philo Carpathius: « Sic grata, inquit, ac memor sponsa elamat ad sponsum: Nardus mea dedit odorem suavitatis, id est, tu mihi dedisti suavitatem unguentorum, nempe martyrum et illustrium actionum efficaciam, decus et gloriam. Nardus enim dedit odorem suum, id est martyrium, et nex tua seu passio martyres adhortata est pro te pati; nam et tu pro nobis passus es. »

Tertio, in morte.

Quartus accubitus fuit resurrectionis, quo e sepulcro resurgens accubuit in carne gloriosa, in eaque de morte et inferno triumphavit. Ita Justus, Anselmus, et S. Gregorius, *XXXV Moral. xiii*, qui ait: « Rege quippe in accubitu suo posito, nardus odorem dat, dum, quiescente in sua beatitudine Domino, sanctorum virtus in Ecclesia magna nobis gratiam suavitatis administrat. »

Quarto, in resurrectione.

Quintus accubitus Christi est in gloria cœlesti, quo ad dexteram Dei sedet, velut Rex regum, et Dominus dominantium; ita S. Gregorius, Rupertus, Bernardus et S. Augustinus, lib. I *De Trinitate, cap. viii*: tunc enim nardus Ecclesiæ dedit odorem suum per orationem, qua, orantibus apostolis et fidelibus pro adventu Spiritus Sancti, eundem impetrarunt, eoque repleti Christi nomen et famam ubique prædicarunt. Audi S. Gregorium: « Accubitus suum rex intravit, quando

Quinto, in gloria cœlesti.

Dominus noster Jesus Christus corporaliter cœli interiora penetravit. Quo ibi requiescente nardus sponsæ odorem suum dedit, quia virtus sanctæ Ecclesiæ suavem famam bonitatis longe lateque sparsit: ad cœlos enim Dominus ascendit, et Spiritum Sanctum suum super discipulos misit, quo impleti verba salutis mundo prædicarent, et per sancta opera boni odoris famam circumquaque diffunderent. »

Porro Chaldæus per *accubitum* accipit colloquium Mosis cum Deo in Sina, sic enim vertit: « Dum esset Moses magister eorum in firmamento, ut susceperet duas tabulas lapideas, et legem et præcepta, surrexerunt impii generationis illius, et fecerunt vitulum aureum una cum promiscuis qui erant inter eos, et fœtida fecerunt opera sua, et egressum est eis nomen pessimum in sæculo; quoniam ante odor eorum exhibat diffusus per orbem, et postea fœtidi facti sunt ut absinthium, cujus odor quam pessimus est. » Verum peperam Chaldæus per *odorem nardi* accipit fœtorem idololatriæ, nardus enim suavissimi est odoris.

Quænam hic nardus? Quæres *secundo*, quid significet nardus sponsæ, puta Ecclesiæ, et quem odorem dederit?

Respondeo, nardus, ut ex Plinio, libro XII, cap. XII, et aliis, ait Philo Carpathius in cap. IV *Cant.* vers. 14, medicus est fructus Syriæ et Indiæ præstantissimus, colore rufo, comosus, odoratissimus; saporis amari, suavitatem odoris diutissime retinens; calefacit, exsiccit, viretque perpetuo; miscetur antidotis, et efficacissimas vires ad quamplurimos morbos habet.

Porro ex nardi foliis fiebant coronæ, quæ olim in summo erant pretio, teste Plinio. Rursum, « nardus, inquit Titelmannus, herba est humilis et despecta quantum ad faciem attinet, sive radicem intuearis sive folia: est enim nardus frutex gravi et crassa radice, sed brevi et nigra fragilique quamvis pingui, aspero sapore, folio parvo densoque: quæ omnia humilitatem præ se ferunt. Habet nihilominus in cacumine boni odoris gratiam. » Cacumina enim (ut ait Plinius) in aristas sive spicas sparguntur; unde geminam ejus dotem celebrant, spicas scilicet et folia, quoniam ex utrisque bonum unguentum conficitur. Illud tamen quod fit ex spicis præstantius est eo quod ex foliis. Propter quod signanter in Evangelio de oleo illo, quod Maria super caput effudit Domini recumbentis, dicitur, quod fuerit unguentum « nardi spicati pretiosi, » vel (ut alius evangelista habet) « nardi pistici, » id est fidelis et præstantioris.

Porro Plinius, lib. XIII, cap. I: « Unguentum, inquit, nardinum constat omphacio, balanino, costo, nardo, amomo, balsamo. »

Primo ergo, nardus notat humilitatem Ecclesiæ, quod scilicet instar nardi, secundum corpus, ac inferiorem hominis portionem, admodum humilis est, crassa et contemptibilis; secundum vero partem superiorem, sive secundum spiritum, qui ad Deum sursum respicit, odorem gratissimum de

se fundit in naribus Domini Sabaoth. Nullus enim odor ita gratus est Deo, angelis et hominibus, atque ista fidelium humilitas. Ita Rupertus, et S. Bernardus, *serm.* 42, quem audi: « Bonus, ait, humilitatis odor, qui de hac valle plorationis ascendens, perfusis circumquaque vicinis regionibus, ipsum quoque regium accubitum grata suavitate respersit. Est nardus humilis herba, quam et calidæ ferunt esse naturæ hi, qui herbarum vires curiosius explorarunt; et ideo per hanc videor mihi non inconvenienter hoc loco virtutem humilitatis accipere, sed quæ sancti amoris vaporibus flagret. Quod propterea sane dico, quoniam est humilitas, quam nobis veritas parit, et non habet calorem: et est humilitas, quam charitas format et inflammat: atque hæc quidem in affectu, illa in cognitione consistit; » et inferius: « Sponsæ vero humilitas, tanquam nardus, spargit odorem suum, amore calens, devotione vigens, opinione redolens. » Addit idem S. Bernardus sponsam a sponso hic fuisse de defectibus suis correptam et castigatam, tumque nardum ejus dedisse suavitatem odoris, cum ejus humilitas modeste et demisse correptionem hanc tulit, et velut paternum donum exceperit.

Secundo, nardus denotat fidem: hæc enim humiliter intellectum captivat in obsequium Dei revelantis mysteria, quæ omnem hominis captum superant. Unde S. Ambrosius in *Psal.* CXVIII, *serm.* 1: « Jam, inquit, redolet fides, ideoque dicit Ecclesia: Nardus mea dedit odorem suum; et dicit, cum præsumptione expectans retributionem, fragrat unguentum gratiæ, ex quo Virgo generavit, et Dominus Jesus sacramentum incarnationis assumpsit. » Huc accedit Justus Orgeitanus, qui per *nardum* accipit fidei professionem et prædicationem, quia ubique odorem, id est famam Christi passi et resurgentis sparsit Ecclesia.

Tertio, nardus amara est pœnitentia, inquit Aponius: hæc enim est filia humilitatis, ac suavissime olet in naribus Dei. Unde quasi ad litteram hunc locum facto suo exposuit S. Magdalena, dum in signum pœnitentiæ unxit pedes Jesu accumbentis in mensa Simonis; ac rursum attulit alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, illudque effudit in caput Jesu recumbentis in domo sua. Quocirca Magdalena hunc locum applicant Origenes, Nyssenus, Beda et Aponius. Ex pœnitentia ergo gratissimum Deo paratur ferculum, quale Magdalena Christo attulit, non tam dum ex alabastrum fracto nardinum unguentum, quam dum colliquefactam animam per oculos effudit. Quocirca S. Bernardus, *serm.* 30 in *Cantica*, lacrymas pœnitentium, *vinum angelorum* nuncupat: « Quia in illis vitæ odor, sapor gratiæ, indulgentiæ gustus, reconciliationis jucunditas est. »

Quarto, nardus est humilis oratio et obsecratio; unde Arabicus pro *nardus* vertit, *thus*, quod est symbolum orationis: « Donec, inquit, venerit rex redeundo, thus meum effudit odorem suavi-

Secundo, fidem.

Tertio, pœnitentiam.

Quarto, orationem.

tatis ex fasciculo stactæ, quem habeo apud me filio fratris mei. » Audi S. Bernardum, *serm.* 42 : « Primitivæ Ecclesiæ potes hunc congruentissime aptare sermonem, si recordaris dies illos, quibus, assumpto Domino ubi erat prius, et sedente in dextera Patris, illo suo antiquo, nobili atque glorioso accubitu, discipuli erant congregati in loco uno, perseverantes in oratione cum mulieribus et Maria matre Jesu, et fratribus ejus. Nonne tibi videtur revera tunc temporis nardum parvulæ et trepidantis sponsæ dare odorem suum? Denique cum factus est repente de cælo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes, *Act.* IV, 2, patuit pro certo omnibus in loco manentibus, quam gratus humilitatis, et quam beneplacitus odor ascenderat, cui mox tam copiosa et gloriosa remuneratione responsum est. »

Quinto,
virtutem
omnem.

Quinto, nardus est quælibet virtus, ac virtutum omnium bonorumque operum complexio; nam, ut ait S. Bernardus, *serm.* 71 : « Mores colores suos habent et odores. » Ita Cassiodorus, Origenes, S. Gregorius, Beda et alii.

Porro pro odorem suum, Septuaginta habent odorem ἀρώμα, id est ipsius, scilicet regis sponsi, quo significatur omnem Ecclesiæ virtutem, omne decus, omne meritum manare a Christo. Audi Origenem : « Quod si legatur, ut alia habent exemplaria : Nardus mea dedit odorem ejus, invenitur adhuc aliquid divinius, ut videatur unguentum hoc nardi, quo unctus est sponsus, non tantum suum, qui nardo inesse naturaliter solet, sed ipsius odorem ad sponsum reportasse; ut in eo, quo unxit eum, odorem sponsi per ipsius unguenti munus acceperit, et hoc sit quod dicere videatur : Nardus mea, qua unxi sponsum, regressa est ad me, et odorem mihi detulit sponsi, et velut superato naturali sui odore, præ fragrantia sponsi ipsius mihi detulit suavitatem. »

Unde colligit Origenes, quod ungens Christum nardo devotionis, prædicationis, sanctarum actionum, per hanc ipsam unctione insuscipiat Christi odorem ac spiret, puta gratiam Spiritus Sancti, ac majorem fragrantiam doctrinæ spiritualis, æque ac sanctitatis vitæ. Nyssenus vero ἀρώμα, id est ipsius, scilicet Christi, sic explicat, *q. d.* sponsa : Ex omnibus quas in me conspicio virtutibus, quæ omnes quasi species multæ aromatum faciunt unum nardi unguentum, pertingo ad cognitionem perfectissimæ virtutis Dei, eandemque illis communico et aspiro. Theodoretus vero sic, *q. d.* Ex hisce meis virtutibus assecutus sum cognitionem Dei, sed odoratu duntaxat, id est tenuem et exilem. Tres denique Patres apud Theodoretum sic, *q. d.* Virtutes meæ, quæ sunt quasi nardus Dei, exhibent mihi speciem Dei per naturam inaccessi, cujus ego speciem et notam gero, ut imago ipsius ac similitudo; quare dum meis moribus illius similitudinem refero, ipsum in me velut exemplar in imagine represento.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Omnia jam dicta adapta animæ, mutato nomine Ecclesiæ in nomen animæ. Adde animam sanctam esse accubitum, id est sedem et solium, imo cælum et templum, in quo Christus accubuit et requiescit : ita Nyssenus et Anselmus. Rursum, per nardum posse accipi ipsum Christum, sicut ille ipse paulo post vocatur *fasciculus myrrhæ*, et *botrus cypri*. Unde Septuaginta vertunt, *nardus mea dedit odorem ἀρώμα*, id est ipsius, scilicet sponsi (licet nonnulli legant ἀρώμα, id est suum). Et eos de more sequens Syrus, *cum rege in accubitu suo nardus mea dedit odorem suum*. Sic sensus erit, *q. d.* In accubitu, id est in nuptiali mensa, ubi abundant unguenta, flores, nardus, myrrha, et botrus cypri, nihil mihi suave olet, nisi sponsus Christus; præ illo cæteras omnes delicias despicio. Ita Theodoretus, qui et rationem dat, cur Christus vocetur nardus : « Nardum, ait, nominat Christum, quoniam unctus est nardo pistica illa pretiosa, cujus odor replevit totam domum, quæ mundum significat universum; obsequium enim a piis hominibus Domino exhibitum, orbem terrarum implevit fidei suavitate. » Sic et Origenes, Psellus, Sanchez et alii.

Anima
sancta
est accu-
bitus
Christi.

Nardus
ipse
Christus,
et quare?

Nardus ergo herba humilis sed odora, aspera sed calida et medica, representat Christi humilitatem, sed suaveolentem; ac passionem, sed charitate flagrantem, omnibusque animæ morbis medentem. Unde Honorius Augustodunensis : « Christus, inquit, fuit nardus nascendo, myrrha in moriendo, botrus in resurgendo. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Rex gloriæ fuit in accubitu, id est cubavit novem mensibus in utero B. Virginis; cum ex ea carnem assumpsit; tuncque nardus, id est virtus et humilitas B. Virginis, dedit odorem suum. « Nam quid, inquit S. Bernardus, *serm.* 42, est aliud nardus mea dedit odorem suum, quam placuit mea humilitas? Non mea, inquit, sapientia, non mea nobilitas, non mea pulchritudo, quæ nulla erant mihi, sed quæ sola inerat humilitas dedit odorem suum, id est solitum. Solito placet Deo humilitas; solito plane, atque ex consuetudo excelsus Dominus humilia respicit, et ideo cum esset rex in accubitu, id est excelso habitaculo suo, illuc quoque humilitatis odor ascendit : In altis habitat, inquit, et humilia respicit in cælo et in terra. » *Psalm.* CXII, 5.

Nardus
humili-
tas Ma-
riæ.

Rursum, « cum esset rex in accubitu suo, » id est cum Filius Dei esset in sinu Patris, sensit fragrantiam nardi, id est humilitatis B. Virginis,

eaque allectus descendit in ejus uterum factus homo. « Humilitas, ait Rupertus, requies est mentis, et qui hanc invenit, sine dubio requiem animæ suæ invenit. Ego in omnibus requiem istam quæsi, et vidit rex respiciens, ubi nardi hujus ex me odorem sensit; vidit, inquam, quod requiescere posset hic in suavitate animæ quietæ, id est humilis, descenditque de illo accubitu suo, et requievit in tabernaculo meo. Hic requievit, hic habitavit totis novem mensibus; et cujus erat Dominus, ejusdem ancillæ suæ factus est filius. »

VERS. 12. FASCICULUS MYRRHÆ DILECTUS MEUS MIHI, INTER UBERA MEA COMMORABITUR.

FASCICULUS MYRRHÆ DILECTUS MEUS MIHI, INTER UBERA MEA COMMORABITUR. — Hebraice *לִי יַחַד* *ialin*, id est *pernoctabit*, q. d. Noctu, cum maxime ingruunt tristes cogitationes, turpes phantasie, et tentationes demonis, pro unico certoque omnium remedio, utar hoc myrrhæ passionum Christi fasciculo, illo omnes discutiam, illius odore et meditatione omnes fugabo et profligabo. Græce est *ἀδελφότης*, id est aulam, sive habitationem et mansionem stabilem jugemque accipiet. Sensus est, q. d. Uti femine in pectore gestant myrrham boni odoris causa, ad confortandum cor et caput: sic ego in pectore gesto sponsum meum mihi unice dilectum, cujus nulla mihi unquam subrepet oblivio, quia ipse est amor meus, odor meus, robor meum, qui cor meum corroborat et caput, totamque animam exhilarat. Septuaginta, *alligamentum stactes*, sive *guttæ*, *fratruelis meus mihi*, in medio uberum meorum demorabitur; S. Ambrosius in *Psalm. cxviii*, serm. 3: « Colligatio guttæ consobrinus meus, botryon cypri frater meus mihi, inter media ubera mea requiescit; nardus cypri consobrinus meus in vineis Engaddi; » Aquila, *susceptus myrrhæ*. Pro *fratruelis* græce est, *ἀδελφότης*, quod S. Ambrosius vertit, nunc *frater*, nunc *consobrinus*; S. Hieronymus in versione Origenis, *fraternus*; alii, *sororis filius*, vel *nepos*. Christus enim natus est ex Synagoga, (puta ex Judæis) quæ est soror Ecclesiæ, cujus hic vox inducitur. Recte ergo Ecclesia hic Christum vocat sororis suæ, id est Synagogæ filium. Idem significat *vox fratruelis* et *fraternus*; Noster et Symmachus, *dilectus meus*; quinta editio, *sodalis meus*. Audi Origenem, *hom. 2* ex quatuor: « Fraternus meus mihi guttam replet, et hanc non diffusam, neque ut libet dispersam, sed colligatam et constrictam, quo scilicet odor suus densior reddatur et vehementior. Et hic, inquit, cum talis sit, in medio uberum meorum demoratur et commanet, et requiem ac mansionem suam facit in loco pectoris mei. »

Myrrhæ
natura.

Myrrhæ, teste Plinio, lib. XII, cap. xv, arbuscula est in Arabia, minor quam arbor thuris, et altitudine ad quinque fere cubitos adolescit. Convenit autem inter auctores, qui hac de re scripse-

runt, eam esse scabram, spinosam, foliis aculeatis, caudice duro et intorto, e cujus vulnere defluit lacryma, gustu acris cum amarore, quæ glutinandi, siccandi et abstergendi vim habeat egregiam. Quæ quidem omnia adeo sunt apta ad vitæ austeritatem pingendam, ut nil aptius afferri queat. Hinc latinum et græcum *myrrha* derivatur ab hebræo מור *mor*, id est *myrrha et amaritudo*, quia myrrhæ est amara.

Porro myrrhæ arbor fundit succum sive liquorem, qui pariter myrrhæ dicitur, eumque duplicem: prior est, quem arbor ipsa sponte sudat, qui stacte, id est gutta dicitur, hæcque est myrrhæ optima et odoratissima; posterior, quæ ex incisione arboris elicetur. Rursum myrrhæ, folia et surculos myrrhæ significat: quare fasciculus myrrhæ proprie videtur significare fasciculum ex foliis, vel ramusculis aut floribus myrrhæ constrictum et colligatum. Hebræum tamen מור *mor*, et magis græcum ἀπὸ δένδρου τῆς ἑλαιῆς, id est *alligamentum stactes*, sive *guttæ*, notat sacculum vel pyxidem olfactorialem, in qua stacte vel liquor condensatus continetur. Unde Nyssenius, *hom. 3*, sic explicat: « Fraternus meus mihi est alligamentum, quod e collo suspendo supra pectus, per quod bonum odorem præbeo corpori. » Hinc et Syrus vertit, *crumena*, vel *bursa myrrhæ qui diligit me*.

Myrrhæ
liquor
myrrhæ
dicitur.
Stacte
quid?

Qualis
hic fasci-
culus?

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Sponsa regem sponsum suum videns in accubitu suo, id est in incarnatione, passione, cruce et morte, quam pro sponsa sponte obivit, rapta in admirationem tanti amoris exclamat: « Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, » q. d. Ego myrrhæ, id est amoris hujus sponsi mei, qui tam amara pro me ultro subiit, semper recordabor; illi grata ero, illum amabo, pro illo vicissim amara quælibet subire non detrectabo, sed optabo et ambiam; amara et ardua ejus jussa, quin et objurgationes ac mordacia verba, imo flagella et verbera ultro suscipiam et capessam. Unde communis hæc martyrum fuit vox, sensus et spiritus: Ego amore Christi pro me tanta passi et crucifixi mortem, crucem, feras, ignes, equuleos et quævis tormenta subire desidero, ut dolorem dolori, amorem amor non ex æquo, sed quoad possum rependam. Nam sine dolore non vivitur in amore. Unde S. Ignatius, *epist. ad Rom.*: « Amor meus, inquit, crucifixus est; » et S. Paulus: « Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo, » *Gal. vi, 14*. Hac de causa Christus iturus ad crucem, seipsum velut fasciculum myrrhæ, Ecclesiæ in Eucharistia perpetuo visendum colendumque reliquit, ut hæc ipsi esset velut tessera et imago suæ passionis et crucis. Unde Christus instituens Eucharistiam: « Hoc est,

Para-
phrasis.

ait, corpus meum quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem, » *Luc. xxi, 19, q. d.* In sumptione Eucharistiæ, ac post eam profunde cogitate, meditamini, expendite quanta vestri amore fecerim et perpessus sim, ut me vicissim redametis. Et Paulus: « Quotiescumque, inquit, manducabitis panem hunc, et calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat, » *I Cor. xi, 26*: corpus enim Christi sub specie panis separatim consecratum a sanguine, qui consecratur in calice, ad vivum representat separationem sanguinis et animæ (anima enim est in sanguine, ut ait Scriptura) a corpore, hoc est, mortem Christi in cruce: hinc et Magi Christo puero obtulerunt aurum, thus et myrrham:

Aurum regi, thura Deo, myrrhamque sepulto,

ait Juvenecus, *q. d.* Offerimus Christo aurum, ut protestemur eum nostrum esse Regem, cui velut subditi aurum quasi tributum pendimus; offerimus thus, ut protestemur eum esse nostrum Deum, thura enim Deo adolentur; offerimus denique myrrham, ut protestemur nos credere eum pro nobis in cruce moriturum et sepeliendum: mortuorum enim corpora myrrha condiebantur, ut incorrupta manerent. Ita Theodoretus: « Myrrha, ait, sponsi mortem, et quæ inde ad sponsum pervenit, indicat suavitatem. » Unde Philo Carpathius ait Ecclesiam hic per fasciculum myrrhæ significare, se desponsatam esse Christo per sanguinem et aquam, quæ ex ejus latere profluxit.

Myrrha ergo est symbolum Christi, *primo*, quia repræsentat ejus dolores et passionem: tota enim Christi vita fuit fasciculus myrrhæ, id est continua amaritudo, et congeries laborum et dolorum.

Secundo, quia myrrha odoris suavitate superat cæteras arbores aromaticas: sic et Christus amoris et gratiæ suæ suavitate superat angelos, homines et creaturas omnes, juxta illud quod ipse de se ait, *Eccli. xxiv, 20*: Ego « quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris. »

Tertio, myrrha incorrupta servat corpora: sic Christi passio et mentibus et corporibus incorruptionem aspirat, dum ejus recordatione, meritis et gratia, omnes corruptiones concupiscentiæ fidelium mens superat, ac eorum corpora a morte ad immortalitatem in die judicii resurgunt. Hujus rei symbolo corpus Christi post mortem myrrha et aloe a Josepho ab Arimathæa perunctum est, *Matth. xxvii, 59*.

Quarto, myrrha cor confortat, et caput exhilarat: multo magis utrumque facit Christi passio. Hinc ait sponsa, *inter ubera*; Septuaginta, *in medio uberum meorum commorabitur, q. d.* In corde meo, intimoque ejus fundo (cor enim situm est inter ubera) jugiter infixæ hærebit Christi passio, illaque velut myrrha efficacissima cor meum imbuetur et insuccabitur, ut ejus vis ex corde in omnes sensus, vires et membra proserpat, eaque corroboret ad omnes amoris agones, ad omnes

virtutis labores, ad omne genus mortis et martyrii pro Christo meo generose et alacriter obeundum. Ex corde enim manant vita, vigor et spiritus vitalis in omnes sensus, vires et membra. Quare cum myrrha passionis Christi cor occupat, per illud vim suam in omnes animæ vires diffundit. Sic ergo fit ut Christus habitet in nobis, ut induamus Christum, ut illi conformemur; Christus enim est quasi anima cordis nostri, et, ut ait Jeremias: « Spiritus cordis nostri Christus Dominus, captus est in peccatis nostris: cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus, » *Thren. iv, 20*. Unde ait Paulus: « Christo confixus sum cruci. Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus, » *Galat. ii, 20*. Sicut ergo lana oleo insuccatur, ut ait Columella lib. VII, cap. IV, id est oleo imbuitur, intingitur, inficitur; et sicut panis insuccatur vino, dum vini vim et succum imbibit in offa, quod significanter Itali dicunt *insuppere*: sic prorsus cor sanctorum insuccatur doloribus et passionibus Christi, eorumque vinum imbibit, quem deinde in omnes animæ potentias sensusque transmittit, ut omnes spirent et exhalent Christum crucifixum.

Symbolice, Origenes, *homil. 2* ex quatuor, per *fasciculum*, vel, ut ipse ex Septuaginta legit, *alligamentum myrrhæ*, accipit corpus et carnem Verbi incarnati: « Videtur, inquit, alligamentum et vinculum quoddam animæ esse corpus, in quod alligamentum, gutta (stacte) in Christo divinæ virtutis ac suavitatis astringitur. » Deitas ergo, alligata corpori, est quasi gutta sive stacte alligata in fasciculo, vel constricta in pyxide. Sic et Theodoretus: « Alligamentum, inquit, guttæ eum vocat, quoniam ipse descendit sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram, *Psalm. lxxi, 6*; et a prophetis etiam vocatus est stilla. Erit ex stilla populi hujus, congregatus congregabitur Jacob, » *Mich. v, 7* (juxta Septuaginta). Porro S. Ambrosius, *serm. 3 in Psalm. cxviii*, legens, *colligatio guttæ*, sic exponit, *q. d.* Christus carni se illigavit funiculis charitatis: « Corpus, inquit, suscipiens Dominus Jesus charitatis se vinculis illigavit, et non solum se membris nostris et passionibus naturalibus, sed etiam cruci vinxit. »

Porro Chaldæus vertit: « In tempore illo dixit Dominus ad Moysen: Vade et descende, quia se corripit populus tuus; dimitte me, ut consumam eos. Tunc reversus est Moyses, et quæsiuit misericordiam a facie Domini, et recordatus est Dominus inclinationis Isaac, qui ligatus fuerat a patre suo in monte Moria super altare; et conversus est Dominus ab ira sua, et habitare fecit majestatem suam in medio eorum sicut antea. » Hæc expositio judæi judæica est, subservit tamen christianæ et genuinæ jam assignatæ. Ligatio enim Isaac ad ejus immolationem fuit typus ligationis et immolationis Christi in cruce, idque in eodem monte Moria: hujus enim pars et collis est mons Calvariæ, in quo crucifixus est Christus.

Christus
fascicu-
lus myr-
rhæ in
Euchari-
stia.

Christus
est myr-
rha.
Primo,
propter
dolores.

Secundo,
propter
odoris
suavita-
tem.

Tertio,
ob incor-
ruptionem.

Quarto,
propter
virtutes.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Fasciculus myrrhæ passionis Christi.

Anima pia passionem Christi, velut fasciculum myrrhæ in pectore et corde suo recondat, ut eorum confortet, et caput exhilaret, ad omnis virtutis labores et dolores, omnesque hujus vitæ adversitates, imitatione et amore Christi læte et fortiter subeundos. Ita S. Bernardus, *serm.* 43: « Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter ubera mea commorabitur. Anterex, modo dilectus: ante in accubitu regio, modo inter sponsæ ubera. Magna humilitatis virtus, cui etiam deitatis majestas tam facile se inclinat. Cito reverentiæ nomen in vocabulum amicitiae mutatum est; et qui longe erat, in brevi factus est prope. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi. Myrrha amara res, dura et asperattributionum significat. Ea sibi dilecti causa imminere prospiciens, gratulabunda id loquitur, confidens se omnia viriliter subituram. Ibant, inquit, gaudentes discipuli a conspectu concilii, quoniam digni habitus sunt pro nomine Jesu contumeliam pati, *Act. v.* 41. » Subdit deinde cur fasciculus dicatur, non fascis: « Propterea denique non fascem, sed fasciculum dilectum dicit, quod leve præ amore ipsius ducat, quidquid laboris imminet et doloris. Bene fasciculus, quia PARVULUS NATUS est nobis, *Isai.* cap. 1x, vers 6. Bene fasciculus, quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, *Roman.* cap. viii, vers. 18. Id enim, inquit II *Corinth.*, cap. iv, vers. 17, quod in præsentem est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Erit ergo quandoque nobis ingens cumulus gloriæ, qui modo est fasciculus myrrhæ. An non fasciculus, cujus jugum suave est, et onus leve? Non quia levis in se (nec enim levis passionis asperitas, mortis amaritudo), sed levis tamen amanti. Et ideo non ait tantum: Fasciculus myrrhæ dilectus meus; sed *mihi*, inquit, quem diligo, fasciculus est. Unde et dilectum nominat, monstrans dilectionis vim omnium amaritudinum superare molestiam, et quia fortis est ut mors dilectio. » Ita S. Elzearius, comes Ariani, hoc myrrhæ fasciculo ad immobilem animi mansuetudinem et tranquillitatem pervenit: cum enim dieteriis, calumniis, irrisionibus, injuriis, etc., etiam a propriis famulis varie et crebro exagitaretur, illico mente versabat probra, calumnias, injurias, tormenta irrogata Christo, nec ab hac meditatione cessabat, donec meus in imitatione hujus patientiæ tranquille conquiesceret; quo fiebat ut nullum doloris aut iræ signum daret, ac videretur bile carere, esseque ἀπαθής: ita habet ejus *Vita* apud Surium. Eodem fasciculo S. Franciscus, S. Elisabetha, alique plures ad tantam humilitatem, patientiam et sanctitatem evasere.

Exemplum.

Rursum, fasciculus myrrhæ est mortificatio assidua, quam nos docent vita et passio Christi, quæ non aliud fuit quam continua mortificatio: hæc enim omnem concupiscentiæ corruptionem abstergit, omniaque animæ vulnera sanat, eamque ad omne bonum corroborat. Myrrha, inquit Galenus, lib. VII *Simplis. medic.*, purgat thoracem et pulmonem, astringit, concoquit et discutit; stacte infrigeratos calefacit. Uberius Dioscorides, lib. I, cap. LXVII: « Myrrha, inquit, calefacit, concoquit, saporem gignit, etc., devoratur in veteri tussi, laterum, pectorisque doloribus, in alvi profluvio et dysenteria, horrores discutit, scabrietem arteriæ expolit; obtusam vocem expedit, ventris tineas enecat, contra gravem oris halitum manditur, gingivas et dentes stabilis, vulnera capitis glutinat, medetur fractis auribus ac ossibus nudatis, impetigines ex aceto purgat, diurnas distillationes lenit, oculorum ulcera complet, albugines tollit, caliginem discutit, scabrietem lævigat. » Eadem et plura efficit Christi passio, et mortificatio in anima et spiritu; unde nullum ea efficacius est remedium contra tentationes luxuriæ, iræ, superbiæ, acediæ, invidiæ, etc., uti perpetua experientia constat. Quocirca Nyssenius, *homil.* 3, censet hic significari quod anima, quæ in corde habet alligatum Christum crucifixum, non possit ullo membro vel sensu peccare: « Illa anima, inquit, quæ suscepit bonum Christi odorem, et cor fecit alligamentum hujus suffitus, se ita comparat, ut omnia sigillatim vitæ studia, tanquam alienius corporis membra ferveant spiritu, qui ex corde permeat, nulla iniquitate in alto membro corporis refrigerante dilectionem in Deum. » Et Origenes, *hom.* 2 ex quatuor: « Alligatura guttæ, inquit, dogmatum continentiae constrictio, ac divinarum sententiarum nodositas intelligitur; innexæ enim sub invicem sunt fidei rationes, et vinculis veritatis adstrictæ. » Et tres Patres apud Theodoretum: « Nexus est, inquit, et conservatio stillæ divini gratiæ, quæ mihi communicata est, dilectus meus: per fidem enim, inquit, acceptus, spiritualia tuetur, atque conservat Ecclesiæ munera, fidelesque confirmat ac roborat, ne a veritate desciscant. » Et S. Gregorius: « Mortuorum corpora, inquit, myrrha condiri solent, ne putrescant. Myrrham quippe corporibus ne putrescant adhibemus, dum membra nostra in Christi exemplum, per eorumdem mortificationem a putredine luxuriæ restringimus, ne, dum ea sine condimento dimiserimus, dissoluta putredine, escam vermibus æternis faciamus. Sed quid est, quod dilectum suum sponsa non myrrham, sed fasciculum myrrhæ nominat, nisi quod, dum sancta mens Christi vitam ex omni parte considerat, contra omnia vitia ex ejus imitatione repugnantes virtutes congregat; ex quibus sibi fasciculum myrrhæ aptat, quo carnis suæ putredinem sempiternum abstergat. »

Mortificatio ergo, et vitæ austeritas animam pu-

Fasciculus myrrhæ, mortificatio.

Myrrhæ virtutes.

rificat, sanctificat, Deoque mire placentem gratamque efficit, quia eam similem facit Christo crucifixo. Quocirca Deus eandem suis charismatibus ample remunerare solet. Ut alia faceam, lege *Vitas* sanctorum, et invenies eos duntaxat magnis et crebris claruisse miraculis, qui austera fuerunt vitæ, quales exstiterunt S. Martinus, S. Antonius, S. Hilarion, S. Benedictus, S. Romualdus, S. Bernardus, S. Dominicus, S. Franciscus, S. Ignatius, S. Franciscus Xaverius.

Duo ubera que? Novum et Vetus Testamentum.

Igitur Christi passio commoratur inter ubera, id est, in corde animæ sanctæ. Symbolice, inter duo ubera, id est, *primo*, inter Novum et Vetus Testamentum: utrumque enim prædicit et prædicat Christi passionem et crucem, ait Philo Carpathius.

Doctores.

Secundo, inter ubera, id est, inter doctores, qui prædicant Christum crucifixum, ait Justus Orge-litanus.

Amor Dei et proximi.

Tertio, S. Gregorius: Duo ubera, inquit, sunt amor Dei et proximi. Audi eum: « Qui (sponsus Christus crucifixus) bene inter ubera commorari dicitur, quia in dilectione Dei et proximi habitatio Christi sancta edificatur. Sancta quippe anima dum Deum sic diligit, ut proximum non contemnat, et proximi amorem sic exsequitur, ut divinum non minuat, procul dubio ubera in pectore sibi locat, quibus Christum amplectens, ipsum nutriat. Quasi enim uberibus Christus nutritus roboratur, dum hac gemina dilectione, ut fortius inhæreat, delectatur. »

Congratulatio et compassio.

Denique S. Bernardus, *serm.* 43, duo ubera accipit congratulationem et compassionem, juxta illud Pauli, *Rom.* XII, 15: « Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Quia vero inter adversa et prospera versans, novit utrobique pericula non deesse, medium hujusmodi uberum suorum vult habere dilectum, cujus adversus utraque continua protectione munitam, nec læta extollant, nec tristia dejiciant. » Subjicit deinde S. Bernardus, itaque hunc myrrhæ fasciculum suo exemplo omnibus arcte commendat: « Tu quoque, si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam, atque hunc myrrhæ tam charum fasciculum de principali tui pectoris, nec ad horam patieris avelli, amara illa omnia quæ pro te pertulit, semper in memoria retinens et assidua meditatione revolvens, quo possis dicere et tu: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Et ego, fratres, ab ineunte mea conversione, pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, et inter ubera mea collocare curavi, collectum ex omnibus anxietatibus et amaritudinibus Domini mei, primum videlicet infantilium illarum necessitatum; deinde laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in jejunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo; postremo periculorum in falsis fratribus, convi-

tiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clavorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis sylvæ evangelica copiosissime noscitur protulisse. » Et post plura, quæ in hanc rem subjicit, ita concludit: « Hæc meditari dixi sapientiam, in his justitiæ mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiæ, in his divitiis salutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his rursus suavis unctio consolationis. Hæc me erigunt in adversis, in prosperis reprimunt, et inter læta tristiaque vitæ præsentis via regia incedenti tutum præbent utrobique ducatum, hinc inde mala imminencia propulsando. Hæc mihi conciliant mundi judicem. » Hucusque S. Bernardus pie, sapienter et pathetice.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Beata Virgo adstans cruci, filium suum Christum crucifixum, velut fasciculum myrrhæ toto corde obtulit Deo Patri in holocaustum, pro redemptione totius mundi, sicut Abraham obtulit suum Isaac. Eadem post Christi mortem et ascensionem ejus tormenta cordi alligata, imo insculpta gestans, assidue summo doloris, amoris et devotionis sensu ruminabat: nec tantum ruminabat, sed et reipsa imitabatur, omnes persecutiones Judæorum, omnesque adversitates fortiter sustinens, ac lacrymis, compunctioni et mortificationi assidue vacans, qua proinde mirificas Dei gratias et dona obtinere meruit, uti ipsa revelavit S. Brigittæ. Hæc de causa Calvariam et loca passionis Christi crebro et devotissime obibat: ipsa enim omnia tormenta Christi vehementissime sensit compatiendo, quæ Christus patiendo, idque non semel ut Christum, sed per omnem vitam. Ipsa enim longe magis amabat Christum, quam seipsam. Unde longe maluisset ipsa pati omnia tormenta Christi, quam videre Christum suum eadem patientem. Multoties ergo ipsa fuit martyr, juxta illud S. Simeonis ad ipsam vaticinium: « Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, » *Luc.* cap. II, 35: ita Rupertus.

B. Virgo multoties martyr.

VERS. 13. BOTRUS CYPRI DILECTUS MEUS MIHI, IN VINEIS ENGADDI.

Quæres, quid sit cyprius? *Primo*, Rabbini et ex eis Tigurina ex similitudine vocis censent esse *caphuram*, sive *camphoram*. Camphora autem est gummi cujusdam arboris in India nascentis tanta magnitudine et proceritate, ut sub ejus umbra hominum centuriæ recondi possint. Camphoræ vires et dotes recenset Matthiolus in *Dioscoridis*, lib. I, cap. LXXV. Tria vero memoranda de hoc gummi narrant auctores. Aiunt caphuram in aqua flagrare; deinde tradunt eam humore madere, si

Botrus cypri, quid? Resp. Primo, camphora.

in recenti et calido pane condatur; aiunt denique, nisi sedulo asservetur, ex operculatis etiam thecis nonnunquam evanescere. Quæ profecto tria sponso impendio conveniunt, ut non immerito *botrus copher* sit appellatus. Etenim in hoc spirituali humani generis cataclysmo, quo aquæ culpæ hiemales, tum origine permanentes, tum voluptate prava erumpentes mundum obruerunt, et ignem charitatis exstinxerunt, in medio ipse diluvio exstans et erectus, fluctibus ipsis velut oleo pascitur, et more lampadis accensus flammam charitatis emittit, quam flumina nequeunt obruere. Ita Joannes Carmelita.

Rursum, R. Abraham per *botrum cyprî* accipit dactylo palmæ, qui sapidissimi sunt.

Secundo, *botros cyprî* esse uvas in Cypro insula nascentes, vel vites ex Cypro delatas in Judæam, censent S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, Anselmus, Rupertus, S. Bernardus, Titelmannus et alii. Vinum enim Cyprum, æque ac Creticum (vulgo *malvasia*) est præstans, forte et eximium, teste Plinio, lib. XIV, cap. I et VII. Et hic sensus Christo sponso nostro apte convenit, qui tanquam *botrus* pinguis et deliciosissimus vini pretiosissimi et præstantissimi, in torculari amaræ passionis pressus et expressus, sanguinem uvæ, sicut pretiosissimum, ita et copiosum valde effudit, propinavitque sponzæ suæ Ecclesiæ, cujus haustu etiamnum ipsa vivificatur atque reficitur, lætificatur et inebriatur.

Huc accedit Chaldæus qui per *botrum cyprî* accipit vinum acceptum ex uvis Engaddi, quod Hebræi in terram sanctam intrantes libarunt Deo: «Ibant, inquit, ad vineas Engaddi, et accipiebant inde *botros* uvarum, et exprimebant ex eis vinum, et libabant ex illo super altare, quartam partem hin super singulos arietes.»

Tertio, Justus Orgelitanus per *cyprum* accipit cypressum, sive cupressum, vel cyparissum, cujus comæ botri speciem quamdam exhibent. Verum aliud est *cyprus*, aliud *cupressus*, ut patet ex Plinio, Dioscoride, Galeno, Theophrasto et aliis.

Quarto, Origenes, Theodoretus, Nyssenus, et Philo Carpathius *botrum cyprî* exponunt *botrum floritionis*, id est adhuc florentem, nec fructu, puta uvis turgentem: *κνπρζω* enim est *floro*, et *κνπρζω* est *floritio*. Verum nil tale significat hebræum *כופר copher*, et latinum græcumque *cyprus*.

Quinto, alii per *cyprum* accipiunt balsamum. Ita Aponius, Beda, S. Bernardus, Honorius, Hailgrinus, Satomajor, Sanchez et alii. Probant *primo*, quia balsamum est odoratissimum, et proprium Judææ in vineis Engaddi. Unde S. Hieronymus in cap. XXVII *Ezechiel*: «Balsamum, ait, quod nascitur in vineis Engaddi;» et in Epitaphio Paulæ: «Contemplata est balsami vineas in Engaddi.» *Secundo*, quia Ecclesiasticus, de rore Salomonem secutus, Christum comparat balsa-

mo, *Eccli.* cap. XXIV, 21: «Quasi balsamum, ait, non mistum odor meus.» *Tertio*, quia arbor, vel frutex, proferens balsamum, similis est viti, teste Plinio, lib. XII, cap. XXV: «Semen, ait, ejus est vino proximum gustu.» Et paulo antè: «Hæc viti similior est quam myrto, malleolis seri dicitur, nuper vineta ut vitis, implet colles vinearum modo.»

Verum obstat, *primo*, quod nusquam balsamum vocetur *copher*, sive *cyprus*.

Resp. negative.

Secundo, quod balsamum non habeat *botros* nec uvas; sed ex incisione fruticis profluit liquor ille odoratissimus, qui opobalsamum dicitur. Respondet Sotomajor *botrum cyprî* idem esse quod *ramum balsami*. Verum hebræum *אשכול escol*, et latinum græcumque *botrus*, uvam significat, non ramum: balsami tamen hic mentio fit in vineis Engaddi. Probabilius quis diceret *botrum cyprî* vocari liquorem ex frutice balsami inciso profluentem, qui instar botri concrevit et coalescit.

Tertio, quod Plinius, Dioscorides, Galenus quin et Josephus Hebræus, lib. V *De bello Jud.* cap. IV, distinguunt *cyprum* a balsamo.

Dico ergo: «Cyprus, inquit Plinius, lib. XII, cap. XXIV, est arbor in Ægypto zizyphi foliis, semine coriandri, flore candido et odorato.» Et, ut ait Philo Carpathius in cap. IV *Cantic.* vers. 13: «Cyprus arbuscula est flore candido, cinnamorum instar pendente coma odoratissima, folio oleæ; ex hac fit unguentum nomine *cyprinum*, ad multa commodissimum, habetque folia, flores, fructus et ramos utilissimos. Hæc optima in Ascalone Judææ et Ægypti Canopo provenit.» Cassiodorus ibidem: «Cyprus, ait, arbor est aromatica, semen simile coriandri habens, id est album et sublucidum, quod oleo coquitur, et inde exprimitur, quod *cyprus* vocatur; unde regium unguentem paratur.» Dioscorides vero, lib. I, cap. IV, *cyprum* describens, ei has dat virtutes: «Venarum spiracula laxat, urinam ciet ad calculos, aquamque super cutem; utilissime bibitur; adversus scorpionum ictus remedio est; perfrictionibus vulvæ, et præclusionibus fotu prodest; pellit menses. Contra ulcera oris, etiamsi depascant vorentque, farina ejus efficax est; malagmatis calefacientibus, et unguentorum spissamentis bene adjici solet.» Et Galenus, lib. VII *Simpl. medic.*: «Cyprî, inquit, radices maxime usui sunt, excalefacientes pariter et exsiccantes absque mordacitate. Itaque ulceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè prosunt: habent enim quiddam etiam astringens; quapropter ulceribus item oris conveniunt. Quin et incidendi vim quampiam illis inesse testificandum; qua et calculo vexatis congruunt, et urinam mensesque provocant.» Addit ibidem Matthiolus iconem *cyprî*, in qua manifeste in *cyprî* cacumine cernuntur minuta folia cum semine exoriri, instar botri vel racemi.

Sexto, genuine.

Qualis arbor cyprus?

Porro *cyprum* esse eundem fruticem cum li-

An et

pros sit
ligustrum?

gustro italico ex variorum sententia docet Plinius lib. XXIV, cap. x, ubi asserit ligustrum eandem esse arborem, quæ in Oriente *cyprus* appellatur. Et Galenus, lib. VII *Medic. simpl.*: « Cypri, ait, seu ligustri folia, etc., habent quiddam digereus et astringentium. Itaque eorum decocto quidam ambusta fovent. Utuntur etiam adversus igneas phlegmonas et carbunculos. Nam absque molestia et morsu desiccant. Quin etiam sponte provenientibus in ore ulceribus, aphthodesi, et ipsis puerorum aphtis, commansa accommodata sunt. » Idem innuit Dioscorides, lib. I, cap. CVII: « Ligustrum, ait, arbor est oleo foliis circum ramos similibus, etc., flore candido odorato. » Ac mox subdit: « Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum excalescit, emollitque nervos; » ubi insinuat cyprinum oleum esse ligustrium, ac consequenter ligustrum esse cyprum. Diserte vero id ipsum asserit Ruellius, lib. I *Distinct.* cap. xciv, et Matthiolus in *Dioscoridis* locum jam citatum. Ubi et de more ideam sive formam ligustri sive cypri, in imagine spectandam exhibet, in qua plane est videre botros, sive uvas ligustri sive cypri, similes uvis, quæ in vite nascuntur. Additque: « Flores edit candidos muscososque, racemosque et fructum nigrum. » Unde Arabicus pro *botrus cypri* vertit, *racemus florum*: talis enim est in ligustro. Hinc et Theophrastus, lib. IX *Hist. plant.* cap. vii, cyprinum, sive ligustrium unguentum asserit esse odoratissimum.

Rembertus Dodonæus vero *De stirpibus*, pemptade 6, lib. II, cap. xiii, etsi ligustrum distinguit a cypro, quod ligustro folia defluant hieme, cyprus vero perpetua fronde vireat, asserit tamen illi esse persimile; ligustrum vero Græcis appellari *φύλλον*, de quo Dioscorides: « Phyllirea, inquit, arbor est cypro magnitudine similis, foliis oleæ nigrioribus ac latioribus: fructum habet lentisci similem, nigrum, subdulcem, racematim coherentem; » et tale omnino est ligustrum.

Porro Dictionarium syriacum asserit *copher*, id est *cyprum*, esse arborem quamdam, cujus frondes desiccatae, et in pulverem massamque redactæ, reddant manus, crines, cæterasque corporis partes purpureas. Id ipsum censet oculatus testis Petrus Bellonius, lib. II *Observat.* cap. lxxiv, ubi ait *cyprum* Salomonis esse fruticem, quem Arabes *alkanna* sive *henne*, Græci *scenna* vocant, qui ligustro similis copiose provenit in Cayro Ægypti. Hunc, inquit, Turcæ et Mauritani propter florum gratiam (qui densi et clausi botrorum speciem præ se ferunt), et suavem odorem museo similem, diligenter servant. Unde Turcarum imperator ex eo quotannis vectigal plus quam octodecim millium ducatorum colligit: invaluit enim ea consuetudo, ut omnes mulieres manus, pedes, capillorum partem rubro aut flavo, viri autem ungues rubro colore *alkannæ* pulvere inficiant.

Nota. Ut ut est, cyprus ligustro est similis, et in Ju-

dæa fuit odoratissima, et fructus proferens, nimirum botros miræ magnitudinis æque ac saporis, ut patet ex hoc loco et ex cap. iv, 13. Hinc *cyprus* dicta est ab hebræo *כופר copher*, id est *expiatio*, scilicet tetri odoris, quod suo odore hominem reficiat, et fœtores arceat, inquit Marinus in *Lexico*. *Copher* ergo, sive cyprus, est fructus arboris cypri, quem S. Hieronymus testatur odoratum esse, et instar efflorescentis uvæ florere, ex quo cyprinum fit oleum, quod cyprum pariter vocant odoratissimum et saluberrimum, teste Plinio, lib. XXIII, cap. iv. Id verius erat ætate Salomonis, cum floreret Judæa rerum omnium præstantia et abundantia: tunc enim erat terra melle et lacte manans, quæ modo cernitur scabrosa, sterilis et lapidosa. Quare cyprus et aliæ arbores aromaticæ, quæ Salomonis arte et cura excultæ præstantes dabant fructus, jam vel exaruerunt, vel a primæva bonitate degenerarunt, uti constat de balsamo, quod olim sola Judæa possidebat, nunc plane ignorat. Salomon enim vineas habebat, cum juxta Jerusalem, tum in Engaddi. Ibi enim erant vineæ, tum vitium, tum cypri, tum balsami præstantissimæ, quas ipse sua industria excolendo, longe præstantiores efficiebat.

Porro noster Delrio probabiliter per *botros cypri* accipit uvas delicatissimas engaddinas quæ ex vicinis cypri aromaticis arboribus cyprinum saporem contrahebant, eumque exhibebant gustanti: vitium enim et uvarum proprietas est, adsciscere sibi saporem juxta radices crescentium fruticum, vel herbarum, ut experientia constat, et docet Plinius, lib. XV, cap. xvi. Sic ergo botri in Engaddi juxta cypros succrescentes, cypri saporem et odorem sugentes referebant, ideoque in pretio habebantur, sicut hodie in Italia et alibi muscatellini. Hisce ergo botris uvarum odoratissimis et sapidissimis, sponsa sponsum dilectissimum confert. Hæc Delrio.

Opinio
Delrio.

Botrus
cypri,
uvæ deli-
catissi-
mæ en-
gaddina-
ræ.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Ait sponsa: Sicut sponsus meus Christus ob passionem pro me obitam mihi est fasciculus myrrhæ amaræ, sed odoratæ, qui jugiter inter ubera, id est in corde meo commoratur, et ab eo commemoratur: sic pariter idem est quasi botrus cypri, quia ejus ad instar mihi odoratu et gustu suavissimus est. Sicut enim *copher*, sive cyprus, expiat fœtores odorum, sic Christus sua passione et gratia expiat fœtores scelerum: *כופר copher* enim hebraice idem est quod *expiatio*; unde vertunt nonnulli, *botrus expiationis*, vel *redemptionis iniquitatis*, vel *pretii*, vel *propitiationis*. Hæc omnia enim significat *copher*, q. d. Dilectus meus ob passionem mihi est dilectus myrrhæ amaræ; sed hanc amaritatem tegit, expiat et dulcorat fructus redemptionis nostræ per eam ac-

Copher,
id est
expiatio.

Bellonii
opinio.

quisitæ, qui instar botri cypri mihi jucundissimus et suavissimus est. Nam, ut ait S. Paulus, *Ephes. cap. II, 4*: « Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo (cujus gratia estis salvati), et consedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu: ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate supernos in Christo Jesu. Gratia enim estis salvati per fidem. » Item, *Rom. cap. III, 24*: « Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, et justificans eum; qui est ex fide Jesu Christi. »

Unde Hortolanus sic explicat, *q. d.* Christus sponsus meus est mihi pro prægrandi botro expiatorio in engaddinis vineis, uvarum miræ magnitudinis feracibus, nato. In regione, inquam, Engaddi, hoc est in *fonte incisionis*. Ea enim est mystici verbi vis, et rei gestæ conveniens interpretatio. Siquidem meus Christus semetipsum antilytrum, et summum dedit quo me redemit pretium. Is ipse clavis et lancea confixus, atque in cruce quasi in torculari expressus prægrandis botrus, velut fons incisus sanguine manat et aqua. Ex quo ego lavaero lustrata emersi expiata, et omni deposita vetustate, instar aquilæ innovata, juvenis et formosa, omni carens peccati macula, omni vetustatis ruga, omni denique vitio emaculata, obque sua ingentia in me merita hanc ego odoratam et efficacem myrrham, hunc botrum expiatorium unice diligo, parentibus, propinquis, amicis, et omnibus meis fortunis, atque adeo mihi ipsi in amore præfero, et cœlum, unde ad me delatum est, summa vi nitor capere: nullos hostes metuens, nulla formidans pericula, ut tu olim Synagoga, mea æmula, habitatores terræ Chanaan, unde miræ magnitudinis botrus ille ad te ab exploratoribus exportatus fuerat, pertimescens, et Deo diffusa, promissas sedes oblinere posse desperasti.

Porro licet Christus dici possit *botrus cypri* in incarnatione, quia tunc ut flos odoratissimus et jucundissimus e radice Jesse, puta ex utero virginali, germinavit et effloruit: unde et *Nazareus*, id est *floridus*, est nuncupatus. Item in passione, ubi velut botrus in torculari crucis pressus, omnem suum nobis effudit sanguinem. Ita S. Ambrosius in *Psalm. cxviii*, et Justus Orgelitanus qui ait: Engaddi idem est quod *oculus tentationis*. Christus crucifixus ergo est botrus cypri in Engaddi, quia in cruce tentationibus Scribarum et Judæorum est exagitatus. Unde et *Engaddi* ex Hebræo et Syro verti potest, *fons*, vel *oculus incisionis*, aut *scissuræ*: in cruce enim Christi caro concisa fuit.

Aptius tamen Christus fuit botrus cypri in fructu passionis, puta in resurrectione et gloria, quam

sibi nobisque promeruit et obtinuit. Ita Cassiodorus, Beda, Rupertus, Anselmus et S. Bernardus. Unde Honorius Augustodunensis ait Christum fuisse nardum in incarnatione, fasciculum myrrhæ in passione, botrum cypri in resurrectione. Porro *botrus cypri* florum cypri est congeries et condensatione: sicut grana vinacea densantur in botro uvæ; vocatur tamen hic *botrus* potius quam *flos*, quia botrus significat florum, id est dotum animæ et corporis Christi gloriosi, multitudinem et condensationem, scilicet impassibilitatem, claritatem, agilitatem, subtilitatem, item liberationem patrum e limbo, ascensum in cœlum, missionem Spiritus Sancti, apostolorum prædicationem, conversionem gentium cæteraque Spiritus Sancti charismata, quæ Christus e cœlis in Ecclesiam contulit, confert et conferet usque ad diem judicii, imo in omnem æternitatem. Huic sensui favet interpretatio nominum; nam *κύπρος*, id est *cyprus*, idem est quod *pulchra*, vel *pulchritudo*. Quid autem pulchrius resurrectione et corpore glorioso? Rursum Engaddi hebraice verti potest *fons*, vel *oculus felicitatis*: quid autem felicius cœlesti beatitudine, in qua beati oculis mentis vident Dei essentiam omnique bonum?

Porro botrus hic cypri dicitur esse « in vineis Engaddi, » ut significet botrum hunc esse præstantissimum, tum in se, tum in vicinia balsami aliarumque arborum aromaticarum, quarum vis et virtus illi afflabatur, uti notat Origenes, *homil. 2* ex quatuor, Cassiodorus, Beda, Aponius, S. Bernardus, *serm. 4*, S. Hieronymus in *Ezech. xxvii*.

Balsamum enim, quod omnia aromata suavitate odoris, æque ac salubritate liquoris superat, teste Plinio, nusquam olim, nisi in Engaddi nascebatur: Engaddi enim est urbs et regio juxta Jericho et mare Mortuum, in tribu Juda contra occidentem, gratissimum spirans odorem ex copia arborum odoriferarum, præsertim balsami: unde et *Asasonthamar*, id est urbs palmarum dicta est, quod palmis et balsamis abundet. Ita S. Hieronymus, *Tradit. in Genes. cap. xiv*, et ex eo Adrichomius in *Descriptione Terræ Sanctæ*. Balsamum autem odoratissimum, quod corpora male affecta sanat, et mortua a corruptione præservat, optime denotat resurrectionem Christi, immortalitatem, salutem et gloriam æternam, quam suis electis confert. Unde S. Ambrosius in *Psalm. cxviii*, *serm. 3*: « Engaddi, inquit, locus est in Judæa, in quo opobalsamum gignitur; si interpretationem quæris, *tentatio* latine significatur. In illis enim vineis lignum est; quod si quis compungat, unguentum emittit: hic fructus est ligni; si non incidatur lignum, non ita fragrat et redolet; cum autem compunctum fuerit artificis manu, tunc lacrymam distillat: sicut et Christus in illo tentationis ligno crucifixus, illacrymat populum, ut peccata nostra dilueret, *Hebr. v, 7*, et de visceribus misericordiæ suæ fundebat unguentum, dicens: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt, *Luc. xxiii, 34*. Tunc

cypri in resurrectione.

Cyprus, id est pulchritudo. Engaddi, id est oculus, vel fons felicitatis.

Engaddi, quid?

Balsamum engadditanum.

Engaddi, id est fons incisionis.

Engaddi, id est oculus tentationis.

Christus botrus

ergo in ligno punctus est lancea, et exivit de eo sanguis et aqua, *Joan.* XIX, 34, omni unguento suavior, accepta Deo hostia, per totum mundum odorem sanctificationis effundens, et quasi balsamum ex arbore, sic virtus exibat e corpore. » Et post nonnulla in eadem sententiam : « Terram movebat, et hærebat in ligno, cælum obducebat tenebris : mundum crucifigebat, et crucifixus erat : inclinabat caput, et exibat verbum : exinanitus erat, et replebat omnia : descendit Deus, ascendit homo, Verbum caro factum est, *Joan.* I, 14, ut caro sibi Verbi solium in Dei dextera vindicaret, *Joan.* XIX : vulnus inflictum erat, et fluebat unguentum : scarabæus audiebatur, et Deus agnoscebatur. »

Sic et Beda per balsamum, quod nascitur in vineis Engaddi, accipiens charismata Spiritus Sancti : « Et sponsus, ait, in vineis est Engaddi : quia et ipse Dominus in carne apparens, plenus est Spiritu Sancto, et ejus dona credentibus ipse largitur. » Additque Christum esse nardum, fasciculum myrrhæ, et botrum cypri : « quia et prius discumbentem in cæna Dominum mulier devotam perfudit; deinde discipuli crucifixum ad sepeliendum myrrhâ unctum linteis involverunt; et post hæc ipse gaudio resurrectionis mox adveniente spiritalia fidelibus dona distribuit. »

Rursum, Engaddi idem est quod *fons hædi*; unde notat baptismum, quo omnes hædi, id est peccatores et peccata, abluuntur : ita Cassiodorus, Beda, Aponius, Anselmus, Rupertus, Philo Carpathius, et S. Gregorius quem audi : « In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona Sancti Spiritus exprimuntur. Engaddi interpretatur *fons hædi* : hædus autem antiquitus pro peccatis immolabatur. Quid ergo per *fontem hædi*, nisi baptismus Christi figuratur? in quo dum corpus mergitur, anima abluuntur, et per illius fidem, qui pro peccatoribus mortem pertulit, anima humana a peccatis omnibus mundari se credit. » Et S. Bernardus, *serm.* 44 : « In fide et lenitate sanctum faciet illum, et dabit illi non oleum, sed balsamum in vineis Engaddi. Nec enim dubium ex fonte hædi profluere charismata meliora, cujus utique unctio hædos vertit in agnos, et de sinistra transfert in dexteram peccatores, abundantius quidem ante perfusus unctio misericordiæ, ut ubi abundaverunt delicta, superabundet et gratia. » Et superius post principium sermonis : « Ergo vineas Engaddi dicit plebis Ecclesiæ, quæ habet balsami liquorem, spiritum mansuetudinis, in quo parvulorum adhuc in Christo teneritudinem blande fovet, et dolores pœnitentium consolatur. Sed si quis frater in aliquo delicto præoccupatus fuerit, vir ecclesiasticus, qui hunc spiritum jam accepit, curabit hujusmodi mox instruere in eodem spiritu lenitatis, considerans seipsum, ne et ipse tentetur. In hoc typo quotquot baptizandi sunt, etiam corporaliter Ecclesia oleo materiali ungere consuevit. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Christus animæ sanctæ *botrus cypri* est in meditatione et imitatione passionis et resurrectionis ejus, ac præcipue in sumptione S. Eucharistiæ, quæ est memoriale passionis ejus. In ea enim bibitur sanguis Christi sub specie vini. Unde Zacharias IX, 27, Eucharistiam vocat « frumentum electorum, et vinum germinans virgines. » Ipsa ergo similis botro cypri : *primo*, quia continet sanguinem Christi, velut botrum expressum in torculari crucis; *secundo*, quia ipsa est esea suavissima, quæ animam cœlestibus deliciis, gratiis et gaudiis inebriat; *tertio*, quia per ipsam resurgemus ad vitam beatam et immortalem, uti Christus ait, *Joan.* VI, 53. Audi S. Bernardum, *serm.* 44 : « Si dilectus in myrrhâ, multo magis in botri suavitate. Ergo Dominus meus Jesus myrrhâ mihi in morte, botrus in resurrectione, seipsum mihi saluberrimum temperavit in potam, in lacrymis, in mensura. Mortuus est propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram, *Rom.* IV, 25, ut peccatis mortui justitiæ vivamus. Itaque tu, si peccata luxisti, bibisti amaritudinem : si autem jam respirasti in spem vitæ vita sanctiori, mutata est tibi myrrhæ amaritudo in vinum, quod lætificat cor hominis, » *Psal.* CIII, 15.

Secundo, idem S. Bernardus, per *botrum cypri* accipiens vinum optimum, quod nascitur in Cypro insula, per illud accipit fervorem et zelum justitiæ : « Etenim, inquit, si amas Dominum Jesum toto corde, tota anima, tota virtute tua, numquid si videris ejus injurias contemptumque, ferre ullatenus æquo animo poteris? minime : sed mox arreptus spiritu judicii, et spiritu ardoris, et tanquam potens crapulatus a vino, repletus zelo Phinees, dices cum David : Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei; et cum Domino : Zelus domus tuæ comedit me. Vinum est ergo fervidissimus zelus iste, expressum de botro cypri, et calix inebrians Christi amor. » Et post nonnulla : « Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi, hoc est, zelus justitiæ amor dilecti mei mihi in affectibus pietatis. »

Tertio, Nyssenus, Origenes, Theodoretus et Philo, qui per *botrum cypri* accipiunt botrum florentem, necdum uvæ producentem, per eum intelligunt Christum, qui incipientibus exhibet suavitatem quamdam odoris, quo proficiant, ut jam maturis præbeat vinum amoris et fervoris. Audi Nyssenum, *homil.* 3 : « Qui natus est puer Jesus in iis qui ipsum susceperunt, diverse proficit sapientia et ætate et gratia; non est idem in omnibus, sed pro modo ejus in quo est, quatenus is qui ipsum capit, est idoneus, talis apparet aut infans, aut proficiens, aut perfectus convenienter botri naturæ, qui non semper cernitur in vite in eadem for-

Primo, botrus cypri est Eucharistia.

Primo.

Secundo.

Tertio.

Secundo, est fervor et zelus.

Tertio, Christus botrus est incipientibus.

Balsamum Engaddi, id est Spiritus Sancti charismata.

Engaddi, id est fons hædi, baptismi symbolum.

ma, sed formam mutat cum tempore florens, perfectus, maturus, vinum factus. Profitetur ergo vinea fructui suo, quod nondum sit matura et tempestiva ad vinum, sed exspectat plenitudinem temporum; non tamen tanquam omnino expers fructuum deliciarum. Per florem namque certam significat spem de futura gratia: certa autem spes de gratia est fruitio iis qui per patientiam exspectant. » Idque « in vineis Engaddi, » hoc est, in loco pingui ubi vites altas radices agunt, hoc est in profunda cogitatione et meditatione, quæ succum pietatis animæ subministrat, quo crescat, et ex flore in fructum virtutis et charitatis transeat. Audi et Origenem, *homil.* 2 ex quatuor: « Verbum divinum, in quibus vera vitis efficitur, haud repente maturos botros producit et dulces; nec repente ex eis efficitur vinum suave et lætificans cor hominis, sed primo producit suavitatem tantummodo odoris in florem. Botrus vero hic florens esse memoratur in vineis Engaddi, quod interpretatur *oculus tentationis*, ut gratia fragrantiae ipsius immittatur in initiis animæ, ut post hæc pati possit acerbiter tribulationum et tentationum, quæ propter verbum Dei credentibus excitantur, et ita demum maturitatis ejus dulcedinem præbet. » Unde addit Origenes florem cypri habere vim calefaciendi. Christum ergo iis esse botrum cypri, quos charitatis igne succendit: hi in Engaddi, id est in *fonte tentationis* non succumbunt, sed eam fortiter superant. Hinc Philo Carpathius per *botrum* accipit ipsos Christi fideles: « Botrus, inquit, dum maturat, voluptatem affert intuentibus: sic qui ceperunt in Christum credere, nondum tamen maturos fructus capientes, botro florenti comparantur; cum vero jam maturum botrum degustant, veram Christi fidem charitatemque induti, perfecti esse incipiunt, et sponsæ nomine appellantur. »

Quarto, Christus est botrus potentissimus. Quarto, Aponius, cyprium interpretans *tristitiam* et *merorem*, asserit Christum esse botrum cypri peccatoribus, dum iis injicit spiritum compunctionis et dolorem de peccatis, ut eos evehat ad beatitudinem lugentibus promissam, *Matth.* v, 5: « Beati, inquit, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. » Hi enim sunt in Engaddi, id est in *fonte hædi*, quia fonte lacrymarum eluunt hædos fœtentes criminum.

Tropologice, in Engaddi, id est in *fonte tentationis*, invenitur botrus cypri, id est Christus, quia in tentatione et tribulatione floret et exuberat Christi gratia et consolatio, cujus odore et robore anima tribulationibus afflictæ mire recreatur et roboratur, juxta illud Psalms: « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam, » *Psalm.* xciii, 19. Ita Theodoretus: « In tentationibus constituta, inquit, et a multis oppugnata, inquit illa: Tuam sentio suavitatem. » Ubi ergo tentamur ab hoste, ibi lætificabimur a Christo; ubi divina tentatio, ibi divina consolatio; ubi crux;

ibi refrigerium. Hoc enim Christus suis asseclis promisit et promeruit. Unde Paulus: « Sicut, inquit, abundant passiones Christi in nobis: ita et per Christum abundat consolatio nostra, » *II Corinth.* i, 5. Hinc « gloriamur in tribulationibus, » ait idem, *Rom.* v, 3, easque appetimus et ambimus, quia scimus in iis manna reconditum latere, plus mellis divini, quam fellis humani.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Christus in cruce B. Virgini fuit fasciculus myrrhæ; in resurrectione vero botrus cypri, cum ei primo apparens omnem passionis merorem abstersit, eumque in gaudium exsultationis convertit. Ita Rupertus: « Igitur, inquit, dilectus meus mihi et fasciculus myrrhæ, quia moriturus; et botrus cypri erat, quia resurrecturus, et ultra non moritur. Botrus, inquam, cypri, videlicet terræ vel insulæ, botros prædulces, vinumque optimum afferentis; quia non quaecumque, sed optimum est vinum resurrectionis, et hoc in vineis Engaddi, id est *fontis hædi*: hoc enim interpretatur Engaddi. » Causam subjicit: « Cur ergo ita dixerim? Idcirco nimirum, quia meus iste dilectus non justos, sed peccatores vocare venit, ut resurgant in resurrectione prima, qui fuerant per peccatum mortui; et hoc in fonte hædi, in fonte baptismi, in lavacro regenerationis, quo regenerati; fiunt oves, qui fuerant hædi; fiunt sancti, qui fuerant peccatis obnoxii. »

VOX SPONSI.

VERS. 14. ECCE TU PULCHRA ES, AMICA MEA, ECCE TU PULCHRA ES, OCULI TUI COLUMBARUM.

ECCE TU PULCHRA ES, AMICA MEA, ECCE TU PULCHRA ES. — Septuaginta, *ecce es speciosa, proxima* (Symmachus, *sodalis*) mea, *ecce es speciosa*; S. Ambrosius, *bona*. Chaldæus: « Quando faciebant filii Israel voluntatem regis sui, ipse in verbo suo laudabat eos in consistorio angelorum sanctorum, et dicebat: Quam pulchra sunt opera tua, filia mea! Dilecta mea congregatio Israel in tempore, quo facis voluntatem meam, et laboras in verbis legis meæ. »

Quoad seriem dramaticam, sponsus in accubitu suo mensali ingredientem ad se sponsam contemplant, et nardi ejus suaveolentiam sentiens, ac deinde discedens, sed post parietem auscultans, et audiens illam apud suas socias adeo commendare sponsum, dicendo: « Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi, » sese continere non potuit, quin ad illam regressus illi vices amoris rependeret, ejusque pulchritudinem dilaudaret. Admirans ergo eam iterato ait: « Ecce tu pulchra es, amica mea,

ecce tu pulchra es, » qua geminatione, æque ac adverbio demonstrandi *ecce*, eximiam et admirabilem ejus esse pulchritudinem significat. Sicut enim sponsa geminam sponsi pulchritudinem celebrarat, puta passionem in *fasciculo myrrhæ*, et resurrectionem in *botro cypri*: sic vicissim sponsus geminam sponsæ pulchritudinem regerit et rependit. Ita Theodoretus.

Feminae
dos pul-
chritudo.

Porro propria feminarum et sponsarum dos est pulchritudo: unde ipsæ adeo sunt philocosmæ et avidæ ornatus. Hinc Anacreon poeta: « Natura, inquit, dedit tauro cornua, equo ungulas, lepori velocitatem, leoni rictum dentium, natate piscibus, volare avibus, viris prudentiam. Quid feminis? formositas pro parmis et lanceis est,

Ut ferrum et ignis percudit,
Quæ vultu pulchro fulminat.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Duplex
Ecclesiæ
pulchri-
tudo.

Christus dilaudat Ecclesiæ pulchritudinem, eamque iterando, duplicem, imo multiplicem esse significat, scilicet internam, et externam quæ ex interna dimanat: internam sitam esse in fasciculo myrrhæ, et botro cypri, id est in jugi meditatione et imitatione passionis et resurrectionis Christi; externam vero in nardo, id est in humilitate et modestia exteriori, quæ omnibus gratum suum odorem aspirat, juxta illud *Psal. XLIV, 14*: « Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus. » Ita Cassiodorus, Beda et Philo Carpathius, qui internum sanctitatis decorem collocant in pura sanctaque conscientia, externum in honesta et sancta conversatione. Vera enim pulchritudo sita est in interno decore, a quo externus dimanat; alioquin exterior et ascititius, fucus est, non decor.

Causam amoris addit, dicens, *amica mea*; Septuaginta, *proxima mea*; Symmachus, *sodalis mea*; Hebræa רַיָּתִי *raiati*, id est *commensalis mea*, quæ mecum vivis, et in mensa mea pascaris. Plato, dialog. *De Amore*, docet pulchritudinem esse gratiam et venustatem, quæ intuentium oculos animosque ad sui amorem allicit, indeque græcè vocari *καλός*, quod omnes ad se *καλῆ*, id est vocet et invitet. Hoc apud homines verum est, ibi enim pulchritudo est causa amoris; at non apud Deum: ibi enim vice versa amor et amicitia est causa pulchritudinis. Deus enim amat homines, non quia pulchri sunt; sed amando eos facit pulchros, ut amore suo digni sint. Amor enim Dei est principium et causa omnis boni et pulchri. Deus enim est ipsa essentialis, immensa et incomprehensibilis pulchritudo; ac quia illa redundat, hinc ex immensa bonitate eam in homines et creaturas cæteras effundit, eoque magis, quo magis sibi

Amor
Dei est
causa
omnis bo-
ni et
pulchri.

vicinæ et propinquæ sunt: qui ergo prope accedunt ad Deum, hi prope ejus pulchritudinem participant; et qui propius, hi magis; et qui proxime, hi maxime. Anima enim similis est speculo: quod si rebus pulchris approximet, pulchram in se speciem formamque suscipit; si vero deformibus, deformem. Ita Psellus apud Theodoretum quem audi: « Quoniam expulso a tergo vitio, expurgata a Verbo anima, solis circulum in se suscepit, et simul reluxit cum luce, quæ in ipsa apparuit, propterea ei dicit Verbum: Pulchra facta es, quæ meæ luci appropinquasti, per appropinquationem attrahens dispensationem pulchritudinis. Ecce es, inquit, pulchra, propinqua mea. Deinde cum se cohibuisset, et eam veluti in quadam accessione contemplatus esset pulchritudinis, rursus eamdem repetit orationem: Ecce tu pulchra es; sed prius quidem eam nominavit propinquam, hic autem eam, quæ cognoscitur ex specie oculorum: Oculi enim tui columbæ. » Huc accedit S. Ambrosius in *Psal. CXVIII*, serm. 3: « Quoniam inquit, cognoverat Ecclesia mysterium, et pro totius mundi redemptione crucifixum Dominum Jesum prædicabat, meretur audire: Ecce es bona, quæ me bonum dicis; et ipsa bona es quæ vidisti gloriæ meæ decorem, et ipsa speciosa es et decora. Quid est Christum dicere: Bona es, decora es, nisi illud Evangelicum: Constans esto, filia, remissa sunt tibi peccata tua? » Jam sponsa sponsum velut fasciculum myrrhæ collocarat inter ubera, id est in corde suo: ab illius ergo decore decora, ab illius fulgore fulgida effecta est.

Anagogice, duplex pulchritudo Ecclesiæ est: *prima*, in præsentī vita per gratiam: gratia enim est ipsa venustas animæ, quia facit eam divinæ consortem naturæ, parem angelis, similem Christo, amicam et filiam Dei. Gratia enim est summa participatio Dei, ejusque sanctitatis et decoris immensi. *Secunda*, in futura vita per gloriam: hæc enim est pulchritudo non viatorum, sed beatorum et angelorum. Ita Origenes, *hom. 3 ex 4*: « Speciosa, ait, est hæc Ecclesia, cum proxima est Christo, et cum imitatur Christum. Quod vero iteravit: Ecce es speciosa, potest ad futurum sæculum pertinere, ubi jam non solum imitatione, sed ipsa sui perfectione formosa est et speciosa, et ibi dicat esse oculos ejus columbæ. » Vere S. Augustinus, Præfat. in *Psal. XLIV*: « Summa pulchritudo, inquit, est justitia, » quia sicut pulchritudo corporis est justa inter se membrorum omnium proportio et harmonia, cum quadam coloris suavitate: sic animæ pulchritudo est justitia, quæ omnibus animæ viribus corporisque membris id quod suum est, assignat, itaque per omnia hominem compositum decorumque efficit, uti patuit in justitia originali, quam habuit Adam ante peccatum, et magis in justitia Christi ac B. Virginis. Et Clemens Alexandrinus, lib. III *Pædag.* cap. XI: « Pulchritudo optima, inquit, est pulchritudo

Anagogi-
ce.
Duplex
pulchri-
tudo Ec-
clesiæ.

animæ, cum fuerit ornata Spiritu Sancto, et his quæ ab eo oriuntur, inspirata lætitiis, justitia, prudentia, fortitudine, temperantia, bonorum amore, et pudore, quo nullus color nitidior unquam visus est. » Et B. Isidorus Pelusiota, lib. III, epist. 131 ad *Lampetium Episcopum*, ubi inter alia sic habet : « Ut corporeæ pulchritudinis norma, membrorum apta proportio est : ita etiam extrema spiritualis pulchritudinis linea, in virtutum mediocritate consistit, » etc.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Duplex item animæ pulchritudo. Primo. Præter jam dicta, primo, S. Gregorius duplicem animæ pulchritudinem assignat, duplicem charitatem, Dei scilicet et proximi : « Bis pulchram, inquit, sponsus sponsam vocat : quia cui dilectionem Dei et proximi donat, geminam pulchritudinem ei inserit, qua delectatur, et quam laudat. »

Secundo. Secundo, pulchra est anima dupliciter, primo, in actione; secundo, in contemplatione : ita tres Patres apud Theodoretum.

Tertio. Tertio, pulcher est justus dupliciter primo, pulchritudine et sanctitate animæ; secundo, corporis, juxta illud de virgine : « Ut sit sancta corpore, et spiritu, » I Cor. VII, 34 : ita Justus et Anselmus.

Quarto. Quarto, S. Bernardus, *serm.* 43, duplicem pulchritudinem interpretatur, pœnitentiam et humilitatem, per quam innocentia amissa recuperatur. Censet enim S. Bernardus sponsam a sponso in accubitu suo residentem de defectibus fuisse reprehensam, sed eum placasse sua nardo, id est humilitate humilique confessione, unde ab eo hic sponsæ pulchritudinem celebrari. « Etenim præsumptionem, inquit, correptio, correptionem emendatio, emendationem remuneratio secuta est. Adest dilectus, amovetur magister, rex disparet, dignitas exiit, reverentia ponitur. Cedit quippe fastus, ubi invalescit affectus. Et sicut quondam quasi amicus ad amicum Moyses loquebatur, et Dominus respondebat : ita et nunc inter Verbum et animam, ac si inter duos vicinos, familiaris admodum celebratur confabulatio. » Et post nonnulla : « Decor animæ humilitas est. Non a meipso hoc dico, cum Propheta prior dixerit : Asperges me hyssopo, et mundabor, *Psalm.* I, 9 : humili herba et pectoris purgativa, humilitatem significans. Hac se post gravem lapsum rex et propheta lavari confidit, et sic niveum quemdam innocentiam recuperare candorem. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Duplex B. Virgine corpore, tum longe magis anima et mente.

S. Bernardus duplicem pulchritudinem B. Virginis assignat, summam innocentiam et summam humilitatem. Post verba enim jam citata subdit : « Verum in eo qui graviter peccavit, etsi amanda, non tamen admiranda humilitas. At si quis innocentiam retinet, et nihilominus humilitatem jungit, nonne is tibi videtur geminum animæ possidere decorem? Sancta Maria sanctimoniam non amisit, et humilitate non caruit; et ideo concupivit rex decorem ejus, quia humilitatem innocentiam sociavit. Denique respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ, *Luc.* I, 48. Ergo beati, qui custodiunt vestimenta sua munda, videlicet simplicitatis et innocentiam; si tamen et decorem induere humilitatis adjiciant. Profecto audiet quæ hujusmodi invenitur : Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra. »

Rursum, Rupertus geminam pulchritudinem B. Virginis interpretatur, virginitatem et maternitatem Dei. Vide dicta *Proverb.* XXXI, 25, ad illa : « Fortitudo et decor indumentum ejus. »

Denique Hugo Victorinus in *serm.* *De Assumpt.*, qui exstat sub finem tom. II, duplicem Virginis pulchritudinem accipit, virginitatem et humilitatem : « O qualis, ait, societas, totus pulcher totam pulchram sibi sociat. Ego totus pulcher, et tu tota pulchra. Ego per naturam, et tu per gratiam. Ego totus pulcher, quia totum quod pulchrum est, in me est. Tu tota pulchra, quia nihil quod turpe est, in te est. Pulchra in corpore, pulchra in mente. In corpore pulchram te facit integritas virginitatis : in mente pulchram exhibet virtus humilitatis. Tota ergo pulchra es, corpore nivea, mente sincera. » Et nonnullis interjectis : « Nec alia talem decebat, nec alius tali inveniri poterat. O digna digni, formosa pulchri, munda incorrupti, excelsa Altissimi, mater Dei, sponsa Regis æterni. »

OCULI TUI COLUMBARUM.

Columbæ symbolum sunt amoris, fidei et castitatis conjugalis; nam in columbariis mas suæ columbæ soli applaudit, nec aliam quærit. Unde Poeta :

Exemplo junctæ tibi sint in amore columbæ,
Masculus et totum femina conjugium.

PRIMUS SENSUS

TOTALIS,

De Christo et Ecclesia.

Pulchritudo hominis maxime cernitur in facie et oculis; in oculis enim relucent cor et anima, omnesque animæ affectus. Unde S. Augustinus in *Psalm.* XLI : « Oculi, ait, membra carnis sunt et fenestræ mentis. » Et Cicero, lib. III *De Orat.* : « Imago animi vultus est, indices autem oculi. » Sponsæ ergo decorem sponsus maxime ab oculis dilaudat, quod eos habeat non vulpianos,

non lupinos, non vulturinos, id est non obliquos, fraudulentos, et simulatos, non invidos et rapaces, non gyrovagos spectantes ad prædam; sed columbinos, id est, *primo*, simplices, candidos, ingenuos; *secundo*, pudicos, ita Origenes; *tertio*, rectos, columbæ enim non oblique aspiciunt, sed recta; *quarto*, amantes et amabiles, columbæ enim non torve intuentur, sed blande et amanter; *quinto*, placidos et mansuetos: ita Beda: « Oculi, inquit, tui columbarum, id est, oculi cordis tui simplices et mundi, atque ab omni duplicitate fallendi ac simulandi prorsus immunes. Item oculi tui columbarum, quia sensus tui spiritali sunt intellectu præditi. Item oculos columbarum habet amica Christi, quia omnis quæ illum veraciter intus amat, nullo exterarum rerum appetitu milvorum more accenditur, nulli viventium adversum quid inferre meditatur: quod columbinæ fertur esse mansuetudinis, quæ cuncta quæ occurrunt simplici, miti et humili corde contemplantur. » Et S. Bernardus, *serm.* 45: « Oculi tui columbarum. Jam, inquit, non ambulas in magnis, neque in mirabilibus super te: sed instar simplicissimæ volucris contenta es simplicioribus, nidificans in foraminibus petræ, meis vulneribus immorans, et libenter ea quæ sunt de me duntaxat, incarnato et passo, oculo intuens columbino. » Septuaginta vertunt, *oculi tui περιστεραι*, id est columbæ, in nominativo plurali, *q. d.* Oculi tui adeo belli, candidi, amabiles sunt, ut non tam columbini, quam columbæ ipsæ esse videantur: columbas ergo geris in oculis, quia quidquid pulchrum et amabile est in columbis, hoc oculis tuis exhibes et repræsentas, quale est *primo*, modestia et pudicitia; *secundo*, quod in amore pro cantu gemit; *tertio*, quod putrida, sordida et fetentia fugit; *quarto*, quod in petris sibi nidos construit; *quinto*, quod gaudet aquis, residetque juxta flumina. Audi S. Gregorium: « Cujus (sponsæ) oculi bene columbarum esse perhibentur; quia dum in temporalibus gemit, et ad æterna desideria rapitur, in simplicitate sensus suos custodit, et carnales concupiscentias detestatur. Columba quippe in amore pro cantu gemit. Et bene sancta anima columbæ comparatur: quia dum reprobis quique in amore mundi garriunt et lætantur, mens electa in cœlesti desiderio atteritur, quia timet ne amittat quod diligit, dum differitur. » Subdit deinde: « Possunt etiam per oculos columbarum Ecclesiarum prædicatores intelligi, qui simplicitatem, quam prædicant, servant, et visibilia contemnent, ad æterna cum magnis gemitibus anhelant. » Et Psellus apud Theodoretum: « Jucundis, ait, oculis es prædita columbæ virginis, cum oculos tuos ab errore averteris, et eos in me Creatorem tuum intenderis. Columbæ autem oculos memorat, ut purum virginis obtutum significet. Tam mundos enim oculos habet, ut puriter pulcherrimum sponsum aspiciat. »

Oculi columbæ dotes quinque.

Quinque dotes columbæ.

Symboli-

Symbolice, Hugo, lib. I *De Institut. monastic.*

cap. III, per *duos oculos columbæ* accipit memoriam et intellectum: « Duos, inquit, habet oculos, dextrum et sinistram, memoriam et intellectum: in hoc futura providet, in illo transacta deflet. Hos oculos clausurunt in Ægypto patres nostri, quoniam non intellexerunt opera Dei, nec fuerunt memores multitudinis misericordiæ ejus. »

Anagogice, Origenes per *duos oculos* accipit Filium et Spiritum Sanctum, quos anima videbit in cœlo, eaque visione beabitur: « In futuro sæculo, inquit, ubi anima jam non solum imitatione, sed et ipsa sui perfectione formosa est, dicit esse oculos ejus columbas, ut duorum oculorum columbæ duæ intelligantur esse Filius Dei et Spiritus Sanctus. »

Mystice, S. Gregorius, Anselmus et alii per *oculos*, Ecclesiæ accipiunt doctores et prædicatores, quibus septem columbæ dotes, id est, septem dona Spiritus Sancti, adaptat Honorius Augustodunensis: « Columba quippe, ait, in petra nidificat, alienos pullos nutrit, pura grana eligit, felle caret, rostro non lædit, juxta fluentia habitat, gregatim volat. Sic Ecclesia in petra, id est Christo, fide et opere ædificat; alienos a verbo Dei, verbo et exemplo nutrit, puras sententias de libris gentilium vel hæreticorum eligit, malitia invidiæ caret, neminem detrahendo lædit, juxta fluentia Scripturarum habitat, ut raptus accipitrum, id est dæmonum evadat, multos secum trahere ad gaudia laborat. » Hæc deinde adaptat prophetis et apostolis: « Unius columbæ, id est Ecclesiæ, ante adventum Christi, oculi prophetæ fuerunt, qui ei æternum lumen Christum præviderunt: unde et *videntes* dicebantur. Alterius columbæ, scilicet Ecclesiæ post Christi adventum, de eodem populo oculi apostoli exstiterunt, qui eam ad verum lumen Christum perduxerunt. Dicit ergo sponsus: O amica mea, cui omnia secreta Patris mei patefecit, quia te nardo carnis meæ sanavi, myrrha mortis meæ redemi, botro resurrectionis inebriavi, ecce in præsentia mea tu es pulchra in fide, ecce coram hominibus tu pulchra es in operatione; quia oculi tui, id est provisoris tui, sunt simplices sicut oculi columbarum, scilicet et prophetæ et apostoli doctores Ecclesiæ. Oculi enim ducunt hominem, ne in lapidem offendant: ita doctores ducunt Ecclesiam ad vitam, ne in legem Dei in lapide scriptam offendant. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Columba symbolum est innocentie, ideoque Sancti vocantur *columbæ*, ait S. Basilius in *Psalm. xxviii*. Unde S. Chrysostomus, *hom. 4 De patientia Job*: « Vir, inquit, erat in terra Hus nomine Job; columba in medio accipitrum, ovis in medio luporum, stella in medio nubium, liliium in medio spinarum, et justitiæ germen in oppido ini-

ce, duo oculi columbæ, memoria et intellectus.

Anagogice, Filius et Spiritus Sanctus.

Mystice, doctores. Septem dotes columbæ assignantur prædicatoribus.

Columba, innocentie symbolum.

Oculus est intentio recta.

Primo. quitatis. » Oculi autem columbæ maxime denotant intentionem sinceram et rectam animæ sanctæ: columba enim rectum habet intuitum, ut dixi, non obliquum. Oculus enim, *primo*, intendit in id ad quod deinde dirigit manus et pedes, ut eodem tendant; oculi verò columbæ totæ defiguntur in id quod aspiciunt: sic anima sancta, *primo*, tota intendit in Deum ut finem, ac deinde ad illum omnes gressus et actiones dirigit. *Secundo*, sicut oculus intendens in rem aliquam, ejus speciem in se suscipit, illique assimilatur: sic anima intendens in Deum, illius formam imbibit, fitque divina, et quasi deus terrestris. *Tertio*, sicut oculus immediate aspicit rem quam intendit, nec medium ullum admittit: sic anima, intendens Deum, illum unum spectare debet, non commoda, non honores, nec quid aliud intermedium: quidquid enim medium est, impedit intuitum et intentionem in Deum. *Quarto*, sicut oculus plures res simul aspicere potest lateraliter vel circulariter dispositas: sic anima in opere suo plures potest intendere virtutum fines, ut v. g. dicat: Volo orare, jejunare, studere, eleemosynam dare, ut satisfaciam pro peccatis meis Deo: qui est actus pœnitentiæ; item ut placeam Deo amori meo: qui est actus charitatis; insuper ut honorem Deum: qui est actus religionis; ad hæc, ut proximi egestati succurram: qui est actus misericordiæ, etc. Et quo plures virtutum fines intendit, eo opus est melius magisque meritorium: quia hic actus, licet ut elicitus, sit unus, tamen, ut imperatus, est multiplex, quia a tot virtutibus quot in eo sunt intentiones, imperatur. Hoc est quod ait Christus: « Si oculus tuus simplex fuerit, lotum corpus tuum lucidum erit, » *Luc. xi, 34*. Intentio enim primariam bonitatem dat operi, adeoque si opus ex se sit indifferens, intentio bona efficiet illud bonum, sibi que simile. Et Zacharias, cap. ix, 4: « Domini est oculus hominis, et omnium tribuum Israel, » *q. d.* Dominus est objectum, in quod intendit oculus et intentio omnium eorum qui veri sunt Israelitæ, id est servi et cultores Dei.

Huc facit versio Chaldæi, *et quam recta sunt opera tua, et occupationes tuæ sicut pullorum columbæ, qui mundi sunt, ut offerantur super altari meo*. Intentio enim placendi Deo, eumque colendi et honorandi in quolibet opere, illud offert Deo, illique facit quasi holocaustum. Hinc notatur per *oculos columbæ*: columba enim erat victima, quam sibi in holocaustum depoposcit Deus, *Levit. cap. i*. Quin et Syri columbas albas tangere, necare et edere non audebant, sed religiose colebant in honorem. Semiramidis primæ Assyriorum reginæ, in quam eam post mortem commutatam esse fabulabantur. Unde Tibullus, lib. I, *eleg. 1*:

Quid referam ut volitet crebras intacta per urbes
Alba Palæstino sancta columba Syro?

Vide Eusebium, lib. VIII *De Præparat. cap. vii*.

Ita hunc locum explicat S. Gregorius Nyssenus, *hom. 4*: « Anima, inquit, liberata a corporali (carnali) affectione habet speciem columbæ in oculis, hoc est, characterem vitæ spiritualis, etc. Sic quoniam purus factus est animæ oculus, capax est characteris columbæ et Spiritus Sancti; propterea in eam cadit, ut contempletur sponsi pulchritudinem. Nunc enim primum in sponsi formam intendit oculos, quoniam sponsum habebat in oculis. Nemo enim potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu Sancto, » *I Cor. xii, 3*.

Huc accedunt Cassiodorus, Origenes, Beda, Theodoretus, Philo Carpathius et S. Bernardus, *serm. 43*, qui per *oculos columbæ* accipiunt intuitum spiritualium, quo scilicet anima in res non carnales, sed spirituales aspicit, easque appetit et intendit. Porro Nyssenus, *hom. 4*, docet oculos columbæ esse pellucidos, et habere vim speculi, adeo ut quis intuentium vultus in iis valeat contemplari: sic et animam sanctam, virtutum in quas intendet, formam et speciem in se suscipere: quare cum intendit mansuetudini, simplicitati, puritati, paci, modestiæ, etc., earum characterem et notam menti imprimere, ideoque illam reipsa effici mansuetam, simplicem, puram, pacificam, modestam, etc. Idem est de vitulis.

Oculus columbæ, consideratio rerum spiritualium.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Columba index est Spiritus Sancti. Oculi columbæ ergo notant septem dona Spiritus Sancti, id est plenitudinem gratiarum, qua omnes homines et angelos præcelluit B. Virgo. « Nec est, inquit Rupertus, novum ut ipsa septem dona dicantur oculi; nam et apud Zachariam prophetam ipsamet significantur per septem oculos, qui sunt in uno lapide Christo. Isti oculi mei sunt oculi tui, oculi columbarum, oculi omnium gratiarum. Omnium gratiarum tu facta es particeps, ex quo me castis visceribus suscepisti, super quem requiescunt omnia prædicta Spiritus Sancti dona, ut dicitur apud Isaiam, et in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. »

VOX SPONSÆ.

VERS. 15. ECCE TU PULCHER ES, DILECTE MI, ET DECORUS. LECTULUS NOSTER FLORIDUS.

ECCE TU PULCHER ES, DILECTE MI, ET DECORUS. — Chaldæus, *quam pulchra est majestas sanctitatis tuæ: quoniam in tempore, quo tu habitas inter nos, suscipit voluntarie orationes nostras.*

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Est quasi carmen amœbeum, in quo laus est Alternis

contem-
dunt
sponsus
et spon-
sa.

alternata et reciproca, qualis est inter amantes: Laudat sponsus sponsæ pulchritudinem; nunc ipsa modeste, verecunde et reverenter laudem omnem in sponsum recipiat et reflectit, ac ab eo se omnem suam pulchritudinem, hoc est, remissionem peccatorum, justitiam, gratiam, puritatem, bene operandi merendique efficaciam accepisse proficitur, q. d. ait Hortolanus: Laudes meas eximias a te, o sponse, cum rubore audio; sed ego te solum illis maxime dignum judico: si quid enim in me est pulchritudinis et justitiæ (quod sentio quam sit exiguum), gratuitum donum est, et ab inexhausto pulchritudinis et justitiæ, ac bonitatis tuæ fonte in me deductum atque collatum. Tu namque per te solus pulcher es, et nunc maxime resumpto immortalis corpore decorus et egregius; imo vero ipsummet es pulchrum, extra aleam pulchrorum omnium positum, paternæ gloriæ refulgentia et substantiæ expressa idea, cujus participatione quæcumque pulchra sunt, pulchro potius similia, quam pulchra dicenda esse videantur. Sic et S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, Justus, Anselmus, Rupertus, qui Christum aiunt pulchrum in divinitate, decorum in humanitate. Et S. Bernardus, *serm.* 43, eundem pulchrum ait in natura, decorum in gratia: « Quam pulcher es angelis tuis, inquit, Domine Jesu, in forma Dei, in die æternitatis tuæ, in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus, splendor et figura substantiæ Patris, et quidem perpetuus, minimeque fucatus candor vitæ æternæ! Quam mihi decorus es, Domine mi, in ipsa tui hujus positione decoris! Etenim ubi te exinanivisti, ubi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti, ibi pietas magis emicuit, ibi charitas plus effulsit, ibi amplius gratia radiavit. Quam clara mihi oriris stella ex Jacob, *Num.* xxiv, 17, quam lucidus flos de radice Jesse egrederis, *Isai.* xi, 10, quam jucundum lumen in tenebris visitasti me oriens ex alto! Quam spectabilis et stupendus etiam in virtutibus supernis in conceptu de Spiritu, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ fluentis, in coruscationibus miraculorum, in revelationibus sacramentorum! Quam denique rutilans post occasum, Sol justitiæ, de corde terræ resurgis, quam formosus in stola tua demum, Rex gloriæ, in alta cælorum te recipis! Quomodo non pro his omnibus omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?»

Præclare S. Augustinus, Præfat. in *Psal.* xlv: « Nobis, inquit, jam credentibus ubique sponsus pulcher occurrit. Pulcher Deus Verbum apud Deum, pulcher in utero virginis, ubi non amisit divinitatem, et sumpsit humanitatem. Pulcher natus infans Verbum, quia et cum esset infans, cum sugeret, cum manibus portaretur, cæli locuti sunt, angeli laudes dixerunt, Magos stella direxit, adoratus est in præsepi, cibaria mansuetorum. Pulcher ergo in cælo, pulcher in terra, pulcher in utero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher invitans

ad vitam, pulcher non curans mortem, pulcher deponens animam, pulcher recipiens, pulcher in ligno, pulcher in sepulcro, pulcher in cælo, pulcher in intellectu. »

Denique Christus tam anima quam corpore fuit pulcherrimus, utpote formato a Spiritu Sancto, juxta illud: « Speciosus forma præ filiis hominum, » *Psal.* xlv, 3. Hinc in vultu Christi aliquid sidereum, imo majestas divinitatis radiabat, ut docet S. Hieronymus in *Matth.* cap. ix. Sapienter Tertullianus, lib. *De Cultu feminar.* cap. ii: « Accusandus, inquit, decor non est, ut felicitas corporis, ut divinæ plasticæ accessio, ut animæ aliqua vestis urbana. » Unde et Nyssenus, *Orat. Cateches.* cap. vi, ait hominem a Deo creatum vultu et specie formosum, ut imaginem exemplaris pulchritudinis, puta Dei pulcherrimi. Verum vera pulchritudo longe magis in animo, quam in corpore consistit. Nam, ut ait S. Augustinus, tract. 32 in *Joannem*: « Sicut anima facit decus in corpore, sic Deus in anima. » Et mox: « Decus ergo corporis animus, decus animi Deus. Ennodius in *Vita S. Epiphaniæ Ticinensis Episcopi*: « Formositas, ait, in ipso lucis corporeæ, index animi fuit. » Et mox subdit sacerdotem talem esse debere: « Ut lucem membrorum fulgor exsuperet. » Quin et Seneca, *epist.* 60: « Virtus, inquit, magnum decus est, et suum corpus consecrat. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

S. Gregorius Nyssenus sic explicat, q. d. « Ecce pulcher es, patruelis meus et formosus. Ex quo enim mihi nihil aliud esse videtur pulchrum, sed aversata sum omnia quæ ante reputabantur in bonis pulchris; non amplius mihi aberrat de bono judicium, ut aliquid aliud existimem præter te esse bonum et pulchrum, non ullum honorem humanum, non gloriam, non splendorem mundanum, non potentiam: hæc enim iis, qui aspiciunt ad sensum, boni quidem specie sunt illinita, sed non sunt id quod putantur. Quomodo enim fuerit pulchrum, quod nullo modo consistit? Nam quod in hoc mundo est honoratum, suam habet essentiam in sola existimatione eorum qui esse existimant. Tu autem vere pulcher, non solum pulcher, sed ipsa pulchri essentia, semper talis es, omnino id quod es, nec in tempore florens, nec in tempore rursus florem abiciens, sed cum vitæ æternitate simul extendens speciem ac decorem, cui nomen fuit benignitas ac charitas in homines. »

Et S. Bernardus, *serm.* 45, docet hic describi quomodo Verbum Dei, puta Christus, et anima in mente spiritaliter colloquantur et dissuaviuntur: « Et Verbi quidem lingua, inquit, favor dignationis ejus; animæ vero, devotionis fervor, etc. Verbo igitur dicere animæ: Pulchra es, et appellare

Christus
pulcher-
rimus.

Christus
speciosus
forma
præ filiis
homi-
num.

amicam; infundere est unde et amet, et se præsumat amari. Ipsi vero Verbum vicissim nominare dilectum, et fateri pulchrum; quod amat et quod amatur, sine fictione et fraude adscribere illi, et mirari dignationem, et stupere ad gratiam. Siquidem pulchritudo illius dilectio ejus; et ideo major, quia præveniens. Medullis proinde cordis, et intimarum vocibus affectionum tanto amplius atque ardentius clamitat sibi diligendum, quanto id prius sensit diligens quam dilectum. Itaque locutio Verbi infusio doni, responsio animæ cum gratiarum actione admiratio. Et idcirco plus diligit, quod se sentit in diligendo victam; et ideo plus miratur, quod præventam agnoscit. Unde non contenta est semel dicere *pulchrum*, nisi repetat et *decorum*, eminentiam decoris illa repetitione designans. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Collo-
quium
B. Virgi-
nis et
Christi.

Beata Virgo, uti præ cæteris notat mysterium divinitatis et incarnationis Verbi in se peractum, ita præ aliis Christi Dei et hominis pulchritudinem admirabatur; unde illam cum Christo ita dissuaviantem Rupertus inducit: « Ille veraciter in me veneratur, quod sim mater et virgo; ego in illo adoro, quod sit Deus et homo. Dico ergo: Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus. Dicis mihi: Ecce tu pulchra es; et ego dico tibi: Ecce tu pulcher es. Ex quo ego pulchra facta sum, ex eo tu qui semper pulcher fuisti, pulchrior factus es. Nam vere in eo pulchritudinem tuam adauxisti, quod cum Deus esses, homo dignatus es fieri. Hinc tu pulcher et decorus: ita pulcher, ut sis ipsa substantia pulchritudinis; ita decorus, ut sis ipsum decus humanitatis. Vere ergo dicis mihi: Ecce tu pulchra es, et dico tibi: Ecce tu pulcher es, quia tu pulchritudo mea es. Quod ergo pulchra sum, totum tibi attribuendum est. Neque enim virga floris, sed flos virgæ pulchritudo est. »

Et Guilielmus Parvus, *q. d.* Quia tu pulcher secundum divinitatem, decorus secundum humanitatem. Tu non tantum homo, sed etiam Deus; et idcirco ait Guilielmus: « Ego non tantum mater, sed et virgo; quia æternæ divinitati tuæ temporaliter accessit humanitas, et meæ virginitati non successit, sed accessit fecunditas. Sicut enim purus homo virginem matrem habere non potest, ita Deus homo matrem, nisi virginem habere non potest. »

LECTULUS NOSTER FLORIDUS.

Pulchrum sponsum et sponsam pulchram decet cubile et pulchra domus; utrumque hic assignat, dicens cubile et lectum herbis floribusque pulchris et odoratis esse instratum, ac domum constare ex tignis cedrinis et tabulatis cypressi-

nis. Licet enim Romæ domus construantur ex solis lateribus et lapidibus, eo quod calx ibi sit tenacissima et solidissima, adeo ut concamerationes templorum et palatiorum faciant maximas et firmissimas ex lapidibus et calce, tamen in transalpinis regionibus domus fiunt e lignis et tignis, inter se affabre commissis et innexis. Tacite sponsa, quæ oberrando per hortos et vineas senserat solis calorem, eoque decoloratam se meminerat, invitat sponsum in domum et cubile, ut ibi in pace et quiete, semoti a turbis et persecutionibus, vitam agant amœnam et jucundam in mutuo colloquio, consortio et convictu, qualem agunt ii qui elegerunt sortem Magdalene et vitæ contemplativæ: sed sponsus a quiete hac sponsam mox evocat ad labores prædicationis et conversionis animarum, puta a contemplatione ad actionem, a pace ad bellum, a tranquillitate ad persecutiones, ab otio ad negotium, a domo ad agros et campos, ut ejus virtutem, merita et decus adaugeat. Unde subdit: « Ego flos campi, et lilium convallium. » Ita Beda et S. Bernardus, *serm.* 46, qui ait sponsam hic indicare sponso thalamum ejus esse ornatum, itaque eum tacite ad illum invitare.

LECTULUS NOSTER FLORIDUS, — hebraice רַעְנָנָה *raanana*, id est *viridis*, hoc est viridibus herbis et floribus cooperlus, ideoque virens, florens et vernans; Septuaginta pro ἡν ἄφ, id est *etiam*, videntur legisse ἡν ἄφ, id est *ad*; unde vertunt πρὸς ἄλυσον ἡμῶν σύσκες, id est *ad lectum nostrum umbrosus*, scilicet accessisti, vel accede; ita legit codex Vaticanus, Nyssenus, Psellus et tres Patres apud Theodoretum, *q. d.* Tu, o Christe sponse mi, qui amas umbras herbarum et florum, accede ad lectum nostrum iis instratum et umbrosus. Aut, tu, o Christe, qui, qua Deus, es immensa lux, qua tamen homo, lucem hanc umbra corporis texisti, ut eam alias inaccessibilem quasi per rimam, imo umbram inspiceremus, ideoque *umbrosus* vocitaris; accede ad lectum hunc floribus et frondibus vernantem pariterque umbrosus, ne foris uti me, ita et te, decoloret solis, id est persecutionis æstus.

Verum genuina Septuaginta lectio videtur esse quam habet Origenes, *homil.* 2 ex duabus, Theodoretus et S. Ambrosius in *Psalm.* CXVIII *serm.* 4, scilicet: ἄλυσον ἡμῶν σύσκες, id est, *lectulus noster umbrosus*. Sic enim habent Hebræa et Vulgata. S. Ambrosius tamen, pro πρὸς ἄλυσον per diastolen, legit πρὸς ἄλυσον per systolen; unde vertit, *acclinatio nostra opaca*.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Quæres quisnam sit lectulus virens et floridus, in quo requiescit Christus et Ecclesia.

Respondent primo, nonnulli esse humanitatem

Lectulus
Christi,
Primo,
est hu-
manitas.

Christi: in hac enim velut lectulo, sed carne obumbrato et velato tam deitas fulgentissima Verbi, quam Ecclesiae spes conquiescit. Ita Nyssenus, tres Patres apud Theodoretum, Psellus et Alanus, quem audi: « Lectulus Christi dicitur caro, quam assumpsit propter duos lecti usus. In lecto laborat homo in infirmitate, quiescit in sanitate. Similiter Christus in carne humana laboravit in infirmitatibus humanis ante passionem, quievit in eadem carne post resurrectionem. Et eleganter dixit: Lectulus noster floridus, quia caro Christi, quae prius in vita floruit, per mortem effloruit, at per resurrectionem refloruit. Unde dicitur *Psalm.* XXVII: Et refloruit caro mea. »

Secundo, sacra Scriptura. *Secundo*, Theodoretus per *lectulum* accipit sacram Scripturam, quae variis sententiis quasi floribus vernat, quorum semina in se suscipiens anima sancta profert spiritum salutis. Lectus hic dicitur umbrosus, quia a gratia Spiritus protectus, et ab ardore peccati defensus; quod enim Israeli erat columna nubis, hoc nobis est auxilium Spiritus. Haec Theodoretus.

Tertio, fides charitate formata. *Tertio*, Gislerius per *lectulum* accipit fidem charitate formatam, ideoque bonis operibus virentem et florentem: per hanc enim est Deus in nobis, et nos vicissim in Deo conquiescimus. Intellectus enim hominis quaerit verum in naturali opinione, conjectatione et argumentatione quasi in lecto, sed inquieto, fallaci et falso; at intellectus viri fidelis quaerit verum in fide divina, ibique quasi in lectulo verum, imo Deum invenit. Fides dicitur *lectulus*, diminutive, quia lectus, id est plena cognitio, pax et felicitas erit in visione beatifica. Hinc Septuaginta hunc lectulum vocant umbrosus et opacum, quia fides obscura est. « Videmus enim nunc per speculum in aenigmate: tunc autem facie ad faciem, » I Cor. XIII, 12.

Quarto, pura conscientia. *Quarto*, lectulus Ecclesiae est integra vita, et bona puraque conscientia fidelium, cujus flores sunt virtutes quaelibet: in his enim tam Christus quam Ecclesia velut in lectulo placide conquiescit, latius quieturus in iisdem in felicitate aeterna; quare ibi animae fideles et beatae erunt lectus omni dote, tam gratiae, quam gloriae ornatissimus et jucundissimus tam sibi, quam Christo. Huc facit Versio Chaldaei, *in tempore quo tu habitas in lectulo nostro dilecto, filii nostri multi sunt super terram, et crescimus et multiplicamur sicut arbor quae plantata est juxta fontem aquarum, cujus folium pulchrum est, et fructus ejus multus.* Lectulus animae, ait Honorius, est bona conscientia, in qua, ut in lecto, secunda quiescit anima cum Christo, quando se orando et legendo exercet, et amore Dei liquescit, et floridus est, quando alii exempla bonae vitae praebet. Hic sensus valde appositus est.

Quinto, pax Ecclesiae. *Quinto*, Cassiodorus per *lectulum* accipit pacem et tranquillitatem Ecclesiae, qua dum gaudet, liberius vacat vigiliis, jejuniis, orationi, contemplationi, adeoque omnibus bonis operibus flo-

ret, atque, ut ait Beda, prolem fidelium fidei flore redolentem Deo gignit ex aqua et Spiritu Sancto.

Symbolice, Aponius per *lectulum* accipit sepulcrum Christi, quod floridum dicitur ob aromata ex floribus confecta, quibus Magdalena et sociae unxerunt corpus Christi. Addit Guilielmus Parvus *lectulum*, id est sepulcrum Christi, dici floridum, quia Christus ex eo tertia die gloriosus resurrexit: tunc enim quasi refloruit caro Christi. Ergo *lectulus noster floridus*, id est refflorescente carne tua, o Christe, vernabit illa floribus novae resurrectionis, juxta illud: « Refloruit caro mea: et ex voluntate mea confitebor ei, » *Psalm.* XXVII, 7.

Symbolice, lectulus Christi fuit sepulcrum.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Lectulus Christi et animae sanctae est mens casta, sancta, et studio virtutum dedita, quae flores et fructus omnium bonorum operum progerminat; quare ipsa est decora per ornamenta virtutum, et odorifera exemplis sanctarum actionum. Lectulus hic est *umbrosus*, ut vertunt Septuaginta, quia mens sancta sub umbra Christi in se inhabitantis secunda degit, ne uratur vel ardore tentationis, vel algore torporis, vel aestu nimii fervoris; quare illi fidenter dicit: « In umbra tua vivemus in gentibus, » *Thren.* IV, 20. Nam sola mens sancta in Christo defixa veram habet quietem; quia mens concupiscentiis dedita, illarum aestibus fluctuat, et mille perturbationum ventis agitur, juxta illud: « Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, et redundant fluctus ejus in conculcationem et lutum. Non est pax impiis, dicit Dominus, » *Isai.* cap. LVII, vers. 21: ita S. Ambrosius, *De Isaac et anima*, cap. IV: « Ubi enim, inquit, requiescit Christus et Ecclesia, nisi in operibus suae plebis? Denique ubi impudicia, ubi superbia, ubi iniquitas, ibi, ait Dominus Jesus, Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet, » *Matth.* VIII, 20. Lectulus ergo Christi est castitas, humilitas, patientia, oratio, temperantia et maxime charitas: hac enim Christus animam velut sponsam sibi associat, et eam diligit, et vicissim ab ea diligitur, juxta illud Christi: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus, » *Joan.* XIV, 23.

Lectulus Christi mens sancta

Et charitas.

Secundo, Origenes, *homil.* 2 ex duabus, legens: *Lectulus noster umbrosus*, per illud accipit corpus, in quo anima quasi in lecto quiescit, dum illud purum est et castum, ac densitate boni operis nemorosum.

Secundo, est corpus castum.

Tertio, S. Ambrosius in *Psalm.* CXVIII, 4, legens: « *Acclinatio nostra opaca*, per eam tria denotari censet, scilicet Christi gratiam, crucem et spem futurae gloriae, quae quasi umbra ab aestu tentationum nos protequant: « Merito, inquit, opacam

Tertio, Christi crux et caro.

significat acclinationem, quia in Ecclesia constitutos virtus obumbrat Altissimi. Hac umbra David se protegi postulabat, ne eum per diem sol uret, vel luna per noctem. Hanc umbram spiritualis ministrat gratia, torrida sæculi hujus et mundi æstiva fugientibus. Opaca igitur acclinatio Christi et Ecclesiæ sunt, quibus Dei Patris æterna requies aspirat. In hac ergo requiescamus umbra peccatorum nostrorum æstibus fatigati. Si quos adussit libido, hos Domini crux refrigeret, in qua se reclinavit, ut nostra delicta susciperet; si quos culpa lassavit, hos Jesus gremio suscipiat suo, et molli foveat amplexu. Unde audeo dicere quod caro Christi acclinatio sit Ecclesiæ. »

Quarto,
est vita
contem-
plativa.

Quarto, S. Gregorius et Cassiodorus valde apposite per *lectulum* accipiunt quietem et suavitatem animæ contemplativæ, quæ soli Deo quasi sponso suo vacat et intendit. « Quid, inquit S. Gregorius, per sponsæ lectulum, nisi otii quietem intelligimus? Mens enim, quæ sponsum suum Christum singulariter amat, in quantum potest, ab omnibus sollicitudinibus mundi vacat, virtutes quibus sponso suo placeat, intus accumulât. Quæ dum omnia, quæ temporalia sunt, contemnit, lectulum sibi cum sponso in pace victoriæ facit; ubi quo quietius pausat, eo amplius flores invenit, quibus se decoram sponso ostendat. »

Et mo-
nasteria.

Huc accedit S. Bernardus, *serm. 46*, qui per *lectulum* accipit monasteria, in quibus religiosi mundo valedicentes soli Deo serviunt. Pleraque enim in Canticis proprie competunt animæ fideli, non incipienti et imperfectæ, sed proficiente et ad perfectionem tendenti, ut totam se Deo uniat (hæc enim est sponsa Christi): quales sunt religiosi, ut in *Proæmio* dixi ex S. Bernardo et Bellarmino. Sed audi Bernardum hic: « In Ecclesia, inquit, *lectum* in quo quiescit, claustra existimo esse et monasteria, in quibus quiete a curis vivitur sæculi, et sollicitudinibus vitæ. Atque is lectus floridus demonstratur, cum exemplis et institutis Patrum tanquam quibusdam bene olentibus respersa floribus fratrum conversatio et vita refulget. »

Et obe-
dientia.

Subdit deinde lectulum, in quo quiescit Christus, esse obedientiam: « Alioquin, inquit, non dormiet tecum sponus in lecto uno, illo præsertim, quem tibi pro obedientiæ floribus, cicutis atque urticis inobedientiæ aspersionis. » Unde in inobedientes suis orationibus præfidentes insurgens: « Miror valde, inquit, impudentiam aliquorum, qui inter nos sunt, qui cum omnes nos sua singularitate turbaverint, sua impatientia irritaverint, sua contumacia et rebellione contempserint, audent nihilominus ad tam fœdum concupiscentiæ suæ lectulum, omni orationum instantia totius puritatis Dominum invitare. »

Subjicit denique modum, quo animæ hunc lectulum Christo parare et adornare debeamus: « Profecto, inquit, ut primo quidem emundes conscientiam ab omni inquinamento iræ, et disceptationis, et murmuris, et livoris, et quidquid omnino ad-

versari cognoscitur aut paci fratrum, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiam circumdare tibi flores bonorum quorumcumque actuum, et laudabilium studiorum, atque odoramenta virtutum, id est quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ; hæc cogitare, in his exerceri curato. Ad istiusmodi secure vocabis sponsum: quoniam cum introduxeris eum, veraciter dicere poteris et tu, quia lectulus noster floridus, redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed justitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. »

Anagogicè, Philo Carpathius legens, *accubatio nostra in umbra*, per eam accipit transitum a morte ad immortalitatem: « Cum enim, inquit, inclinantur ad mortem, vitam æternam pro temporali morte rependit. Nam de cætero tu nostra umbra eris et protectio, clamat sponsa, secundum illud: Scapulis suis obumbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis. Et: Sub umbra alarum tuarum protegeme. Ad te enim solum refugium nostrum et protectio. Tu nostra umbra, tu defensio, tu certa salus et vita. Dicamus cum David: Etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es. *Psal. XIII, 4*. Trabes domus nostræ cedri, et laquearia nostra cypressina. Ecce pulcher in prophetis, decorus in apostolis. Trabes domus nostræ cedri, hoc est ecclesiarum prophetæ. »

Anagogi-
ce est
vita tes-
ta.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Lectulus, in quo Christus novem mensibus quievit et quasi dormivit, fuit uterus B. Virginis, inquit Guilielmus Parvus; atque ex eo salvo virginittatis sigillo, ait Rupertus, egressus est flos ille pulcher, de quo canit Isaias, cap. XI, 1 et 2: « Egre dietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet: et requiescet super eum Spiritus Domini. »

VERS. 16. TIGNA DOMORUM NOSTRARUM CEDRINA, LAQUEARIA NOSTRA CYPRESSINA.

Septuaginta, *tigna domorum nostrarum cedri, laquearia nostra cypressi*, q. d. Domus nostra pulchra et præstans est, utpote contignata ex cedris et laqueata cypressis. Pro *cypressi* Chaldaeus, Vatablus et hebraizantes vertunt, *abies*. Cedrus, inquit Vatablus, quæ putredinem non sentit, et abies, quæ ponderi renititur, verbum Dei significant. Verum hebræum *abies* vocatur בררס *berose*: hic vero est ברותים *berotim*, quod alibi non invenitur; hic autem a Septuaginta æque ac a Nostro vertitur, *cypressi*, quibus utique magis credendum est, quam recentioribus. Pro *laquearia*, græce est *καρ-
ωματα*, id est *lacus*, sive lacunaria et laquearia; unde laqueata cœnationes appellantur, quas Ser-

Lectulus
Christi
uterus B.
Virginis.

vius vocat, *contignationum cœlum*; Belgæ et Galli dicunt, *lambris* et *lambrissé*, id est *laqueat* et *laqueatus*. Unde Seneca, lib. XIV, *epist.* 91, scribit antiquorum luxuriam versatilia cœnationum laquearia fecisse, et ita coagmentasse, ut subinde alia facies atque alia succederet, et toties tecta, quoties fercula mutarentur, uti subinde fit in scenis et comœdiis. Sic et laquear, ait Sipontinus ex Servio, diminutivum est a *lacus*; lacus enim est trabs in ædificiis plana, a quo fit lacunar, et per antistichon laquear; laquearia autem cœlari et inaurari a divitibus solebant, uti Romæ factum videmus in Templo B. Virginis trans Tiberim, et aliis. Licet ergo nonnulli per *laquearia* accipiant ingentes trabes, quæ unum parietem alteri connectunt, per *tigna* vero intertignia, quæ trabibus hisce transversim inseruntur, quibus asseres infigantur, quæque Vitruvius *metopa* nuncupat, tamen contrarium verius est, scilicet per *tigna* hic trabes totumque tabulatum accipi, per *laquearia* vero concamerationes tabularum, quibus trabes et tigna ornantur, ut tabulatum fiat quasi cœlum: hæc enim vocantur *lacunaria*, quia per intertignia sive tignorū intervalla, quibus inseruntur, quendam lacuum speciem exhibent.

Ad litteram grammaticæ alludit ad domum Dei, sive templum ædificatum a Salomone ex lignis cedrinis et cypressinis, III *Reg.* VII, 3 et 4, quod representabat basilicas et templa christianorum, ex iisdem et similibus arboribus præstantibus ædificanda. Unde Chaldeus vertit, *dixit Salomon propheta: Quam pulchra est domus Sanctuarii Domini, quæ ædificata est per manus meas ex tignis cedrinis! sed pulchrior est domus sanctuarii, quæ ædificanda est in diebus regis Messiae, cujus trabes erunt ex cedris, quæ sunt in paradiso voluptatis, et tigna ejus erunt ex abietibus, et arceuthis, et pinis.*

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Tigna et laquearia Ecclesiam, Primo, corpus et membra Christi.

Quæres quænam sint Ecclesiæ tigna cedrina et laquearia cypressina.

Primo, Guilielmus Parvus censet esse corpus et membra Christi, quod fuit domus, imo templum divinitatis: licet enim hoc ex se esset corruptibile, tamen cedrinum erat et cyparissinum, id est incorruptibile, sive imputribile ex unione hypostatica cum Verbo, juxta illud: « Caro mea requiescet in spe, et nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, » *Psalm.* XV, 10.

Secundo, S. Scriptura. Theodoretus et ex eo Gislerius, sicut per *lectulum* accipit fidem, ita apposite per *tigna* et *laquearia*, id est per domum accipit sacram Scripturam: in illa enim continentur fidei dogmata quasi tigna, inquit tres Patres apud Theodoretum, et præcepta quasi lacunaria sibi mutuo connexa et inserta; hæcque sunt in summitate domus, quia e cœlo dictata est sacra Scriptura,

quasi verbum Dei, ideoque incorruptibilis et æterna est instar cedri et cypressi, atque sui sequacibus confert vitam æternam, puta domos æternas in cœlis, II *Cor.* V, 1. Audi Theodoretum: « Cedrus incorruptione, cypressus odore præstat. Utrumque autem in divina Scriptura licet invenire, quæ quidem nobis non modo lectus est, sed et domus et mensa et cibus; nec solum odoris suavitatem suggerit, verum etiam incorruptionem, et veritatem, et immortalitatem pollicetur. »

Tertio, alii passim magis apposite et genuine per *tigna domorum*, id est ecclesiarum particularium accipiunt clerum, prælatos et doctores earum, qui scriptis et doctrinis domum Dei ab hæreticis, quasi venenatis serpentibus, et corruptelis verbi Dei, defendunt. Sunt ex cedro, quia recta sunt eorum opera, mens constans, vita incorrupta, mores imputribiles, nomen boni odoris, doctrina dæmones fugat, et animas a vitiorum putredine servat. *Laquearia* sunt subditi justi et pii, qui se abstinent a lethalibus culpis: hi a trabibus illis dependent, et quasi quædam cœli testudo stellimicantibus ornata signis, resident ipsi cypressini, suo vivendi statu incorrupti, nec ad peccati vomitum canis instar redeuntes, nec cariei veteris hominis cedentes.

Ita S. Gregorius, Theodoretus, Aponius, Beda, Haymo, Anselmus et S. Ambrosius, *serm.* 4 in *Psalm.* CXVIII. Unde S. Bernardus, *serm.* 46, censet hoc versu omnes Ecclesiæ status denotari, scilicet monachorum in *lectulo florido*, prælatorum et principum in *tignis cedrinis*, cleri et populi fidelis in *laquearibus cypressinis*. Huc accedit Origenes, *homil.* 3 ex quatuor, qui per *tigna* accipit episcopos, per *cypressos* sacerdotes: « Et trabes, inquit, appellantur cedri, quibus et fortitudo robustior, et odor suavitatis inest, per quod et in operibus solidum, et in doctrinæ gratia fragrantem designat episcopum. Similiter autem et laquearia cypressos appellavit, ut per hoc incorruptionis virtutem, et odoris scientiæ Christi plenos esse debere presbyteros designaret. » Et S. Gregorius: « Cedrus, ait, quæ serpentes reprimit et fugat, sublimiores significat sanctos, cypressus simpliciores. » Unde mox per *tigna* accipiens prædicatores, per *laquearia* populos: « Tigna, ait, tectum sustentant, laquearia vero domum implent et ornant. Sic in sancta Ecclesia prædicatores boni Scripturam divinam in corde et ore portant, quam fidelibus quasi tectum expandentes prædicant, ut, dum Ecclesia prædicatione cœlesti instruitur, munimen accipiat, quo ab imbribus tentationum protegatur. Cedrus autem et cypressus imputribilia tigna esse perhibentur. Quibus bene omnes electi figurantur, quia dum temporalia nullo desiderio sectantur, æterni fiunt, eo quod mente in æterna figuntur. » Addit Beda, laquearia affixa esse tignis, ex iisque pendere: « Quia necesse est, inquit, ut quicumque in S. Ecclesia sublimes virtutibus splendere desiderant, summorum Patrum dictis atque exemplis,

Tertio, prælati et doctores.

quibus a terrenorum ambitu suspendantur, tota mente inhæreant. »

Huc quoque accedit Philo Carpathius, qui per *tigna cedrina* accipit Ecclesiæ prophetas; per *laquearia cypressina*, apostolos: Quia, ait, sicut delectatio et ornatus domus sunt laquearia, sic Ecclesiæ sunt apostoli. Audi S. Bernardum, *serm.* 46: « Porro, inquit, domos populares conventus intellige christianorum, quos hi qui in sublimitate positi sunt, christiani utique utriusque ordinis principes, quasi *tigna* parietes justis impositis legibus forlitter stringunt, ne sua quique lege vel voluntate viventes, tanquam parietes inclinati et maceriæ depulsæ dissideant a semetipsis, et sic omnis structura ædificii corruens dissipetur. *Laquearia* vero quæ a tignis firmiter pendent, et domos insigniter ornant, puto bene instituti cleri mansuetos et disciplinatos mores, riteque administrata officia designare. Quomodo namque stabunt ordines clericorum et administrationes eorum, si non principum tanquam tignorum beneficio et munificentiâ sustententur, et protegantur potentia? » Causam deinde assignat, cur *tigna* sint cedrina, *laquearia* vero cypressina: « Et cedrus quidem quoniam imputribile est, nec non et odoriferum, altæque proceritatis lignum, salis indicat quales oporteat assumi, viros in vices tignorum. Ergo validos et constantes necesse est esse eos qui super alios ordinantur, nec non et longanimes in spe, atque ad superna mentis verticem attollentes, qui et bonum fidei suæ et conversationis ubique odorem spargentes, dicere cum Apostolo possint: Christi enim bonus odor sumus Deo in omni loco, II *Cor.* II, 15. Cypressus item, boni æque odoris et imputribile similiter lignum, incorruptæ vitæ et fidei etiam quemvis de clero debere esse demonstrat, ut merito decori domus ac laquearium ornatui deputetur. Scriptum est enim: Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum. » *Psal.* XCII, 5.

Denique Honorius Augustodunensis: *Domus*, inquit, cedrinis et cypressinis tignis ab opificibus ædificate, sunt claustra a sanctis Patribus regulis et honestis institutis instructa. *Tigna cedrina* sunt præpositi et abbates sanctimonia redolentes, qui verbo et exemplo alios muniunt, et vermes criminum se macerando exstinguunt. *Laquearia* vero *cypressina* sunt monachi et omnes religiosi, quorum sanctitatis exempla templum Dei ornant, et aliorum onera orando portant. Et sicut cypressus præcisa non revirescit, unde et ante feretrum mortuorum solebat portari: ita ipsi nunquam sæcularia repetunt, et semper quasi præsentem mortem aspiciunt, et in habitaculum Dei coædificari votis et moribus appetunt. Hæc Honorius.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Tigna a- Primo, *tigna cedrina* animæ sunt virtutes soli-

dæ, puta quatuor cardinales, scilicet prudentia, justitia, temperantia, fortitudo, ait Honorius; item constans puritas et castitas mentis, ait Nysenus. Cedrum enim imputribilem commendat æternitas, teste Plinio. *Laquearia cypressina* sunt externa virtutum decora, ut modestia, verecundia, silentium, omnisque exterior morum compositio et decor, juxta illud Apostoli: « Omnia honeste, et secundum ordinem fiant, » I *Corinth.* XIV, 40; et: « Providemus bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, » II *Corinth.* VIII, 21. Maxime vero tignis cedrinis, et laquearibus cypressinis, utpote imputribilibus, notatur virtus constantiæ in duris et adversis, ac consequenter fortitudinis, patientiæ et perseverantiæ, qua quasi *tigna* duramus, et omnia onera ponderaque imposita sustinemus. Unde Beda de cypresso: « In eo, inquit, quod medendis apta est corporum passionibus, quod suæ venustatem comæ nullo ventorum impulsu deponit, constantiam exprimit, eorumque actionem qui aliorum virtutum ornatibus Ecclesiam decorant. » Et S. Ambrosius, *serm.* 4 in *Psal.* CXVIII: « Anima, inquit, corrumpi nescit, quæ florentibus membris viget, semper justitiæ cæterarumque virtutum culmina patienti magnanimitate sustentat, et ideo non defluit, neque deficit; quia nihil in ea rimosum est atque remissum, nihil mobile, nihil lubricum, quod vitio sermonis ex eo possit effundi. »

Secundo, *tigna cedrina*, ait Hailgrinus et ex eo Delrio, sunt virtutes et gratiæ, sine quibus non est salus; et hæc, per humilitatem profundæ radicibus, crescunt ramis in immensum, sunt putredinis nesciæ, ut cedrus. *Laquearia* sunt divisiones administrationum et gratiarum illarum, quæ sunt ad animæ decorem, licet non sint necessariæ ad singularum salutem, ut sunt prophetiæ, genera linguarum, virtutes, sanitates, discretio spirituum, et similia, quæ si tignis fortiter non inhæreant, ut *laquearia* laxata facile corruunt; et sunt *cypressina*, quia licet istæ gratiæ inferius, qua proximis exhibentur, debeant diffundi et dilatari, semper tamen in conum tendere debent sursum, et in unum illum tendere, atque coangustari sicut cypressus; quæ vere est una, sicut et unum nobis vere necessarium. Porro, sicut cypressus immunis est a carie, quia, ut ait Vitruvius, lib. II, cap. XIX, inest ei amarus quidam sapor, qui eam a carie defendit, et vermiculos abigit qui eam gignunt: sic pariter virtutis et constantiæ causa est poenitentia, austeritas et mortificatio, quæ animam in concupiscentias (hæ enim sunt animæ caries et putredo) prolabi non sinit. Hinc similia de cedro scribit Dioscorides, lib. I, cap. LXXXVIII, scilicet simili amaritudine illam se a carie, et cadavera a tabe defendere, ideoque illam a nonnullis « mortuorum vitam » appellari. Huc facit illud: « Ubi rigor, ibi vigor. »

Tertio, *tigna* sunt gratia Dei, ejusque variæ Tertio,

nima,
primo,
virtutes
cardina-
les.

Secundo,
virtutes
ad salu-
tem ne-
cessariæ.

gratia
divinae.

species et modi; *laquearia* sunt nostrae actiones, quibus gratiae Dei cooperantes illam iisdem quasi ornamus, ac ipsa vicissim longe magis opera ipsa exornat et inaurat, quia ipsa illa reddit supernaturalia, divina, grata Deo, ac meritoria praemii aeterni.

Quarto,
potentia
et vires
animae.

Quarto, *tigna* animae sunt ipsae ejus potentiae et vires: ex hisce enim quasi ex tignis ipsa quasi compaginatur et contignatur; *laquearia* sunt potentiarum animae virtutes, quae ipsas ornant et roborant, ut ex iis consurgat domus animae spiritualis, in qua Christus sponsus velut in thalamo suo requiescat. Audi S. Bernardum, *serm.* 46, qui animae ita suadet et persuadet: « Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos, I Cor. iii, 17. Curate ergo, fratres, spirituali huic aedificio, quod vos estis, ne forte cum in superiora proficere coeperit, vacillet et corruat, si lignis fortibus non fuerit subnixum et colligatum: curate, inquam, illi tigna dare imputribilia et immobilia, timorem videlicet Domini castum, illum qui permanet in saeculum saeculi: patientiam, de qua scriptum est: Quia patientia pauperum non peribit in finem, *Psalm.* ix, 19: longanimitatem quoque, quae sub quovis structurae pondere inflexibilis perseverans, in infinita saecula vitae beatæ protenditur, Salvatore loquente in Evangelio: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit, *Matth.* x, 22. Magis autem super omnia charitatem, quae nunquam excidit, quia fortis est, inquit, ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio, *Cant.* xiii, 6. Studete deinde his tignis substernere et alligare tigna alia aequè pretiosa et pulchra, cui tamen illa ad manum fuerint, in opus laquearium ad decorem domus, sermonem scilicet sapientiae sive scientiae, prophetiam, gratiam curationum, interpretationem sermonum, et cætera talia, quae magis noscuntur sane apta ornatui, quam necessaria fore salutis. » Ubi per *tigna* accipit virtutes necessarias ad salutem, per *laquearia* non necessarias, atque

ex utriusque aedificandam cuique esse domum mentis asserit.

Anagogice, in cælo, tam anima quam corpus Anagogi- omnibus suis viribus, sensibus et membris erit cedrinum et cypressinum, id est incorruptibile, æternum, odoratum, gloriosum.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Beata Virgo fuit quasi domus, templum et cælum cedrinum et cypressinum, in qua habitavit Verbum. Audi Alanum: Domus hæc intelliguntur corpus Christi, et corpus Virginis, tigna domorum substantiæ corporum, quæ dicuntur *cedrina*, id est imputribiles. Cedrus enim imputribilis est; sicut enim credimus corpus Christi putredine non esse resolutum: unde legitur, *Psal.* xv, 10: « Non dabis sanctum tuum videre corruptionem: » ita probabile est a corruptione putredinis alienum esse corpus Mariæ. Unde S. Augustinus in *serm. De Assumpt. Virginis*: « Non solum, ait, carnem quam Christus assumpsit, sed etiam carnem de qua assumpsit, credimus esse assumptam in cælum. » Unde et in oratione edita legitur: « Nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, » etc. Et nisi resurrexerit, quare de ipsa dicitur: « Assumpta est Maria in cælum? » « Laquearia nostra cypressina. » Laquearia quæ adhærent tignis, significant corporum infirmitates, quæ adhæserunt corporibus Christi et Virginis, quæ eleganter *cypressinae* dicuntur, quia cypressus solet adhiberi corporibus quæ comburuntur, et mira ab eis fragrantia redditur. Sic infirmitates, quæ ad mortem pertinent, et in Virgine et Christo per patientias, quas in infirmitatibus habuerunt, mirabilius redolent. Hæc Alanus. Vide quæ de cedro et cypresso dixi, *Ecclesi.* xxiv, 17, ad illa: « Quasi cedrus exaltata sum in Libano, et quasi cypressus in monte Sion. »

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sponsus laudarat sponsam; illa virginæe erubescens, laudem reflexit in sponsum. Sponsus ergo, ut modestiæ et pudori ejus consulat, laudem ejus acceptat et confirmat, seseque vocat florem campi, et liliium convallium; ac deinde eandem laudem in sponsam liberius, utpote laude sua velatam, derivat. Illa vicissim in laudem et amorem sponsi magis accenditur: quare est hic continuus, alternans et reciprocus amoris sponsæ et sponsi dialogus. Versu enim primo et secundo, sponsus se et sponsam dilaudat. Versu tertio, sponsa sponsum deamat, et amore ejus languet, ac deliquium animæ patitur. Versu septimo, sponsus eam excitari vetat. Versu octavo, sponsa a sponso saliente instar cervi evocatur ad vernas paradisi amœnitates, ac vulpes capere jubetur. Denique versu 16, sponsa se totam sponsi amori tradit et dedit.

1. Ego flos campi, et liliium convallium. 2. Sicut liliium inter spinas, sic amica mea inter filias. 3. Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios. Sub umbra

illius, quem desideraveram, sedi : et fructus ejus dulcis gutturi meo. 4. Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem. 5. Fulcite me floribus, stipate me malis : quia amore langueo. 6. Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me. 7. Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit. 8. Vox dilecti mei, ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles : 9. similis est dilectus meus capreae, hinnuloque cervorum : en ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. 10. En dilectus meus loquitur mihi : Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni. 11. Jam enim hiems transiit, imber abiit, et recessit. 12. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit : vox turturis audita est in terra nostra : 13. ficus protulit grossos suos : vineæ florentes dederunt odorem suum. Surge, amica mea, speciosa mea, et veni : 14. columba mea in foraminibus petrae, in caverna maceriae, ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis, et facies tua decora. 15. Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas : nam vinea nostra floruit. 16. Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia, 17. donec aspiret dies, et inclinentur umbræ. Revertere : similis esto, dilecte mi, capreae, hinnuloque cervorum super montes Bether.

VOX SPONSI.

VERS. 1. EGO FLOS CAMPI, ET LILIUM CONVALLIUM.

Varia
hujus
versus
lectio-
nes.

EGO FLOS CAMPI, ET LILIUM CONVALLIUM. — Arabicus, *torrentium* : lilia enim, quia sicca, gaudent aquis; Septuaginta vertunt ut Noster; Tigurina vero, *ego sum rosa Saron, et liliium gaudens vallibus*; Vatablus, *Saron interpretatur saturitatis, vel potius abundantiae* : sicut Deus, inquit, dicitur *Saddai*, id est uber et copia omnium bonorum : Saron enim, inquit Adrichomius, urbs est et regio campestris, pinguis et fertilissima, saginandis pecoribus perquam apta, ideoque ibi pascebantur regis animalia. Extendit sese a Cæsarea Palæstinæ, et pertingit usque ad Joppe. Hæc, teste Hieronymo, juxta soli qualitatem, Petro prædicante fidei continuo fructus germinavit, *Actor. II, 41*, quo hic alludit Salomon. Pro *flos* hebraice est *חַבַּתְּסֵלֶת* *chabatselet*, quod Pagninus, Marinus et Vatablus vertunt, *rosa*; Septuaginta et S. Hieronymus hic, *flos*; iidem, *Isai. xxxv, 1*, vertunt *liliium*; unde Syrus pro *flos campi* vertit *liliium loci fertilissimi*; alii, *vaccinium*, de quo Virgilius :

Alba lignstra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Arbo-
rum, flo-
rum,
gemma-
rum no-
mina
multis
speciebus
commu-
nia apud
Hebræos.

Nimirum Hebræa nomina arborum, florum, gemmarum sunt polysema multis speciebus communia. Pro *liliium* hebraice est *שֹׁשַׁנָּה* *scoschanna*, quod Guidacerius hic vertit, *viola*; Chaldæus vero et Galatinus, lib. VII, cap. v, vertunt *rosa*, quia nascitur hæc inter spinas, non *liliium*. Unde pro eo quod sequitur : « Sicut liliium inter spinas, » ipsi vertunt, *sicut rosa inter spinas*. Verum Septuaginta, Aquila, Symmachus in *Psalm. xlv, 1*, et S. Hieronymus, Aben-Ezra, R. Salomon, Tigurina, Vatablus et alii hic *sosanna* vertunt *liliium*, a *שֶׁשׁ* *shes*, id est *sex*, scilicet foliis quibus orna-

tur, ait R. David. Hinc et Phœnices Arabesque *lilium* vocant *susana*. Unde *Susam* Persarum regiam ita dictam a liliorum ibi nascentium copia, testatur Athenæus, lib. XII, Eustathius in *Dionys.*, et alii : sicut a rosa dicta est *Rhodus* insula, quia rosæ speciem exhibet, et a flore *Florentia*; a *Susanna* quoque dictum est oleum *susinum*, quod e liliis conficitur, de quo Plinius, lib. XIII, cap. i. Porro Chaldæus voces invertens sic vertit, *dixit cælus Israel : Tempore quo dominator sæculi collocat majestatem suam inter me, ego similis sum lilio viridi ex paradiso voluptatis, et opera mea pulchra sunt sicut rosa, quæ est in campo horti voluptatis*.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Theodoretus, Nyssenus, S. Ambrosius in *Palm. cxviii*, serm. 5, Chaldæus, Hebræi, Philo Carparchius, item Genebrardus, Vatablus, Luisius Legionensis et Osorius censent hæc adhuc esse verba sponsæ, non sponsi. Dixerat enim ipsa : « Lectulus noster floridus; » nunc ostendit unde sit floridus, nimirum, quia « ego, » inquit, sum « flos campi et liliium convallium. » Aut, ut noster Sanchez, sensu a Christo in Ecclesiam reflexo, quasi ei dicat Christus : Tu, o sponsa, floridum esse dicis lectum, et domus nostræ contignationem suaviter olere, utpote e cedro atque cupresso; sed ego tibi flos esse debeo, cui placere aut olere nihil debet præter me. Cui expositioni favet quod statim adjungitur : « Sicut liliium inter spinas, sic amica mea inter filias. » Ac si dicat sponsus : Quid mirum, si a te exigam, o sponsa, ut me pro flore, pro cupresso ac cedro tibi habeas, neque quidquam tibi aut floreat aut oleat præter me, quando

tu mihi eo loco es, ut aliæ filiæ Jerusalem præ te spinæ sint et senticosi frutices, cum liliorum odore atque candore compositæ; quare nihil magnum aut indebitum peto, aut opto, cum talis tibi videri volo, qualis tute mihi ipsa videris. Cui voci sponsa fidelis obsecuta sæpe canit in hoc epithalamio: « Dilectus meus mihi, et ego illi. »

Ecclesia Porro Ecclesia dicitur, *flos campi et lilium convallium*, variis de causis: *primo*, Philo Carpathius hanc affert, *q. d.* Ego Ecclesia sum flos campi propter vaticinia prophetarum, lilium vero convallium propter Evangelium quod prædico; hoc enim suavius et salutaris redolet, cum non tantum præcepta, sed et consilia perfectionis suggerat, dicens: « Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites. Beati qui lugent, » etc. Ideoque Christus: « Considerate, ait, lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis, » *Matth.* vi, 28.

Secundo, S. Ambrosius, serm. 5 in *Psal. cxviii*, vers. 1: Ecclesia, inquit, est *flos campi* ob fidei aliarumque virtutum odorem; lilium vero, ob splendorem operum. Idem, lib. *De Instit. virgin.* cap. xv: Ecclesia, inquit, est flos campi, et lilium convallium, quia in convalle hujus mundi gratiam boni odoris exhalat sedula confessione peccati.

Tertio, tres Patres apud Theodoretum censent Ecclesiam esse *florem campi* in Judæis, *lilium* vero *convallium* in gentibus, *q. d.* Ecclesia: « Ego quoad gentes, quæ per infidelitatem naturali æqualitate privatæ, et vitiorum turbine depressæ, erant veluti lilium ex imo in sublime consurgens, et a radice ad idoneam magnitudinem per calamum ascendens, ne vallium profunditate abscondatur, sed excelsam pulchritudinem suam præferat, fide in Christum innitor, et per purgationem ex confusione vitiorum emersi, atque in contemplationis fastigio, virtutum decore sum exornata. »

Quarto, alii censent Ecclesiam hic invitare sponsum ad lectulum, id est otium et secretum contemplationis, ex eo quod ipsa in actione evangelizando oberrans gentes, ab eis contempta et calcata sit uti flos, qui nascitur in campo aperto, et ut lilium in vallibus ab omnibus hominibus æque ac bestiis conculcatur vel carpitur.

Quinto, Denique nonnulli sic exponunt per antithesin, *q. d.* Ego quidem, quæ sum sponsa, id est Ecclesia Christi, sum flos, sed campi, non horti, id est communis, vulgaris, vilis et abjectus; at tu, o sponse mi, præfulges splendore æque ac odore ut lilium convallium candidissimum et odoratissimum.

Verum melius idem Theodoretus, Origenes, Aponius, Cassiodorus, Beda, Anselmus, Rupertus, Honorius hic, et S. Ambrosius, lib. *De Anima et Isaac*, cap. iv et v, Cyrillus, *De Incarn. Unigen.* cap.

ix, censent hæc esse verba sponsi, non sponsæ, idque exigit id quod proxime sequitur: « Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias; » quæ verba esse sponsi, non sponsæ, nemo dubitat. Christus ergo est *flos campi*, vel, ut hebraice est, *rosa Saron, et lilium convallium*, ideoque lectulum suum Ecclesiæ facit floridum (eo enim alludit), ut paulo ante dixit, *q. d.* Recte dixisti, o sponsa: « Lectulus noster floridus, » ut scias eum floridum esse, non ex te, sed ex me: « ego enim sum flos campi, » etc. Ita Beda: Christus igitur est flos campi.

Primo, quia sicut flos est ornamentum campi, sic Christus mundi, ait Origenes, S. Ambrosius, Beda et alii: Christus enim ita est flos decusque mundi, ut in se omnium florum decorumque speciem, amplitudinem et præstantiam contineat. Unde Justus Orgelitanus sic exponit: « Ego flos campi, et lilium convallium, id est, ego decus sum mundi in virginitate humilium. » Flos ergo est Christus, ratione eximii decoris et plenitudinis gratiæ, qua speciosus est præ filiis hominum. Flos scilicet ille, de quo apud Isaiam, cap. xi, 1, dicitur: « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini. » Flos est nunquam marcescens, cujus pulchritudo nunquam deficit, nunquam minuitur odor, nunquam deperit vigor, æque semper candidus et rubicundus, æque semper odoriferus, æque plenus gratia et veritate. Ita Tilmannus.

Secundo, quia sicut flos campi multus et multiplex est, nec horto concluditur, sed omnibus carpendus fovendusque exponitur, sic et Christus. Audi Alanum: « Campus dicitur humana Christi natura; sicut enim in campo florum pullulat varietas, sic in humana Christi natura virtutum pluralitas. In ea fuit viola humilitatis, patientiæ rosa, lilium castitatis. Hujus campi flos fuit Christus, id est decor secundum divinitatem, quia et ex virtute divinitatis habuit in humana natura donorum plenitudinem. Eleganter autem humana Christi natura per campum significatur, propter amplitudinem et planitiem, quia in eo nullus fuit scrupulus erroris. Unde et de eo dicitur: Lilium convallium. Quia perfecta humilitas fuit in Maria, et in humana Christi natura, ideo persona Virginis, et humana natura Verbi valles dicuntur, propter eminentiam humilitatis; et non solum valles, sed et convalles ratione similitudinis, quia Virgo specialiter Christo fuit similis. » Hac de causa Christus extra urbem in campo et agro nasci voluit, æque ac B. Virgo campo nata est inter ovium balatus, ait Damascenus, lib. IV *De Fide*, cap. xv.

Tertio, sicut flos in campo sponte provenit sine semine, sine aratione, sic et Christus ex virgine natus est sine opera viri. Sicut ergo flos in cælo solem patrem, in terra plantam habet matrem: sic Jesu Pater in cælo est Deus, in solo mater Virgo. Et sicut calore solis, et deflexu roris gig-

Christus flos campi et lilium.

Primo, quia decus mundi.

Secundo, quia omnibus exponitur.

Tertio, quia de Virgine natus.

nuntur flores : sic sine viri opera, Spiritu Sancto inumbrante, et rore divinæ gratiæ defluente, flos iste Jessæus prodiit; flos, hoc est decus campi. Rursum, sicut flos ex terra et fimo nascitur : sic Christus e terra peccatis inquinata quasi flos purissimus germinavit. Unde ipse vocatur **צמח זשכר** *zse-mach*, id est *oriens*, scilicet germen et flos, *Zachar.* III et VI. Audi S. Ambrosium, lib. II *De Spiritu Sancto*, cap. V : « Flos, inquit, Mariæ Christus, qui bonum odorem fidei toto sparsurus orbe, virginali ex utero germinavit. Flos odorem suum succisus reservat, et contritus accumulatur, nec avulsus amittit, ita et Dominus Jesus in illo patibulo crucis nec contritus emarcuit, nec avulsus evanuit; sed illa lanceæ punctione succisus, sacro speciosior fusi coloris cruore vernavit, mori ipse nescius, et mortuis æternæ vitæ munus exhalans. »

Quarto, quia de matre humiliter pulcherrima. Quarto, Christus est *flos campi*, hebraice *saron*, id est *planities*, quia in plana terra ex humili virgine humilis natus est. Rursum *saron*, id est *pulcherrimus*, quia in Saron, utpote pinguissima et fertilissima, uti paulo ante dixi, rosæ et flores erant pulchriores et odoratiores, quam aliis in locis, juxta illud, *Isai.* XXXV, 2 : « Gloria Libani data est ei, decor Carmeli et Saron. »

Quinto, quia in vere conceptus. Quinto, *flos* notat tempus incarnationis Christi fore ver : in vere enim flores emicant. Sic Christus 25 die martii conceptus et incarnatus est, qua de causa eo die Ecclesia celebrat tanti mysterii festum sub nomine *Annuntiationis B. Virginis*. Ita Cassiodorus, Honorius et S. Bernardus.

Sexto, quia rosa mundi. Sexto, *flos* hic est rosa, ut vertunt et Vatablus et alii. Rosa autem quid pulchrius, quid odoratius, quid salubrius? Sic et Christus decor, odor et salus est mundi. Vide quæ de rosa dixi *Ecli.* XXIV, 18, ad illa : « Et quasi plantatio rosæ in Jericho. » Ergo sponsus Christus est pulcher instar rosæ purpurascens et lilii candicans, juxta illud cap. V, 10 : « Dilectus meus candidus et rubicundus. »

ET LILIUM CONVALLIUM.

Primo, Christus est lili-um. Verum hic liliū intellige, non flosculum illum odoratum, quem nunc vulgus herbariorum vocat abusive *liliū convallium*. Hoc liliū vocatur *convallium*, quia lilia in vallibus, ad quas e montibus decurrunt ros et pluvia, facilius proveniunt, ibique sunt fragrantiora et pulchriora; cum enim sint sicca, multo humore indigent. Sic et Christus est liliū candidum et odoratum, ex humili terra et virgine natum. « In lilio, inquit Honorius, quinque considerantur, quia est candidum, habens aureum colorem prominentem, et est odoriferum, et pandulum, et semper incurvum : sic Christus candidus est in humanitate, aureus in deitate, odoriferus in prædicatione, pandulus in suscipiendo pœnitentes, incurvus in condescendendo peccatoribus, et eos sublevando; » ipse est liliū convallium, scilicet ornamentum fidelium. Sicut enim convalles sunt inter duos mon-

tes, ita fideles sunt inter duas leges, vel inter duos populos, Judæos et Gentiles.

Secundo, folia lilii foris candidissima sunt, intus autem in medio floris trinus apparet radius coloris flavi, et plane aurei : ita Christus foris exhibebat humanitatem purissimam, intus autem continebat auream deitatem, imo et totam S. Trinitatem : « Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, » *Coloss.* II, 9. Ita Aponius : « Flos campi, inquit, fuit Christus ante incarnationem, quia in toto cœlo campo coruscans cœlestibus spiritibus exstitit admirandus; post incarnationem vero effectus est liliū convallium, cum descendit in vallem lacrymarum, et tria attulit, abolitionem peccati, abstersionem mendacii, et refrigerium concupiscentiæ : æque ac liliū tria ex se exhibet, candorem, odorem, et ad quæque adusta ignibus medicinam. » Et Beda : « Pulchre, ait, in lilio prius se candor exterior paulatim aperit, et sic demum aurei coloris, quæ latebat intus, gratia patescit : quia natus in mundo Dominus, prius homo sublimis his qui in eum vere credebant; at tempore procedente, Deus verus innotuit. » S. Ambrosius vero in *Psal.* CXVIII, serm. 5, similitudinem invertens : In Christo, inquit, æque ac in lilio fuit candor divinitatis et rubor humanitatis. Huc accedit Cyrillus Alexandrinus, lib. *De Incarn. Unigen.* cap. IX, qui sic explicat, *q. d.* Sicut odor invisibilis est in lilio visibilis, sic deitas incorporea in Christo homine per hypostaticam unionem fuit quasi corporata.

Tertio, S. Ambrosius, lib. II *De Spiritu Sancto*, Tertio, cap. V : « Christus, inquit, est *flos campi*, quia instar floris in passione contritus et laniatus majorem fragavit odorem. »

Quarto, magna est lilii fecunditas. Nam illo « nihil est fecundius, ait Plinius, lib. XXI, cap. V, una radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. » Sic quid fecundius Christo, a quo tot christianorum millia, imo milliones prognati sunt?

Quinto, nullus flos celsior lilio : sic nihil celsius Christo. Audi Plinium lilii decus graphice depingentem, lib. XXI, cap. V : « Nec ulli florum excelsitas major, interdum cubitorum trium, languido, semper collo, et non sufficiente oneri. Candor ejus eximius, foliis foris striatis, et ab angustiis paulatim in latitudines sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuique filo et semine; stantibus in medio crocis. Ita odor colorque duplex, et alius calycis, alius staminis, differentia angusta. »

Mystice, Origenes : Christus, ait, fuit flos ingloriosus Judæis, quia ab eis contemptus; liliū vero gloriosum gentibus, quia ipsæ gloriam Christi agnoverunt et coluerunt.

Symbolice, Honorius : Campus, inquit, id est terra inarata, est ordo virginum in Ecclesia, cujus flos est Christus, quia ejus delectatio, corona et præmium. Convallis vero est ordo conjugatorum, inter virgines et continentes, quasi inter duos

Secundo, liliū candidum et aureum.

Tertio.

Quarto, lilio nili fecundius.

Quinto, liliū florum celsissimum.

Mystice.

Symbolice.

montes sitorum, quorum est Christus liliū, scilicet candor et gaudium. « Et sicut liliū est inter spinas, » decore et odore : sic Ecclesia perfectorum est inter filias Jerusalem, id est inter imperfectos, eminens decore vitæ et odore doctrinæ. Perfecti dicuntur, quia omnia mundana reliquerunt, dicente Domino : « Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, » *Matth. XIX, 21*. Imperfecti dicuntur, quia adhuc mundo utuntur, de quibus dicitur : « Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur, » *Psal. CXXXVIII, 16*.

Anagogice.

Anagogice, Eucherius in lib. III *Reg.* : « Christus, inquit, liliū propter gloriam resurrectionis, foris candidum propter gloriam corporis, intus vero aureum propter fulgorem animæ. Et ante passionem quidem liliū quasi clausum, propter passionem quippe gloria et honore coronatus est; post passionem vero liliū repandum, quatenus in assumpta humanitate potentiam divinæ claritatis, quam habuit apud Patrem, priusquam mundus esset, ostendit. » Theodoretus vero asserit Christum fuisse florem campi in incarnatione, liliū vero convallium in descensu ad inferos : apud inferos enim sunt imæ mundi valles.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS.

De Christo et anima sancta.

Primo, Christus in anima flos et liliū.

Primo, Nyssenus, *homil. 4*, docet Christum esse florem campi in animabus sanctis, quas gratia sua fecundat, ut fiant instar campi amplissimi et fertilissimi, qui omnes florum species profert. Addit Origenes, *hom. 3* ex quatuor, Christum incipientibus et simplicibus esse florem campi, at proficientibus liliū convallium pro fulgore sapientiæ et pudicitæ. Ipse enim est candor lucis æternæ, splendor et figura substantiæ Dei, *Sapient. VII, 26*.

Secundo.

Secundo, Cassiodorus, Beda et S. Ambrosius, loco jam citato, dicunt Christum esse florem campi in quibuslibet fidelibus; liliū vero convallium, id est humilium, quia in humilibus magis ejus gratia resplendet.

Tertio.

Tertio, Ambrosius, lib. III *De Virginibus* : « Flos campi, inquit, Christus, quia parentum simplicitatem puræ mentis frequentat; liliū vero convallium, quia est flos humilitatis et simplicitatis. »

Quarto.

Quarto et aptissime, Christus est liliū in mentibus castis et puris, quales sunt convallium, id est humilium : humilitatis enim germen et flos est castitas et virginitas. Ita S. Hieronymus, *epist. 8 ad Demetr.* : « Christus, ait, quasi auctor virginitatis et princeps loquitur confidenter : Ego flos campi, et liliū convallium. » Rursum ipsa anima casta est liliū. Nam, ut explicat Theodoretus : « Liliū cum exteriori decore splendet, tum aureum intus flosculum continet. Talis est anima justitiæ splendore circumdata, et spiritale

sapientiæ cognitionisque donum in intimis penetralibus gestans. »

Hinc et apes castæ et virgines, utpote quæ sine concubitu fœtus procreant et mella conficiunt, delectantur lilio quasi virgineo, teste Plinio, lib. XXI, cap. XII. Hac de causa angelus e cœlo detulit S. Cæciliæ et S. Valeriano, in conjugio servantibus virginitatem, coronas e rosis et liliis, uti habet eorum *Vita*. Item accidit SS. Juliano et Basilissæ, ut patet ex eorum *Vita* apud Surium, die 9 januarii, atque aliis ejusdem generis et virtutis. Virginibus ergo calathis date lilia plenis.

Quinto, Christus liliū convallium, quia in valibus, id est humilibus, excitat spem futuræ gloriæ : Deus enim humiles exaltat et glorificat. Liliū enim symbolum est spei. Causam dedi, *Ose. XIV, 6*, ad illa : « Israel germinabit sicut liliū. » Convallis ergo humilitatis est lilietum virginitatis, gratiæ et gloriæ.

Denique Christus in sanctis omnibus ut liliū floret et fragrat, scilicet ut liliū puritatis in virginibus, patientiæ in martyribus, humilitatis in cenobitis, pœnitentiæ in pœnitentibus, doctrinæ in doctoribus, etc. Unde S. Gregorius : « Bene, inquit, florem Christus se nominat, qui dum spinas peccatorum exterminat, mentem sponsæ et pulchritudine suæ justitiæ exornat, et naribus cordis dum cœleste desiderium applicat, interiora animæ quasi odore refocillat. »

Clarius S. Bernardus, *serm. 47* : « Flos, inquit, est virginitas, flos est martyr, flos actio bona. In horto virginitas, in campo martyr, bonum opus in thalamo. » Et post nonnulla : « Ipse flos horti, virgo virga virgine generatus. Idem flos campi, martyr, martyr coronatus, martyrii forma. Denique foras civitatem eductus est, extra castra passus est, in ligno elevatus est spectandus hominibus, subsannandus ab omnibus. Ipse item thalami flos, speculum et exemplum totius beneficiæ. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Hæc omnia præ omnibus eximie competunt B. Virgini. Singulariter vero, quod ex illa velut campo inarato prodierit flos pulcher, scilicet Christus, atque ex ejus utero velut convalle humillima natum sit liliū pulcherrimum et odoratissimum, scilicet idem Christus, ut paulo ante dixi ex Alano et aliis.

VERS. 2. SICUT LILIUM INTER SPINAS, SIC AMICA MEA INTER FILIAS.

Pro liliū Chaldæus, Vatablus et alii vertunt *rosa*, quia hæc spinosa est, et e ramo spinoso nascitur, non liliū. Verum non dicit Salomon liliū hoc nasci e ramo spinoso, sed simpliciter esse inter spinas, *q. d.* Sicut liliū inter spinas

positum effulget, sic amica, id est sponsa mea, emicat inter cæteras mulieres. Rursum sæpe inter sentes et spinas nascuntur lilia, uti cum juxta sepes spinosas plantantur, vel seminantur. Unde Septuaginta vertunt, *sicut lilium in medio spinarum, sic proxima* (Aquila amica, quinta editio detecta) mea in medio filiarum.

Chaldaeus explicans de Synagogæ, id est Judæorum peccantium captivitate, sic exponit, *q. d.* Sicut lilium pungitur spinis, sic Synagoga ob peccata punitur captivitate babylonica vel romana; unde ipse accipiens hæc ut verba sponsæ, id est Synagogæ, sic vertit, *in tempore autem, quo ego declino a viis quæ rectæ sunt coram eo, et ipse aufert majestatem sanctitatis suæ a me, ego comparata sum rosæ, quæ germinat inter spinas, a quibus perforantur et rumpuntur folia ejus: sic ego sum compuncta et scissa propter pessimas impositiones in captivitate, inter provincias populorum.*

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Ecclesia Sponsus, vers. 1, nuncupavit sese lilium; nunc idem nomen et laudem transcribit in sponsam, sed addito *in inter spinas*. Lilium vers. 1 explicui, hic explicabo *in inter spinas*.

primo, Origenes, *hom. 3* ex quatuor, sic explicat, *q. d.* Sicut lilium satum inter spinas, ex illis exurgit et enascitur, sic Ecclesia gentium vocata et nata est ex spinis infidelitatis et gentium infidelium. Christus ergo fecit sicut canis venaticus, inquit Hugo, qui feram insequens caput intra spinarum aculeos immittit, non timens exulcerationem, ut feram capiat: Ecclesiam quasi feram intra spinas, id est intra reprobos latitantem extraxit, sed punctiones spinarum usque ad sanguinis effusionem sustinuit, in cujus signum coronam spineam portavit in capite super crucem.

Secundo, *Secundo* et magis genuine, *q. d.* Sicut lilium inter spinas, illas decore, odore et candore longe antecellit: sic Ecclesia antecellit omnibus aliis sectis judæorum, philosophorum, politicorum, etc. Ita Origenes, Theodoretus et Justus Orgelitanus.

Tertio, *q. d.* Sicut lilium enascitur vigetque inter spinas, sic Ecclesia viget floretque in medio hæreticorum et malorum christianorum, qui illam velut spinæ pungunt et lacerant; sed ipsa nihilominus velut lilium in suo candore, odore et splendore doctrinæ et sanctitatis permanet, imo inter persecutiones majori odore et fulgore famæ coruscat. Ita S. Gregorius, Aponius, Philo Carpathius, S. Bernardus hic, et S. Augustinus, lib. *De Unitate Eccles.* cap. *xiii.* Audi Honorium: Sicut ego sum (ait sponsus) lilium convallium, videlicet ornatus humilium: sic eris tu, amica mea, lilium spinarum, id est decus gentium; et sicut ego sum lilium inter spinas, videlicet Judæos me pungentes et lacerantes: sic eris tu, Ec-

clesia amica mea, inter gentes filias Babylonis, id est confusionis, quæ te multis spinis cruciatam pungent, et multis pœnis lacerabunt. In spina tria notantur, cito floret, cito arescit, aculeis pungit: ita mali cito divitiis florent, in virtutibus cito arescunt, et igni apti sunt, ac malis moribus bonos pungunt.

Anagogice, S. Augustinus, lib. *V De Baptismo contra donatist.* cap. *xxvii.*, per sponsam accipit Ecclesiam electorum, per spinas cœtum reproborum, *q. d.* Sicut spinæ circumdant lilium, ita reprobi electos; sed hi inter reprobos gratia et gloria efflorescunt, sicut lilium inter spinas: « nam filia, ait Rupertus, cum absolute dicuntur, fere nunquam significationem bonam habent, ut in illis: Filia discurrerunt super murum. Sed exasperaverunt, etc., *Gen. xlix.*, 22, et alibi: Multæ filia congregaverunt divitias, etc. *Proverb.*, cap. *xxxi.*, vers. 29. Itaque spinæ et filiae blasphemiae sunt Judæorum, sectæ sunt hæreticorum. » Porro per filias maxime denotat sionidas, id est hierosolymitanas et judæas.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo, tres Patres apud Theodoretum explicant, *q. d.* Inter filias, id est animas sæculares et carnales, quæ voluptatibus carnis effeminantur, iisque velut spinis punguntur crucianturque, et ut filia natae sunt ex patre diabolo: effloret anima sancta instar lilii, quod nullam victus aut vestitus curam aut sollicitudinem habet, sed omnem illam transcribit in Deum; quare ab eo miro odore et decore vestitur et pascitur. Simili enim modo anima pia nulla carnis cura tangitur, sed in Dei providentia quiescens ab eo alitur, decoratur et illustratur. Unde Christus hac lilii similitudine suadet fidelibus, ne solliciti sint de victu et vestitu, *Matth. vi.*, 28. Similia habet Origenes, *homil. 3* ex quatuor.

Secundo, S. Ambrosius, lib. *III De Virgini.*, per *lilium inter spinas* accipit compunctionem cordis; sic enim ait: « Tanquam lilium inter spinas. Nonne inter asperitates laborum contritionesque animorum boni flos odoris assurgit, quia contrito corde Deus placatur? »

Tertio, S. Gregorius per *lilium inter spinas* accipit vitæ innocentiam inter nocentes: « Bene, inquit, sicut lilium inter spinas, sponsa inter filias esse perhibetur; quia cum multi sint in Ecclesia, qui solis verbis Christum confitentur, operibus vero nihil nisi humanas sollicitudines sectantur, dum sola illa anima in lilii dignitate computatur, quæ a mortalitatis radice ad cœlestem pulchritudinem assurgit, et munditiæ candorem corde et corpore sibi ipsi custodit, et proximos quosque bonæ opinionis odore reficit. »

Quarto, Nyssenus, *homil. 4.*, sic explicat, *q. d.* Quarto-

Secundo, spinæ judæi, philosophi, politici.

Tertio, spinæ hæretici et mali christiani.

Spina cito floret, cito arescit, pungit.

Anagogice.

Anima pia, lilium inter spinas.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Sicut liliū inter spinas nascitur et efflorescit, sic anima sancta inter tribulationes in virtute crescit, magisque resplendet. Et S. Ambrosius, *De Institut. Virgin.* cap. xiv : Christus, ait, erat liliū in medio spinarum, quando erat in medio Judæorum qui ipsum calumniati sunt, accusarunt et crucifixerunt. Sui ergo exemplo excitat fideles, ut persecutiones et tribulationes quaslibet forti animo tollerent et superent. Ita Cassiodorus, Aponius et Anselmus. Deus enim totam hanc vitam tot spinis, id est tribulationibus, sepsit, ut anima videns se ubique iis pungi, amorem ab omnibus mundi bonis, utpote spinosis, avocet, eumque totum in Deo sponso collocet. Sic spinæ conservant liliū, id est puritatem et virginitatem animæ. Audi S. Bernardum, *serm.* 48, egregie et sapienter hoc pertractantem : « Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina, *Psalm.* xxxi, 4. Spina culpa est, spina pœna est, spina falsus frater, spina vicinus est malus. Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. O candens liliū, o tener et delicate flos ! increduli et subversores sunt tecum : vide quomodo caute ambules inter spinas. Plenus est mundus spinis : in terra sunt, in aere sunt, in carne tua sunt. Versari in his, et minime lædi, divinæ potentiae est, non virtutis tuæ. Sed confidite, inquit, quia ego vici mundum, *Joan.* xvi, 33. Etsi igitur undique tibi intendi prospicias tribulationum tanquam tribulorum aculeos, non turbeatur cor tuum, neque formidet, sciens quia tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit, *Rom.* v, 3. Considera lilia agri, quomodo inter spinas vigent et nitent. Si fœnum, quod hodie est et cras in cibano mittitur, Deus sine custodit, quanto magis amicam et sponsam suam charissimam ? Denique custodit Dominus omnes diligentes se, *Psalm.* xiv, 20. Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. » Subdit deinde quiddam, quod mirifice vim et splendorem liliū hujus exaggerat et perficit : « Non mediocris, inquit, titulus profecto virtutis, inter pravos vivere bonum, et inter malignantes innocentiae retinere candorem, et morum lenitatem ; magis autem si his qui oderunt pacem, et pacificum, et amicum ipsis te exhibeas inimicis. Id plane tibi similitudinem datam de lilio jure quodam proprietatis specialiter vindicabit, quod ipsas utique pungentes se spinas candore proprio illustrare et venustare non cessat. An non proinde liliū tibi videtur implere quodam modo Evangelii perfectionem, qua orare jubemur pro calumniatis et persequentibus nos benefacere his qui oderunt nos, *Luc.* vi, 23. Ergo et tu fac similiter, et erit anima tua amica Domini, et laudabit te, de te dicens : Quia sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. » An non hæc magna vis liliū, magna, inquam, virtus animæ sanctæ et apostolicæ, ut spinas non tantum superet, sed eas in lilia convertat, ut ex Saulo faciat Paulum, ex persecutore prædicatorem,

ex dæmone angelum ? Apposite S. Hieronymus, *epist.* 140 *ad Principiam*, S. Marcellam et Asellam comparat lilio : « Habes, inquit, in studio Scripturarum et in sanctimonia mentis et corporis Marcellam et Asellam : quarum altera te per prata virentia, et varios divinorum voluminum flores ducat ad eum qui dicit in Cantico : Ego flos campi, et liliū convallium (erat enim Marcella in Scriptura erudita, ut idem Hieronymus docet *epist.* 16) ; altera ipsa flos Domini (Asella) tecum mereatur audire : Ut liliū in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Rupertus sic exponit, *q. d.* Sicut Christus velut liliū spinis Judæorum et hæreticorum fuit transpunctus : sic et B. Virgo iisdem fuit compuncta et transfixa. « Itaque, inquit, hæ spinæ et filiae blasphemiae sunt Judæorum, sectæ sunt hæreticorum quaecumque hujusmodi spinæ laceraverunt me : quaecumque hujusmodi filiae tibi inviderunt, et mihi detraxerunt. Ubi ego spinis compungebar, imo et clavis configebatur, tu præsens patiebaris mente convulnerata ; et ubi tuæ virginitati a filiabus derogatur, mihi quoque invidiose detrahitur. Verum sicut ego spinas pertuli quidem, sed exsuperavi : ita et de te veraciter prædicabitur, quia cunctas hæreses interemisti. » Hinc ait S. Augustinus : « Christus Jesus carnem, Maria virgo immolat mentem. » In *Revelationibus S. Brigittæ*, lib. VI, cap. xxx, S. Agnes revelavit illi, quasi tot ictus gladii B. Virginem sustinuisse per compassionem, quot in filio suo vulnera et plagas prævidebat et videbat. Audi quid de B. Virgine scribat S. Brigitta in *Sermone angelico*, cap. xvi : Sicut rosa crescere solet inter spinas, ita B. Virgo in hoc mundo crevit inter tribulationes ; et sicut, rosa crescente, crescunt et spinæ, sic hæc electissima rosa, Maria quanto plus crescebat ætate, tanto fortiorum tribulationum spinis acutius pungebatur : quænam hæ fuerint ejus tribulationes, in sequentibus explicat.

Rursum ex hoc loco censet Galatinus et Bellarminus, tom. III, lib. IV, cap. xv, sine ulla originaria labe conceptam esse Virginem : ut enim ex spinosa planta sine spinis nascitur rosa, in qua mira est et ad aspectum jucunditas et ad odoratum suavitas, sic ex tot peccatoribus nata est innocens et sancta B. Virgo.

Idem dicas de lilio. Quocirca, ut ait B. Petrus Damianus, *serm.* 3 *De Nativit. Virgin.* : « De spinosa progenie Judæorum nata candescebat munditia virgineæ castitatis in corpore ; flammescebat autem ardore geminæ charitatis in mente, fragrabat passim odore boni operis, tendebat ad sublimia intentione continua cordis. » Spinis enim, inter quas liliū esse dicitur, et ex quibus rosa

originem ducit, Deiparæ prosapiam Patres interpretantur, ex qua ipsa nihil asperum, nihil horridum contraxit, sed tota suavis atque amœna, non secus ac liliū et rosa existit. Quare Sedulius, lib. II *De Virgine sanctissima*, sic cecinit :

Et velut in spinis mollis rosa surgit acutis,
Nil quod lædat habens, matremque obscurat honore:
Sic Evæ de stirpe sacra veniente Maria,
Virginis antiquæ facinus nova Virgo piavit:
Sicut spina rosam, genuit Judæa Mariam.

Addit Dionysius Carthusianus hic : « Quamvis, inquit, fuerint multæ virgines sanctæ, tamen respectu Virginis beatissimæ quasi spinæ fuisse videntur, in quantum aliquid culpæ habebant; et quamvis in se fuerint mundæ, non tamen fuit in eis fomes prorsus extinctus : fuerunt et aliis spinæ, qui ex earum intuitu concupiscentia pungebantur. Porro Deipara Virgo ab omni culpa fuit prorsus immunis, fuit fomes in ea plene extinctus; et tamen intensa charitate erat repleta : quare intuitum corda sic penetravit sua inæstimabili castitate virginea, quod a nullo potuit concupisci; imo potius exstinxit ad horam illorum libidinem. »

Lilium
adversus
serpentes
et venena
remedium.

Rursum, sicut lilium valet adversus serpentes et venena, sic B. Virginis invocatio singulare est remedium in omni tentatione vitiorum, et præsertim libidinis, uti experientia constat. Audi Plinium, lib. XXI, cap. XIX : « Radices, inquit, liliū multis modis florem suum nobilitaverunt contra serpentium ictus ex vino potæ, et contra fungorum venena. » Dioscorides vero, lib. III, cap. XC, ubi agit de lilio : « Folia, inquit, herbæ illa serpentum morsibus subveniunt; eadem cocta in aqua ignis adustionibus, et cum aceto condita vulneribus. » Idem Dioscorides, lib. XV, cap. I, de alia liliū specie, quæ latine *iris*, italice vero *lilium cæleste* appellatur, radicem ejus cum aceto potam venenatorum animalium morsibus mederi docet. Et Petrus Matthioli in *Comment.* addit eandem radicem in pulverem contusam, cum aceto potam, universaliter adversus omnia venena prodesse.

VOX SPONSÆ.

VERS. 3. SICUT MALUS INTER LIGNA SYLVARUM,
SIC DILECTUS MEUS INTER FILIOS.

SICUT MALUS INTER LIGNA SYLVARUM. — Arabicus, sicut malum punicum in arbore sylvæ, sic dilectus meus inter filios; Vatablus, inter juvenes, q. d. Quanto arbor malus cæteris sylvestribus arboribus enitet, eminet et præstat; quanto præ illis utilem et salutarem aerem impertit, ubi opacat; quanto glandibus sunt meliora poma; quanto homo, qui his vescitur, reliqua omnia animantia, quæ illis vescuntur, antecellit : tanto, atque etiam multo magis, sponsus meus cælestis reliquis omnibus hominibus et dilectis, id est amatis et amatoribus, præstat. Porro Chaldaeus vertit, *ecce sicut pulchra et laudabilis malus citrea inter arbores in-*

fructuosas, et totus mundus cognoscit illam : ita Dominator sæculi fuit laudabilis inter angelos in tempore, quo revelatus est in monte Sinai, quando dedit legem populo suo. Græce *μῆλον*, latine *malus* vel *melus*, aut ad verbum *melum* (ut habet interpres Origenis, unde et Itali poma vocant *mele*), est arbor pomus proferens poma. Poma autem generice sunt omnes fructus, qui cortice sunt molli; sicut nuces, qui duro : quare ficus, pyra, uvæ, persica, cerasa, pruna, sorbæ, mespila, olivæ, dactyli, etc., censentur poma.

Pomum
commune
multis
fructibus
vocabulum.

Ecclesia laudata a sponso de more laudem in ipsum recipiat; uterque id facit more bucolico, id est pastoritio et rurali, petita similitudine a rure et arboribus. Inducitur enim hic sponsus quasi pastor, et sponsa quasi pastrix, pascens gregem, colensque hortos, agros et vineas. Dicit ergo : *Laudas me, o sponse, quod effulgeam sicut lilium inter spinas; sed hoc habeo a te, qui prius effulsisti sicut malus inter arbores steriles sylvæ : tu enim decorem et præminentiam mihi, velut sponsus sponse communicasti. Sponsus enim sua bona sponse facit communia, imo propria.*

Primo ergo Ecclesia Christum sponsum comparat malo, id est pomo arbori, quia sicut pomus fructifer excellit reliquis arboribus sylvæ sterilibus et infrugiferis, sic Christus excellit omnes angelos et homines : omnes enim ex se sunt velut arbores infrugiferæ, sed ex gratia Christi et Dei habent, quod ferant fructus virtutum gratiæ et gloriæ. Ita Origenes, Cassiodorus, Beda et alii. Porro S. Bernardus, *serm.* 48, contendit Christum hic conferri et præferri hominibus duntaxat, non vero angelis, idque in rigore verum est, uti censent quoque Nyssenus, Aponius, Philo Carpathius, Rupertus et alii.

Christus
est pomus,
primo,
propter
excellenti-
am, et præ-
minentiam.

Secundo, sicut poma suavem exspirant odorem, sic et Christus suo odore et fama omnes ad se trahit. Hinc pomum hebraice dicitur תפוח *tappuach*, a radice פוח *puach*, id est efflavit, exspiravit, quia poma suavem exhalant odorem. Audi S. Ambrosium, *serm.* 5 in *Psalm.* CXVIII, vers. 1 : « Tanquam malum in lignis sylvæ. Hujusmodi pomum odorem gratum habet, ut cæterorum pomorum fragrantiam vincat. Christus ergo affixus ad lignum, sicut malum pendens in arbore, bonum odorem mundanæ fundebat redemptionis, quæ peccati gravis detersit fetorem, et unguentum potus vitalis effudit. »

Secundo,
propter
suavem
odorem.

Tertio, malus, sive pomus, varias sub se habet species arborum, quæ proinde diversarum specierum poma et fructus proferunt, eaque excellenti sapore, colore et odore, ut sunt mala aurea, medica, granata, persica, cydonia, armeniaca, citria : sic et Christus omnes virtutum et gratiarum species progerminat, ut in virginibus virginitatem, in martyribus martyrium, in contemplantibus contemplationem, etc.

Tertio,
propter
varias
gratias.

Quarto, Christus nobis vere est fructus et pomum, id est cibus quo vescimur et pascimur, tum quia ci-

Quarto,
quia ci-

has est in Evangelii doctrina, ut Theodoretus, S. Ambrosius, Beda, Aponius et S. Bernardus; tum proprie, uti censet Philo Carpathius, Origenes, Nyssenus et Anselmus, in Eucharistia. Pomum, inquit Nyssenus, tuos sensus oblectat, puta visum colore, odoratum odore, et gustum sapore. Idem facit Christus. Addit Philo Carpathius pomum dare cibum, dare et potum: sic et Christus, inquit, in Eucharistia dat carnem suam in cibum, sanguinem in potum. Unde Aponius et Psellus per *malum* hic accipiunt malum granatum, ex quo succus rubeus et aqueus exprimitur, sicut ex latere Christi in cruce manavit sanguis et aqua. Audi S. Gregorium: « Merito ergo per *malum* Christus, per *sylvestria* vero *ligna* cæteri homines figurantur: quia in solo Christo cibum salutis quoties quaerimus, invenimus; in ejus verbis et exemplis, animas nostras fructu suavi et salubri reficimus. Ipse est quippe lignum vitæ, quam nobis tribuit. Ipse est, qui dum nobis semetipsum inspirat, animam pascit. In cæteris vero, si quid refocillationis invenimus, non quod illorum, sed quod Christi est, ab illis sumimus, quia quidquid in eis præter Deum est, mortiferum nobis procul dubio invenimus. »

Quinto, quia in nobis inseritur. Quinto, Nyssenus, *hom. 4.*, docet Christum descendisse in sylvam vitæ hujus, ut ex arboribus sylvestribus faceret frugiferas, puta ex infidelibus hominibus faceret fideles, ex impiis pios, ex incestis castos, ex superbis humiles: sicut ramus mali insertus fago, alterive arbori sylvestri, in ea et ex ea producit suos fructus et poma.

Hæc omnia, mutato nomine, applica animæ sanctæ et B. Virgini.

Pomus est crux Christi. Denique « malus inter ligna sylvarum » est crux, et Christus crucifixus in medio latronum, ait Aponius, Psellus, Theodoretus, Rupertus et S. Bernardus. Idque primo, quia, sicut Adam peccavit in malo, comedendo pomum a Deo vetitum: sic Christus satisfecit in malo pendens in cruce, ut ibi culpa commissæ fuerat, ibi fieret et satisfactio; ac qui « in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur. » Secundo, quia malus speciem habet crucis (æque ac malus in navi, cum suis antennis et velis): truncus enim speciem habet trabis; rami vero, ligni transversi in cruce: in ramis enim mali divaricatis, perinde ac in ligno transverso, clavis configi possunt extensa crucifixi brachia. Tertio, quia id ipsum confirmat id quod sequitur: « Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi: et fructus ejus dulcis gutturi meo, » *q. d.* Sub malo, id est sub cruce Christi sedi, ejusque fructus gustavi. Quarto, quia multorum sententia est crucem Christi factam esse ex palma: palma autem est malus, quia profert dactylos, qui cum sint suave et molli cortice, *poma* nuncupantur. Quinto, quia id significatur, cap. viii, 5, cum dicitur: « Sub arbore malo suscitavi te, » ubi plura hac de re.

Unde huc alludens Fortunatus, et ex eo Eccle-

sia in *Officio passionis et crucis*, sic de ea canit:

Crux fidelis, inter omnes
Arbor una nobilis;
Nulla sylva talem profert
Fronde, flore, germine:
Dulce lignum, dulces clavos,
Dulce pondus sustinet.

Dicit ergo sponsa: « Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios, » *q. d.* cum S. Ignatio: « Amor meus crucifixus est; » nullum diligo, nisi Christum crucifixum. Et cum S. Paulo: « Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo, » *Galat. vi, 14.* Audi S. Ambrosium in *Psal. cxviii*, serm. 5, vers. 1: « Istæ mansiones sunt crucis Christi et sepulturæ, in quibus vulnerata est Ecclesia, sed vulnere charitatis. Vulnus enim est, quod Christus excepit; sed unguentum est, quod effudit; pomum est, quod pependit. Hoc pomum gustavit Ecclesia, et ait: Et fructus ejus dulcis in faucibus meis. Et ut scias quia pomum est Dominus, legisti supra: Tanquam malum in lignis sylvæ, ita consobrinus meus. »

SUB UMBRA ILLIUS QUEM DESIDERAVERAM, SEDI: ET FRUCTUS EJUS DULCIS GUTTURI MEO.

Septuaginta, in (Symmachus, *sub*) umbra ejus concupivi et sedi, id est umbram ejus ardentem concupivi, et concupita frui sum, sub eaque jucundissime sedi; Vatablus, *cujus umbram expetivi, et sub ea sedebo*; Arabicus, *concupivi obumbrari umbra illius, et sedi.*

Persistit in similitudine mali: malus enim meliorem dat umbram, quam platanus, cujus tamen umbra jucundissima aestimatur, teste Plinio, et Platone in *Phædro*, ubi Socratem sub platano disputantem inducit: « Hæc enim platanus, inquit, est admodum patulis diffusa ramis, et procera, et altitudo opacitasque perpulchra nimium et amœna, » etc.

Arbores enim frugiferae, qualis est malus, uti in se temperatiores et suaviores sunt, quam infrugiferae et agrestes, ita et temperatiorem suaviolemque præ iis emittunt umbram: adde, et fructus, quibus viatorum sub iis degentium famem, æstumque et sitim levant.

Nota, \rightarrow *sub umbra* significat sponsæ desponsationem: sponsa enim olim solebat conopœo, sive umbraculo aut pallio, sponsi tegi, quo significabatur eam ut sponsam sub sponsi esse cura et tutela. Unde Ruth, cap. iii, 9, expetens connubium Booz, qui quasi proximus hæres juxta legem veterem eam ducere tenebatur, illi ait: « Expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es, » hoc est, me in tuam umbram, puta in tuam familiam, domum, curam et protectionem suscipe, uxorem me ducito, me tibi desponde, et in signum desponsationis sub pallii tui umbra et tegumento me tibi associa. Et Deus Synagogæ,

Pomi umbra jucundissima.

Hac umbra adumbratur sponsa desponsatio.

Ezech. xvi, 8 : « Ecce tempus tuum, inquit, tempus amantium : et expandi amictum meum super te. » Idem fuit ritus gentium. Unde Euripides apud Stobæum, patrem ita filiam instruentem inducit : « Cum sub egregii viri pallium veneris, reliqua studia viro sinito. » Denique B. Virgini dixit Gabriel, *Luc. 1, 35* : « Virtus Altissimi obumbrabit tibi, » *q. d.* Spiritus Sanctus velut sponsus umbra sua te excipiet, atque in te peraget arcanam Verbi incarnationem. Chaldaeus hæc de more accipientis de lege data a Mose Synagogæ et Judæis, sic vertit, *tunc temporis in umbra majestatis ejus desideravi habitare; et verba legis ejus dulcia fuerunt gutturi meo; et præmia præceptorum ejus servantur mihi in sæculo venturo.*

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Quæres, quænam umbra Christi, quam ambit, et sub qua late sedet quiescitque Ecclesia, et anima sancta?

Umbra
Christi
primo,
incarna-
tio.

Respondent, primo, nonnulli esse incarnationem, sive Verbum incarnatum : hoc enim ut unicuique malorum suorum remedium, per tot millia annorum avidissime expectabat Ecclesia. Verbum enim est lux et lumen immensum, cujus umbra est corpus et humanitas ab eo assumpta; hæc enim velut umbra celat et velat deitatem et majestatem Verbi. Humanitas ergo est umbra divinitatis, quæ per illius tenue velamen obscure pellucet et tralucet.

Secundo,
protectio
Ecclesiæ
et animæ
sanctæ.

Secundo, proprie et genuine Christi umbra est ejus providentia, cura et protectio Ecclesiæ et animæ sanctæ, velut sponsæ suæ, juxta illud *Isaiæ, cap. li, 16* : « In umbra manus meæ protexi te, ut plantes cælos, et fundes terram. » Ita Origenes, Nyssenus, Cassiodorus, Ambrosius, Philo, S. Anselmus et alii. Ex hac Christi virtute quasi animata S. Petri umbra sanabat quoslibet infirmos, *Actor. cap. v, 15*. Hinc de Christo ait Jeremias : « In umbra tua vivemus in gentibus, » *Thren. cap. iv, 20*, et *Ose. xiv, 8*. Vertunt Septuaginta *ad lectulum nostrum umbrosus*, puta sponsus Christus. Et *Psalmes* : « Et in umbra alarum tuarum sperabo, » *Psalm. lvi, vers. 2*.

Tertio,
Spiritus
Sanctus.

Tertio, umbra Christi est Spiritus Sanctus : sicut enim corpus jacit umbram, eaque velatur et obumbratur : ita Christus, qua Deus, spirat Spiritum Sanctum, eoque quasi velatur et tegitur. Hinc Spiritus Sanctus obumbrando B. Virgini, in ejus utero Christi, qua homo est, corpus formavit, organizavit, animavit, Verbo Dei hypostatice copulavit, *Luc. cap. i, 31*; sicut gallina, umbra alarum suarum ovis incubans, calore suo format pullum, animat, vivificat et excludit, ait Theophylactus in *Luce i*. Audi S. Gregorium : « Umbra Christi protectio est Spiritus Sancti. Spiritus quippe Sanctus mentem, quam replet, obumbrat,

quia omnem tentationum fervorem temperat; et dum aura suæ inspirationis suaviter mentem tangit, quidquid noxii coloris sustinebat, expellit; et quam jam forsitan nimis vitiorum æstus marcidam fecerat, umbra Sancti Spiritus protegens recreat, ut, dum in ejus inspiratione sedens pausat, vires colligat, quibus ad æternam vitam robustius currat. »

Quarto, Origenes, Theodoretus, Philo Carpathius et S. Ambrosius in *Psalm. cxviii, serm. 5*, per umbram accipiunt legem veterem, in qua sedisse se ait Ecclesia ante Christum, cum adhuc degeret in Synagoga Moysis : lex enim erat umbra Evangelii, sicut Moyses Christi, et Synagoga Ecclesiæ.

Quarto,
lex ve-
tus.

Quinto, apposite S. Bernardus, *serm. 48*, per umbram accipit fidem, quæ est umbrosa et obscura : per fidem enim ambulamus et non speciem, sed fides deducit nos ad claram visionem in cælis.

Quinto,
fides.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Anima sancta sub umbra Christi crucifixi non stat, sed sedet, id est assidue versatur per meditationem, orationem, contemplationem, præsertim dum aliqua tentatione vel tribulatione, velut solis ardore cruciatur et premitur : Christus enim crucifixus uti crucis suæ, sic et roboris participium illi communicat, imo magnis sæpe mirisque a cælo consolationibus eam mulcet, ut malit esse in cruce cum Christo, quam in deliciis cum mundo. Unde et B. Franciscus Xaverius in laboribus et ærumnis Indicis ita cælesti dulcedine affluebat, ut clamaret : « Satis est, Domine, satis est; nec enim mens mea in hac vita tantum gaudiorum pondus capit. » Ita S. Ambrosius in *Psalm. cxviii, serm. 5*. Hoc est quod canit *Psalmes* : « Filii autem hominum, in tegmine alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ : et torrente voluptatis tuæ potabis eos, » *Psalm. xxxv, 8*. Notat Theodoretus in *Philotheto, sive Historia SS. Patrum, cap. ix*, animam Christo crucifixo devotam, non tantum Christum, sed et vestem ejus, domum, calceos, et quidquid aliquam, quantumvis tenuem, ejus umbram gerit, suspicere, amare et venerari.

Christus
umbra
est ani-
mæ pia.
Primo.

Secundo, Christi umbra est sacramentum Eucharistiæ, in eo enim sub speciebus panis occultatur deitas et humanitas Christi : quod proinde avide desiderant fideles, ac sub eo secure conquiescunt : ita S. Bernardus, *serm. 48*.

Secundo,
Euchar-
istia,
umbra
Christi.

Tertio, umbra Christi sunt sancti : sicut enim umbra est imago corporis, sed exilis et inadæquata, ita vita sanctorum est imago vitæ Christi, sed umbratica duntaxat, nec eam adæquans : quare anima pia, dum degit in fidelium et sanctorum cœtu vel congregatione, ab ea velut umbra pro-

Tertio,
Sancti.

tegitur, sanctisque illius exemplis et consiliis confovetur. Ita tres Patres apud Theodoretum.

Quarto, profectus in virtute. Quarto, Origenes putat per umbram notari profectum in virtute: sicut enim umbra a meridie crescit in vespem, sic et virtus animæ sanctæ in dies crescit et proficit. Rursum umbra deducit ad corpus. « Fac igitur, cum umbra dignus fueris, ait Origenes, ut possis capere umbram ejus, et effectus, veniet ad te (ut ita dicam) corpus ejus, ex quo umbra nascitur, tuncque senties fructus ejus dulcedinem, dicesque: Et fructus ejus dulcis gutturi meo. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Umbra notat desponsationem B. Virginis, uti paulo ante dixi, juxta illud, *Luc. 1, 35*: « Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. » Hæc ergo obumbratio quasi eam respondit Spiritui Sancto, qui proinde in ea Christum, Sanctum sanctorum efformavit, tunc que eam fructu dulcissimo consolationis et contemplationis adimplevit.

Rursum, B. Virginis umbra fuit non tantum Spiritus Sanctus, sed et Christus: hic enim vocatur ejus dilectus, id est sponsus. Hujus enim adventum et incarnationem summe optabat B. Virgo: quare ante ejus adventum sub umbra ejus sedebat, tum quia ex fide Christi in se incarnandi omnem suam gratiam, etiam incarnationem præviam hausit; tum quia tota ejus spes, desiderium, consolatio, protectio, omneque bonum erat sperare Christum nasciturum, videre et amare nascentem, ac frui jam nato.

Fructus Christi. ET FRUCTUS EJUS DULCIS GUTTURI MEO. — Septuaginta, *faucibus meis*; Vatablus, *estque fructus ejus palato meo dulcissimus*. Quæres, quis hic Christi fructus?

Primo. Respondeo, *primus* Christi fructus est remissio peccatorum, justificatio, gratia et virtutes. Item prædicatio apostolorum, et conversio gentium: ita S. Ambrosius in *Psalm. cxviii, serm. 5*.

Secundo. *Secundus* fructus Christi sunt fructus Spiritus Sancti, quos enumerat S. Paulus, *Galat. v, 22*, dicens: « Fructus Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, » etc. Christum enim mittens in apostolos et fideles Spiritum Sanctum in Pentecoste, cum ipso hæc ejus dona et fructus pariter misit. Ita tres Patres apud Theodoretum.

Tertio. *Tertius* fructus realis et corporalis, dulcis gutturi, tam corporis, quam animæ, est Eucharistia, qua nos Christus pascit, ejusque velut manneæ cœlestis dulcedine mentem inebriat. Ita Aponius, Rupertus, et S. Bernardus, *serm. 48*. Amor enim Christi et beneficia, qualis est Eucharistia, variis hic figuris et schematibus representantur.

Quartus fructus Christi est ejus sermo et doctrina cœlestis, ideoque saluberrima et dulcissima: unde et *Evangelium*, id est *bonum felixque nuntium* appellatur, quia nuntiat regnum cœlorum, modumque eo perveniendi. Ita Nyssenius, *homil. 4*, et S. Ambrosius, annotat. ad cap. *xvi Exodi*.

Quintus fructus est meditatio jugis in lege Domini, ait Origenes; ac magis contemplatio Christi, ejusque deitatis, ac incarnationis, passionis, etc. Ita S. Gregorius, quem audi: « Arbor fructifera ipse Christus in corde nostro plantatus per fidem existit, quam si mens nostra digne diligit, et instanter excolit, fructus nimirum interius pulchros et utiles gignit. Quos dum mens capiens avidè comedit, omnes mundi voluptates pro ejus dulcedine postponit. Dulce enim est valde sibi cœlestia cogitare, in æternitate oculum intimum figere, ut aliquando in fletibus etiam mens accensa compungatur, et inter lacrymas sublevata angelorum cibo, ipsa videlicet sapientia quanto dulcius, tanto avidius pascatur. Inde est quod subditur: Introduxit me in cellam vinariam. » Ita contemplatione Christi quasi manna cœlesti pascabatur S. Magdalena sedens ad pedes Jesu; unde ab eo audire meruit, *Luc. x, 42*. « Maria optimam partem sibi elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. » Et S. Augustinus in *Soliloq. cap. xxii*: « Obsecro, ait, ut omnia mihi amarescant, ut tu solus dulcis appareas animæ meæ. » Idem in *Manuali, cap. xx*: « Anima amans, inquit, trahitur votis, fertur desideris, dissimulat merita, majestati oculos claudit, aperit voluptati, ponens se in salutari, et fiducialiter agens in eo. Amore anima secedit et excedit a corporeis sensibus, ut sese non sentiat, quæ Deum sentit. Hoc fit cum mens ineffabili Dei illecta dulcedine, quodammodo sese sibi furatur, imo rapitur atque labitur a seipsa, ut Deo fruatur ad jucunditatem. Nihil tam jucundum, nisi esset tam modicum. Amor dat familiaritatem, Dei familiaritas ausum, ausus gustum, gustus famem. Anima quam tangit amor Dei, nihil aliud potest cogitare, nihil desiderare, sed frequenter suspirat dicens: Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus meus. » Et post nonnulla: « Tuta et firma requies est infirmis et peccatoribus in vulneribus Salvatoris. Securus illic habito: patent mihi viscera per vulnera: quidquid ex me mihi deest, usurpo mihi ex visceribus Domini mei, quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluant. Per foramina corporis, patent mihi arcana cordis, patet magnum pietatis sacramentum. Patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Vulnera Jesu Christi plena sunt misericordia, plena pietate, plena dulcedine et charitate. » Ita S. Bonaventura visitatus a S. Thoma Aquinate, rogatusque ex quonam libro tam sapientia, tam pia et dulcia hauriret sensa et verba quæ docendo et scribendo eructabat, ostendit ei effigiem Christi crucifixi, dixitque: « Iste est li-

rus liber
S. Bona-
venturae.

ber, Pater mi, qui mihi suggerit omnia quæ doceo et scribo. Ad pedes enim hujus crucifixi anima mea majora haurit e cælo lumina, quam ex omni lectione, disputatione et studio. » Ita noster P. Ribadeneira in *Vita S. Bonaventuræ* ex Chronicis S. Francisci.

Anagogi-
ce.

Anagogice S. Bernardus, *serm.* 48 : « Ait, inquit : Et fructus ejus dulcis gutturi meo. Merito ejus desideraverat umbram, de quo et refrigerium esset et refectionem pariter acceptura. Nam cætera quidem silvarum ligna, etsi umbram solatii habent, sed non vitæ refectionem, non fructus perpetuos salutis. Unus est enim vitæ auctor, unus mediator, Dei et hominum homo Christus Jesus, qui dicit sponsæ suæ : salus tua ego sum. Non Moyses, inquit, dedit vobis panem hunc de cælo, sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum, *Joan.* vi, vers. 32. Propterea ergo Christi potissimum desideraverat umbram, quod solus sit, qui non solum ab æstu refrigerat vitiorum, sed et replet delectatione virtutum. »

VERS. 4. INTRODUXIT ME IN CELLAM VINARIAM, ORDINAVIT IN ME CHARITATEM.

INTRODUXIT ME IN CELLAM VINARIAM (Hebræa, in domum vini, Hebræi enim cellam, stabulum, cubiculum, imo omne vas et receptaculum vocant domum), ORDINAVIT IN ME CHARITATEM. — Aptè ad seriem dramatis postquam dixit sponsa : « Fructus ejus dulcis gutturi meo, » subjungit : « Introduxit me rex in cellam vinariam, » quia fructus, id est cibus et comestio excitat sitim, quam proinde ut levet sponsa, post comestum fructum inducitur in cellam vinariam. Rursum, ut recte S. Bernardus, *serm.* 49 : « Habito, inquit, pro votis dulci admodum familiarique colloquio cum dilecto, illo abeunte sponsa regreditur ad adolescentulas, aspectu ita ipsius affatuque reflecta atque accensa, quatenus ebrîæ similis appareret. Et quasi illis stupentibus novitatem, et quærentibus causam, respondit mirum minime esse, si vino æstualet, quæ in cellam vinariam introisset; et secundum litteram ita. Secundum spiritum quoque non negat ebrîam, sed amore, non vino, nisi quod amor vinum est. »

Verba
sponsæ
ad ado-
lescentu-
las.

Sunt ergo hæc verba sponsæ ad socias, sive adolescentulas, quibus narrat se a sponso inductam in cellam vinariam, ibique vino charitatis potatam, ordinem pariter charitatis accepisse. Porro Septuaginta vertunt, *introducite* (o adolescentulæ, vel potius, o socii sponsi, puta apostoli et doctores) *me in cellam vinariam, ordinate in me charitatem, q. d.* Ego amore sponsi ardeo, ideoque spirituali siccitate et siti æstuo : vos ergo, o socii sponsi, inducite me in cellam vini, ubi sitim hanc restinguam, ac simul ordinate in me charitatem, id est ornate me iis vestibus, monilibus, cæterisque omnibus, quæ me sponso amabilem faciant, quæque sponsam tanti sponsi deceant, ut nuptias cum eo devote celebrare merear. Hinc et Syrus more suo

sequens Septuaginta vertit, *introduxerunt*; Noster melius cum Chaldæo, Vatablo et aliis vertit, *introduxit* : hoc enim significat hebræum *הביאני* hebiani.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Inducta est sponsa a sponso ab umbra mali in cellam vini, id est in locum deliciarum et nectaris, ubi bibit vinum charitatis, ut mysteriorum gratiam, et lætitiæ capiat suavitatem, ait S. Ambrosius in *Psal.* cxviii, *serm.* 5.

Quæres, quænam sit hæc cella vinaria? Primo, Origenes, *homil.* 3 ex quatuor, Theodoretus et alii accipiunt domum sapientiæ, puta gymnasia vel templa in quæ inducitur populus fidelis, ut ibi a doctoribus et prædicatoribus hauriat vinum veræ sapientiæ, id est cognitionis, timoris et amoris Dei. Hinc S. Gregorius et Aponius per cellam hanc accipiunt sacram Scripturam, hæc enim vinum sapientiæ cœlestis nobis propinat; et per hanc, ait S. Gregorius, in sponsa charitas ordinatur : quia in ejus doctrina manifeste discitur, qualiter Deus et proximus ordinate diligatur. Huc accedit Chaldæus, qui tamen more suo Synagogæ legi Moysis hæc adaptat : « Dixit, inquit, cœtus Israel : Introduxit me Dominus in domum gymnasii doctrinæ Israel in montem Sinai, ut discerem legem ex ore Moysis scribæ magni. » Huc facit, quod Christum legem veterem vocat *vinum vetus*; novam vero et Evangelium, *vinum novum*, quod in utres novos mittunt, et ambo conservantur, *Matth.* cap. ix, vers. 17.

Secundo, alii melius per cellam vinariam accipiunt altare : in hoc enim sacerdotes consecrant, hauriunt et distribuunt vinum eucharisticum, puta sanguinem Christi, juxta præceptum Christi. Ita Nyssenus, *homil.* 4, Psellus, Rupertus et Paschasius Radbertus, tract. *De Eucharistia*, cap. xi. Sic sensus est, *q. d.* Ipsemet rex sponsus me introduxit in apothecam vini, hoc est, jussit introire ad altare Dei, et illic sumere calicem salutis Domini, qui Deum lætificat, qui hominem vivificat : sic pro vinea quam dereliqui, cellaria melioris nectaris sum adepta. Alludit Salomon hic ad illud Proverbiorum, cap. ix, vers. 1 : « Sapientia ædificavit sibi domum, etc. Immolavit victimas suas, miscuit vinum, et proposuit mensam suam. » Vide ibi dicta.

Tertio et valde apposite, cella vinaria est congregatio fidelium in Sion, cui e cælo data est plenitudo Spiritus Sancti in Pentecoste, quo apostolos et fideles cœlestibus donis, ardoribus et fervoribus implevit, ut velut musto amoris divini ebrîi eructarent magnalia Dei, *Actor.* ii. Ita Justus Orgelitanus et S. Bernardus, *serm.* 49 : « An non, inquit S. Bernardus, tibi cella videtur fuisse vinaria illa domus, in qua erant discipuli pariter congregati, *Actor.* ii, 2. cum factus est repente de cælo

Cella vi-
naria
quæ?
Resp.
Primo,
gymna-
sia vel
templa.

Secundo,
altare.

Tertio,
congre-
gatio fi-
delium
in die
Pentecos-
tes.

sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes, adimplevitque prophetiam Joel? Et nonne unusquisque illorum exiens inebriatus ab ubertate domus illius, et torrente voluptatis tantæ potatus, dicere merito quibat: Quoniam introduxit me rex in cellam vinariam. » Vide eundem S. Bernardum, serm. 3 *De Pentecoste*. Cella vinaria ergo est plenitudo Spiritus Sancti, sive charitatis et zeli.

Symbolice, cella vinaria mysterium incarnationis.

Symbolice, tres Patres apud Theodoretum, per cellam vinariam accipiunt mysterium incarnationis, quasi Ecclesia dicat angelis, vel apostolis et doctoribus: « Introducite me in cellam vini, hoc est, docete me divinas incarnationis rationes; Deum enim Verbum appellat vinum, quod animas gustantium lætitia afficit, ad divinitatemque perducit. Hujus cella caro est ab ipso assumpta; quam quidem in cellam Ecclesia introducitur, una caro cum Christo futura. Sic enim Apostolus locum illum: Et erunt duo in carne una, interpretatur, *Ephes. v, 32*: Ego autem, inquit, dico in Christo et in Ecclesia; fidelium enim Ecclesia dum carnis et sanguinis Christi particeps, atque unum cum ipso corpus efficitur, incarnationisque rationes ab angelis discit, atque eas moribus comprobatur, in vini cellam ingreditur. In me introducta ordinate charitatem, illam scilicet divinæ gratiæ communionem, qua vos ordine fruimini, in me quoque, fideles singulos pro eujusque ratione divinis mysteriis instituentes, ordinate. »

Mystice, cella vinaria, Ecclesia.

Mystice Theodoretus, Cassiodorus, Beda et Anselmus per cellam vinariam accipiunt Ecclesiam, in qua haurimus vinum sapientiæ et amoris divini. Vide Hugonem de S. Victore, serm. 45 *Instit. monast.*, ubi singulas animas hujus cellæ esse dolia ostendit. Unde Origenes, *homil. 2* ex duabus, sponsum sic ad novitios loquentem inducit: « Introducite me in domum vini. Cur tamdiu foris maneo? Ecce sto ante ostium, et pulso: Si quis mihi aperuerit, ingrediar ad eum, et cenabo cum illo, et ipse mecum. Catechumenis pariter loquitur: Introducite me, non simpliciter in domum, sed in domum vini. Impleatur vino lætitiæ, vino Spiritus Sancti anima vestra, et sic introducite me in domum vestram, sponsum, Verbum, sapientiam, veritatem. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Cella vinaria anime.

Cella vinaria est domus orationis ac studium orationis et contemplationis; in ea enim Deus proponit fidelibus vinum consolationis, exultationis, amoris et fervoris divini. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Haymo, S. Bernardus et alii. Audi S. Gregorium: « Quid enim, inquit, per cellam vinariam congruentius, quam ipsam arcanam æternitatis contemplationem accipimus? In hac æternitate angeli sancti vino sapientiæ in-

briantur, dum ipsum Deum facie ad faciem videntes, omni voluptate spiritali satiantur. Hanc sancta mens, si a sponso introducatur, postpositis omnibus temporalibus intrat, in qua ex illis angelicis deliciis quantum sibi conceditur gustat. Et si adhuc quia in corpore corruptibili detinetur, se perfecte non satiat: tamen ex illo minimo, quod cursim sumit, considerat, quantum debeat amare quod amat. » Et S. Bernardus, *serm. 49*: « Si quis, inquit, orando obtineat mente excedere in id divini arcani, unde mox redeat divino amore vehementissime flagrans, et æstuans justitiæ zelo, necnon et in cunctis spiritalibus studiis atque officiis perminium fervens, ita ut possit dicere, *Psalm. xxxviii, 4*: Concaluit cor meum intra me, et in meditationibus meis exardescit ignis, is plane, cum ex charitatis abundantia bonam et salutarem vini lætitiæ ructare crapulam cœperit, in cellam non immerito perhibebitur vinariam introiisse. Cum enim duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu unus, et alter in affectu; unus in lumine, alter in fervore; unus in agnitione, alter in devotione: pius sane affectus, et pectus amore calens, et sanctæ devotionis infusio, etiam et vehemens spiritus repletus zelo, non plane aliunde, quam e cella vinaria reportantur; et cuicumque cum horum copia surgere ab oratione donatur, potest in veritate loqui, quia introduxit me rex in cellam vinariam. » Idem S. Bernardus, *serm. 23*, tres sponsi cellas assignat, aromaticam, unguentariam, et vinariam: primam ait esse disciplinæ; secundam, naturæ; tertiam, gratiæ. Additque dici vinariam, « quod in ea vinum zeli in charitate ferventis reconditur. Nec debet omnino præesse aliis, qui in eam necdum meruit introduci. Oportet prorsus hoc vino æstuet, qui aliis præsidet, quemadmodum Doctor gentium æstuabat quando dicebat, *II Corinth. xi, 29*: Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? Alioquin improbe satis præesse affectas, quibus prodesse non curas; et quorum non zelas salutem, subjectionem nimis ambitiose vindicas tibi. »

Tres sponsi cellæ.

« Porro vinum, quod in cella Dei bibitur, est charitas et amor, inquit Guilielmus. Hoc vino nihil castius, sapidius, calidius: castius, quia quo magis bibitur, eo magis exstinguit sitim concupiscentiæ; sapidius, quia præbet gustum, quam suavis sit Dominus, et ideo lætificat cor hominis; calidius, quia velut ignis mentes piorum inflamat, renes urit et corda, potenter inebriat animam, et usque ad oblivionem sui inducit: plane tales ebriosi regnum Dei possidebunt. »

Vinum charitas et amor.

Mystici, sive contemplativi, per cellaria accipiunt intimam et summam animæ non eujusvis, sed sponsæ, id est eximie sanctæ et contemplatiæ cum Christo in Eucharistia unionem, quæ non solum per communem charitatis affectum fiat sed per effectum etiam, et realem purissimum mentium cum Christo conjunctionem, quæ

Unio realis cum Christo in Eucharistia, quæ?

in profundo cordis, et quasi in centro animæ intimo et ineffabili amoris actu, complexuque mutuo perficitur, ad quam ab illa per singularem Dei bonitatem feliciter aliquando transitur, sicut in oratione divina a contemplatione ad realem cum Deo unionem, atque complexum nonnquam pervenitur. Hanc autem felicissimam unionem nihil aliud esse dicunt, quam intimam manifestationem ipsius Christi præsentiae in hoc Sacramento latentis, non tam per visionem et revelationem, quam per amplexus dulcissimos, quibus animam ita ineffabiliter ac suaviter astringit, ut ipsa realem ejus præsentiam, oscula et amplexus certissime percipiat, ejusque bonitatem et ineffabilem dulcedinem in suo fonte degustet.

Fit per
illapsam
Christi.

Hæc unio mirabilis, si ex parte Christi consideretur, nihil aliud est quam illapsus, sive manifestatio ipsius Christi occulte in Sacramento existentis, se tamen ostendentis purgatissimis mentibus sub ratione summæ lucis, et ineffabili quodam contactu ad carnem spiritumque pertinentis: qui contactus nihil aliud est quam dulcissimus amplexus, et deosculatio Christi, qua sponsam dilectissimam suaviatur. Ex parte vero animæ est mutuus amplexus, quem consequitur experimentalis ipsius Christi perceptio, per quem spiritalis dulcedo in ipso Deo possidetur. Ea porro perceptio nullius hominis meritis, aut dispositioni respondet, cum sit gratia gratis, et ex mera Christi liberalitate paucissimis concessa. Ita ex S. Cypriano, S. Bernardo, S. Bonaventura et aliis noster Salianus, lib. XI *De Amore Dei*, cap. XII. Longe intimius, profundius, jucundius, ineffabilius animæ beatæ uniuntur Deo per visionem et amorem beatificum, quo in divinitate, quasi in pelago felicitatis honorumque omnium merguntur et absorbentur, ut aliud cogitare, velle, amare, desiderare nequeant, quam Deum vel propter Deum.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Rupertus B. Virginem asserit in *cellam vinariam* introductam, cum, deficiente vino in nuptiis in Cana Galileæ, vinum delicatissimum per Christi miraculum convivis procuravit; ac in nuptiis totius mundi, id est in toto genere mortalium, procuravit per Christum vinum mysticum, puta incorruptionem animarum et immortalitatem corporum. «*Introduxit ergo me in cellam vinariam, inquit, et ordinavit in me charitatem, id est, intelligere me fecit se ad hoc venisse, ut humani generis aquaticam infirmitatem in suum vinum, id est in suæ immortalitatis converteret fortitudinem, et quod affectibus meis divinam voluntatem præferre deberem. Hoc est enim ordinatam habere charitatem, optare quidem ut non*

moriatur talis dilectus, sed amplius desiderare totius humani generis salutem.»

ORDINAVIT IN ME CHARITATEM. — Hebraice דגל עלי אהבה *dighlo alai ahava*, id est *vexillum ejus super me charitas*; Septuaginta videntur legisse (uti et jam legunt nonnulli) alio puncto דגל דגל *dighlu*, id est *vexillate sive ordinate*; unde vertunt, *ordinate super me charitatem*; et Symmachus, *coacervate super me charitatem*; et S. Ambrosius, serm. 5 in *Psalm. CXVIII*, *constituite in me dilectionem*; et rabbini veteres, *insignem facite, vel magnificate super me charitatem*. Noster omissa ultima littera דגל *rau*, videtur legisse דגל דגל *dagal*, id est *vexillavit*, id est *vexillum erexit*, hoc est, *ordinavit in me charitatem*. Verum non est necesse huc confugere: ex hebræo enim *dighlo alai ahava*, id est, *vexillum ejus super me charitas*, si subaudias verbum præsens est, recte vertas, *vexillum ejus super me est charitas*, hoc est, *vexillavit super me charitatem*, sive *vexillum charitatis super me erexit*, quod Noster apte vertit, *ordinavit in me charitatem*, eo sensu quem mox dabo; Septuaginta vero subaudientes optativum vel imperativum sit, vel esto, vertunt, *vexillum ejus super me sit charitas*: subaudi et propone: *Efficite ut vexillum ejus super me sit charitas*, hoc est, *vexillate, sive ordinate super me charitatem*. Septuaginta sequuntur Symmachus, S. Ambrosius et rabbini; S. Hieronymus vero, lib. III in *Zachar.* cap. XIV, legit, *ponite super me charitatem*; Syrus, *ordinaverunt erga me, vel contra me amorem*; denique Arabicus, *ordinaverunt adversus me tentationem, vel probationem*.

Quæres, cur Noster et Septuaginta hebræi דגל דגל *dagal*, id est *vexillavit*, sive erexit vexillum, vertunt *ordinavit*? Respondeo, quia דגל *ordinavit* est hic verbum militare, et significat ordines exercituum, castrorum et acierum. Tota enim vis, totumque robur exercitus consistit in recta ejusdem ordinatione, quæ si servetur, certa est spes victoriæ: sin ordines turbentur, certa ejus est clades et ruina. Audi Vegetium, lib. II *De Re militari*, cap. XIII: «*Antiqui, quia sciebant in acie, commisso prælio, celeriter ordines aciesque turbari, ne id posset accidere, cohortes in centurias dividerunt, et singulis centuriis singula vexilla constituerunt, ita ut ex qua cohorte vel quota centuria esset, in illo vexillo litteris esset adscriptum, quod legentes vel intuentes milites, in quovis tumultu a contubernalibus suis aberrare nosset.*»

Idem, cap. XX, docet Romanos partem stipendii militum apud proprium cujusque cohortis vexillum deposuisse, ut pro eo fortius dimicarent milites, cum scirent se pro suis stipendiis dimicare. Dicit ergo sponsa: Sponsus in cella vini me inducens, vinoque charitatis me potans, adeo illa me replevit et roboravit, ut exercitum ex ea validum, aciemque robustam in me videatur instruxisse et ordinasse, qua contra omnes hostes, persecutiones, tentationes, tribulationes,

Varia
versiones.

concupiscentias et vitia fortiter æque ac sapienter confligam, vincam, ac invicta de iis triumphem. Officia enim et actus variis charitatis, sunt quasi multi milites charitatis, qui juncti ejus exercitum conflant. Unde Symmachus vertit, *coacervate super me charitatem.*

Ut exercitus, sic charitatis robur in ordine consistit. Porro, sicut in exercitu robur consistit in recta militum dispositione et ordinatione: sic et robur charitatis consistit in recta officiorum et actuum ejus distributione et ordinatione. Primo enim diligendus est Deus, deinde propter Deum anima propria, tertio proximus, isque suo gradu et ordine: primo enim diligendi sunt parentes corporales et spirituales, deinde fratres, mox cognati, inde ceteri homines, quisque suo gradu et ordine. Quod si ordinem charitatis invertas, charitatem perdis et evertis. *Ordinavit ergo in me charitatem*, non aliu est quam sid dixisset: Statuit me sub vexillo charitatis, jussit me in hoc ordine militare. Recte vero Noster, sicut et Septuaginta, usus fuit verbo ordinandi, tum quia, ut ait D. Augustinus, lib. XV, cap. xxii *De Civit. Dei*, « nihil est aliud perfecta et vera virtus, quam ordo amoris »; tum quia sponsa his verbis hoc voluit: Non sum suavi illo nectare dementata, non ebullit in me concupiscentia, non agor in furore, aut vagor bacchabunda; sed probe mihi consto, sobrius est amor meus, et rerum personarumque quam oportet, æstimationem, et dispositiones, ordinemque plene teneo, quia sequor charitatem quasi cynosuram; hæc semper ordinata est, non minus quam acies instructa suis vexillationibus. Sic enim charitas primo loco Deum collocat, se secundo, tertio proximos; et hos ipsos quosdam in principiis, quosdam in media acie, quosdam in agmine extremo. Ita Nyssenus, Aponius, Honorius, et alii hic, ac S. Fulgentius, libro I *ad Monim.* cap. xx, S. Augustinus vel quisquis est auctor (stylus enim a S. Augustino dissonat) lib. *De Substantia dilectionis*, cap. iv et v, atque ex iis Delrio. Huc facit officiorum, velut militum, in Ecclesia distributio et distributus ordo, de quo Apostolus, I *Cor. xii*, 4: « Divisiones gratiarum sunt, idem autem Dominus: et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. » Et post nonnulla, vers. 23: « Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. »

Porro ex Hebræo דגל *dagal*, id est *vexillavit*, multiplices, iique sapidi et profundi, erui possunt sensus. Primo, Vatablus vertit, *cujus (sponsi) vexillum erga me est dilectio.* Solent enim duces vexillo post se trahere milites, ita sponsus sponsam amore tanquam vexillo, ad se suaque castra atraxit.

Secundo, sicut in arce capta victoris elevatur vexillum, in quo expressum illius insigne conspicitur: sic sponsa victa beneficiis sponsi, isque

capta est et possessa, ut charitas, quæ sponsi est vexillum, super ipsam jam sit erecta. Unde Chaldæus vertit, *et vexillum præceptorum ejus suscepi super me in dilectione, et dixi: Omnia, quæ præcepit Dominus, faciam et audiam.*

Tertio, Gislerius, q. d. Introducens me sponsus in domum vini, in domum amoris ac voluptatis, erexit in me, quem in omnibus sequerer, amorem, illum mihi proposuit, quem sequerer, quemque illesum servarem jugiter, æque ac vexillum sequuntur tutanturque milites.

Quarto, Sotomajor, q. d. Sicut in acie bene ordinata solent milites, legiones, cohortes et decuriae vexillum, seu vexilliferum intueri ad victoriam et gloriam: sic ego sponsum meum semper amori meo, velut scopum propositum habeo, atque omnes actiones meas ad eum dirigo et exigo, ut sint Deo gratæ, honestæ et bene ordinatæ, et denique gloria dignæ, juxta illud quod præcepit Paulus, I *Corinth.* cap. x, 31: « Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite. »

Porro vexillum charitatis Christi est vexillum crucis. In cruce enim invictam et summam charitatem, tum erga Deum, tum erga homines Christus ostendit; unde per eam de peccato, morte, diabolo et inferno triumphavit. Quocirca Constantinus Magnus hoc crucis vexillum sibi in cælo cum hoc lemmate ostensum: « In hoc signo vinces, » castris suis contra Maxentium aliosque tyrannos prætulit, ac labarum quasi *laborum* *εργον*, id est *finem et terminum* nuncupavit; nam per illud omnes hostes prostravit, teste Eusebio, lib. I *De Vita Constant.* cap. xxii et seq.

Quinto, Titelmannus ex Chaldæo vertit, *glutinum ejus, sive junctura ad me est charitas, q. d.* Sponsus per charitatem mihi intime conjungitur, et quasi per glutinum conglutinatur, sicut conglutinantur chartæ.

Sexto, Rabbini vertunt, *insignivit in me charitatem, vel insigne ejus ad me dilectio, q. d.* Sponsus non vulgariter, sed insigniter me amat; nam insignia et eximia dilectionis officia mihi exhibuit. Aut magnam, insignem et ardentem charitatem qua eum redamem, mihi infudit.

Septimo, nervose præ omnibus noster Sanchez cum Syro vertit, *amorem contra me tanquam exercitum vexillatum, id est per acies et vexilla digestum, instruxit, q. d.* Non potui resistere sponsi viribus, quia ipse omnes amoris vires in me effudit, quia suis officiis et beneficiis me obruit, et quasi sagittis amoris confixit et vulneravit: amore ergo victa, confixa et obruta victori me totam dedo et devoeo. Acies autem, quam ordinavit sponsus in me, et qua munitus animum meum expugnare aggressus est, illa sunt quæ ad redamandum vehementer alliciunt: in primis ipsi sponsi mei mitissimi mores, studium in me singulare, liberale ingenium, eximia forma, amatorie blanditiæ, munera exquisita, dotalis vinea,

Tertio.

Quarto.

Labarum Constantini, unde sit dictum?

Quinto.

Sexto.

Septimo.

Vexillate charitatem multa notat. Primo.

Secundo.

et alia quæ hoc capite et deinceps explicantur latius. His omnibus tanquam armis oppugnavit sponsam, his telis confixit, his charitatis vinculis attraxit, his illam sibi ipsi violenter eripuit. Accedit quod verbum græcum $\tau\acute{\alpha}\tau\tau\omega$ id plane significat: unde $\tau\acute{\alpha}\tau\tau\epsilon$, dicitur acies; et idem non obscure innuunt Septuaginta dum vertunt, *quia vulnerata charitate ego*; et Symmachus, $\tau\epsilon\tau\tau\omega\mu\acute{\epsilon}\nu\eta\ \epsilon\iota\lambda\text{-}\tau\tau\omega$, quod est quasi instrumentum et telum amoris.

Huc pertinet expositio Cassiodori et Bedæ, qui « ordinavit in me charitatem » sic exponunt, *q. d.* Deus prior dilexit me, itaque me ad se redamandum compulit. Addit Beda Deum ordine quodam homines dilexisse, *q. d.* « Omnia quidem membra mea, omnes electos pia sibi charitate copulavit, sed eminentiora quæque ampliori, ut decet, affectu complexus est. Omnes quippe dilexisse patet ex illis verbis: Cum dilexisset suos, qui in mundo erant, in finem dilexit eos. Et tamen indulgentior in quemdam amor intimatur, cum dicitur: Discipulus ille, quem diligebat Jesus. » Adjungit Beda deinde Deum suam hanc in Ecclesiam charitatem, quibusdam profectuum gradibus per temporum intervalla monstrasse.

Octavo.

Octavo, Septuaginta vertunt, *ordinate super me charitatem*, ut sicut sponsus sponsam ambiit, sic vice versa sponsa sponsi nuptias ambiens, dicat sociabus: Eia meam charitatem ordinate, ac velut instructam aciem sponso meo proponite, ut is in amoris domo ab amore meo vineatur, mihi que in sponsum se dedat. Unde subdit: « Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languo, » *q. d.* Significate sponso amoris mei vehementiam, et ex ea languorem, ut is eo vulneratus amori succumbat, meque sui amantissimam vehementissime redamet: charitatis ergo acie et vexillo, non tantum contra omnia adversa, sed etiam contra Deum configimus et superamus, sicut Jacob cum eo confligit, indeque vocatus est *Israel*, id est *dominans Deo*, *Genes. xxxii*, 28. Talis charitatis athleta, imo dux et ductor erat S. Paulus, qui proinde charitatis aciem instruens: « Quis, inquit, nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? etc. Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro, » *Rom. cap. viii*, vers. 35 et 39.

Denique vox *vexillavit*, et *vexillum* significat Ecclesiam et sponsam esse militantem per totam hanc vitam, ac continuo configere debere cum demone, mundo et carne; sunt enim hæ duæ civitates, scilicet Dei et diaboli, sive piorum et impiorum, inter se contrariæ et hostiles, quæ perpetuo inter se configunt, ut docet S. Augustinus, *lib. De Civit.* Unde et noster fundator S. Ignatius in *lib. Exercit. spiritual.* exercitium proponit duo-

Duo vexilla nui-

rum vexillorum: unum est Christi, alterum Luciferi, ac quisque milites conscribit, et quos potest, ad suum vexillum advocat. Vexilli Christi insigne est charitas, Luciferi cupiditas. Porro in *cella vinaria* utriusque, bibitur utraque; ubi rursus alluditur ad eos qui conscribunt milites: hi enim in tabernis hospitantur, ibique adventantibus vina propinantes, sic eos ad nomen militiæ dandum alliciunt. Rursus Cosaki, Hollandi, alii que plures, cum quid arduum et periculosum aggredi volunt, solent dolia vini (idque subinde adusti) militibus proponere, ut vino æstuantem metum mortis ponant, ac animosi in hostem ruant. Sic Christus sanguine suo nos in Eucharistia potat, ut ejus amore ebrii, in mortem et martyrium, si opus sit, generose procurramus.

litari
Christi
et Lu-
ciferi

Tropologice, charitas eminet cæteris virtutibus, et super omnes vexillum erigit, ad illudque omnes convocat; quod si illud sequantur, omnia transcendunt, seseque magna laude et meritis cumulant, ut docet Apostolus, *I Cor. xiii*, 4: « Charitas, inquit, patiens est, benigna est, » etc. Hinc charitas cæteras virtutes quasi acies Dei ordinat: *Primo* loco ponit fidem; *secundo*, humilitatem; *tertio*, spem; *quarto*, poenitentiam; *quinto*, patientiam; *sexto*, misericordiam, etc. Rursus hic ordo charitatis virtutes ipsas stabilis, facitque firmas et solidas. Unde S. Ambrosius, *Psalm. cxviii*, serm. 5, vers. 1, legit, *constituite in me dilectionem*, sicque explicat: « Bona stativa (statio et munitio militaris) ubi plenitudo est charitatis. » Nyssenus vero, *homil. 4*, Græcum $\tau\acute{\alpha}\tau\tau\epsilon$, referens ad $\tau\acute{\alpha}\tau\tau\epsilon$, id est ordines militares, vertit, tum *ordinate*, tum *constituite et confirmate*: « Quoniam, inquit sponsa, quæ primo fuerat dilecta, per inobedientiam fuit inter inimicos reputata, nunc ad eandem reversa est vitam, per charitatem Domino conjuncta, ea nunc dicit: Confirmate mihi hanc gratiam, eamque stabilem facite et immobilem, vos amici sponsi, studio et diligentia mihi conservantes propensionem ad id quod est melius. »

Tropo-
logice,
charitas
vexillum
erigit
tutum

Denique arma, id est officia charitatis, sunt invicta, nec quis eis resistere valet, juxta illud *cap. viii*, 6: « Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio, etc. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. » Quin et philosophi idem senserunt: « Si vis amari, inquit ille, ama. »

Ut præstem Pyladen, aliquis se præstet Orestem:
Hoc non fit verbis; Marce, ut ameris ama.

Vis ergo inimicum superare, imo subjugare, tibi que facere amicum, præveni eum officiis et beneficiis: sic enim « carbones ignis congeres super caput ejus, » *Rom. xii*, 20.

Hinc S. Augustinus, *lib. XV De Civit. cap. xxii*, docet quod virtus non est aliud quam ordo amoris, nec vitium aliud quam inordinatio amoris. Omnis enim creatura, inquit, cum bona sit, et

Virtus
est
amor
viti-
um
inordinatio

bene potest amari, et male: bene, scilicet ordine custodito; male autem, ordine perturbato, etc. « Unde mihi videtur, quod definitio brevis et vera virtutis, ordo est amoris, propter quod in sancto Cantico canticorum cantat sponsa Christi, civitas Dei, ordinate in me charitatem. Hujus igitur charitatis, hoc est dilectionis et amoris ordine perturbato, Deum filii Dei neglexerunt, et filias hominum dilexerunt. Quibus duobus nominibus satis civitas utraque discernitur. » In civitate enim Dei est ordo amoris, in civitate vero diaboli est inordinatio amoris: quia pii amant Deum super omnia, creaturas omnes propter Deum; impii vero plus amant creaturas, v. g. honorem, aurum, delicias, quam Creatorem. Porro quia ordo hic charitatis est difficilis, ideo Ecclesia et anima sancta petit ab angelis et viris sanctis: « Ordinate in me charitatem, » juxta Septuaginta. Unde S. Hieronymus, epist. 8 ad Marcellam: « Dilectio, ait, ordinem non habet, et impatientia nescit mensuram; unde in Cantico quasi difficile præcipitur: Ordinate in me charitatem. »

Huc accedit S. Bernardus, *serm.* 49, qui per ordinationem charitatis accipit discretionem, quæ temperat et dirigit zelum: « Semper quidem, inquit, zelus absque scientia minus efficax, minusque utilis invenitur; plerumque autem et perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus fervidior, ac vehementior spiritus, profusiorque charitas, eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum suppressat, spiritum temperet, ordinet charitatem. »

Porro Aponius docet ordinatam esse in Ecclesia charitatem, cum ipsa illam didicit ex contemplatione summi ordinis, qui est in S. Trinitate: « In quo ordine charitatis, inquit, quid aliud credendum est primum imbui, nisi ut credat et agnoscat primum debere Patrem nominari, in quo Filius semper, ut verbum in voce; secundum Filium, in quo semper Pater; tertium Spiritum Sanctum, qui vera ratione de voce et verbo de Patre et Filio procedere comprobatur, secundum illud initio Decalogi: Diliges Dominum Deum tuum, in toto corde tuo; secundus ordo est: In tota anima tua; tertius ordo est: In tota virtute tua. »

Plura de ordine et ordinanda charitate, vide apud S. Bernardum, *serm.* 49 et 50, ubi ordinem hunc dilectionis assignat, ut dilectioni hominis, Dei dilectio præponatur, et in hominibus ipsis perfectiores infirmioribus, cælum terræ, æternitas temporis, anima carni. Additque charitatem meliores semper præponere in affectu, sed non in actu: nam actu major dilectio et cura adhibenda est magis egentibus, et iis quorum cura tibi commissa est, quam exteris, licet sanctoribus. Sed audi pauca e multis: « Da mihi hominem, qui ad cætera quæque Dei ordinato intendat amore, despiciens terram, suspiciens cælum, utens hoc mundo tanquam non utens, et inter utenda et fruenda intimo quodam mentis sapore discernens,

ut transitoria transitorie, et id duntaxat quod opus, et prout opus est curet, æterna desiderio amplectatur æterno: talem, inquam, da mihi hominem, et ego audacter illum sapientem pronuntio, cui nimirum quæque res revera sapiunt prout sunt, et cui in veritate atque securitate competit gloriari, et dicere, quia ordinavit in me charitatem. » Vide et de ordine charitatis S. Thomam, et scholasticos, tract. *De Charitate*.

Hæc omnia facile est aptare, tum animæ sanctæ, tum B. Virgini, in qua adeo fuit ordinata charitas, ut mallet mori filium suum, quam animas perire. Audi Rupertum, qui eam sic loquentem inducit: « Jam dudum docuerat me charitatis ordinem, ut dolore quidem, et justii doloris gladium in mente vel anima portarem, non tamen averti propositum Dei cuperem, proventurum ipsi ad gloriam et honorem, et humano generi ad perpetuam salutem. »

VERS. 5. FULCITE ME FLORIBUS, STIPATE ME MALIS: QUIA AMORE LANGUEO.

Pro stipate me malis, hebraice est, *sternite me in pomis*; Tigurina, *substernite mihi mala*; Vatablus, *corroborate me malis*; Septuaginta, *constipate me in malis*; Scholastici, *circumdate me malis*; alii, *agglomerate mihi poma*, scilicet odorata, ut aurea, citria, punica; Syrus, *posuerunt me in deliciis, circumvalarunt me malis, quia amore infirma sum*. Pro floribus hebraice est *אֲשִׁיטוֹת* *ascischoth*, quod hebraizantes vertunt, *lagenis, scyphis, calicibus vini*. Verum jam in cella vinaria vino oppleta erat sponsa. Quare Noster melius vertit, *floribus*, tum quia flores respondent malis, tum quia solent deliquium patientes odore leni et suavi, qualis est florum, animam halitumque revocare. Unde et Septuaginta vertunt, *μύρα*, id est *unguentis*, quæ e floribus odoratis fiunt: ubi tamen notat Origenes: « In Græco, inquit, habetur: Confirmate me in myrrhis; myrrhin genus quoddam arboris nominans, quod Latini putantes *myrra* dictum, unguenta interpretati sunt. » Origenes ergo pro *μύρα*, id est *unguentis*, legit *μύρρα*, id est *arboribus myrrhæ*, hoc est, flore vel lacryma myrrhæ: flos enim suo odore refocillat languentes, non arbor. In homilia autem versa a S. Hieronymo refertur ex alio interprete, *ananthis*; *œnanthe* autem est flos vitis, sive labruscæ, cum floret. Vide Dioscoridem, lib. V, cap. III, et lib. I, cap. LVII.

Rursum clare Symmachus vertit, *recumbere me facite in flore*. Videtur ergo Noster æque ac Septuaginta et Symmachus hebræum *asisoth* interpretari flores, forte a radice *אִשׁוֹס* *asos*, id est *gavisus est*; flores enim sunt veris lætitiæ, camporum risus, naturæ hominisque gaudium. Sic, *Isai.* XVI, 7, dicitur: « His qui lætantur (hebraice est *לְאִשְׁשִׁימִים* *laaschischim*) super muros cocti lateris, » uti vertunt Noster et Symmachus, ut *asisoth* vocetur quidquid exhilarat et lætitiæ conciliat. Aut certe *אִשְׁשִׁיטוֹת* *asisoth* sumpsit Noster pro *אִשְׁשִׁיטוֹת* *tsitsoth*,

Varie
versio-
res.

Charitas
meliores
semper
præponit
in affec-
tu, sed
non in
actu.

id est *flores* : litteræ enim ψ et χ cum sint affines, et ejusdem quasi soni, subinde inter se commutantur. *Alcph* autem initiale sumitur, ut heemanticum et formativum nominis, non vero ut radicale : quare *asisoth* hic idem est, quod *tsitsoth*, id est *flores*. Denique *asisoth* proprie significat fundamenta sive fulcra, quæ hoc loco languoris intelligenda sunt, puta refocillantia, et animam ex deliquio ad se revocantia : talia autem sunt flores, similesque res odoriferæ.

Con-
structio.

Sponsa in cella vinaria adeo vino amoris divini sese opplevit, ut, recedente sponso, ex amoris vehementia linqueretur animo, deficeret et collaberetur. Advocat ergo socias, eisque inclamat : Ferte suppetias, flores et poma labanti admovete, quorum fragrantia spiritum fugientem revocem, aggestu vero quasi throno et cervicalibus erigar et sustenter erecta. Sic languere cepit Ecclesia, postquam Jesus, instituto in ea venerabili Sacramento corporis et sanguinis sui, Spiritum Sanctum misit, qui corda fidelium incredibili ardore charitatis et martyrii et ferventi zelo quamplurimos alios secum ad æternam gloriam perducendi, inflammavit. Hinc enim illa medullitus erumpentia : « Cupio dissolvi et esse cum Christo. Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Vivo ego, jam non ego, vivit autem in me Christus. Tu scis, Domine, quia amo te. » Ita S. Bernardus, *serm.* 51 : « Post ista omnia, inquit, sponso more suo secedente, illa languere amore se perhibet, id est præ amore. Quo enim gratiorem experta fuerat præsentiam, eo postmodum absentiam molestiorem sensit. Subtractio nempe rei, quam amas, augmentatio desiderii est; et quod ardentius desideras, cares ægrius. Rogat proinde ista interim odorem florum ac fructuum confoveri, quousque denuo revertatur, quem molestissime sustinet demorantem. »

Flori-
bus et
bonis
odoribus
refocin-
torvires.

Porro rebus odoratis ut floribus spiritus animales ali, ac vires deficientes refici et instaurari per halitum suavem rei odoriferæ olfactu attractum, docent medici et physici, ut Hippocrates, lib. *De alimentis*, sub finem; et Galenus, *De Utilit. respirit.* cap. v, ubi asserit necessarium esse ex ingenti inspiratione per nares, præcipuam alimenti partem animali spiritui suggeri; et Avicenna agens de curatione syncopis affirmat, spiritum maxime nutriri bonis odoribus.

Flores et
mala,

Quæres, quinam sint flores et mala, quibus se fulciri petit sponsa?

qua?
Resp.
Primo,
Christus.

Primo, noster Sanchez ac Joannes Carmelita accipiunt ipsum Christum, qui se vers. 1, vocavit *forem campi lilium convallium, et malum inter ligna sylvarum*. Ait ergo sponsa : « Fulcite me floribus, » etc. *q. d.* Statuite me in sinu atque complexu sponsi. Quod statim magis explicat, describitque quale fulcimentum illud florum, et pomorum stipatio futura sit, dum dicit : « Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me. » Quod nihil est aliud, quam floribus ac

pomis, de quibus hic, sustineri atque fulciri : quia super flores et poma, id est supra sponsi sinum, recumbit et quiescit.

Porro Joannes Carmelita sic explicat, quasi sponsa dicat sociabus : Sponso meo, qui est flos campi et malus inter ligna sylvarum, sustinete me deliquium animæ ob ipsum patientem. Stipate me malis, id est sponso velut igneo vallo me circumdate, ut ejus incendio sensim adurar, donec me velut phœnicem morti se devoventem, ignis expetitus absumat. Videtur ergo sponsa phœnicem æmulari, cujus, cum moritura est, hoc est ingenium, ut legat arborum aromaticarum surculos, et florum cacumina, ut nidum construat, in quo jacens excitato comburitur igne. Carpit surculos cinnami, amomi, thuris et arbuscularum simillium, nardi aristas et flores assimiles. Sic sponsa ex arbore mali et floribus campi, juxta sensum expositum concinnari sibi nidum poscit, in quo jacens mortem prætoletur, per ignem sponsi transitura, moritura sibi, ac in sponsi vitam transferenda.

Secundo, tres Patres apud Theodoretum, Philo Carpathius et Nyssenus per *flores* et *mala* accipiunt virtutes et dona Spiritus Sancti, ac præsertim donum fortitudinis, quod animam labantem corroborat. Porro Philo *stipate me malis*, explicat, *q. d.* « Sepelite me in numero justorum. » Alii per *flores* et *mala* accipiunt consolationes cælestes, quas Deus animabus sanctis in desolatione immittit.

Secur
virtu
et
dor
Spiri
sancti.

Tertio, plane et genuine Titelmannus : Flores, inquit, et mala, sunt dicta et facta suavissima et mellitissima Christi, quorum memoria et meditatione Ecclesia et anima pia languens ejus desiderio, se sustentat et roborat, donec eum facie ad faciem videat, ejusque præsentia fruatur, sicut sponsa sponsi absentis amore languens, illius verbis et promissis litterisque et munusculis, quæ apud se asservat, seipsam consolatur, tempusque fallit, donec is redeat, et ore ad os cum ea colloquatur.

Ter
genuin
verba
actione
Christi

Huc accedit Theodoretus, qui per *flores*, vel, ut ipse ex Septuaginta legit, *unguenta* et *mala* accipit memoriam Christi : « Fulcite me unguentis, » hoc est, inquit, confirmate me et communitate sponsi suavitate, ne quid me concutiat et labefactet. Fragrantia illa assidua me cumulate, ne sponsi obliviscar, et ad alia aberrem. Malis, hoc est, sponsi fructibus me constipate, ut sub umbra illius sedens, et unguentis ejus delibuta, fructuque constipata, perpetuam ipsius memoriam conservem : illius enim amore sum saucia, cum ipse sit sagitta electa, quæ animas transfigit.

Huc quoque pertinet explicatio S. Ambrosii in *Psal.* cxviii, *serm.* 5, qui per *flores* et *mala* accipit memoriam et meditationem Christi crucifixi; hæc enim animam deficientem sustentat et roborat, utpote in cruce Christi defixam : « Istæ, ait S. Ambrosius, sunt mansiones Christi et sepultura, in quibus vulnerata est Ecclesia : unguen-

tum est, quod effudit; pomum est, quod pependit. » Et S. Bernardus, tract. *De Diligendo Deo*, sub initium, per mala accipit passionem, per flores resurrectionem Christi.

Tropologice.

Tropologice, S. Gregorius per flores accipit fideles incipientes, per mala proficientes et perfectos: « Per flores, inquit, teneri quique et incipientes; per mala vero perfecti fideles designantur. Sponsa quippe quia amore languet, fulciri se floribus et stipari malis appetit, quia dum se æternitatis desiderio afficit, dum qualiter illuc perveniat tota anxietate perquiri, eo quod perfectionem, dum in carne vivit, omnino non invenit, fatigata in desiderio suo requiescit. Et in hoc solo gaudet, si circa se respicit, vel quibus ipsa proficiat, vel in quorum profectioe consolationem de suo languore recipere possit. » Idem fusius habet, lib. II in *Ezech.* hom. 13. Sic et Cassiodorus, Justus, Anselmus et S. Bernardus, *serm.* 51, quem audi: « Fulcite me floribus, etc. Cum præsto est quod amatur, viget amor; languet cum abest. Quod non est aliud, quam tædium quoddam impatientis desiderii, quo necesse est affici mentem vehementer amantis absente quem amat, dum totus in expectatione, quantamlibet festinationem reputat tarditatem. Et ideo ista postulat sibi accumulari bonorum operum fructus cum fidei odoramentis, in quibus moram faciente sponso interim requiescat. »

Huc accedit Origenes, qui ait Ecclesiam incumbere super catechumenos quasi flores, et super fideles sanctos quasi super mala et arbores. Et Aponius: Ecclesia, inquit, fulciri se optat floribus, id est animabus puris et castis: ac malis, id est apostolis, qui ex Christo quasi ex arbore mali per doctrinam germinant.

Denique Rupertus, hæc adaptans B. Virgini, asserit eam optare fulciri floribus, id est actibus fidei, et pomis, id est bonis operibus.

QUIA AMORE LANGUEO.—Hebræa, quia infirma charitate ego sum; Septuaginta, quia vulnerata charitatis ego sum; Symmachus, vulnerata enim sum philtro. Hi hebræum חולה chola derivant, non a חלה chala, id est infirmatus est, sed חלל chalal, id est vulneravit, occidit: sæpe enim verba quiescentia ain vai commutantur cum verbis duplicantibus ain, id est secundam radicalem, puta chol vel chala commutantur cum chalal, et vice versa, ac unum ab altero sua tempora, conjugationem, et inflexionem mutuatur.

Languor et morbus ab amore.

Porro ex vehementi amore languorem nasci, adeoque morbum, quo corpus macrescit, marcescit, et tabescit, qui proinde vocatur *ἔρως*, id est amor, sive morbus amoris, docent medici, et patet exemplo Amnon, qui deperibat Thamar, II *Reg.* XIII, 2. Sic et filius Seleuci amore ægrotans tabescebat, quem morbum omnibus incognitum, ex insolito arteriarum pulsu sagaciter deprehendit Erasistratus medicus, teste Plutarcho in *Demetrio*, et Valerio Maximo, lib. V, cap. VII.

Nota, languor hic oritur ex liquefactione; est autem liquefactio amoris effectus, quo anima ipsa mulcet ac emollitur, ut res quam ardentissime cupit, sibi per amplexum et penetrationem quamdam imprimatur. Quod ut fiat, tota debiscit, et patet illa ut quasi poris apertis hauriat rem amatam, tanquam recens panis aquam haurire solet. Hanc autem liquefactionem, qua in sponsum hiat anima, consequitur effectus amoris alter, molestissimus sane, qui languor appellatur quem diserte notat illa, dicens: « Quia amore langueo. » Languor ergo hic in anima fidei oritur, quando ipsa sic tota in sponsi amorem fertur, et quasi liquefacta resolvitur, ut sui prorsus oblita quid de se agatur nesciat, et ad omnia, quæ hic inferne aguntur, quasi stupida et insensibilis jaceat, ut nec videre aliud possit aut velit, nec audire, nec gustare, nisi suum dilectum; ita ut dicat cum Apostolo, *Galat.* II, 20: « Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus. » Qui etiam languor amoris in sequentibus per liquefactionem animæ videtur significari, dicente eadem sponsa: « Anima mea, liquefacta est, ut locutus est » dilectus, *Cantic.* V, 6. Quin et Plato ita amorem definit: « Amor est ardor animi in proprio corpore mortui, in alieno viventis. » Hunc languorem charitatis sponsa hausit ex cella vinaria Eucharistiæ, et Spiritus Sancti: sicut eundem post sacram synaxim sentiebat S. Catharina Senensis, et similes virgines sanctæ. Quocirca S. Felicula collactanea S. Petronillæ dicentibus tortoribus: « Nega te christianam, et dimitteris, » respondit: « Non negabo, nunc cœpi videre amatorem meum, in quo amor meus fixus est. » Præclare Boetius: « O felix hominum genus! si vestros animos amor, quo cœlum regitur, regat. » B. Philippus Nerius: « Charitate Dei vulneratus, » ait Auctor *Vitæ* ejusdem, « languebat jugiter: tantoque cor ejus æstuabat ardore, ut cum intra fines suos contineri non posset, illius sinum, contractis atque elatis duabus costulis, mirabiliter Dominus ampliaverit. »

Languor amoris oritur ex liquefactione.

S. Catharina Senensis. S. Felicula.

S. Philippus Nerius.

Porro S. Bernardus hic et clarius, tract. *De Diligendo Deo* sub initium, languorem hunc explicat defectum amoris: « Hæc mala, inquit, hi flores, quibus sponsa interim stipari postulat et fulciri, credo sentiens facile vim amoris in se posse tepescere, et languescere quodammodo, si non talibus jugiter foveatur incentivis. »

Verum cæteri passim languorem hunc accipiunt excessum charitatis, quo anima ex Dei desiderio tabescit et in carne macrescit, juxta illud: « Defecit caro mea, et cor meum, Deus cordis mei, » *Psal.* LXXII, 26. Audi S. Gregorium, lib. II in *Ezechielem*, *serm.* 15: « Quid ergo sunt in sancta Ecclesia thalami, nisi eorum corda in quibus anima per amorem sponso invisibili jungitur, ut ejus desiderio ardeat; nulla jam quæ in mundo sunt concupiscat, præsentis vitæ longitudinem pœnam deputet, exire festinet, et amoris amplexu in cœlestis sponsi visione requiescere? Mors itaque quæ

jam talis est, nullam præsentis vitæ consolationem recipit, sed ad illum quem diligit medullitus suspirat, fervet, anhelat, anxietur. Vilis ei fit ipsa salus sui corporis, quia transfixa est vulnere amoris. Unde et in *Canticis* dicit: Vulnerata charitate ego sum. Mala autem salus est cordis, quæ dolorem hujus vulneris nescit; cum vero anhelare jam in cœleste desiderium, et sentire vulnus amoris cœperit, fit anima salubrior ex vulnere, quæ prius ægrotabat ex salute. » Sic et Aponius, Justus Orgelitanus, Anselmus et alii languorem hunc proficisci censent ex ingenti desiderio vitæ æternæ, et conjunctionis cum Christo in cœlo. Unde languorem hunc sponsæ cum somno et exstasi fuisse conjunctum, liquet ex eo quod subdit sponsus: « Adjuro vos, etc., ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam. »

Languor
amoris
a deside-
rio vita
æternæ.

Vulnerari
amore
rei opta-
bili.

S. Fran-
ciscus.

Denique Septuaginta vertunt, *vulnerata sum charitatis, vel charitate*; alii, *occisa, vel mortua sum charitate, q. d.* Amore Christi quasi telo transfixum et saucium est cor meum, ut amore mihi moriar, et in Christum quem amo, transeam, illique soli vivam, sicut S. Franciscus orabat: « Da, Domine, ut amore amoris tui moriar, qui pro amore amoris mei dignatus est mori. » Ita tres Patres apud Theodoretum, S. Basilium in *Regulis fusius disp.* Reg. 2, et S. Augustinus in *Psalm. LVII*, quem audi: « Vulneratam se dicit charitate. Amabat eum quidem et non tenebat; dolebat, quia nondum habebat; ergo si dolebat, vulnerata erat; sed hoc vulnus ad veram salutem rapiebat. Qui hoc vulnere non fuerit vulneratus, ad veram sanitatem non potest pervenire; » et S. Ambrosius in *Psalm. CXVIII*, serm. 7: « Vulnerata charitatis ego sum. Nudemus membra nostra bono vulnere, nudemus sagittæ electæ. Sagitta hæc Christus est, qui dicit: Posuit me sicut sagittam electam. Bonum est ergo hac vulnerari sagitta, non mediocris mansionis iste processus; non omnes possunt dicere, quia vulnerati sunt dilectione. Dicebant apostoli, cum pro Christo lapidarentur et Christum prædicarent; dicebat Paulus, cum ter virgis cæderetur, et die ac nocte Christum adorandum gentibus disputaret. Dicunt hoc martyres, qui vulnerantur pro Christo: et qui vulnerari pro ejus meruerunt nomine, plus diligunt. Ad hanc ergo veniens mansionem Ecclesia, ad hunc processum, ut pro Christo filios suos offerat, ut excipiat vulnera charitatis, quasi bona fidei alimenta reperiens pietatisque fructus, gustavit ipsa, et hortari cœpit cæteros, dicens: Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus sicut malum; et in malo vulnus est, sed tamen suave. » Denique, vulnus charitatis infligitur a solo Deo; ideoque homini est immediabile.

Sym. li.
ce.

Symbolice, Origenes per charitatem accipit Christum; Christus enim suo amore velut telo transfigit, sauciatque animam: « Quam pulchrum est, ait Origenes, quam decorum a charitate vulnus accipere! Alius jaculum carni amoris exce-

pit; alius terreno cupidine vulneratus est: tu nuda membra, et præbe te jaculo electo, jaculo formoso. Siquidem Deus sagittarius est. Audi ipsum jaculum quid loquatur: Posuit me ut sagittam electam, et in pharetra sua servavit me, et dixit mihi: Magnum est tibi hoc, vocari puerum meum. Intellige sagittam, quid dicat, et quomodo a Deo sit electa. Quam beatum est hoc jaculo vulnerari. » Nervosius Nyssenus, *hom. 4*, sic animam piam loquentem inducit: « Deus in me sponsam suam, tanquam in scopum unigenitum Filium suum est jaculatus, de quo per Prophetam dictum est: Posuit me ut sagittam electam; sagitta autem ista aculeo fidei in me penetrans, secum simul adduxit sagittarium, juxta illud: Ego et Pater unum sumus: Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. » Hæc Nyssenus sparsim.

Huc facit illud S. Hieronymi, epist. 22 ad *Eustochium*: « Amemus et nos Christum, ejusque semper queramus amplexus, et facile videbitur omne difficile, et jaculo illius vulnerati, per horarum momenta dicamus: Heu me, quia peregrinatio mea prolongata est! » Sic charitate vulneratus erat S. Augustinus, ut patet ex *Soliloq.* cap. I, et lib. IX *Confess.* cap. II: « Sagittaveras tu, inquit, cor nostrum charitate tua; et gestabamus verba tua transfixa visceribus, et exempla servorum tuorum, quos de nigris lucidos, et de mortuis vivos feceras, congesta in sinum cogitationis nostræ urebant, et absumebant gravem torporem, ne in ima vergeremus, et accedebant nos valide, ut omnis ex lingua subdola contradictionis flatus inflammare nos acrius posset, non exstinguere. »

Tropologice, Philo Carpathius et Ambrosius in *Psalm. CXVIII*, serm. 5, docent Ecclesiam et animam piam vulnerari charitate, cum Christi amore persecutiones, verbera, vulnera et martyrium libenter sustinent.

Denique, B. Virgo post Christi in cælum ascensum, ejus desiderio et amore languebat, inquit Rupertus, adeoque hoc languore sensim resoluta, et tandem mortua est sine febris aliove morbo, ut censet Franciscus Suarez, et alii graves theologi. Id ipsum B. Virgo revelavit S. Brigittæ, lib. VI: « Paravi, inquit Deipara, me ad exitum circumiens omnia loca more meo, in quibus filius meus passus fuerat: cumque quadam die animus meus suspensus esset in admiratione divinæ charitatis; tunc anima mea in ipsa contemplatione repleta fuit tanta exultatione, quod vix se capere poterat, et in ipsa consideratione anima mea a corpore fuit soluta. »

Mystici et contemplativi hæc referunt ad summum contemplationis et amoris quasi exstatici gradum: nam, ut ait Dionysius Carthusianus, tract. *De Fonte lucis*, art. 18: « Ex tanto contemplationis excessu, amorisque impetu, ardore et ebullitione, generantur per redundantiam

Exem-
pla.

Tropolo-
gice.

B. Virgi-
nis lan-
guor,
mors ab
amore.

Amor ve-
hemens
causat
languo-
rem
mortem.

quamdam in parte sensitiva ac corpore languor, debilitas, mœror, ac macies, detestatio corporei alimenti, impotentia usus ac motus membrorum ac sensuum, et totius corporis rigor. Nec in his actibus sanctis mens tempus advertit, moras non percipit, imo in his vehementissime admiratur, nec sufficit admirari anima sancta charitatem, pietatem, dignationem, et munificentiam Dei circa se, et in se, quam tam amorose ac familiariter, tam gratiose et munificenter se ei ostendit, communicat, applicat et infundit. » Vide nostrum Alvarez de Paz in fine tom. III, ubi fuse de contemplatione agit, ac quindecim ejus gradus assignat: *primus* est, intuitu veritatis; *secundus*, recessus virium ad animæ interiora; *tertius*, spirituale silentium; *quartus*, quies; *quintus*, unio; *sextus*, auditio loquelæ Dei; *septimus*, spiritualis somnus; *octavus*, exstasis; *nonus*, raptus; *decimus*, apparitio Christi et sanctorum corporea; *undecimus*, apparitio Christi et sanctorum imaginaria; *duodecimus*, visio Dei intellectualis; *decimus tertius*, visio Dei in caligine; *decimus quartus*, admiranda manifestatio Dei; *decimus quintus*, visio clara et intuitiva, quam S. Augustinus, S. Thomas et nonnulli alii tribuunt S. Paulo, cum raptus est in tertium cœlum, ubi audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Sic S. Franciscus desiderio Dei et cœli languens et moriens, quasi philomela et cygnus cygnæum cecinit: « Educ de custodia animam meam: me exspectant justi donec retribuas mihi; » iisque languore amoris deficiens anhelansque ad Christum immortalis est. Simili languore ex vehementi Christi desiderio mortua scribitur B. Theresia. O sanctam! o jucundam! o beatam mortem! quæ morientes vivificat, amantes beat et glorificat! Quocirca qui vere Christum amat, et amore ejus languet, crebro ad eum suspiret, et per ardentis mentis affectus ad eum aspiret, atque jaculatorias amoris orationes, velut ignis sagittas cum sponsa ad eum assidue ejaculetur. Rursum, Richardus de S. Victore asserit culmen et apicem charitatis esse amorem insanabilem sive violentum, cujus tres gradus assignat: *primus* est, amor vulnerans. Dicitur autem cor amore vulneratum, quando amoris sagitta transfixum, intus ardet, æstuat, anhelat, gemit, suspirat, non se cohibere valens ob amoris vehementiam; unde etiam fit ut sæpe pallescat, ac præ amore tabescat; *secundus* dicitur amor ligans, videlicet quando animus ita Dei amore astringitur, ut nihil aliud meditetur, aliorum omnium obliviscatur, quidquid agat, quidquid loquatur, semper præsentem offert Domino; illum enim mente intuetur, perenni retinet memoria, illum dormiens, illum vigilans cogitat, ideo vulnerationem hæc ligatio et strictissima unio sequitur, qua mens solum Deum ipsum sitit, ipsum solum intuetur, nihil ei præter unum Dominum dulce est, in uno tantum quiescit; uno reficitur, si aliud quid vis occurrat quod huic uni

non subserviat mox expellit; opprimit ac violentè propulsat desideria, studia, exercitia omnia, quæ ad exoptatam desiderii sui metam comprehendendam non conducant. Cum vero datur uno suo frui, tunc omnibus bonis se abundare credens, nihil aliud admittit. Post hunc sequitur *tertius* amoris violenti gradus, languescere faciens: qui languor provenit, quando ex hac amoris vehementia mens in Deum, qui luminis abyssus est, rapitur, ita ut humanus animus hoc temporis articulo omnium exteriorum oblitus, seipsum penitus nesciat, totusque in Deum suum transeat.

VERS. 6. LÆVA EJUS SUB CAPITE MEO, ET DEXTERA ILLIUS AMPLEXABITUR ME.

AMPLEXABITUR, — id est, *amplexetur*, ut vertit Syrus. Hebræi enim futurum sæpe ponunt pro optativo, quo carent. Unde Vatablus vertit, *sinistra ipsius supponatur capiti meo, et dextera ipsius sponsi me amplexetur*: solent enim amantes, v. g. parentes filioliis, quos tenere amant sinistram manum capiti supponere, ac deinde dextera totum eorum corpus complecti, suoque sinui et pectori astringere, q. d. Sponsa, pari modo sponsus me sua læva dexteraque complectatur, itaque me totam sibi artissime jungat et astringat circulo brachiorum, æque ac amorum. Unde Symmachus vertit, *dextera ejus circumplexetur mihi*. Alludit ad lectulos mensales et nuptiales, in quibus convivæ ita jacebant, id est discumbebant, ut prior sequentis capitis sinistram subjiceret, itaque eum sinu exciperet, ut deinde dextera, si vellet, eum circumplecti posset. Sic S. Joannes in ultima Cœna in sinu Christi recubuit, quod summi amoris erat signum.

Sponsa, amore languens et deliquium passa, quasi in exstasi optat fuleiri odore florum et pomorum, sed iis utpote modicæ virtutis ad languorem superandum non contenta, illico ad dilectum suspirat, utpote qui solus languorem curare possit. Ait ergo, inquit Hortolanus: Hei mihi, labasco, sponse mi, fer opem, serva me, obsecro! Nutat mihi caput, levam tuam, quæso, supponito: solvuntur membra frigore, tua potenti dextera mediam me, amabo, complectere, in sinu tuo, ne concidam, fove: in te unum me rejicio: in te omnem fidem meam et spem colloco. Tu, qui solus potes, spiritum meum impendentium malorum metu fractum, tuo fulci spiritu: infirmam carnem meam immensa potentia tua corrobora, ut integer spiritus meus, integra anima et corpus tibi semper maneant, tibi que in tuum ad me serventur reditum.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Quæres, quid læva et dextera significant? Læva Læva et

Gradus
contem-
plationis
quindecim.

S. Fran-
ciscus.

S. There-
sia.

Tres
amoris
violenti
gradus.

Para-
phras.

dextera quid? Resp. Primo, læva, humanitas Christi: dextera, divinitas.

minora beneficia notat; dextera, majora: primo ergo, læva humanitatem Christi denotat, dextera deitatem: sinistra enim imbecillitatis et imbecillæ humanitatis; dextera vero fortitudinis et fortissimæ divinitatis est symbolum. Humanitas Christi sustentavit caput Ecclesiæ, id est Adamum, dum eum ejusque posteros in peccatum prolapsos erexit, et gratiæ, ac justitiæ restituit. Rursum, eadem sustentavit caput, id est fidem Ecclesiæ, ad acquirendam remissionem peccatorum, justitiam et salutem; hæc enim omnia contulit humanitas et passio Christi: ita Origenes et S. Bernardus, serm. 4 in *Festo omnium sanctorum*.

Secundo, læva, gratia hujus vite: dextera gloria futura.

Secundo, læva gratiam præsentis vitæ, dextera gloriam futuræ et æternæ, designat, q. d. Christus sua gratia in hac vita me dirigat, et promoveat ad gloriam æternæ felicitatis, ut ibi divinitatis dextera me complectatur, mihi que donet coronam regni æterni. Læva ergo sponsi supponitur capiti ad meritum, dextera complectitur ad coronam. Ita Cassiodorus, Carpathius, Beda, et S. Bernardus, serm. 4 *De Vigilia Nativitatis Domini*, ubi sic ait: «Læva quidem levat, dextera suscipit. Læva medetur et justificat, dextera amplectitur et beatificat. In læva ejus merita; in dextera vero præmia continentur; in dextera, inquam, deliciae, in sinistra sunt medicinae.»

Hinc rursum idem S. Bernardus hic, serm. 51, hunc versum non optative, sed effective accipiens, sic explicat, q. d. Læva Christi caput meum modo sustinet per gratiam; sed dextera ejus in cælo me amplexabitur per gloriam; præsens enim gratia est certum pignus gloriæ cælestis, ac merita hujus vitæ dant certam spem futuri præmii: «Non ait, inquit S. Bernardus, *amplexatur* sed *amplexabitur me*, ut noveris priori gratiæ adeo non ingrati, ut secundam gratiarum actione prævenerit.»

Tertio, læva bona terrena: dextera cælestia.

Tertio, S. Ambrosius in *Psalm. cxviii*, serm. 14, ad vers. 5, per *lævam* accipit bona terrena et temporalia, per *dexteram* cælestia et æterna: «Utrumque, inquit, sponsi brachium ad utilia extenditur; habent tamen sibi aliquid proprium singulæ manus. In dextera longitudo vitæ est; in sinistra autem divitiæ et gloria.» *Proverb. III, 16*: «Læva præsentium remuneratrix, dextera futurorum: læva sub capite sponsæ est, dextera supra, quæ totam complectitur sponsam. Itaque illa quasi fulcrum est quietis præsentis, et ideo Filius hominis non habebat ubi caput suum reclinaret, quia, cum dives esset, pauper factus est.» Hæc eo loco sparsum S. Ambrosius. Sic et Beda, ac S. Thomas, qui per *lævam* hujus vitæ prosperitatem, per *dexteram* æternam vitam intelligit. Ubi notat caput sponsæ sustineri a læva manu; ut tamen non deseratur a dextera, et sinistram esse sub capite, dexteram supra; quia hæc inferiora, ita subesse debent, ut non avocent ab æternis, non deprimant caput, sed elevent potius, et nos excitent ad amorem ejus, qui nobis ea tam liberaliter largitus est. Sic

et Justus Orgelitanus, S. Anselmus, et S. Gregorius, quem hic audi: «Per *lævam* sponsi vita præsens; per *dexteram* vero vita æterna designatur. Per *caput* autem sponsæ, mens, quæ animæ principatur, assumitur. Sed læva sponsi sub capite sponsæ esse dicitur, et dextera ejus amplexabitur eam, quia vitam temporalem sub mente sua semper ponit; vitam vero æternam ut omni modo amplexetur concupiscit. Hæc quippe, quæ videt, magnanimitate mente sublimes conculcat, officiis cælestibus se occupat. Hæc necessitate tolerat, ad illa summo desiderio quasi brachio dextero sponsi astricta suspirat. In quæ, cum aliquantulum intrat, delectabiliter quiescit, cujus quietis dilectione mundanos tumultus omnino fastidit. Sic quiescentem utique sponsus amplius diligit, et ab ejus excitatione improbos quoque repellit,» dicens: «Adjuro vos, filiæ Jerusalem,» etc. Huc facit illud *Prov. III, 16*: «Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiæ, et gloria.» Vide ibi dicta.

Quarto, læva indicat adversa; dextera vero prospera: caput autem Ecclesiæ sunt episcopi et prælati, corpus sunt cæteri fideles: prælatos ergo sanctos Christus læva complectitur, id est adversis exercet et perficit; fideles vero dextera, id est prosperitatibus et consolationibus mulcet et provehit.

Huc pertinet quod scribit Xenophon, lib. VIII *Cyripæd.*, Cyrum voluisse, ut fidei principes sibi ad lævam accumberent, eo quod læva magis insidiis obnoxia sit quam dextera, vel potius ut cordi suo essent propiores, cor enim vergit ad sinistram: simili modo pastores et prælati sunt ad cor Christi, quia illi summe sunt cordi et curæ, utpote a quibus salus fidelium pendet.

Quinto, læva est lex vetus, quia caput Ecclesiæ sustentat, quia indicat verum Messiam, id est Christum Salvatorem eique testimonium perhibet; dextera est lex nova, cujus gratia totam Ecclesiam ambit et stringit, ut ejus efficacia totam legem servet et adimpleat: quare lex nova veterem supplet et perficit, sicut dextera sinistra imbecillitatem supplet et roborat, ut patet *Matth. v* et seq. Rursum, lex vetus notatur per sinistram, quia erat lex timoris et pœnarum; nova vero per dexteram, quia ipsa est lex amoris et gratiæ ac gloriæ æternæ. Ita S. Hieronymus in cap. IV *Zachar.*, et Eucherius, lib. II in *Genesisim*.

Denique, primaria sponsa in Canticis est humanitas Christi, quam Verbum ut amicam et sponsam sibi in incarnatione despondit, ac læva dexteraque, id est circumquaque complexus est, ut dixi in *Proæmio*, cap. VIII.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo, Theodoretus, et tres Anonymi apud ip-

Quarto, læva adversa: dextera prospera.

Quinto, læva lex vetus: dextera, Evangelium.

Læva,
commi-
natio sup-
plicii :
dextera,
promis-
sio regni.

sum, ac S. Bernardus, *serm.* 51, per *lævam* accipiunt comminationem supplicii; per *dexteram* vero regni promissionem; utraque enim Christus animam ad se trahit, sibi que copulat: « Est autem, ait S. Bernardus, cum mens nostra formidine pœnæ serviliter premitur; et tunc nequaquam sub capite, sed super caput læva esse dicenda est: nec potest sic affecta anima omnino dicere: Quia læva ejus sub capite meo. At vero, si proficiens ex hoc spiritu servitutis transierit in quemdam spontanei obsequii digniorem affectum, quatenus videlicet præmiis potius provocetur quam arctetur suppliciis; magis autem si amore boni ipsius agatur: tunc indubitanter dicere poterit, quia læva ejus sub capite meo: quippe qui illum servilem metum, qui in sinistra est, meliori atque excellentiori habitu dine animi superarit, et dignis desideriis etiam ipsi appropriaverit dexteræ, in qua sunt omnes promissiones, dicente Propheta ad Dominum: Delectationes in dextera tua usque in finem, *Psalm.* xv, 11; unde et certa spe concepta cum fiducia loquitur: Et dextera ejus amplexabitur me; » tuncque exultans dicit cum Psalte, *Psalm.* iv, 9: « In pace in idipsum dormiam, et requiescam: præsertim cum suppetat causa quæ sequitur: Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me. » Hæc S. Bernardus. Idem ibidem magis ad litteram per *lævam* et *dexteram* accipit omnimodam protectionem, qua Deus animam ad se anhelantem tuetur et complectitur. « Ergo, inquit, non sustinet dilectæ molestiam: adest; neque enim moram facere potest tantis desideriis evocatus. Et quia illam compererat, donec absens fuit, fidelem ad opera, et sollicitam ad lucra, in eo nimirum, quod flores sibi et fructus præceperat adunari; etiam cum propensiori hac vice remuneratione gratiæ est reversus. Denique uno brachiorum suorum sustentat caput jacentis, alterum ad amplexandum parans, ut sinu foveat. Felix anima quæ in Christi recumbit pectore, et inter Verbi brachia requiescit. »

Huc pertinet versio Chaldæi: *Quando, inquit, populus domus Israel ambulabat per desertum, erant nubes gloriæ circumdantes eos per quatuor ventos mundi, ut non dominaretur in eos arsus, neque sol, neque pluvia, neque grando.* Columna enim nubis protegens Hebræos in deserto, typus erat protectionis, qua Spiritus Sanctus protegit fideles Christi in Ecclesia.

Secundo, Aponius hæc tripliciter exponit: *primo*, refert ad martyres, quos Christus sustentat sua læva, id est promissione regni cœlestis, ac dextera, id est gratia et auxilio suo amplectitur et corroborat: « Tormenta enim omnia, inquit, ipsaque mors pro Christo suscepta deliciæ sunt animarum sanctarum pro æternis gaudiis acquirendis; ubi se Ecclesia deliciis resoluta, amplexu dilecti Christi contineri lætatur, ut digna sit pro Factore suo atrocitatem perpeti tormentorum. » *Secundo*, ad animam sanctam, quasi ipsa dicat:

Christus sustentat me læva compunctionis, ne deflectam ad sinistram carnis et concupiscentiæ, et dextera tribulationum me continet, ne dilabar ad dexteram superbiæ. *Tertio, q. d.* Læva Christi, id est scutum fidei, est sub capite meo; dextera vero, id est gladio orationis amplexatur et obarmat me.

Mystici et contemplativi hanc gnomen accipiunt de summo contemplationis gradu, quo anima intime Deo per contemplationem intellectus, et per ardorem voluntatis unitur, eumque quasi duobus hisce brachiis reciproce stringit et amplectitur. Tunc enim Deus cor allicit, suisque quasi illuminationis et inflammationis brachiis mulcendo, trahit ad altiorem quemdam et puriorem amoris amplexum. Et sicut hic cognitio subtilior, ita et affectio nobilior viget, quæ non adhæret delectationibus divinis, sed, iis omnibus animose præteritis, optat in nudis Dei brachiis conquiescere. Illic præ magnitudine voluptatis cor dilatatur, et quodammodo patefactis poris dehiscit, ac læditur, soletque aliquando hæc læsio ita ingravescere, et amoris impetus ita augeri, ut tantis incrementis cor humanum par esse non possit; sed ei morte felicissima succumbat, quod mortis genus aiunt beatissimæ Deiparæ, S. Teresiæ, aliisque nonnullis contigisse.

Summus
contem-
plationis
gradus.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Primo, Rupertus per *lævam* accipit solatia, quæ Deus in hac vita concessit B. Virgini; qualia sunt videre Spiritum Sanctum descendere in se et apostolos, Evangelium toto orbe prædicari, gentes converti ad Christum, etc. « Et dextera illius amplexabitur me, » id est gloria Patris, in qua ipse est, totam circumdabit et implebit me, cum de præsentis sæculo eduxerit et assumpserit me: illa videlicet dextera, qualem Psalmista insinuat, dicens: « Delectationes in dextera tua usque in finem, » *Psalm.* xv, 11.

Secundo, Guilielmus Parvus, et ex eo Delrio per *lævam* accipit acerbiter passionis Christi, per caput mentem Mariæ, per *dexteram* gaudium resurrectionis: ipsa ergo dixit: « Amore languero, » quia in passione languor iste matris aperte se prodidit. Videt, inquit, mens divinitus illuminata, quam utiliter atque salubriter dulcissimus filius moriatur; quam breves sit morulas in morte factururus, et quam gloriose post modicum triumphaturus. Et ecce propter hoc: « Læva ejus sub capite meo; » non enim supergreditur caput meum, ut ratio cedat affectui, et lugeatur a me filius meus quasi descensus in corruptionem, non quasi potestatem habens ponendi animam suam, et iterum sumendi eam. Ego vero certissima sum, quod dextera ejus amplexabitur me, quod gloria resurrectionis ejus cito me exhilarabit, non tangeat tantum, sed amplexabitur, non sicut passio ad modicum contristavit, ita etiam resurrectio

perfunctorie, et ad horam exhilarabit; sed, con-
scisso mœroris mei sacco, perpetua lætitia cir-
cumdabit me. De morte ejus brevi luctus mihi bre-
vis, sed quia resurgens ex mortuis jam non mo-
ritur, materna in me charitas immortalis lætitia
perfruetur.

VOX SPONSI.

VERS. 7. ADJURO VOS, FILIE JERUSALEM, PER CAPREAS
CERVOSQUE CAMPORUM, NE SUSCITETIS, NEQUE EVI-
GILARE FACIATIS DILECTAM, QUOADUSQUE IPSA VELIT.

Pro *dilectam*, hebraice est אהבה *ahava*, quod
et *dilectam* et *dilectionem* significat; unde Vatablus
vertit, *ne expergefaciatis amorem*, id est sponsam
summe amantem et amatam; ponitur enim *abs-*
tractum pro *concreto* per epistasim ad significan-
dam vehementiam amoris in sponsa, quæ tanta
est, ut ipsa non tam amans et amata, quam me-
rus amor esse videatur. Unde Syrus pro *dilectam*
vertit *essentiam amoris*, vel *ipsum esse amoris*; Ara-
bicus, *amorem*.

Abstrac-
tum pro
concreto.

Sponsa amore languens incidit in somnum et
animi deliquium, tota abrepta in desiderium spon-
si; quare ab adolescentulis in lectulum delata, in
eo obdormiit. Sponsus ergo socias ejus adjurat,
ne ab hoc sancto suavique somno eam suscitent,
sed in eo conquiescere sinant donec ipsa sponte
evigilet, qua abjuratione ostendit quam sibi hic
amoris somnus placeat. Amoris enim languor est
dulcis amoris somnus; quare in somni hujus lec-
tulo mansit, egitque et dixit omnia quæ sequun-
tur hoc cap. ad finem; nam cap. sequenti, puta
III, vers. 1, ait ipsa: « In lectulo meo per noctes
quæsi vi quem diligit anima mea. » Ita Origenes,
Aponius et alii. Septuaginta vertunt, *adjuravi vos*
in virtutibus et viribus agri, si suscitaveritis et re-
suscitaveritis (Ambrosius, in *Psalm. cxviii*, serm. 5,
elevaveritis et suscitaveritis; Scholiastes, *e somno ex-*
citaveritis) *charitatem quoadusque velit*. Per virtutes,
sive potentias et vires, sive fortitudines agri, ac-
cipe plantas, arbores et virgulta, et quidquid pul-
chrum et præstans est in agro.

Chaldæus more suo referens hæc ad Moysem et
Hebræos tendentes in Chanaan, sic vertit: « Post
hæc dictum fuit Moysi in prophetia a facie Domini,
ut mitteret nuntios ad explorandam terram, et
quando reversi sunt ab explorando, detraxerunt
terræ Israel, et demorati sunt quadraginta annis
in deserto. Aperuit Moyses os suum, et sic ait:
Adjuro te, ecclesia Israel, in Domino exercituum
et in fortitudinibus terræ Israel, ne superbe con-
tendatis ascendere ad terram Chanaan, donec sit
voluntas a facie Domini, et consumatur tota gene-
ratio virorum bellatorum, et moriantur de medio
castrorum; sicut superbierunt fratres vestri filii
Ephraim, qui ex Ægypto egressi sunt triginta an-
nis, antequam pervenisset finis, et ceciderunt in
manu Philistinorum, qui habitabant in Geth, et
occiderunt eos: sed exspectate usque ad tempus

quadraginta annorum, et postea ingredientur filii
vestri, et possidebunt eam. »

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Adjurat, id est obtestatur cum comminatione
vel execratione sponsus, puta Christus, filias Jeru-
salem, id est Judæos, scribas et principes (unde
hebraice pro vos est אַתְּמֶם *etchem*, masculi-
num, *q. d.* Vos, o cives Jerusalem, vos o Judæi)
ne orientis in Judæa Ecclesiæ, sed ferventis fidem,
pacem et profectum inturbent, *q. d.* Sufficiat
vobis, in me sævitum esse, ut lubuit. In suavissi-
mam sponsam meam sævire nondum permitto,
quam ego in fidem et tutelam recepi meam, et
otioso jussi esse animo. Ecce domi suæ orat ange-
lorum circumsepta præsidio: per quas sanctas
vos obtestor mentes, ne orantem sollicitetis, neve
sedato animo meæ fidei, et promissis addormienti,
obstrepatis, aut negotium ullum exhibeatis, nisi
vultis cœlestes acies, quibus scelerum vestrorum
pœnas detis, irritare. Acutius enim ipsis capreis
cum cernant, vestra quantumcumque occulta per-
spiciunt consilia. Capreis et cervis longe celerio-
res, suis accurrunt ocysime, atque opem ferunt
clientulis. Omnes sunt ministratorii spiritus in
meæ Ecclesiæ tutelam et ministerium missi a me
propter eos, qui hæreditatem capient salutis, *Hebr.*
1, 11. Sicut enim olim per angelos expulsi Chananæos
e Judæa in gratiam vestri; sic per eos pariter vos
ex illa expellam in gratiam Ecclesiæ meæ, si illi,
puta illius apostolis et fidelibus christianis, resti-
teritis. Sinite ergo Ecclesiam meam justum pacis
et devotionis somnum capere, et quamdiu volet,
conquiescere, regnum cœlorum obtinere, et in eo
regnare pacifice. Ita Hortolanus, Titelmannus et
alii.

Rursum hanc gnomen adaptes apostolis seden-
tibus in Sion post ascensum Christi, ac silentio
et orationi vacantibus usque ad adventum Spiritus
Sancti in Pentecoste, quo repleti, sponte rupto
silentio, cœperunt publice prædicare magnalia
Dei et Christi, idque ex præcepto Christi: « Sede-
te, ait, in civitate, quoadusque induamini virtute
ex alto, » *Luc. xxiv, 49*. Vetat ergo Christus, ne
quis apostolorum quietem turbet, usque ad ad-
ventum Spiritus Sancti.

Insuper proprie filias Jerusalem, id est fideles
singulos, maxime imperfectiores et leviores mo-
net Christus, ne Ecclesiæ pacem discoloribus mor-
ribus, scandalis, schismate, aut tumultu pertur-
bent, donec ipsa velit, i. e. jugiter: Semper enim
ipsa volet pacem. Ita Delrio.

Porro capreas cervosque camporum ad litte-
ram ut sonat accipe: est enim hic juramentum
venatorium, quo sponsus velut pastor campester
et ruralis venatores adjurat per cervos et capreas;
quos ipsi in agris et sylvis venantur, more filia-

Jura-
mentum
venato-
rium
sponsi
quasi
pastoris

rum, id est virginum Tyri, quibus Judææ vicinæ sunt, quæ venationi vacabant, juxta illud Virgilii, *Eneid.* I :

Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram.

Talis fuit Diana. Solemus enim jurare per res summe dilectas, quales venatoribus sunt cervi sibi summe dilecti, *Genes.* XLIX, 21. Hinc Septuaginta vertunt, in *virtutibus et viribus, sive fortitudinibus agri*, id est per omne quod est potens aut forte in agris et sylvis, aut per omnem agrorum fecunditatem, et quæcumque ex eis gignuntur vel aluntur, vel per omne quod vobis charum et jucundum (hoc enim significat hebræum *צד תעבי*) est in agro, *q. d.* Si adjurationem hanc meam execratoriam violaveritis, o Judæi, persequendo Ecclesiam et fideles christianos, fiet ut vobis cervus pereat, steriles sint capreæ, agri pariter lapidescant et sterilescent, ac quod vos seminaveritis Titus et Romani demant, denique tota vestra regio vastetur et evertatur, uti de facto contigit.

Mystice,
cervi et
capreæ,
qui?

Mystice, per cervos et capreas accipe vel angelos, qui velut hinnuli mira celeritate per mundi campos, perque omnes Ecclesiæ angulos discurrunt, propter ministerium fidelium, et salutem electorum, ac in montibus, id est in cælis degunt, atque ut capreæ acutissime vident omnia, quæ in Ecclesia geruntur, et fidelibus de omnibus ad salutem opportunis provident: ta Origenes, Philo Carpathius, Nyssenus et alii. Vel prophetas et patriarchas, ob eminentiam scientiæ et sublimitatem conversationis, qua velut cervi cum B. Virgine montana virtutum conscenderunt: ita Theodoretus et Rupertus. Vel apostolos et doctores, qui cœlestia docent, et homines ad cœlum transmittere satagunt: ita Aponius. Vel « sanctas animas exutas corporibus, ait S. Bernardus, propter nimium acumen visus, et saltus celeritatem: » mente enim saliant in montes cœlorum, et colles æternitatis: ita Rupertus. Porro S. Anselmus sic explicat, *q. d.* Si vullis habere naturas capreæ et cervi, quas habent sancti, adjuro vos ne peccetis, et inobedientiis vestris animam amore languentem, et in contemplatione persistentem dimoveatis ab illa quiete. Fusc deinde naturam dotesque capreæ prosequitur, easque sanctis et contemplantibus adaptat.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Somnus
animæ.
Primo,
virtutis
studium.

Adjurat Christus quoslibet primo, ne animæ sanctæ quietem, virtutis studium et profectum, quo contendit in cœlestem Jerusalem, velut ejus civis et filia, verbis vel factis quomodo libet impediant vel inturbent, sed quisque de alterius profectu quasi de suo gaudeat, ait Aponius. Addit Justus Orgelitanus hic doceri voluntaria esse debere bo-

na opera, non coacta: « Tunc enim, inquit, non suscitatur dilecta, donec ipsa velit, quando sanctorum vota voluntate spontanea Domino offeruntur. »

Secundo, somnus animæ est humanarum rerum oblivio, ut tota Deo et cœlo intendat, qualem agunt anachoretæ, monachi, et religiosi: nam, ut ait S. Basilius, inter. 6, in Reg. fusius disput.: « Nihil aliud est sui ipsius abnegatio, nisi summa rerum omnium vitæ superioris oblivio, atque a sui ipsius voluntatibus recessio. » Hujusmodi somnum plurimum amat Deus, edicitque aliis denuntiatione severa, ne ullum ulla ratione perturbent. Quod si per cervos accipias angelos, pia cogitatio est, ait Sanchez, quæ meditatur hac abjuratione id a puellis peti, ne molestiæ aliquid afferant angelis qui magno studio, et fortasse diuturno eo sponsam adduxerunt, ut in sponsi sinu quiescat: neque privent illos et magna voluptate, et sui laboris fructu. Videant hic qui aliis scandalo sunt, quam graviter Deum; a cujus complexu sponsa divellitur, et angelos, quorum etiam opera effectum est, ut aliorum oblita, unum sponsum amet et curet, iritent et offendant.

Secundo,
humana-
rum re-
rum obli-
vio.

Tertio, somnus animæ est oratio, meditatio, contemplatio, exstasis. Vetat ergo Christus, ne ab hoc pietatis somno Magdalenam suam, velut otiosam avocet negotiosa Martha. Unde Joannes Carmelitanus sic exponit, q. d. « Obtestor vos, Ecclesiæ filiæ, per memetipsum, qui caprearum ac cervorum similis sum, ne animam, quam ego exstasi, vel vitali quovis somno ad me rapio, excitare audeatis ad aliorum salutem curandam, quo ad usque, jubente me, ipsa velit. » Ita Cassiodorus, Beda, Anselmus, et S. Gregorius, quem audi: « Cervi et cervæ munda animalia esse perhibentur. Quid ergo per cervos et capreas, nisi fidem, et spem, et charitatem accepimus? Quas dum nobis mundas servamus, per easdem altos montes contemplationis ascendimus. Sancta autem anima sponsæ Christi, a cunctis mundi perturbacionibus quiescere appetit, in sinu sponsi sopitis terrenis cupiditatibus dormire sancto otio concupiscit, ita ut etiam necessaria colloquia aliquando fastidiat, soliusque sponsi colloquutione, quanto quietius, tanto serenius hilarescat. Sed hanc dormientem carnales qui sunt in Ecclesia nonnunquam importune excitant, negotiis mundi eam implicare desiderant: quia ejus vitam inutilem existimant, dum ab eorum curis eam se abstinentem considerant. » Et post nonnulla: « Hi dilectam excitare sub adjurationis pondere prohibentur, ne videlicet mentem, quæ ad vacandum Deo se accingit, et solis spiritualibus studiis inhærere concupiscit, importunis sollicitationibus inquietent, et tenebris curarum terrenarum oculum cordis ejus obnubilent. Et tamen non ei omnis cura proximi interdicitur: quia profecto omni perfectæ animæ discernendum est, et quando

Tertio,
oratio,
medita-
tio, ex-
stasis.

cœlesti contemplationi studeat, et quando proximorum utilitatibus inserviat. Hanc vacandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit, statimque verbum sponsi amplectitur, et dicit: Vox dilecti mei, » etc. Et S. Bernardus, *serm.* 51: « Magna, inquit, et stupenda dignatio, quod quiescere facit animam contemplantem in sinu suo, insuper et custodit ab infestantibus curis, protegitque ab inquietudinibus actionum et molestiis negotiorum, nec patitur omnino suscitari, nisi ad ipsius utique voluntatem. » Idem fuse prosequitur, *serm.* 51: « Moriatur, inquit, anima mea morte (justorum, uti aiebat Balaam, *Num.* cap. xxiii, 10), etiam si dici potest angelorum, ut præsentium memoria excedens, rerum se inferiorum corporearumque non modo cupiditatibus, sed et similitudinibus exuat, sitque ei pura cum illis conversatio, cum quibus est puritatis similitudo. Talis, ut opinor, excessus, aut tantum, aut maxime contemplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus vivendo non teneri, humanæ virtutis est: corporum vero similitudinibus speculando non involvi, angelicæ puritatis est. » Et post nonnulla: « Erras, si citra invenire existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis; sed da mihi qui illuc pervenerit, et incunctanter fateor quiescentem, qui merito dicat: Convertere, anima mea, in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi, » *Psal.* cxiv, 7.

Porro Septuaginta vertunt, *adjuravi vos, filie Jerusalem, in virtutibus* (alii, *in exercitiis*) et *in viribus agri, si suscitaveritis et resuscitaveritis ejus charitatem, quoadusque velit*, quasi hæc sint verba non sponsi, sed sponsæ, quibus adjuret adolescentulas, ut excitent amorem suum, nec dormire aut torpere sinant quoadusque ipse velit, id est ut charitatem suam sponsi voluntati subjiciant. Desiderat autem sponsus ab omnibus amari; venit enim ignem mittere in terram, et quid vult, nisi ut accendatur? *Luc.* xii, 49. Ita Origenes, Theodoretus et tres Patres. Verum hæc dissonant a Vulgata, æque ac ab Hebræo, in quo liquet hæc esse verba sponsi de sponsa: *וְדוֹנֵךְ וְלֵבִית*, *intellige, non sponsus, sed ipsa sponsa: hoc enim exigit תְּכַפְּסִים techpats, id est volet, quod est femininum.*

Quocirca, minus quoque Hebræo et Vulgatæ respondet expositio Pselli, qui Septuaginta secutus, censet hic animam sanctam a capreis, id est ab angelis opem flagitare, ut ad salutem et charitatis perfectionem (quod unice vult Deus) queat pertinere; et Nysseni, *hom.* 4, qui putat hic significari, quod in charitatis studio imitari debeamus angelos quousque voluntas Dei, quæ est ut omnes homines salvi fiant, impleatur. Et S. Augustinus (vel quisquis est Auctor) in *Specul.* cap. iii, tom. III, qui censet hic Ecclesiam exci-

tare fideles ad martyrium, qui est apex charitatis, ad quem eos promovere vult Christus. Et trium Anonymorum apud Theodoretum, qui censent hic animam sapientem hortari infirmiores, tamdiu Christum mente gerant, donec ipse eisdem claram sui visionem impertiri velit. Et S. Ambrosius in *Psal.* cxviii, *serm.* 5, qui opinatur hic dici, quod Christus per incarnationem suscitatus sit in lucem, per resurrectionem vero resuscitatus: unde per *capreas* et *cervos* accipit ipsummet Christum: « Vel, inquit, suscitatur Christus in his qui primum accedunt, resuscitatur in his qui postquam accesserint, dormierunt: Dormit ergo Christus negligentibus, suscitatur in sanctis. »

Mystici et contemplavi hæc referunt ad orationem, quam *quietis* appellant, quia in ea omnes animæ facultates quiescunt: in qua, ait B. Theresia, anima miro quodam modo intelligit Deum jam sibi propinquum, et quasi contiguum esse, ita ut levi conatu possit ad divinam unionem pervenire. Oratio ergo quietis est, qua mens quasi dormit in Deo, sola voluntatis acie fere insensibiliter operante in amante, sicut infans semidormiens sugit ubera matris, quæ si amoveantur, exspersgiscitur, et plorat, ac ploratu ostendit quantum bonum amiserit, quod dormiens non æstimare nec sentire videbatur. Tota enim anima intrat in se, seseque colligit circa Deum, ut nec sentire nec audire videatur, esseque dormiens et semimortua, donec ad se redeat; tunc experrecta sentit quantum bonum perdidit. In hac ergo oratione quasi dormit, et moritur propria mens et voluntas, ac transit in divinam, ab eaque movetur et agitur, sicut qui navigat, movetur non a se (quia quiescit, et subinde dormit), sed a navi quasi quiescens in patriam, et portum optatum vehitur. Talis ergo est quasi puer dormiens in sinu patris; totam enim suam curam et cogitationem Deo relinquit, cui soli inhæret et indormit, dicens: « In pace in idipsum dormiam, et requiescam, » *Psal.* iv, 9.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Vide Rupertum qui hæc omnia adaptat silentio, contemplationi et extasi B. Virginis. Rursum hæc adapta ejusdem fiduciæ et resignationi in Dei providentiam, qua sciens se Deo et Christo Filio suo summe esse cordi et curæ, inter ejus brachia in ejus quasi sinu secunda quiescebat et indormiebat, tum in Christi passione et cruce, tum in apostolorum et Ecclesiæ post Christi mortem persecutione facta per Judæos, tum in quibuslibet dubiis et adversis.

Dormit
Christus
negligen-
tibus:
Oratio
quietis,
quæ?

Varia
hujus lo-
ci expo-
sitiones.

SECUNDA PARS CANTICI,

SIVE

SECUNDUS ACTUS DRAMATIS,

QUO DESCRIBITUR ADOLESCENTIA ET INCREMENTA ECCLESIAE,
USQUE AD CAP. III VERSUM 6, SICUT INFANTIAM ECCLESIAE DESCRIPSIT A CAP. I HUCUSQUE.

Hæc adolescentia Ecclesiae fuit post Pentecosten, cum apostoli, recepto Spiritu Sancto, profecti ad gentes, ubique ecclesias fundarunt. Vide dicta in Proœmio, cap. III.

VOX SPONSI

VERS. 8. VOX DILECTI MEI, ECCE ISTE VENIT SALIENS IN MONTIBUS, TRANSILIENS COLLES.

VERS. 9. SIMILIS EST DILECTUS MEUS CAPRÆ, HINNULOQUE CERVORUM : EN IPSE STAT POST PARIETEM NOSTRUM, RESPICIENS PER FENESTRAS, PROSPICIENS PER CANCELLOS.

VOX DILECTI MEI, ECCE ISTE VENIT SALIENS IN MONTIBUS, TRANSILIENS COLLES. — Hebræa מִקַּפֵּטִים *mekappets*, id est *contrahens se super colles* : qui enim fortiter et procul salire volunt, membra et vires contrahunt ut validius saliant. Vatablus, *accurrens per colles*.

SIMILIS EST DILECTUS MEUS CAPRÆ, HINNULOQUE CERVORUM. — Chaldæus more suo hæc refert ad liberationem Hebræorum ex Ægypto : « Quando, inquit, habitabat populus domus israel in Ægypto, ascendit clamor eorum ad cœlos excelsos ; tunc revelata est gloria Domini Moysi super montem Horeb, et misit eum in Ægyptum, ut redimeret eos, et educeret eos de oppressionis subjectionis Ægyptiorum : et abbreviatum est tempus præfinitum propter merita patrum, qui comparati sunt montibus, et diminuit de tempore servitutis centum nonaginta annos propter justitiam matrum, quæ comparatæ sunt collibus, vers. 9. Dixit cœtus israel : In tempore quo revelata est gloria Domini in Ægypto in nocte Phase, et occidit omne primogenitum, ascendit super fulgur velocissimum, et cucurrit sicut caprea et sicut hinnulus cervorum, et protexit domos nostras. »

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Sponsa in suo amoris languore delata ad lectulum, ibique indormiens audiit confuse et tenuiter vocem sponsi advenientis, et transilientis montes, ut ad sponsam amore languentem festinanter accurreret ; quare vox hæc ejus fuit eminus missa, ideoque exilis et submissa, uti docet S. Ambrosius, serm. 6 in *Psal. cxi*, vers. 1. Sive hæc vox fuerit sponsi indicentis adolescentulis silentium, ne quo strepitu sponsam excitent, ut volunt S. Gregorius et S. Bernardus. Sive aliqua alia, ut vult Origenes. Unde vocem dilecti, indicante amore, agnoscens, et exultans sponsa exclamat : En dilectus meus adest ; hæc enim est vox dilecti mei, quam audio, qui ut video summam mei curam gerit, nec aliud agit, quam ut meum amorem,

tranquillitatem, pacem, omneque bonum curet et promoveat : quare instar hinnuli et capræ celerissime transilit montes et colles, ut mihi adsit et succurrat. Ita Joannes Carmelita : « Vox, inquit, dilecti mei, quæ una id poterit, vi sua divina sonuit, et expergefecit me. »

Tripliciter hæc gnome potest exponi, primo, de Christi incarnatione, q. d. Ego Ecclesia christiana, jam nascente Christo, exoriens in B. Virgine, S. Josepho, apostolis et discipulis, amore Christi languens et suspirans, ut ipse genus humanum a peccato et morte redimat, incipio jam audire vocem ipsius tum per se prædicantis, tum per Joannem Baptistam, uti volunt tres Patres apud Theodoretum : hujus enim vox fuit vox Christi ; unde ipse ait : « Vox clamantis (scilicet Christi) in deserto : Parate viam Domini, » *Isai. xl*, 3 et *Matth. III*, 3. Ecce ergo Filius Dei venit in carne, ut me redimat, sibi que despondeat : « Saliens in montibus, transiliens colles. » Per montes et colles omnes angelorum ordines intellige, quos Christus e cœlo saliens in terram transilivit, ac sub omnibus se dimisit factus homo, juxta illud Davidis : « Minuisti eum paulo minus ab angelis, » *Psal. viii*, 6, et *Hebr. II*, 7 ; et ut ait S. Bernardus, *serm. 55* :

« Ut hinnulus quippe apparuit parvulus, qui natus est nobis. » Sic et Cassiodorus et Beda : Christus, inquit, est *hinnulus*, quia factus est humillimus inter homines, et ut ait Isaias, cap. *LIII*, 3, *novissimus virorum*. Addit S. Anselmus Christum esse *hinnulum*, quia nulla carnis mole oppressus, et omnibus virtutibus ornatus, sicut hinnulus maculis distinguitur. Idem vero dicitur *caprea*, ait Justus Orgelitanus, propter similitudinem carnis peccati, quam assumpsit. Aut per *montes et colles* intellige sanctos patriarchas et prophetas : quia per medias generationes plurimas, inquit Titelmannus, post longam Patrum præcedentium seriem, tandem de virgine natus mundo apparuit. Quasi enim tot montes et colles transilit, quot ante ipsum præcesserunt diversæ generationes Patrum præcedentium, ex quibus secundum carnem processit. Saliit videlicet a monte illo sublimi, patre fidei nostræ Abraham in filium Isaac, ab hoc in filium Jacob, indeque in alios, et quasi saltibus singulis nostræ mortalitati factus vicinior : tandem manifestus in carne nostra mortali apparuit. Saltus ergo præcipuus, cujus hic fit mentio, ille est Dei ad homines admi-

Primo, Christus suis in montibus tripliciter.

Montes angeli.

rabilis descensus, quo Verbum caro, Deus homo factus est, quo Patris Sapientia in assumpta servi forma inter homines apparuit. Christus ergo instar fulguris montes, id est angelos et colles, id est patriarchas, et omnes patrum generationes transmittens, ait S. Bernardus, *serm.* 54, in purissimum Virginis uterum desiliit in præsepe: inde transiliit in Ægyptum, ait Nazianzenus, inde rediens salit in crucem: e cruce et sepulcro resiliit in cœlum. Audi S. Ambrosium in *Psal.* cxviii, *serm.* 6, vers. 1, qui ita sponsam loquentem inducit: « Ego suscitari mihi charitatem cupio, ego me vulneratam charitate puto, et ad me plus charitas ipsa festinat. Ego dixi: Veni; ille salit et transiliit: ego rogo eum venire cum gratia, ille gratiarum operatur augmenta; et dum venit, incrementa gratiæ secum vehit; et veniendo acquirit, quia studet etiam ipse suæ placere dilectæ. Salit super excelsa, ut ascendat ad sponsam: sponsæ enim thalamus, tribunal est Christi. Salit super Ecclesiam, transilit super Synagogam. Salit super gentes, transilit super Judæos. Videamus salientem. Salit de cœlo in Virginem, de utero in præsepe, de præsepio in Jordanem, de Jordane in crucem, de cruce in tumulum, in cœlum de sepulcro. » Et post multa quæ interjicit: « Salit super Ecclesiam, quæ est domus panis, eo quod fidelium corda confirmet. Merito sicut caprea, quia caprea in altis pascitur. *Dorcus* dicitur a *δωρα* *videre*, (*dorcadum*) enim visus acutior est. Quid hoc aptius Christo, qui Patrem vidit, quem vidit nemo? Aut si quis vidit in Christo, ipse filius revelavit. Merito sicut hinnulus quasi filius cui paternæ inoleverit vis naturæ, ut eum occulta non lateant, serpentes fugiant, venena non lædant. »

Salit
Christus
e cœlo in
cœnum.

Secundo.

Secundo, potest exponi de missione Spiritus Sancti in Pentecoste, *q. d.* Apostoli et fideles post Christi ascensum in cœlum, in Sion ob metum Judæorum reclusi, ac orationi et contemplationi vacantes, in die Pentecostes senserunt Christi adventantis opem et vocem, cum in eos misit Spiritum Sanctum. Tunc enim « factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum: et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, et ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis, » *Actor.* ii, 2. Quare hoc spiritu armati annullarunt, ac superarunt minas Judæorum et pontificum, imo gentes omnes Christo subjugaverunt. Porro cum Spiritu Sancto descendit ipse Filius, reque ac Pater in apostolos: tres enim personæ sibi invicem sunt consubstantiales, et quod una operatur ad extra, hoc operantur et duæ cæteræ. Unde Christus iturus in cœlum apostolis promissit, dicens, *Joan.* xiv, 18: « Non relinquam vos

orphanos: veniam ad vos; » scilicet cum Spiritu Sancto in Pentecoste, inquit Rupertus et S. Cyrillus, lib. IX in *Joannem*, cap. xlv. Denique Spiritus Sanctus fuit quasi vox Christi, quæ per os apostolorum Christi fidem toto orbe prædicavit et propagavit; unde de eo ait Christus: « Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis, » *Joan.* xvi, 14.

Spiritus Sanctus denique fecit apostolos, montes et colles, hoc est omnes itinerum anfractus, omnes difficultates, omnes persecutiones et tribulationes, omnia impedimenta Evangelii transilire, ut Christi fidem et Ecclesiam toto orbe disseminarent. Unde S. Gregorius hic ait Christum esse similem capræ salienti in montibus et transilienti colles, quia sanctos omnes patientia operationis suæ transcendit, dum se a morte suscitavit, Spiritum Sanctum in apostolos misit, gentesque ad se convertit. Nyssenus ait Christum salisse super montes, quia dæmones sibi subiecit. Origenes vero, quia omnia regna mundi omnesque reges, quamvis excelsos suæ fidei subjugavit. Theodoretus autem, quia aras et templa idolorum, quæ erecta erant in montibus evertit. Unde Symmachus vertit, *ascendens contra montes; exiliens adversus colles*. Denique Salomon hucusque descripsit infantiam Ecclesiæ, hic vero depingit ejus adolescentiam et incrementa usque ad cap. iii, 6, uti dixi in *Proæmio*: hæc autem cœpere in Pentecoste, et deinceps magis sunt aucta.

Tertio, Christus transilit montes et colles, cum Ecclesiæ in quavis persecutione et adversitate celerime e cœlo instar fulguris adest, consilium et auxilium porrigit, facitque ut ipsa omnia superet et transcendat, juxta illud Christi promissum et oraculum: « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam, » *Matth.* xvi, 18. Et: « Cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, et glorificabo eum, » *Psal.* xc, 15.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Christus per sanctas inspirationes salit in animam; montes et colles sunt animæ potentiæ per Dei gratiam elevate, et anhelantes ad cœlestia. Primo ergo salit Christus in intellectum, dum quasi sol radios lucis cœlestis illi immittit, ut videat quantum bonum, quam utile, quam pulchrum, quam jucundum sit opus virtutis, v. g. charitatis, religionis, contemptus mundi, martyrii, castitatis, patientiæ, humilitatis, etc.; secundo ex intellectu salit in voluntatem, stimulos caloribus, id est sancti amoris impulsus illi inspirans, quibus amet et ardentem velit opus virtutis; tertio, salit in phantasiam, et appetitum sensitivum, gaudium spirituale ei immittens, ut non reluctetur intellectui et voluntati, sed potius ei obsecundet,

Christus
salit in
omnes
animæ
poten-
tias.

eamque impellat ad opus hoc complectendum; *quarto*, salit in manus et pedes, omnesque sensus et membra, dum ea impellit ad bonum opus quod mente concepit, licet difficile et arduum, reipsa exsequendum, juxta illud Isaïæ, cap. xl, 31 : « Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient; » omnes montes et colles, id est omnes difficultates et impedimenta generose et alacriter superando, ac transcendendo. Audi S. Ambrosium in *Psalm. xviii*, vers. 6, serm. 6 : « Exsultavit ut gigas ad currendam viam. A summo cælo egressio ejus : et occursum ejus usque ad summum ejus : nec est qui se abscondat a calore ejus. Ergo et nunc salit, et nunc currit de corde Patris super sanctos suos, de oriente super occidentem, de septentrione super meridiem. Ipse est qui ascendit super occasum, ipse super cælos cælorum ad orientem. Ipse ascendit super montes, ipse super colles. Utinam ego miser dicam; dicat anima mea : Ecce iste advenit, et advenit non super terrena, non super valles, sed advenit saliens super montes. Deus enim Deus montium est. Ubi ergo salit? Super montes salit. Si sis mons, salit super te. Salit super Isaïam, salit super Jeremiam, salit super Petrum, Joannem, Jacobum. Montes in circuitu ejus. Si non potes mons esse, nec prævaldes, esto vel collis, ut super te Christus ascendat, et si transillit, transiliat, ut te transitus ejus umbra custodiat. »

Christus est caprea et hinnulo. Ins. Primo. Secundo.

Quare Christus, in animam insiliens, « similis » est « capreae et hinnulo » *primo*, ob velocitatem suam, quam pariter animæ communicat, dum eam facit velocem in exsequendo pium propositum. *Secundo*, quia instar capreae acutissimi est visus, quo omnia circumspicit, et omnia profutura animæ providet, ac obfutura removet, atque ipsi animæ idipsum communicat, ut omnia quæ agenda sunt prius exacte prospiciat et circumspiciat. Ita Theodoretus, et S. Bernardus, *serm. 54*. Capreae enim acutissimos habent oculos : unde græce vocantur δεικταδες a δεικναι, id est *videre*.

Tertio. ελαφρος unde dicitur?

Tertio, quia sicut cervi halitu suo serpentes e cavernis extrahunt et vorant; unde vocantur ελαφροι από τού ελφου εφειν, id est ab *extrahendo serpente* : sic pariter Christus omnes tentationes carnis, mundi et dæmonis, quas ipse animæ suggerit, manifestat, elidit, discutit et perimit. Ita Philo Carpathius. *Quarto*, Christus iudex erit quasi caprea, quia acutissimo visu omnia occulta hominum dicta, cogitata, facta videbit et iudicabit. Unde S. Bernardus, *serm. 55* : « Verum tu qui adventum desideras Salvatoris, time scrutinium iudicis, time oculos capreae, time illum qui per Prophetam dicit : Et erit in tempore illo : scrutabor Jerusalem in lucernis, *Soph. 1, 12*. Acuto visu est : nihil inscrutatum relinquet oculus ejus. Scrutabitur renes et corda, ipsaque cogitatio hominis confitebitur illi, *Psalm. vii, 10*. Quid tutum in Baby-

lone, si Jerusalem manet scrutinium? » Et post nonnulla : « Verendum valde cum ad hoc ventum fuerit, ne sub tam subtili examine multæ nostræ justitiæ (ut putantur) peccata appareant. Unum est tamen, si nosmetipsos dijudicaverimus, non utique iudicabimur, *1 Cor. xi, 32*. Bonum iudicium, quod me illi districto divinoque iudicio subducit et abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viventis. » *Hebr. cap. x, 31*. *Quinto*, Origenes : Christus, ait, et sancti capreae sunt in contemplatione; cervi in actione, qua occidunt serpentes, id est mortificant passiones et vitia. Asserunt, inquit, medici capreae inesse intra viscera humorem quemdam, qui caliginem depellat oculorum, et obtusiores quosque visus exacuat. Merito ipsi Christus comparatur, quia non solum videt ipse Patrem, sed et videri eum ab aliis facit, quorum visus ipse curaverit.

Quinto.

Audi S. Gregorium, *hom. 29 in Evangelium* : « Ecce iste venit saliens in montibus, veniendo quippe ad redemptionem nostram, quosdam ut ita dixerim saltus dedit. Vultis, fratres charissimi, ipsos ejus saltus agnoscere? De cælo venit in uterum, de utero venit in præsepe, de præsepe venit in crucem, de cruce venit in sepulcrum, de sepulcro rediit in cælum. Ecce ut nos post se currere faceret, quosdam nobis saltus manifestata per carnem veritas dedit. Quia exsultavit ut gigas ad currendam viam suam, ut nos ei diceremus ex corde : Trahe nos post te : curremus in odorem unguentorum tuorum. Unde, fratres charissimi, oportet ut illuc sequamur corde, ubi eum corpore ascendisse credimus. Desideria terrena fugiamus, nihil nos jam delectet in infimis, qui patrem habemus in cælis. »

Saltus Christi.

Moraliter hinc colligit Aponius animam piam in tranquillitate debere semper aurem cordis erectam attentamque habere, ut vocem Christi sive per prædicatores loquentis, sive per se menti bona desideria inspirantis, sollicitè excipiat, ideoque orationi vacare, ut gratiam impetret, qua illa exsequatur et in opus conferat. Nam, ut ait Nyssenensis, hæc vox et inspiratio Christi non stat nec permanet, sed instar hinnuli transilit et præterit.

Moraliter.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Christus, transiliens montes et colles patriarcharum, saliit in uterum Virginis, ex eaque carnem suscepit, cum « Verbum caro factum est, » uti jam dixi. Unde ipse ait : « Ante colles ego parturiebar, » *Prov. viii, 25*. Qua in re capreas, id est angelos; adeoque ipsum Gabrielem nuntium celeritate prævenit, eodem archangelo testante, inquit S. Bernardus, *serm. 54*, cum ait : « Ave, gratia plena, Dominus tecum. Quid? quem modo reliquisti in cælo, in utero reperis? quoniam modo? Volavit et pervolavit super pen-

Christus salit in montibus virtutum.

nas ventorum. Victus es, o Archangela, transiliit te, qui præmisit te. » Idem S. Bernardus, serm. 4 *De Ascensione*, docet Christum in variis virtutum montibus saluisse. Ibat, inquit, de virtute in virtutem, ut videretur Deus in Sion : hinc in monte Thabor transfiguratus est, in monte elegit apostolos, et Evangelium promulgavit, in monte pernoctabat in oratione, in monte Calvarie crucifixus est, e monte Oliveti ascendit in cælum, in montem Sion misit Spiritum Sanctum. Rursum Christus salire fecit B. Virginem in montes, cum eam impulit assidue ad excelsos virtutum actus, ac nominatim cum eam incitavit ire in montana ad salutandum Elisabeth.

Tropologice.

Tropologice, S. Bernardus, serm. 54 : Christus, inquit, salit in montes, id est in humiles; sola enim humilitas exaltat, sola humilitas est mons et vera celsitudo : transilit colles, id est superbos, quos superbia fecit colles, at non montes : « Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, » I *Petr.*, cap. v, vers. 5.

Aliter Joannes Carmelita : Christus, inquit, salit in montibus, cum grandiores charitate visitat; transilit colles, id est non ita sublimes, simili non afficit voluptate, sed eos quasi præterit. Sic et S. Bernardus, loco jam citato, ac Cassiodorus, Beda, Origenes, et S. Ambrosius, lib. *De Isaac et anima*, cap. iv : « Super majoris gratiæ animas salit, inquit, inferioris transilit, etc., qui infirmo corde virtutem ejus capere non possunt. » Et S. Anselmus : « Saliens in montibus, hoc est, inquit, pedes ponens et habitans in perfectis, et etiam eos salire facit sicut Paulum, quem ex persecutore cito fecit summum prædicatorem : transiliens quoque colles inferiores montibus, in quibus licet Deus non ita saliat sicut in perfectis, transilit tamen eos; quia quamdam cognitionem mysteriorum suorum ostendit eis, licet non adeo plenam. »

Rursum Origenes ait Christum salire in montibus, id est in doctoribus et sanctis eximiis, dum in eis per affluentiam doctrinæ, fit « fons aquæ salientis in vitam æternam, » *Joan.* cap. iv, 14. Et Cassiodorus : « In his montibus, inquit, saltus dare dilectum, hos transilire colles perhibetur, quia corda sublimium Dominus crebra suæ visitationis gratia solet illustrare; et pulchre non manere in his collibus, sed salire, vel eosdem transilire dicitur; quia contemplationis internæ dulcedo, quantum alta est propter agnitionem rerum cælestium, tantum est brevis et rara propter gravedinem mentium, carnis adhuc mole detenturum. »

Symbolice, Origenes per montes accipit Novum Testamentum, per colles vetus : in lectione enim S. Scripturæ ejusque meditatione invenitur Christus, atque in mentes insilit. Hinc Philo Carpathius ait Christum saluisse super prophetas, transillisse super apostolos; S. Bernardus vero saluisse in montibus, id est in angelis, patriarchis

Symbolice, montes novum Testamentum.

et prophetis; ac collibus, cum nonnullis e populo apparuit.

Anagogice, Justus Orgelitanus per vocem *dilecti* accipit tubam archangeli, qui in fine mundi clamabit : « Surgite, mortui, et venite ad judicium. » Unde Aponius : Christus, inquit, similis est capreæ, quæ in posteriori parte candorem habet, quia in futuro sæculo suam exhibebit præsentiam. Et S. Bernardus, serm. 53 : Christus, inquit, similis est hinnulo et capreæ propter misericordiam in electos, et judicium in reprobos : hinnulus enim significat salientis in alta desiderium; caprea, judicium.

Moraliter discant hic a Christo christiani instar caprearum ascendere ad montana orationis et virtutum omnium, ac veloces esse, hilares et agiles ad omnem beneficentiam, omneque opus bonum : nam, ut ait S. Ambrosius : « Nescit tarda molimina Spiritus Sancti gratia; » ipse enim est ignis consumens, « qui (proinde) facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis, » *Hebr.* cap. i, vers. 7. Vere Ecclesiasticus, cap. xxxi, vers. 27 : « In omnibus operibus tuis esto velox, et omnis infirmitas non occurret tibi. » Vide ibi dicta.

VERS. 9. EN IPSE STAT POST PARIETEM NOSTRUM, RESPICIENS PER FENESTRAS, PROSPICIENS PER CANCELLOS.

Pro *respiens*, hebraice est *מַשְׁגִּיחַ* *maschgiach*, id est intente, et cum animi observatione prospiciens, hoc est intuens, observando scilicet omnes sponsæ gestus, actus, sermones, idque studiose et exacte. Hebræum *מַשְׁגִּיחַ* *metsits*, id est *efflorescens*, vel *instar floris erumpens et emicans*, seseque tenuiter ostendens, et videndum exhibens « per cancellos. » Aptè pulchrum sponsi caput, vultus et oculi comparantur flori; quia et caput capillis velut floribus ornatur; et vultus colore est roseo, et oculi in orbibus suis emicant, quasi flores in calyce suo. Nam ut flores, inquit Luysius, cum primo erumpunt, lætiores et nitidiores nobis videntur, quam cum foliorum orbem explicaverunt, nec apparent tunc toti, sed capitulorum tantum acumina ostendunt : sic enim flore omnique rosa pulchrior sponsus, caput fenestræ intulisse, et os roseum aperuisse visus est. Septuaginta vertunt : *ἐκκρίτων διὰ τῶν δακτύλων*, id est *prospiciens per retia*, id est per fenestras reticulatas, sive per cancellos. S. Ambrosius, serm. 6 in *Psalm.* cxviii, legit, *eminens per retia*. S. Hieronymus, lib. III in *Ezech.* cap. xii, *apparens per retia*. Significat sponsum, accurrentem ad sponsam, illam per rimas et cancellos domus clare inspexisse, sed ab illa non esse visum, imo illi non nisi per cancellos obscure se spectandum exhibuisse, ut majorem sui reverentiam et desiderium in ea excitaret, ac vicissim honeste, modeste et verecunde illi sese insinaret. Ita S. Bernardus. Qui enim per cancellos prospiciunt, clare

Anagogice.

Moraliter.

alios intuentur; sed ab iis non nisi obscure et tenuiter videri possunt. Ita Origenes. Unde Arabicus vertit, *prospiciens per rimas*.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Hæc gnome in sensu plane cohæret cum præcedenti; unde et in Bibliis eodem versu cum eadem jungitur. Juxta illam ergo conformiter exponenda est. Igitur Cassiodorus, Beda, S. Ambrosius, S. Gregorius, S. Bernardus et alii, qui præcedentem gnomen de incarnatione Christi exponunt, hanc quoque de eadem explicant: *Paries enim Verbi incarnati, sive deitatis, est ejusdem humanitas, quo deitatem celat, q. d. Filius Dei veniens in carnem, post eam quasi post parietem stans per ejus oculos et sensus, quasi per fenestras cancellatas prospicit in Ecclesiam ejusque fideles, ac per eosdem flos et pulchritudo deitatis ejus translucet et emicat, sed tenuiter, obscure, ac per partes et quasi dimidiata. Quare Christus qua Deus perfecte, clare et immediate intuetur nos, nos vero eum per umbram duntaxat, sive per rimas et cancellos, puta per humanitatem deitatem ejus aspiciamus. Deus ergo in carne nascens homo fuit מציט *metsits*, id est emergens, progerminans et efflorescens rosa, quæ sese aperiens et sensim explicans, roseum deitatis vultum et odorem suavissimum intus latentem quasi per retia cancellorum, hoc est, per operationes *theandricas*, ut ait S. Dionysius *De Divin. nomin.*, id est *Dei viriles*, puta ab homine Deo, sive a Verbo incarnato promanantes umbratice ostentabat, cum Christus homo post parietem, id est corpore intermedio, deitatem suam abscondebatur, ita tamen ut tenuiter et ex parte quasi per cancellos illam conspiciendam exhiberet, uti fecit in transfiguratione, in miraculis cæterisque operibus divinis. In cælo vero suam divinitatem sine cancellis, hoc est, clare et facie ad faciem beatis videndam exhibebit.*

In hac vita ergo cancelli humanitatis lumen et fulgorem deitatis ejus temperabant, ut loqui et agere posset cum hominibus, ne eorum perstringeretur intuitus; sicut Moyse apparuit et Hebræis tectus caligine et columna nubis, *Exodi* cap. xiii et xx. Ita Cassiodorus cæterique jam citati, ac S. Bernardus, *serm.* 56, qui et explicat *stat*: « Stetit, inquit, per divinitatis potentiam, qui per carnis infirmitatem occubuit, dicente ipso: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, » *Matth.* cap. xxvi, vers. 41. Audi S. Gregorium hic: « Quasi post parietem nostrum Christus incarnatus stetit, quia in humanitate assumpta divinitas latuit. Et quia ejus immensitatem, si ostenderet, infirmitas humana ferre non posset, carnis obstaculum objecit; et quidquid magni inter homines operatus est, quasi post pa-

rietem latitans fecit. Per fenestras autem et cancellos qui aspicit, partim videtur, partim vero se abscondit: Sic et Dominus Jesus Christus, dum et miracula per divinitatis potentiam fecit, et abjecta per carnis infirmitatem pertulit, quasi per fenestram et cancellos prospexit: quia in alio latens, in alio quis esset apparuit. » et S. Bernardus, *serm.* 56: « Porro cancellos, inquit, et fenestras per quas respicere perhibetur, sensus (ut opinor) carnis, et humanos dicit affectus, per quos experimentum cepit omnium humanarum necessitatum. Denique languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit, *Isai.* lxxi, 4. Humanis ergo affectionibus sensibusque corporeis, pro foraminibus usus est et fenestris, ut miseriam hominum homo factus experimento sciret, et misericors fieret. » Et post nonnulla: « Tot autem in nostro ruinoso, et pleno rimarum pariete invenit foramina, quot nostræ infirmitatis et corruptionis in suo corpore sensit experimenta. »

Secundo, hanc gnomen aptius ad sequentia exponas de Pentecoste et adventu Spiritus Sancti. Christus enim seipsum, per Spiritum Sanctum a se missum apostolis, exhibebat per linguas igneas quasi per cancellos, per quas ipse apostolos clare intuebatur; apostoli vero ipsum obscure.

Rursum hanc gnomen referas ad Eucharistiam, quæ a fidelibus maxime post adventum Spiritus Sancti frequentari cœpit. In Eucharistia enim Christus non solum deitatem suam, sed et humanitatem per species sacramentales panis et vini quasi per parietem intermedium abscondit, per easque quasi per cancellos clare nos intuetur, non solum oculis mentis, sed et corporis, uti multi theologi censent; sed per fidem et ænigma duntaxat videtur a nobis, puta per species sacramentales, ac multo magis per consolationes, illuminationes, et gustus spirituales, quos manducantibus exhibet tantos et tam sublimes, ut ipsi Christum non tantum oculis cernere, sed et gustu mentis sapere et gustare videantur, uti contigit S. Francisco, S. Monicæ, S. Catharinæ Senensi, et aliis sanctis.

Huc pertinet versio Chaldæi, qui hæc explicat de agno paschali; hic enim expressus fuit typus Eucharistiæ: « Et protexit, inquit, domos nostras, in quibus eramus, et stetit post parietes nostros, et prospexit per fenestras, et aspexit per cancellos, et vidit sanguinem victimæ Phase, et sanguinem circumcisionis qui impressus erat in portis nostris, et contemplatus est de cælis excelsis; et vidit populum suum, qui comedebat victimam solemnitatis assam igni cum intestinis, et lactucis agrestibus et azymis, et pepercit nobis, et non dedit potestatem angelo dissipatori, ut disperderet nos. »

Tertio, hanc gnomen accipias de quolibet Christi adventu, quo Ecclesiam et fideles, præsertim in persecutione vel tribulatione visitat, protegit, impugnat, illustrat, *q. d.* Christus post ascen-

Prima expositio. Paries Verbi incarnati est humanitas.

Secunda.

Christus stat post parietem in Eucharistia prospiciens per cancellos.

T. rta.

sum in cœlum amictus lumine gloriæ sicut vestimento, inde quasi per cancellos intuetur Ecclesiam, eique succurrit et de omnibus providet; et ab illa non videtur nisi per effectus gratiæ, protectionis et auxilii. Ita Aponius, qui docet pariter modum, quo Christus Ecclesiæ et animæ afflictæ nunc se ostendit, nunc se abscondit: « Habet, inquit, invisibiles hostes anima, qui eam intra suæ mentis septum invisibiliter et incessanter circumdatam impugnant; quam ita in ergastulo redigunt vitiorum, ut non possit omnino progredi ad viam mandatorum Dei currendam, quousque ejus precibus revocatus, veniens quasi occultus stet, et spectet luctamen ejus; et non tamen se ostendit, ne omnino fugatis hostibus cessante pugna, otii torpore depereat; sed velut per fenestras aspicit, suæ visionis adjutorium commodando, ut anima vires recipiat resistendi, et hostis impugnatione, diminuta ejus terrore, aliquantulum conquiescat; aspicit autem per fenestras, sensus videlicet illius, quibus corporeas peragit cogitationes, si non sunt polluti sordibus. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS.

De Christo et anima sancta.

Cancelli hic non solum sponsi, de quibus jam dixi, sed et sponsæ, puta animæ accipi possunt. Christus ergo est velut sol, qui gestit sua luce illuminare, et suo calore charitatis accendere omnes fideles; sed obstat paries, tum carnis, tum concupiscentiæ, et peccatorum nostrorum, qui radios hosce non admittunt: Christus ergo promissa sua animarum siti explorat rimas et cancellos, id est occasiones omnes, quibus per vias imagines, conciones, sermones, inspirationes in oculos et aures, indeque in mentem penetret, illique suam lucem et calorem instillet. Ita Aponius, Beda, Rupertus et S. Bernardus, *serm.* 56. Audi Origenem, *homil.* 2, ex duabus, qui legens ex Septuaginta, *eminens per retia*: « Ubi, inquit, non prospicit sponsus, ibi mors invenitur ascendens, ut legimus in Jeremia: Ecce mors ascendit per fenestras vestras. Quando videris mulierem ad concupiscendam eam, jam mors ascendit per fenestras tuas. Eminens per retia. Intellige quod in medio laqueorum ambules, et subitus machinas transeas imminentes. Omnia retibus plena sunt. Diabolus laqueis cuncta complevit. Si autem venerit tibi sermo Dei, et cœperit eminere de retibus, dices: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, et nos liberati sumus. Eminet igitur sponsus per retia, tibi viam faciens. Jesus descendit ad terras, subjecit se retibus mundi. » Similia habet S. Ambrosius, in *Psal.* cxviii, *serm.* 6, vers. 3, ubi inter cætera ait Christum eminere super retia, id est peccata; quia solus ab iis immunis est, ideoque aliorum omnia dissolvit: « Plena, inquit, erant

omnia laqueis, referta retibus. Audi dicentem: In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. Et in libro Sapientiæ Sirach moneris, ut cognoscas quia in medio laqueorum ambulas. Quot vitia, tot retia, quot peccata, tot laquei hæreditarii jam te nexus tenebant. Venit ad laqueos Jesus, ut Adam solveret. Venit liberare quod perierat. »

Hinc S. Antonius vidit totum mundum laqueis obtensum, in quos incidebant animæ e terra in cœlum avolantes, iisque capiebantur velut aves et pisces reti: qua de causa ingemiscens et exclamans: « Domine, quis evadet hos laqueos? » Audivit: « Humilitas. » Ita S. Anathasius in ejus *Vita*.

Rursum, sicut parentes et magistri simulant se abire, ac deinde post ostium et parietem se abscondunt, ut per rimas et cancellos, vel clathros videant quid filii et discipuli agant, cum se liberos, et a nemine observari putant, ac, si modesto studiis intendere conspiciant, eos præmiant; sin vero libris abjectis garrere, ludere, pugnare cernant, eos castigant; sic pariter Christus in cœlum abiens, ibi quasi se abscondit, indeque omnia nostra facta, dicta, cogitata per rimas intuetur, ut videns omnes a nemine videatur, hoc fine, ut bene operantes præmiet, male agentes puniat. Insuper Christus animæ subinde se præsentem ostendit per gratiam et consolationem, qua eam mulcet, tumque anima hilariter fertur ad omne bonum; nam ut ait S. Bernardus: « Suaviter equitat, quem gratia Dei portat; » quandoque vero ab anima quasi abit, seseque absentat, dum eam in mentis desolatione, ariditate, tentatione relinquit, ut videat ejus certamen: quod si illam in bono constantem viderit, illico accurrit, succurrit et consolatur. Sic S. Antonium in atroci cum dæmonibus forma luporum, leonum, tigrum, aspidum et serpentum apparentibus lucta, ad modicum tempus quasi deseruit, sed eo generose certante, illico in luce fulgida apparuit, eoque conquerente ac dicente: « Domine, ubi eras? » respondit: « Antoni, ego hic aderam, teque certantem videbam. » Ita S. Athanasius in ejus *Vita*. Sic S. Stephanus luctans cum Judæis, « intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem (ad pugnandum pro eo) a dextris Dei, » *Actor.* vii.

Mystice, Justus Orgelitanus: Christus, inquit, prospexit per fenestras et cancellos, cum lancea perforato latere, et egrediente ex eo sanguine et aqua, Ecclesiæ contulit sacramenta.

Symbolice, per parietem Origenes, Theodoretus et Philo accipiunt S. Scripturam: per illius enim litteram, quasi parietem cancellatum inspicimus Deum in illa latentem et loquentem, ac Deus per illam nobis loquitur, nos instruit, consolatur, exhortatur, roborat, etc. Hinc Philo Carpathius per *parietem* accipit legem, per *fenestras* prophetas, per *retia* apostolos, quibus dixit

Non ins
et laque-
is et re-
tibus
plenis.

S. Anto-
nius.

Christus
a nobis
quasi se
abscondit
aliquan-
do.

S. Anto-
nius.

Mystice.

Symboli-
ce.

Christus: « Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum, » *Matth.* cap. iv, 19.

Rursum idem Origenes et S. Ambrosius in *Psal.* cxviii, serm. 2, vers. 3, per *parietem* accipiunt structuram honorum operum: hanc enim occulte Christus intuetur, dirigit, promovet et perficit. Tres Patres vero apud Theodoretum per *cancellos* sive *retia* accipiunt virtutum connexionem, hæ enim inter se mutuo contextu munitæ arcanæ involucri, id est dæmonum ingressum.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Christus in utero B. Virginis incarnatus, quasi post uteri parietem aspiciēbat ipsam, et ab ipsa sentiebatur et aspiciēbatur. Rursum Christus ex utero matris intuitus S. Elisabetham et S. Joannem Baptistam, eos implevit Spiritu Sancto, quo factum est ut S. Joannes in utero Elisabethæ absconditus, agnovit Christum in utero B. Virginis latentem, eumque coluerit et adoravit, juxta illud: « Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo, » *Luc.* cap. i, 44.

Tropologice, S. Bernardus, *serm.* 56, per *cancellos*, qui angustiores sunt, accipit compunctionem: per hanc enim et in hanc respicit sponsus: quia « cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias, » *Psal.* l, 19; per *fenestras* vero, quæ latiores sunt, vocem exsultationis et laudis. « Quod si, inquit, interdum corde dilatato in charitate pro consideratione divinæ dignationis ac miserationis, libet animum laxare in vocem laudis, et gratiarum actionem, puto me non jam angustam, sed amplissimam stanti post parietem sponso aperire fenestram, per quam (ni fallor) tanto libentius respicit, quanto amplius sacrificium laudis honorificat eum. » Similia habet Theodoretus.

Anagogice, Christus in hac vita stat post parietem carnis nostræ; at in morte eo dissoluto clare se animæ nostræ facie ad faciem videndum fruentumque exhibebit: ita Origenes, Cassiodorus, Beda et S. Augustinus, XIII *Conf.* cap. x. Audi S. Bernardum, *serm.* 56: « Peccata nostra, inquit Scriptura, *Isai.* lxx, 2, separant inter nos et Deum. Et utinam unus mihi tantum obstat paries corporis, solumque obicem patiar id quod est in carne peccatum, et non multæ intersint maceræ vitiorum. Vereor enim ne etiam præter illud quod in natura est, quam plurima de propria iniquitate adjecerim, quorum a me interjectu nimium elongaverim sponsum, ita ut si verum dicere velim, post parietem magis mihi illud stare fatear, non post parietem. » Et pluribus interjectis: « Nil tale verendum erat animæ Pauli, cui ab aspectu et amplexu dilecti unus tantummodo paries obsistebat, videlicet lex peccati, quam inveniebat in membris suis. Ipsa est carnis concupiscentia, qua

carere omnino non potuit, donec in carne fuit. Hoc sane uno interjecto pariete non longe peregrinabatur a Domino; unde et optabat clamans, *Rom.* vii, 24: Quis me liberabit de corpore mortis hujus? sciens se mortis compendio continuo ad vitam perventurum. »

VERS. 10. EN DILECTUS MEUS LOQUITUR MIHI: SURGE, PROPERA, AMICA MEA, COLUMBA MEA, FORMOSA MEA, ET VENI.

Hebraice est, *respondit dilectus meus, et dixit mihi: Surge tibi, etc., veni tibi*, ubi bis *tibi* redundat: sensus enim est, *surge et veni*. Nota, *tibi* *respondit* subindicat sponsam, cum advertisset sponsum stare post parietem, et per cancellos prospicere, submissis verbis, vel nutibus aut gestibus eum invitasse, ut domum ingrederetur, et coram cum ea colloqueretur. Sponsus huic invitationi respondit se nolle domum ingredi, sed potius sponsam ad se foras evocare in agrum et vineam, quod jam ver appetat, in quo omnia virescant et floreat: quare tempus esse rusticandi, vites putandi, grossos colligendi, etc. Porro S. Bernardus, *serm.* 57: « Venit (sponsus) inquit, in angelis, accelerat in patriarchis, appropiat in prophetis, adest in carne, respicit in miraculis, alloquitur in apostolis. Vel sic, venit affectu et studio miserendi, accelerat subveniendi zelo, appropiat humiliando semetipsum, adest presentibus, prospicit in futuros, loquitur docens et suadens de regno Dei. Sic ergo est adventus sponsi. » Pergit deinde S. Bernardus docere quam vigilanter sponsi adventum cum sponsa observare debeamus. Qui enim cum *Psalte* dicit, *Psal.* xxiv, 15: « Oculi mei semper ad Dominum; et quia providebam Dominum in conspectu meo semper, *Psal.* xv, 8: nonne hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo? *Psal.* xxiii, 3. Visitabitur profecto frequenter, nec unquam ignorabit tempus visitationis suæ, quantumlibet is, qui in spiritu visitat, clandestinus veniat et furtivus, utpote verecundus amator. »

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Christus sponsam Ecclesiam in lectulo quietem, id est apostolos, post ascensum suum in cælum, in Sion reclusos et orationi vacantes in Pentecoste, misso Spiritu Sancto, evocat ut foras prodeant, ac Evangelium audacter et alacriter in Judæa, et deinde per totum orbem prædicent. Ait ergo: Surge e lectulo quietis tuæ, sat lecto somnoque datum, propera ad evangelizandum. « Amica mea, » id est, sponsa mea, « veni » ad proficiscendum per Judæam et cæteras provincias, ut animas mihi lucreris, et omnes gentes ad me, meamque fidem et cultum adducas; convenit enim te mihi sponso tuo esse simile, qui a Patre

Christus hic apostolos evocat ex Judæa ad Evangelium disseminandum gentibus.

sum missus in mundum evangelizare regnum Dei, ut prædixit Isaias, cap. LXI, 1 et 2 : « Spiritus Domini, inquit, super me, eo quod unxerit Dominus me : ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et prædicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem : ut prædicarem annum placabilem Domino, et diem ultionis Deo nostro : ut consolarer omnes lugentes. » Hoc ergo fuit aureum Evangelii sæculum, quod ferreo legis Mosaicæ ævo jugoque successit, quo proinde invitatur Ecclesia, id est apostoli virique apostolici, ad intrepide et ardentem evangelizandum ubivis gentium.

COLUMBA MEA. — Apostoli evangelizantes comparantur columbis, *primo*, ob candorem, simplicitatem, juxta illud Christi, *Matth. x, 16* : « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. » *Secundo*, ob velocitatem, quia celerissime totum orbem evangelizando pervolarunt. *Tertio*, ob fidelitatem, columba enim columbo suo quasi conjugii associata, ei fidem servat, nec alium aspicit : sic apostoli fuere fideles Christo in fame, siti, persecutione, etc., usque ad mortem et martyrium. *Quarto*, ob fecunditatem, columba enim singulis mensibus ova foetusque parit, cum cæteræ aves semel duntaxat in anno pullos procreant : sic apostoli plurimos filios peperere Christo, nam « in omnem terram exivit sonus eorum, » *Psal. XVIII, 5*; unde eos prævidens Isaias, cap. LX, vers. 8, admirans exclamat : « Qui sunt isti, qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas? » Vide ibi dicta. *Quinto*, columba puritatis, castitatis et innocentiae est symbolum : columba enim cœnum horret, nec aquam bibit nisi puram et elimem; unde Varro, *De Re rustica*, lib. III, cap. VII : « Aquam, inquit, puram esse oportet quæ influat, unde bibere et se lavare possint columbæ : permundæ enim sunt hæ volucres. » *Sexto*, columba indulgentissima est erga foetum et prolem, unde ipsa est viva imago piæ matris Ecclesiæ erga omnes, præsertim vero erga filios et domesticos fidei, quos genuit per lavacrum regenerationis. Etenim (ut tradunt ii qui de rerum natura scripsere) columba sese ad fovendos foetus etiam explumat : nam sæviente frigore nidificans, et partum nido immittens, suas plumas etiam non gravatur avellere, ut parvuli foetus mollius incubent : quo fit ut ipsa sæpe mater gelu contabescat.

Idem facit Ecclesia. Audi Paulum, *I Thess. II, 7 et 8* : « Cum possemus vobis oneri esse ut Christi apostoli : sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat filios suos. Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum evangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis. »

FORMOSA MEA. — Apostoli fuere formosi omnia gratia, decore virtutum, ideoque evangelizando omnes ad se et Christum pellexerunt juxta illud : « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! » *Rom. x, 15*, et *Isai. LI, 7*.

Vide ibi dicta. Præclare S. Ambrosius, lib. *De Isaac et Anima*, IV : « Surge, inquit, veni, proxima mea, id est, surge a delectationibus mundi, surge a terrenis, et veni ad me, quæ adhuc laboras et onerata es; quia sollicita es, quæ sunt mundi. Veni supra mundum, veni ad me, quia ego vici mundum. Veni prope me jam pulchra æternæ vitæ decore, jam columba, id est mitis et mansueta, jam tota plena gratiæ spiritualis. » Et S. Bernardus, *serm. 57* : « Etenim, inquit, merito *amica* dicitur, quæ sponsi lucra studiose ac fideliter prædicando, consulendo, ministrando conquirit. Merito *columba*, quæ nihilominus pro suis delictis in oratione gemens et supplicans, divinam sibi non cessat conciliare misericordiam. Merito quoque *formosa*, quæ cœlesti desiderio fulgens, supernæ contemplationis decorem se induit, horis duntaxat, quibus commode et opportune id potest. » Deinde has tres dotes docet representari per Martham ministrantem, Lazarum quasi gementem sub lapide, et Mariam contemplantem.

Anagogice, Origenes, *hom. 4* ex quatuor, et Justus Orgelitanus censent hic Ecclesiam in resurrectione et die judicii a Christo iudice evocari ad cœlum, ut ex militante fiat triumphans. Et S. Ambrosius, in *Psal. CXVIII*, *serm. 6*, vers. 3, ita Christum animam e corpore ad se in cœlum invitantem inducit : « Surge a mortuis, exsurge a vinculis, quibus circumdata tenebaris; exsurge, quia ego resurrexi tibi. Solve vincula iniquitatis, quia ego jam solvi tibi. Veni, quia jam retia tibi soluta sunt. Virgo peperit, puer natus ex virgine est. Nihil debet muliebri hæreditate, quia quasi filius mulieris non tenetur. Cerne medium parietem maceriæ jam solutum, qui interiorum affectuum concordiam dividebat, et in diversum excitabat dissensionem corporalium passionum. Veni ergo segura, ut jam me non per retia videas, sed facie ad faciem, vultibus amatoris dilecta potiaris. »

S. Hieronymus describens mortem S. Paulæ in ejus epitaphio : « Statim, inquit, ut audivit sponsum vocantem : Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea, quoniam ecce hiems transiit et recessit, pluvia abiit sibi; læta respondit : Flores visi sunt in terra, tempus sectionis advenit; et : Credo videre bona Domini in terra viventium. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo, Christus animam piam a somno suæ commoditatis, negligentiae et pusillanimitatis excitat, jubetque surgere, ut subliliores charitatis et virtutum gradus conscendat, ad altiora tendat, ac semper in Dei gratia, amore et obsequio proficiat : perfectio enim hujus viæ et vitæ consistit in continuo et perpetuo profectu, ut scilicet justus Deum vocantem sequatur, in diesque magis ac

magis ejus puritati ac sanctitati assimilare se conetur, itaque quietem perennem et coronam gloriæ illustriorem mereatur accipere in cælis. « Surge » ergo, id est attollere, more surgentis in altiora contende, currens propera, et ut columba in nidum convola per charitatis incrementa. O sponsa vere formosa, cui et virtutum decor, et actuum expeditio venustatem conciliant. Gradere et ad me veni, hoc est : « Specie tua et pulchritudine tua prospere procede. » Hoc est quod ait Psaltes : « Beatus vir, cujus est auxilium abs te : ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum, in loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem : videbitur Deus deorum in Sion, » *Psalm. LXXXIII, vers. 6.*

Quo quis
sanctior
est, eo ad
majorem
sanctita-
tem as-
pirat.

Quare quo quis sanctior est, eo magis ad majorem sanctitatem aspirat, et strenue contendit : signum enim minoris sanctitatis est, imo deficientis et pereuntis sanctitatis est, nolle in ea progredi, sed velle in suo statu graduque consistere ; quod est impossibile : nam nolle proficere, est velle deficere, uti docet S. Bernardus, *epist. 154.* Unde S. Paulus, *Philipp. III, 13.* post tot agones et cursus : « Fratres, inquit, ego me non arbitror comprehensisse. Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu ; » et subdit : « Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. » Et *Rom. cap. XII, vers. 11* : « Sollicitudine, inquit, non pigri : Spiritu ferventes : Domino servientes. » Ita Origenes, *hom. 2* : « Cur, ait, surge ? cur propera ? Ego pro te sustinui rabiem tempestatum, ego fluctus qui tibi debebantur excepi : tristis est facta anima mea propter te usque ad mortem : resurrexi a mortuis, fractis mortis januis, et inferni vinculis dissolutis ; ideo dico tibi : Surge et veni. » Et Nyssenus, *hom. 5* : « Surge, inquit, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea. Audit jussum, verbo confirmatur, excitatur, accedit, appropinquat. Pulchra redditur, columba nominatur : pulchra, quia appropinquans ad Deum, instar speculi imaginem in se suscepit divinæ pulchritudinis ; columba vero, quia pulchra ob susceptam S. Spiritus imaginem. Amica fit anima cognoscendo Deum ; formosa Christi humilitatem servando ; columba vero efficitur, quia nihil de terrenis cupiditatibus absque cibo vilissimo indumentoque corporis requirendo, sed semper columbarum simplicitatem tenens, Spiritui Sancto se consociat. » Et S. Gregorius : « Propter fidem, inquit, Christus sponsam suam amicam vocat, columbam propter simplicitatem, formosam propter operationem, etc. Hanc itaque hortatur ut surgat et veniat, quia dignum est ut quicumque ad amorem Christi properat, carnis torporem quantum potest, abiciat, et se ad æterna consequenda celeriter accingat. »

Secundo, Cassiodorus, Beda et S. Anselmus censent hic animam evocari ab otio contemplationis ad negotium actionis, a quiete ad luctam et pulverem, a sorte Magdalenæ ad sortem Marthæ, ut proximorum saluti se impendat, illosque similes faciat et ad cælum perducat. Audi S. Bernardum, *serm. 57* : « Denique audit sponsa, ut surgat et properet, haud dubium quin ad animarum lucra. Hoc siquidem vera et casta contemplatio habet, ut mentem, quam divino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo et desiderio acquirendi Deo qui eum similiter diligant, ut otium contemplationis pro studio prædicationis libentissime intermittat : et rursus polita votis aliquatenus in hac parte, tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminerit ; et item sumpto contemplationis gustu, valentius ad conquirenda lucra solita alacritate recurat. »

Hic ani-
ma a con-
templatione e-
vocatur
ad actio-
nem.

Porro notat S. Bernardus, *serm. 58*, non dici *vade*, sed *veni* (imo Nyssenus legit, *veni sponte* ; licet enim *sponte* non sit in Hebræo, tamen subintelligitur), quia Christus non imperiose mandat, sed suaviter invitat ad labores vitæ activæ. Quærit deinde S. Bernardus cur sponsus, qui paulo ante vetuit sponsam a somno excitari, mox ipse eam a somno excitet et evocet ad labores : sicut Christus in passione modicum indulgens somnum apostolis longa vigilia gravatis, illico eum abruptit dicens : « Surgite, eamus : ecce appropinquavit qui me tradet, » *Matth. cap. XXVI, vers. 46* ; ac respondet : « Agnoscite, inquit, vicissitudines sanctæ quietis, ac necessariæ actionis ; et quia non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas otii, ubi officii et operis cogentior urget instantiorque utilitas. More igitur suo sponsus, ubi dilectam paululum in sinu proprio quiescere persentit, ad ea denuo quæ utiliora visa sunt, trahere non cunctatur. Non tamen quasi inviam (nec enim quod fieri vetuit, faceret ullatenus ipse), sed trahi sane a sponso sponsæ, est ab ipso accipere desiderium quo trahatur, desiderium bonorum operum, desiderium fructificandi sponso : quippe cui vivere sponsus est, et mori lucrum. »

Christus
non im-
periose
mandat,
sed sua-
viter in-
vitat.

Anagogice, columba symbolum est vitæ contemplativæ, cœlestis et beatæ ; unde Varro, lib. III *De Re rustica*, columbam dictam censet a *columinibus* (lego cum Aldrovando, *culminibus*) villæ, in quibus degere solet. Hinc in *Vita S. Marinæ* legimus columbam ei in martyrio coronam imposuisse, ac dixisse : « Pax tibi, ancilla Dei ; nunc confide, cœlestem coronam accipiens e manu Altissimi. » Rursus angelus speciem columbæ animam S. Amatoris detulit in cælum, uti narratur in *Vita S. Germani*, cap. v. S. Benedictus vidit animam S. Scholasticæ sororis suæ specie columbæ ascendere ad cælum, uti habet ejus *Vita*. Anima quoque S. Spei abbatis ut columba evolavit ad superos, ut « Deus ex hac ipsa specie ostenderet quam simplici corde ei vir ille servisset, »

Anagogi-
ce, co-
lumba
symbo-
lum con-
templa-
tionis.
Exem-
pla.

ait S. Gregorius, lib. IV *Dialog.* cap. x. Sic et B. Beatricem Estensem columba fixo oculo intuita, transitus ex hac vita ad cœlestem illi fuit prænuntia, uti refert Bernardus Scardionius in ejus *Vita*. Sic et S. Fabiani capiti columba insidens, eum pontificatu digniorem, ideoque eligendum denuntiavit. Eadem S. Chrysostomi Missam celebrantis cervici insidens, ejus sanctitatem vitamque cœlestem declaravit. S. Radegundis invocata a naufragis, columbæ specie navim circumvolitans, eos periculo exemit, ut habet ejus *Vita*. Plura hujusmodi columbarum exempla recenset Aldrovandus in *Columba*, pag. 404, et seq. Denique in Christi baptismo, Spiritus Sanctus specie columbæ in ipsum e cœlo dilapsus requievit, *Luc.* III, 22.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Rupertus censet his verbis significari ingens desiderium Verbi ad carnem ex B. Virgine assumendam, ac proinde iis eam invitari, ut angelo Gabrieli illam annuntianti illico consensum præbeat. « Tu, inquit, amica mea per humilitatem, columba mea per charitatem, formosa mea per castitatem, etc. Veni ergo, Maria, veni : nam Eva ad latebras fugit. Veni, et crede angelo evangelizanti : nam Eva credidit serpenti susurranti. Veni et contere caput serpentis : nam Eva et capite illecta, et ventre oblectata, et cauda est obligata serpentis. Veni et dic : Ecce ancilla Domini : nam Eva se abscondens pariter et defendens : Serpens, ait, decepit me et comedi. Hæc est vox dilecti mei, et hoc loquitur mihi : Surge, propera et veni. Surge per fidem, propera per spem, veni per charitatem. »

Maria et
Eve an-
tititheses.

Rursum hisce verbis : « Surge, propera, » Christus evocat B. Virginem, primo, ut licet gravida, surgat et abeat in montana cum festinatione ad salutandum Elisabeth, eique serviendum. Ad hæc ut contendat in Bethlehem, ibique pariat Christum, utpote in patria Davidis, et in domo panis : Christus enim est panis angelorum, æque a hominum.

Denique hisce verbis multi censent Christum suavissime matrem in morte invitasse ad se in cœlum : quare ipsam non dolore, sed Christi desiderio et amore sanctissimam animam efflasset.

VERS. 11. JAM ENIM HIEMS TRANSIT, IMBER ABIT, ET RECESSIT.

VERS. 12. FLORES APPARUERUNT IN TERRA NOSTRA, TEMPUS PUTATIONIS ADVENIT : VOX TURTURIS AUDITA EST IN TERRA NOSTRA.

Est periphrasis veris et vernæ amœnitatis, ad quam sponsus sponsam e lectulo evocat in agros et vineas ad earum culturam. In vere enim hiems cum suo frigore, nive, gelu et imbre transiit, flo-

res apparent, putantur vites et frutices, turtures cœteræque aves cantillant : turtures enim tota hieme ita in antris se abdunt, ut nemo sit, qui hieme turturem se vidisse asserat, teste Aristotele, lib. VIII *Hist. Anim.* cap. XVI; quare ubi turtur apparet, certum est signum transiisse hiemem, et incipere ver. Simili modo ver pingit Ovidius, lib. I *Fastor.* :

Turtur,
signum
veris.

Omnia tunc florent, tunc est nova temporis ætas,
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modo formatis operitur frondibus arbos,
Prodit et in summum seminis herba solum;
Et tepidum volucres concentibus aera mulcent,
Ludit et in pratibus, luxuriatque pecus.
Tunc blandi soles, ignotaque prodit hirundo,
Et luteum celsa sub trabe fingit opus.

Indicia
veris.

Flores accipe non vitium, sed violarum, hyacinthorum, tuliparum, etc., vites enim non florent, antequam putentur : hebraice enim est מִצְיֹן *nitsaïm*, quæ vox non tantum flores, sed et prima germina, sive primas baccas et gemmas ex stirpibus et fruticibus progerminantes significat, quales hic etiam in vitibus accipi possunt. Pro *putationis* hebraice est זָמִיר *zamir* : quod Vatablus aliique hebraizantes vertunt, *cantillationis*; in vere enim cantillant philomelæ cœteræque aves. Radix enim זָמַר *zamar* proprie significat *putare*, sive incidere vites et arbores : inde per metaphoram transfertur ad incisionem musicam, sive ad cantum, quo voces certis flexibus, numeris et tonis inciduntur, ut modulationem gratam auribus exhibeant; unde מִזְמֹר *mizmor* vocatur *psalmus* et *psalmodia* : hinc et Arabes *zambra* vocant chororum canentium. Verum Noster melius vertit, *putationis*, tum quia cantillationem avium sat significat *vox turturis*; tum quia *putationis* vertunt Septuaginta, Chaldæus, Aquila et Symmachus; tum quia sponsa invitatur hic ad culturam vitium, puta ad *putationem*, ut copiosas uvas et vina proferant; tum denique, quia videmus initio veris putari vites ante æquinoctium vernum, antequam gemmescant et floreat, idque vitori faciendum esse docet Plinius, lib. XVIII, cap. XXVI : « Putationem, inquit, æquinoctio peractam habeto; » additque id faciendum, antequam canere incipiat cuculus; cuculus autem canit initio veris, teste Aristotele, lib. IX *Histor. anim.* XLIX. Unde Oppianus cuculum appellat *primum veris nuntium*. Et Columella, lib. IV *De Re rustica*, cap. X et XIV : « Putandi, inquit, duo sunt tempora; melius autem (ut ait Maro) vernum, antequam surculus progemmet, quoniam humoris plenus facilem plagam, et levem et æqualem accipit, nec falci repugnat. »

Vites in
veris ini-
tio pu-
tandæ.

Cuculus
primum
veris
nuntius.

Porro noster Sanchez *putationem* hanc accipit non vitium, sed balsami; arbuscula enim balsami osse vel vitro incisa stillat opobalsamum suavissimum et odoratissimum, teste Plinio, lib. XIII, cap. XXV, et Hegesippo, lib. IV, cap. XVII. Salomonis enim vineæ præstantissimæ erant in agro

engadditano, in quo solo olim inveniebatur balsamum; *putationem* vero accipit pro ipsa *lacryma* seu gutta, quæ putando defluit, puta pro ipso opobalsamo metonymice; hoc autem stillat non initio veris, sed adulto vere, puta sub solstitium, cum incipit æstas. Id recte competit Christo, qui opobalsamum doctrinæ, charitatis et sanctitatis stillavit in vita, ac sanguinis et aquæ, quibus abluitur in cruce; unde Ecclesiasticus, cap. xxiv, 21, ait: « Quasi balsamum non mixtum odor meus. »

Verum hic videtur agi de initio veris, cum primum transiit hiems et imber, cumque turtur et aves canere incipiunt; quare potius simpliciter putatio vitium et fructum hic accipienda videtur. Fateor tamen hic ver non tantum incipiens, sed et proficiens ac adultum, ipsamque æstatem accipi: nam apostoli, qui hic notantur, cœperunt prædicare post Pentecosten, uti jam dicam.

Chaldæus, de more referens hæc ad Judæos ex Ægypto liberatos, sic vertit: « Quoniam ecce tempus subjectionis, quod simile est hiemis, cessavit; et anni, quos dixi Abrahæ inter divisiones, abbreviati sunt; et dominium Ægyptiorum, quod comparatum est pluvie continuæ, transiit et abiit, et non addetis ultra videre eos usque in seculum. » Vers. 12: « Moyses autem et Aaron, qui comparati sunt ramis palmarum, apparuerunt, ut ederent miracula in terra Ægypti; et tempus putationis primogenitorum advenit; et vox Spiritus Sancti redemptionis, quam dixi Abrahæ patri vestro. Jam enim audistis quid dixerim ei, et etiam populum cui servituri sunt, judicabo ego, et postea egredientur cum substantia magna; et nunc volo facere quod juravi ei in verbo meo. »

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Christus sponsus Ecclesiam primitivam quasi sponsam, puta apostolos in Pentecoste recepto jam Spiritu Sancto evocat, ut vineas, id est, ecclesias Judææ ac cæterarum gentium excolant.

Dicit ergo: Jam hiems, id est rigor et timor legis mosaicæ, inquit Origenes, Theodoretus, et S. Gregorius, ac frigus geluque infidelitatis gentium transiit, imber errorum et vitiorum abiit, quia sol vernus, puta Spiritus Sanctus illuxit, qui calore suo tam hiemem, quam imbrem fugavit, ac flante austro gratiæ suæ flores sanctorum, uti fuere primi credentes, ac martyrum, ut SS. Innocentium, S. Jacobi, S. Stephani et sociorum produxit in terra nostra: tempus ergo putationis advenit, quo vos, o apostoli, Judæorum et gentium ignorantiam et infidelitatem, omnemque cupiditatem rerum temporalium gladio fidei amputetis, ut fructus bonorum operum proferant.

VOX TURTURIS AUDITA EST IN TERRA NOSTRA. —

Turtur hic solitarius, pudicus et gemens fuit S. Joannes Baptista, ait Nyssenus, cujus vox et vita

non aliud fuit quam gemitus et prædicatio pœnitentiæ: « Pœnitentiam, inquit, agite: appropinquavit enim regnum cœlorum, » *Matth.* III, 2, et *Luc.* cxi, 3. Joannes ergo fuit finis legis veteris, et exordium Evangelii, juxta illud Christi: « Lex et prophetæ, usque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis in illud vim facit, » *Luc.* cap. xvi, vers. 16. Rursum « vox turturis » fuit prædicatio S. Petri et apostolorum.

Unde, ea audita, Judæi pœnitentes de Christi a se occisi nece, dixerunt: « Quid faciemus, viri fratres? Petrus vero ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum Spiritus Sancti, » *Act.* cap. II, vers. 37. Idem dixit Cornelio Centurioni, qui primus e gentibus ad Christum a S. Petro conversus, ostium aperuit apostolis ad obeundum convertendumque omnes gentes, *Act.* cap. x, vers. 32. Tempus ergo legis novæ fuit *ver* evangelii, quo Christus quasi sol calore gratiæ suæ omnem infidelitatis et concupiscentiæ hiemem discessit, floresque et fructus bonorum operum produxit; unde tunc apparuerunt flores martyrum, putationes, id est mortificationes et austeritates religiosorum et anachoretarum, turtures viduarum et virginum, quæ se Christi amore castraverunt propter regnum cœlorum. Turtur enim castitatis est exemplar, aiunt Aponius, S. Bernardus et alii. Imo S. Augustinus, *homil.* 33 inter 50, et S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.*, et S. Ambrosius, lib. *De Isaac*, cap. IV: « Ubi, inquit, ante impudicitia, ibi castitas. » Ita quoque Cassiodorus, Beda, Anselmus, Rupertus et alii. Porro per *flores* Origenes accipit quoslibet credentes, Aponius innocentes pro Christo occisos, S. Ambrosius, in *Psalm.* cxviii, serm. 6, apostolos: « Boni flores, ait, apostoli, qui diversorum scriptorum atque operum suorum fuderunt odorem. » Per *turturis vocem* accipiunt apostolorum prædicationem Cassiodorus, Beda et Rupertus; Pauli, Philo Carpathius; Christi, S. Cyrillus, lib. XV *De Adorat.*; Ecclesiæ, S. Gregorius.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo, Christus animam peccatricem evocat ad pœnitentiam et justitiam, dicens: Surge e lecto peccati, jam enim hiems peccatorum, et imber concupiscentiæ transiit: illuxit enim tibi gratia mea, quæ te amore calefaciat, ac pœnitentiæ virtutumque flores et fructus producat, ut fias formosa instar columbæ Deo tuo.

Quare notantur hic tres actus pœnitentiæ, puta *contritio* per flores, *confessio* per vocem turturis; *satisfactio* per putationem: contritionis enim actus est quasi emicans *flos* fidei, spei et charitatis ex quo nascitur fructus justificationis; *vox tur-*

Et apostoli.

Ver evangelii.

Primus sensus de anima pœnitente.

Tres hic pœnitentiæ actus pulchre adumbrati.

Hiems, rigor legis mosaicæ: imber errorum et vitiorum.

Turtur fuit Joannes Baptista.

turis est confessio gemebunda pœnitentis; *putatio* est satisfactio, qua per jejunia, lacrymas, aliaque opera pœnalia castigatur præterita culpa, et futura occasio amputatur et succiditur.

Turtur, pœnitentia symbolum.

Huc facit quod turtur sit pœnitentiæ symbolum: nam post mortem conjugis perpetuo gemit et mœret; nunquam in viridi ramo uti ante, sed semper in arido residet; nunquam in aqua seipsam inspicit, ne comparis sui mortui imago, et memoria sibi occurrat; nec aquam claram et elimem uti ante, sed turbidam et limosam bibit, imo aquam limpidam pede turbat antequam bibat, uti tradunt physici, et ex iis Sanchez; unde Baptista Mantuanus:

Sicut ubi amisso thalami consorte, per agros
Sola volat turtur, nitidis nec potat in undis,
Ne comitis prisca tristetur imagine visa,
Nec viridi posthac fertur considerare trunco.

Secundus de anima sancta.

Secundo, Christus evocat animam sanctam ab otio et torpore, ad studium virtutis et bonorum operum, scilicet ut producat flores elemosynæ, pûtionem jejunii et mortificationis, ac vocem turturis, id est orationem et meditationem; item pios gemitus, et suspiria ex corda devoto et amoris pleno, instinctu columbæ, id est Spiritus Sancti manantes, de quibus ait Apostolus, *Rom. cap. VIII, vers. 26*: « Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. » Unde S. Bernardus, *serm. 59*: « Vox turturis, inquit, quare non turturum? Forte Apostolus id solvit, ubi ait: Quia ipse Spiritus postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus, *Rom. XIII, 26*. Ita est: ipse inducitur gemens, qui gementes facit, et quamlibet multi sint, quos ita gemere audias, unius per omnium labia vox sonat. »

Turtur silentii et solitudinis symbolum.

Addit *turturem* notare amantes silentii et solitudinis, et consequenter orationis et gemitus: turtur enim amat solitudinem. In solitudine enim Christus loquitur ad cor, ait Origenes, imo Osee, *II, 14*. Porro quomodo mortificatione jugi et continua, mortificandæ sint cupiditates, ex inolita natura corrupta semper repullulantes, pulchre docet S. Bernardus, *serm. 58*. Insuper, ut ait S. Ambrosius, *lib. II Apolog. David, cap. III*: « Est hiems non temporis, sed mentis, quæ agrum animæ fecundum omni flore despoliat, quando animo frigus illabitur, quando vapor animi evanescit, quando solvitur vigor sensus, quando nimius humor exundat in mentem, quando interior caligat aspectus. » Hiemem hanc graphice depingit Nyssenus, *hom. 5*, ubi et ait animam sanctificatam per Christi gratiam proferre flores virtutum, fructum vero prolaturam in tempore suo. Sic et Cassiodorus, Origenes, Beda, Anselmus, Bernardus per *flores* accipiunt virtutes, *puta virtutum primordia*.

Tertius de suspirante ad Deum.

Tertio, vox turturis est gemere, et gemendo suspirare ad Deum; unde Virgilius:

Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

Turtur enim castissima, assidue perstans in gemitu defuncto compare suo, perseverantis amoris simulacrum est, ut docet S. Basilius, *homil. 8 Hexam. S. Ambrosius, lib. V Hexam. 13*, ac Nazianzenus, *orat. ad Virginem*, ait:

Turtur viduata marito,
Exstinctum assiduo gemitu luctuque requirit,
O vere sapiens volucris!

Ita ad Deum gemit, suspirat et anhelat S. Augustinus in *Meditat.*, præsertim *cap. XXXVI*, ubi inter alia ait: « Da mihi evidens signum amoris tui, irriguum lacrymarum fontem jugiter emanantem, ut ipsæ quoque lacrymæ tuum in me testantur amorem, ipsæ prodant, ipsæ loquantur, quantum te diligit anima mea, dum præ nimia dulcedine amoris tui nequit se a lacrymis continere, etc. Da mihi irriguum superius et irriguum inferius, ut sint mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. »

Anagogice, evocatur hic anima sancta ab exilio hujus vite ad cœlestem patriam et gloriam; dicit ergo ei Christus: Veni in thalamum meum, sponsa mea, o anima sancta, jam hiems torpide mortalitatis transiit; imber fluxæ concupiscentiæ, æque ac ærumnarum, persecutionum, angorum, sollicitudinum, quæ in hanc vitam assidue, quasi imber e cœlo in homines copiose depluunt, jam abiit et recessit; flores cœlestis gloriæ jam apparent; tempus putationis, quo scilicet omnes vitiorum et miseriarum radices per mortem a te amputentur, advenit; vox turturis, qua ingemiscens ad hanc redemptionem corporis tui multoties suspirasti, exaudita est; veni ergo, ingredi in locum gloriæ et beatæ immortalitatis. Ita S. Gregorius: « Flores, ait, apparuisse in terra dicuntur, quia sanctæ animæ cum a corporibus recedunt, in cœlo recipiuntur. Et quia in hac vita quamvis hyems fuerit, a bono opere non torpuerunt, mox ut recesserunt, in terra viventium gloriose floruerunt. Bene ergo sequitur quod dicit: Tempus putationis advenit, quia quo amplior electorum numerus in cœlo congregatur, eo celerius reprobi ab Ecclesia tanquam sarmenta inutilia amputantur, ut mundus citius finiatur. » Et paulo post: « Quid per *turturem* nisi Ecclesia? Quid per *terram sponsi* nisi vita illa beata designatur? Sed vox turturis in terra sponsi audita esse dicitur, quia dum pro desiderio suo sancta Ecclesia deprecatur a Christo, in cœlo clementissime exauditur. » Sic et Origenes, Justus Orgelitanus, Theodoretus et alii, qui per *hiemem* accipiunt perturbationes et tribulationes hujus vitæ, per *imbrem* vitiorum procellas. Addit S. Gregorius, *homil. 15 in Ezech.*, *flores* esse cœlestis gloriæ prægustus, quos sancti in hac vita, ac præsertim in morte a Deo hauriunt: « Tunc, ait, apparent flores in terra, quia, cum de æternæ beatitudinis vita quædam suavitatis primordia prægustare anima cœperit, quasi jam in floribus odoratur exiens, quod, postquam egressa fuerit, in fructu uberius habebit. »

Porro S. Ambrosius, serm. 6 in Psalm. cxviii, pro tempus putationis legit tempus secandi, « quo matura, inquit, in horrea frumenta conduntur, et qui metit mercedem accipit. » Unde et Philo Carpathius ait hoc esse tempus mortis.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Initio veris, puta die 23 martii sub æquinoctium, angelus Gabriel annuntians B. Virgini Christi conceptionem, illaque præbente consensum, Verbum caro factum est. Tunc ergo longa hiems prophetarum et legis durissimæ transiit, abiit imber peccatorum, iræque et minarum Dei, ac ver jucundissimum vernans floribus gratiæ, reconciliationis et remissionis peccatorum, ac apertionis cæli apparuit, cum ortus est sol justitiæ Christus Dominus; tunc pariter fuit tempus putationis, id est gratiæ et pœnitentiæ, per quam amputantur pravæ peccatorum consuetudines, et noxiæ concupiscentiarum delectationes præciduntur: per illam enim fit spiritualis circumcisio in spiritu, cujus illa Judæorum in carne circumcisio typus fuit et umbra, Rom. ii, 29. Tunc vox turturis, id est castissimæ Virginis suspirantis ad Christi incarnationem, audita est: « Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, » Luc. i, 35: ita Rupertus. Rursum vox turturis fuit exsultatio Joannis in utero matris, cum illa a B. Virgine jam a Christo gravida salutaretur, Luc. i, 41. Ad hæc vox turturis fuit vox Annæ viduæ, quæ 83 annorum non recedens a templo, loquebatur de Christo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel, ait Justus Orgelitanus. Possunt quoque flores Judææ nuncupari Christus, ait Origenes, et Joannes in utero matris jam concepti.

Ver,
tempus
vitæ
Christi

Insuper Patres censent hic describi tempus felicissimum, quo Christus in carne (caro enim et humanitas Christi est primaria hic sponsa Verbi, ut dixi in Proæmio, cap. ii.) cum Judæis conversatus est, ac in vere, puta in Paschate passus est et resurrexit. Ita Cassiodorus, Beda, Origenes, Theodoretus, Nyssenus, Philo, Aponius, Rupertus, Bernardus, serm. 58, qui docet tempus hiemis fuisse apostolis a passione Christi usque ad adventum Spiritus Sancti, qui hyemem, id est timoris et torporis frigus suo charitatis ardore resolvit, et in ver æstatemque divinam convertit; per imbrem vero accipit Judæorum blasphemias, pharisaicas traditiones, philosophorum loquacitatem, hæreticorum erroneas doctrinas, et omnes turbulentos spiritus. « Christus, ait S. Bernardus, ut flos e terra surrexit et apparuit, et cum illo multa corpora sanctorum, ut multi flores, surrexerunt et apparuerunt multis. » Unde poeta christianus ver naturæ et Christi ita depingit:

Vere pubentes renovantur agri,
Pampino gemmæ redeunt, viretque

Frons in arbutis, juvenescit omni
Gramen in horto.
Verna tempestas viget ante tempus,
Omne ver anni decus et venustas,
Ver et acceptum superis, origo est
Rebus et horis.
Nuntium cæli Deus ad Mariam
Vere dimisit, cruce tunc et hostes,
Vicit infernos, Lachesique ferrum
Christus ademit.

Denique Hugo Victorinus, serm. De Assumpt. B. Virginis, sub finem tom. II, docet vocem turturis esse vocem amoris, quo æstuabat B. Virgo: « Vox turturis, inquit, amori canit et dilectioni, et habet singularem dilectionem turtur, cui canit vel præsentem gaudium, vel absentem affectum. Igitur vox turturis tota de amore, et non novit aliud præter amorem turtur; et illi singularis amor est, qui soli non adjungit alterum; et æternus, qui nec primo secundum. Ergo vox turturis amori cantat, et amoris canticum est vox turturis, et ardent corda ad vocem turturis; unum est quod sonat vox turturis, et semper illud sonat et resonat, et non fastidit unquam. Semper idem canit, qui semper idem diligit. Et quis dignus erit audire vocem turturis? In solitudine canit, et semper solitudinem diligit turtur, quia singularem dilectionem quærit. » Et paucis interjectis: « O speciosa inter filias Jerusalem, audisti vocem turturis, audisti et intellexisti. Intus loquebatur, et tu intus eras; ideo audivisti et intellexisti, et dixisti: Vox dilecti mei! Intellexisti enim quia vox dilecti erat, et de dilectione erat; non enim intellexisses nisi dilexisses, quia dilectionis verbum erat, et non poterat nisi a diligente intelligi. Dilectus loquebatur, et dilectæ loquebatur, et dilectio commendabatur. Quia ergo vocem dilecti audisti, et dilectionem intellexisti, ne differas ultra, surge velociter. »

VERS. 13. FICUS PROTULIT GROSSOS SUOS: VINÆ FLORENTES DEDERUNT ODOREM SUUM. SURGE, AMICA MEA, SPECIOSA MEA, ET VENI.

FICUS PROTULIT GROSSOS SUOS, VINÆ FLORENTES (Symmachus, vitium flos dedit) DEDERUNT ODOREM SUUM. SURGE, AMICA MEA, SPECIOSA MEA, ET VENI. — Septuaginta, arbor fici produxit germina sua, vites florentes dederunt odorem suum. Pro florentes græce est *καλλιωνες*, id est *cyprissantes*, hoc est, instar cypri florentes et redolentes. Grossi vocantur primæ ficus, qui quandoque immaturi decidunt, sed dant specimen et spem maturitatis et perfectionis cæterorum; quandoque maturescunt, suntque dulces et suaves, teste Columella, lib. V, cap. x; grossos ergo hic intellige deciduos, vel potius maturescentes: hebraicæ enim est, *בג* pag, unde latinum *ficus*; pag autem nonnulli Hebræi derivant a *פנא* panac, elisa media nun, id est *deliciatus est*: ficus enim recentes sunt delicie oris et stomachi, præsertim grossi, sive primæ maturæ, de quibus Mich. cap. vii, dicitur: « Præcoquas ficus deside-

Ficus
etymon.

ravit anima mea.» Pro *florentes* hebraice est **ררדד** *semadar*, quod significat florem sive folliculum vitis, cum jam granescere incipit, ac minuta uvarum grana producit. Ecce quod versu præcedenti dixi hic notari ver non tantum incipiens, sed et proficiens, sive adultum: nam ficus proferunt grossos, et vineæ florent ac granescunt, vere adulto. Nominat præ cæteris arboribus *ficum et vitem*, quia harum fructus, puta ficus et uvæ, sunt suavissimi et præstantissimi: omnis enim fructus aliarum arborum habet aliquid aquosi, crudi et incocti; sola ficus ob calorem nihil habet crudi, sed omne maturum et percoctum; nec lapillos aut nucleos habet ullos, sed merum succum, edulem, et sacchareum, sive melleum. Unde ille ficum aiebat esse bursam mellis: hisce fructibus sponsus invitat sponsam e lectulo in agrum et vineam.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Apostolis in vere puta in Pentecoste, et deinceps prædicantibus, « ficus protulit grossos, » id est multi Judæi ad Christum conversi sunt, et « vineæ florentes (id est gentes credere incipientes), dederunt odorem » sanctæ vitæ, famæ et exempli suum, indeque spem magnæ fertilitatis puta conversionis omnium omnino gentium. Porro sicut grossi nonnulli maturescunt, sed per plures immaturi decidunt: sic pauci ex Judæis in fide fuere constantes; per plures enim ex eis a fide defecerunt, et in iudaismum relapsi sunt; multos enim ex turba Christus prædicando convertit; sed major eorum pars ob metum pontificum et scribarum defecit, præsertim dum vidit Christum pati, crucifigi et mori. Similiter Joannes Baptista multos Judæorum sua austeritate et efficacia prædicandi convertit, sed multi ex iis in pristina scelera relapsi sunt. Unde Christus, *Joan. v*, loquens de Joanne: « Ille, ait, erat lucerna ardens et lucens; vos autem voluistis ad horam exsultare in luce ejus, » quasi horariam significans fuisse eorum conversionem. Quosdam vero ipsemet Joannes arguebat non sincere credentes: « Progenies viperarum, inquit, quis vobis demonstravit fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos penitentiae, » etc.

Porro de iis, qui Christo prædicanti crediderunt, quam pauci permanserint fideles, vel ex eo liquet, quod eo adhuc prædicante multi discipulorum abierunt retro, ita ut conversus diceret ad duodecim: « Numquid et vos vultis abire? » *Joan. vi*, 68: In passionem quoque traditus, etiam ab his ipsis duodecim fuit derelictus, et fere ab omnibus abnegatus, in clamante fortiter universa multitudo Judæorum ante faciem Pilati: *Joan. cap. xix*, 15, et *Matth. cap. xvii*, 25: « Tolle, tolle, crucifige, crucifige eum. Sanguis ejus super nos, » etc. Denique quam fuerit immaturus ille judaicæ penitentiae fructus et grossus, liquet ex eo quod ait Paulus Judæis: « Vobis oportebat

primum loqui regnum Dei; sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes, » *Act. xiii*, 46. At vero « florentes vineæ odorem suum dederunt » gratissimum: quoniam videlicet gentium populi per orbem universum dispersi, qui usque ad Christi adventum infructiferi, quasi in hyeme quadam idololatriæ perpetua fuerant, ad prædicationem SS. apostolorum statim florere cœperunt, ac florendo odorem suavissimum gratissimumque in naribus Domini Sabaoth effudere, qui proinde habitu virtutis et famæ suæ, omnia holocausta et thymiamata legis veteris longe superavit. Ita S. Gregorius, Nyssenus, Cassiodorus, Beda, Philo, Anselmus, Rupertus et S. Bernardus. Id ipsum facto representavit Christus, cum esuriens quæreret ex ficu fructus, nec inveniens illi maledixit, dicens: « Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum: et arefacta est continuo ficulnea, » *Matth. xxi*, 19; ficulnea enim hæc, æque ac illa, quam herus ob sterilitatem jussit succidi, *Lucæ xiii*, 6, representabat Synagogam, puta Judæorum in fide ariditatem et reprobationem, uti docent S. Hieronymus, Gregorius, Hilarius cæterique Patres græci et latini unanimi consensu.

Audi S. Ambrosium, lib. VII in *Lucam*, cap. XIII, ficum comparantem cum aliis arboribus: « Aliæ, inquit, florem ferunt antequam fructum pomaque ventura prænuntio sui flore designant; hæc sola ab initio germinat poma pro floribus. In aliis flos decutitur, et poma nascuntur; in hac poma decidunt, ut poma succedant; ergo priora illa cassa fructuum, vice floris emergunt. » Deinde id ipsum Judæis et gentibus applicans: « Specta nunc, inquit, cultus et animos Judæorum qui quasi primi fructus male feracis Synagogæ, grossi labentis similitudine corruerunt, ut mansura supra ævum nostri generis poma succederent. Etenim primus Synagogæ populus, quasi radice operum infirmus amenti, ubertatem sapientiae naturalis haurire non potuit. Et ideo velut inutilis decidit fructus, ut quasi ex iisdem claviculis arboris fructuosæ, de pinguedine religionis antiquæ, novus Ecclesiæ populus emergeret. Ergo ille, qui erat, esse desinit, ut iste inciperet qui non erat. Primi tamen ex Israel, quos naturæ validioris ramus extulerat sub umbra legis et crucis, in utriusque sinu, succo gemino colorati, grossi maturescentis exemplo, pulcherrimorum gratia fructuum cæteris præstiterunt, quibus dicitur: Sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel, » *Matth. xix*, 28.

Huc pertinet expositio S. Anselmi: Ficus protulit grossos suos, id est, ait, legis veteris præcepta, velut fructus inutiles deciderunt. Nam, ut ait S. Bernardus, *serm.* 60: « Et vere quid non grossum in gente illa? Nec actus profecto, nec affectus, nec intellectus, sed nec ritus quem in colendo Deum habuit. Nam actus in bellis, affectus in lucris totus erat, intellectus in crassitudine

litteræ, cultus in sanguine pecudum et armentorum. » Subdit deinde perfectam fuisse a Synagoga Judæorum hanc grossorum productionem : « Cum Christum occidit, tunc completa est malitia ejus, juxta quod ipse eis prædixerat : Implete mensuram patrum vestrorum, *Matth. xxiii, 32*; unde in patibulo traditurus jam spiritum, consummatum est, inquit, *Joan. xix, 30*. O qualem consummationem dedit grossis suis ficus hæc maledicta, et subinde æterna ariditate damnata! » Et pluribus interjectis : « Ex tunc itaque dici potuit, quia ficus protulit grossos suos, cum jam videlicet legitima illius populi esse cœperunt quasi in exitu super summum, ut novis, juxta veterem prophetiam, supervenientibus vetera projicerentur, *Levit. xxvi, 10*. Non aliter sane quam quomodo grossi cadunt, et cedunt suborientibus ficibus bonis. » Subdit deinde S. Bernardus, sicut vineæ florentis odore fugantur serpentes, sic fervore primorum christianorum fugatos esse dæmones; additque : « Cæterum si vineæ animæ, flos opus, odor opinio est; fructus quid? martyrium. Et vere fructus vitis, sanguis est martyris. » Sic et S. Gregorius : « Ficus, ait, protulit grossos suos, quia S. Ecclesia martyres suos ad æternam patriam præmisit. » Sic et Aponius.

Symbolice, flos est Christus et crux. Primo. Secundo.

Tertio, multi censent pomum Adamo vetitum fuisse ficum.

Materia crucis Christi fuit ficus ex quibusdam.

Grossi dignitates ecclesiasticæ.

Symbolice, flos est Christus et Christi crux, primo, quia ficus ramos et folia habet rara, vaga et vilia : ita Christus et crux specie externa mundanis vilis fuit et despectus. Secundo, quia ficus nullos flores emittit, sed pro floribus illico dat fructus, eosque dulcissimos; sic Christus illico dedit suavissimos fructus, cum Judæos et gentes salvavit. Tertio, quia multi censent pomum vetitum, quod comedit Adam, fuisse ficum : ita Theodoretus, Gennadius, Isidorus et alii quos citavi, *Gen. iii, 6*; decuit ego Christi crucem, vel fieri ex ficu, vel ea significari, ut ficus quæ mortem dederat inobediendi Adæ illiusque posteris, vitam daret obedienti Christo et christianis. Hinc Bellonius, qui Terram Sanctam et totum orientem peragravit, lib. II *Observ. lxxxviii*, subindicat materiam crucis Christi fuisse ficum, quod hæc arbor frequens in Palæstina, frequens quoque esset in fabricorum officinis, licet alii aliter sentiant uti dicam cap. vii, vers. 8. Vites sunt apostoli, quia vites e toto orbe transplantatæ, copiosas uvas et vinum conversionis gentium Deo et Christo protulerunt.

Symbolice rursus S. Bernardus, in *Declar.* per grossos accipit dignitates ecclesiasticas, quas multi ambiunt; sed varie, quia grossi sunt mox casuri : « Ficus, inquit, protulit grossos suos, quod videlicet, persecutione cessante, inelyta facta sit Ecclesia, posita in superbiam sæculorum. Quam sane excellentiam et sublimitatem dignitatum congrue satis grossos vocat, ut futura in his mox præsentia cogitare : grossi enim præsentia sunt futurorum fructuum, quia quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Ficus et vitis fideli cuilibet excolenda, est anima : hæc enim, si rite colatur, dabit ficus suavissimas mansuetudinis, patientiæ, eleemosynæ, suavitatis morum et sermonum; ac uvas, vinumque charitatis, quod mentem accendit et Dei amore inebriat. Hinc illud *Prov. xxvii, 28* : « Qui servat ficum, comedit fructus ejus. » Vide ibi dicta. Audi S. Bernardum, *serm. 60* : « Dico autem per gratiam Dei, quæ in nobis est, et ficus nos habere et vineas. Ficus quidem, qui suaviores in moribus sunt; vineas vero, quia spiritu ferventiores. Omnis qui se inter nos communiter socialiterque agit, et non solum sine querela conversatur inter fratres, sed et multa cum suavitate fruendum se omnibus præbet in omni officio charitatis, quidni illum vicem agere ficus convenientissime dicam? » Et pluribus interjectis : « Jam qui vineæ sunt, severiores nobis quam suaviores se exhibent, in spiritu vehementi agentes, zelantes pro disciplina, vitia accerrime corripientes, aptantes sibi congruentissime vocem suam : Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? *Psal. cxxxviii, 21*; item : Zelus domus tuæ comedit me, *Psal. lxxviii, 10*. Et mihi quidem illi indilectione proximi, isti in dilectione Dei eminere videntur. »

Ficus sunt mansueti, vineæ sunt zelosi.

Generalius Theodoretus per grossos accipit primos animæ fructus fidei, quos sequuntur fructus honorum operum. Porro qui sint grossi S. Bernardus initio *serm.* sic explicat : « Vere ficus est populus fragilis carne, parvulus sensu, animo humilis, cujus primi fructus (ut interim nomini aludamus) grossi utique et terreni. Nec enim popularis est studii, primum quærere regnum Dei et justitiam ejus, *Matth. vi, 33*; sed, ut ait Apostolus, *Matth. vi, 23*, cogitare quæ mundi sunt, quomodo placeant uxoribus, vel illæ viris : tribulationem carnis habebunt hujusmodi; sed in novissimis non negamus eos fructus fidei assecuturos, si bonam habuerint novissimam confessionem, maximeque si carnis opera eleemosynis redemerint. Ergo primi plebium fructus nec fructus sunt, non magis quam ficuum grossi, » qui ad nihil utiles sunt, nisi quod secuturi fructus sunt quidam prænuntii, sed immature cadunt et dant locum maturandis, ipsi minime habiles ad crescendum.

Grossi, primi animæ fructus fidei.

Anagogice ficus et vitis representant suavitatem patriæ cœlestis : ibi enim nos Deus ficibus cœlestibus et vino divino potabit, juxta illud Christi promissum : « Et ego dispono vobis regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam, » *Luc. cap. xxii, 29*, et « dico vobis : Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei, » *Matth. xxvi, 29*. Hinc et Christus finem mundi, diemque judicii et resurrectionis repræ-

Anagogice, ficus et vitis suavitatem patriæ cœlestis indicant.

sentavit per ficum: « Videte ficulneam, inquit, et omnes arbores: cum producant jam ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas. Ita et vos, cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei, » *Luc. XXI, 29.*

Huc spectat Versio Chaldæi, qui hæc refert ad ingressum Hebræorum in Terram Promissam ubi quisque quietus, lætusque sedit sub vite et ficu sua. Hic enim ingressus fuit typus introitus in terram viventium, puta in cælum. Audi Chaldæum: « Cœtus Israel, qui comparatus est præcocibus ficibus, aperuit os suum, et dixit canticum super mare carectosum, et etiam pueri et infantes laudaverunt Dominatorem sæculi linguis: illico dixit eis Dominator sæculi: Surge tibi, congregatio Israel, dilecta mea et formosa mea, vade hinc ad terram, quam juravi patribus tuis. »

Porro sicut grossi præcedunt ficus, earumque fertilitatem prænantiant, sic boni virtutis actus prænantii sunt dulcissimorum fructuum, quibus perfruemur in cælo: ita Nyssenus. Hinc rursus Origenes, *hom. 4* ex quatuor, per *vites florentes* accipit angelos, qui « hominibus, inquit, largiuntur odorem suum, id est doctrinæ et institutionis bonum, quo instruunt et imbuunt animas, donec ad perfectionem veniant, et incipiant capaces fieri Dei. » Et post nonnulla: « Angelicæ, inquit, virtutes, quibus electi quique et beati in resurrectione sociabuntur, qui erunt sicut angeli Dei, ipsæ sunt florentes vites et vineæ, quæ odorem suum unicuique animæ, et gratiam quam a Conditor suscepit prius, et nunc iterum perditam recuperavit, impertiunt, suavitateque cœlestis odoris fetorem tandem abjectæ ab eis mortalitatis, corruptionisque depellant. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

« Vineæ Domini Sabaoth, domus Israel est, » ait propheta Isaias, cap. v, 7. Vineæ ergo, id est prophetæ et patriarchæ, inquit S. Bernardus, « Christum in carne nasciturum et moriturum adoraverunt, sed non dederunt tunc eundem odorem suum, quia non exhibuerunt in carne, quem in spiritu præsenferunt; non dederunt odorem suum, nec secretum suum non publicaverunt, expectantes ut revelaretur in tempore suo. Dederunt autem postea, cum per successiones generationum nascentem ex se Christum secundum carnem partu virgineo sæculis ediderunt. Tunc plane, inquam, spirituales illæ vineæ dederunt odorem suum, cum apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, *Tit. III, 4*, et cœpit præsentem habere mundus, quem pauci adhuc absentem præsenferant. » Et post nonnulla: « Dictum est itaque vineas dedisse odorem, sive quia fideles animæ bonam de se ubique opinionem spargunt, sive quod palam facta sunt mundo oracula et

revelationes Patrum, et in omnem terram exivit odoratus eorum, dicente Apostolo, *I Timoth. III, vers. 16*: Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. » Hinc tres Anonymi apud Theodoretum, per *vinearum*, id est Ecclesiæ *florem* intelligunt tres Magos, qui fuere primitiæ gentium credentium, dum in Bethleem venerunt ad Deiparam, ac Christo obtulerunt thus quasi Deo, aurum quasi regi, myrrham quasi mortali, e pro hominum salute morituro.

SURGE, AMICA MEA, SPECIOSA MEA, ET VENI. — Hac iteratione, inquit Nyssenus, suscitatur anima ad progrediendum semper in virtute, et proficiendum in spiritu: « Neque enim ei, inquit Nyssenus, *hom. 5*, qui vere surgit; unquam deerit semper surgere; neque ei qui currit ad Dominum, unquam consumetur amplum et latum campi spatium, ad divinum cursum perficiendum. Oportet enim semper surgere et excitari, et per cursum appropinquando nunquam cessare. Quamobrem quoties dicit: Surge et veni, toties ad id quod est melius, ascensionem ea, quæ deinceps sequuntur, a Verbo adjiciuntur. » S. Bernardus vero, *serm. 61*: « Commendat, inquit, sponsus multam dilectionem suam iterando amoris voces. Nam iteratio, affectionis expressio est, et quod rursus ad laborem vinearum sollicitat dilectam, ostendit quam sit de animarum salute sollicitus: nam vineas animas esse jam audistis. »

VERS. 14. COLUMBA MEA IN FORAMINIBUS PETRÆ, IN CAVERNA MACERLE, OSTENDE MIHI FACIEM TUAM, SONE VOX TUA IN AURIBUS MEIS: VOX ENIM TUA DULCIS, ET FACIES TUA DECORA.

COLUMBA MEA IN FORAMINIBUS PETRÆ, IN CAVERNA MACERLE (hebraice in secreto illius gradus vel scalæ, Yatablus in recessu scalarum vel in abscondito gradus, id est cochleæ, id est Christi, ait, per quam ad Christum ascendemus), **OSTENDE MIHI FACIEM TUAM.** — Septuaginta Vaticani, *tu columba mea in tegumento* (S. Ambrosius et Origenes in *velamento*) *petræ juxta promurale*; S. Ambrosius, *serm. 6 in Psalm. CXVIII, juxta præmunitionem*; Complutenses, *veni tu, columba mea, in tegmine petræ*; Syrus, *in velamine sepiis inhærens antemurali, ostende mihi aspectum tuum*: columbæ enim agrestes nidificant non in columbariis uti domesticæ, sed in foraminibus rupium et cavernis maceriarum, id est ruderum, lapidum aggestorum, murorum dirutorum, *q. d.* Memento, o sponsa, te æque ac me esse pastores rurales, qui instar columbæ liberæ et agrestis, rure in ruinis ædium et rupium commorantur: quare exi e domo et urbe, ac mecum in agrum perge, ubi læte rusticabimur, pascemur, oblectabimur. Unde Origenes censet hic non notari terminum a quo sed ad quem, puta locum ad quem sponsa, invitante sponso, venire

Vineæ
florentes
angeli.

Vineæ,
propheta
et patriarchæ.

debeat, *q. d.* Veni ut habites mecum in foraminibus petrae. « Addit, inquit, hoc, ut ostenderet ei locum ad quem venire debeat, qui locus sub velamento et tegmine saxi sit positus; sit autem idem locus, non tam juxta murum quam juxta promurale quoddam; *promurale* autem dicitur, cum extra muros, qui ambiunt civitatem, alius ducitur murus, et est murus ante murum. »

Sic sensus erit, *q. d.* Veni, o sponsa, et egredere e domo et civitate in agros, ibi in umbrosis tabernaculis in petra excisis quieti, lætique commorabimur. Sic et Rupertus et S. Bernardus, quem audi: « Ne timeas, o sponsa, quasi hæc, ad quam te hortamur, opera vinearum, negotium amoris impedire, seu interrumpere habeat. Erit certe, et aliquis usus in ea ad id quod pariter optamus. Vineæ sane macerias habent, et diversoria grata verecundis. »

Apertius noster Sanchez censet hic notari terminum a quo: sponsa enim evocari e foraminibus petrae ad apertum aerem vinearum, ut liberum spiritum ex libero et sereno cælo trahat. Sponsa, inquit, timida et commoditati suæ studens, propter hyemis immite frigus domi se continens, instar columbæ in foraminibus petrae se abscondens, horret cæli aperti, solique duri, quam gravem putat esse, inclementiam; non audet sub dio pernoctare cum sponso, cubile amat, et ibi se fovet, atque indulget, sicut in suis lustris nonnullæ feræ, et reptile animantium genus in suis cavernis hyberni temporis incommoda declinant. Ex hoc ergo recessu atque mollitie sponsam evocat, affirmans a se satis esse provisum, ne quid sit in his nuptiis, quod timere possit. Quamvis enim in agro subeundi sint imbres, æstus, labores et dolores, imo mors ipsa pro animarum salute, tamen hæc omnia dulcia facit amor Christi pro vobis crucifixi, atque sub felle crucis Deus mel et mannam miræ voluptatis abscondit: quo gustato atque explorato sentiens sponsa, quam crux Christi sit dulcis, ultro sponsum in agrum laboris et crucis evocat, cap. VII, 11.

Porro Chaldaeus hæc refert ad Hebræos clausos montibus et rupibus, cum transierunt mare Rubrum: « Quando, ait, persecutus est Pharaon impium populum domus Israel, erat cætus similis columbæ, quæ clausa est foraminibus petrae, quam serpens coarctat intrinsecus, et accipiter coarctat eam extrinsecus: sic erat cætus Israel clausus a quatuor partibus mundi, quoniam ante eos mare, et post eos persequeretur hostis, et a duobus lateribus eorum erant deserta plena serpentibus ignitis, qui mordebant et occidebant veneno suo filios hominum: illic autem aperuit os suum in oratione coram Domino, et descendit vox de cælis excelsis, et sic ait: Tu congregatio Israel, quæ comparata es columbæ mundæ, et occultata es in clausura foraminum petrae, et absconditis graduum, ostende mihi, » etc.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Christus Ecclesiam timore Judæorum perculsam, et instar columbæ in antris petrae latentem, hoc est, apostolos in Sion post ascensum Christi delitescens, et orationi meditationique passionis Christi deditos, misso in Pentecoste Spiritu Sancto, animosos, fortesque efficiens, foras evocat, ut in publicum prodeant, ibique in agris et villis ipsi et cæteris suam faciem ostendant, ac vocem prædicationis audiri faciant, utpote sibi suavem et auditoribus salutarem. Sic olim tempore Decii, Galieni, Diocletiani imperatorum fideles persequentium, pontifices et christiani se abscondebant in antris, cavernis et cryptis, quæ etiamnum exstant in Roma subterranea, et sacrum horrorem intuentibus injiciunt.

Quocirca per *foramina petrae*, symbolice quinque Christi (hic enim est petra, I Cor. x, 4) vulnera accipiunt Patres; quin et Zacharias, cap. III, 9, vidit lapidem oculatum, cælatum sculptura, id est Christum in passione incisum suis plagis et stigmatibus: vide ibi dicta. Ita S. Gregorius: « Per *foramina petrae*, inquit, vulnera manu et pedum Christi in cruce pendentis libenter intellexerim; *cavernam* vero *maceriæ* vulnus lateris, quod lancea factum est, eodem sensu dixerim. Et bene columba in foraminibus petrae, et in caverna maceriæ esse dicitur, quia cum in crucis recordatione patientiam Christi imitatur, dum ipsa vulnera propter exemplum ad memoriam reducit, quasi columba in foraminibus: sic simplex anima in vulneribus nutrimentum, quo convalescat, invenit. Possunt tamen per *foramina petrae* incarnationis Christi sacramenta signari, et per *cavernam maceriæ* ipsa protectio angelicæ custodiæ figurari. » Et Rupertus: « Et aspicient (ait Zacharias, cap. XII, 10) ad me, quem confixerunt: clavi enim Christi et lancea sunt animæ meæ vulnera: in illis habito et gemo sicut columba in foraminibus petrae, propter fixuram clavorum; in caverna maceriæ, propter vulnus lateris: Christus enim est petra et maceria, existens enim mortalis et passibilis erat maceria, ubi autem resurrexerit a mortuis, est petra solidissima. » Sic et Cassiodorus, Beda, Justus, Anselmus, et Aponius, qui in hisce Christi plagis ait absorptum habitasse S. Thomam, cum, apparente Christo post resurrectionem, easque ostendente, exclamavit: « Dominus meus et Deus meus. »

Audi S. Bernardum, *serm.* 61: « Foramina petrae, ait, sunt vulnera Christi, recte omnino: nam petra Christus. Bona foramina, quæ fidem adstruunt resurrectionis, et Christi divinitatem. Dominus meus, inquit, et Deus meus, *Joan.* XI, 28. Unde hoc reportatum oraculum, nisi ex foraminibus petrae? In his passer invenit sibi domum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos: in his se

Foramina petrae sunt quinque vulnera Christi.

columba tutatur, et circumvolitantem intrepida intuetur accipitrem. » Et inferius : « Et revera ubi tanta firmaque infirmis securitas et requies, nisi in vulneribus Salvatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad salvandum. Fremit mundus, premit corpus, diabolus insidiatur; non cado : firmatus enim sum supra firmam petram. Peccavi peccatum grande, turbabitur conscientia; sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras, *Isai. LIII, 5*. Quid tam ad mortem, quod non Christi morte salvatur? » Et pluribus interjectis : « Patet arcanum cordis per oframina corporis; patet illud magnum pietatis sacramentum; patent viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Quidni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius, quam in vulneribus tuis eluxisset, quod tu, Domine, suavis et mitis, et multae misericordiae? Majorem enim miserationem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro addictis morti et damnatis. Meum proinde meritum miseratione Domini. » Subdit deinde : « Quanta a in his (Christi vulneribus) multitudo dulcedinis, plenitudo gratiae, perfectioque virtutum, etc. Sublimis in regno, sed suavis in cruce. In hac me visione praeveniatur, in illa adimpleatur. Adimplebis me, ait, letitia cum vultu tuo, *Psal. XV, vers. 10*. Utraque visio salutaris, utraque suavis, sed illa in sublimitate, ista in humilitate; illa in splendore, haec in pallore est. Denique, inquit, *Psal. LXVII, 5* : Et posteriora dorsi ejus in pallore auri. Quomodo non in morte pallescat? »

Symbolice

Symbolice, rursum Theodoretus ait Ecclesiam hic vocari ad tegmen fidei, id est ad doctrinam S. Petri, cui dictum est a Christo, *Matth. cap. XVI, vers. 18* : « Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; » atque ad mortificationem carnis; hanc enim innuit, cum dicit juxta Septuaginta : « Egrederere juxta propugnaculum, *q. d.* Mortifica membra tua, quae sunt super terram. Ea quae sunt a carne remotissima in corpore meditare. Inter perturbationes praesta te a persecutionibus vacuam. Extra praesentem civitatem ejusque muros consistas, nisi enim juxta propugnaculum existeris, consuetudine mea frui non poteris. »

Tropologice.

Tropologice, Epiphanius, *haeresi 39*, censet animam in peccatum prolapsam hic vocari ad poenitentiam : « Et veni, ait, tu, columba mea, in tegmine petrae contiguae muro. » In tegmine petrae, in benignitate Christi et in misericordia Domini. Hoc est tegmen petrae, tegmen fidei, spei ac charitatis. *Contiguae muro*, hoc est, priusquam claudatur porta, priusquam Rex intra moenia constitutus, non amplius admittit, post discessum hinc et mortem.

Mystice, caverna maceria,

Mystice, Justus Orgelitanus per cavernam maceriae accipit S. Scripturam, et exempla meritaque sanctorum, in quibus secunda quiescit anima

sancta; sic et Aponius per foramina petrae accipit S. Scripturam: foramina petrae quatuor evangelia, et per cavernam maceriae doctrinam apostolorum, per quam Ecclesia et anima fidelis ad Dei cognitionem et cultum pervenit. Et S. Ambrosius in *Psal. cxliii*, serm. 6, sequens Septuaginta : « Veni, ait (o Ecclesia, o anima Christo desponsa), juxta Evangelium, propugnacula fidei tuae gesta sunt Christi, muri tui subsidia verba sunt Domini, passio dominici corporis tua virtus est. » Similia habent Nyssenus et tres Anonymi apud Theodoretum, ac Philo Carpathius qui ait nos hic vocari ad munimem petrae, id est ad Evangelium, quo munimur contra omnes insidias diaboli, cujus antemurale est lex vetus. Utraque ergo lege, tam nova, quam vetere munimur. S. Hieronymus vero, lib. I *Contra Jovinianum*, ait Christum nobis esse firmissimam petrae antemurale, juxta illud, *Isai. xxvi, 1* : « Urbs fortitudinis nostrae Sion Salvator, ponetur in ea murus et antemurale. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

S. Bernardus, *serm. 61*, asserit pias et religiosas animas habitare in foraminibus petrae (unde et revera essenit sub S. Marco, et anachoretae in cavernis et cryptis vacabant orationi et Dei laudibus), id est in vulneribus Christi meditando; martyres vero imitando, et cum Christo ac pro Christo patiando : « Vult, inquit, benignus dux devoti militis vultum et oculos in sua sustolli vulnera, ut illius ex hoc animam erigat, et exemplo sui reddat ad tolerandum fortioerem. Enimvero non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. Stat martyr tripudians et triumphans toto licet lacero corpore; et rimante latera ferro, non modo fortiter, sed alacriter sacrum e carne sua circumspicit ebullire cruorem. Ubi ergo tunc anima martyris? Nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Jesu, vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum profecto sentiret; dolorem non ferret, succumberet et negaret. Nunc autem in petra habitans, quid mirum si in modum petrae duruerit? » Idipsum deinde exaggerans subjicit : « Sed neque hoc mirum, si exsul a corpore, dolores non sentiat corporis. Neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur. Nec deest dolor, sed superatur, sed contemnitur. Ergo ex petra martyris fortitudo, inde plane potens ad bibendum calicem Domini. Et calix hic inebrians, quam praeclearus est! *Psal. xxxii, 5*. Praeclearus, inquam, atque jucundus, non minus imperatori spectanti, quam militi triumphanti. Gaudium etenim Domini fortitudo nostra. Quidni gaudeat ad vocem fortissimae confessionis? Denique et requirit eam cum desiderio : Sonet (inquiens) vox tua in auribus meis. Nec cuncta-

Martyram robur ex cruce Christi.

bitur rependere vicem secundum suam promissionem : continuo ut qui se confessus fuerit coram hominibus, confiteatur et ipse eum coram patre suo. » *Matth. x, 36.*

Caverna, cœtus beatorum. Per cavernam vero maceriæ idem S. Bernardus, *serm. 62*, cum Cassiodoro, Beda et Anselmo accipit sanctorum communionem, et angelorum hominumque beatorum custodiam, qui pios et electos tuentur, ut per eos ruinæ angelorum lapsorum, puta dæmonum, in cœlesti patria instaurantur, idque fit per vulnera et merita Christi. In horum ergo meditatione et invocatione, asserit commorandum esse animæ piæ. « Licebit itaque, inquit, unicuique nostrum, etiam hoc tempore nostræ mortalitatis, cavere sibi, quacumque parte volet, cavernas supernæ maceriæ, nunc quidem patriarchas revisere, nunc vero salutare prophetas, nunc senatui immisceri apostolorum, nunc martyrum inseri choris, sed et beatarum virtutum status et mansiones a minimo angelo usque ad cherubim et seraphim, tota mentis alacritate perecurrere lustrare, prout quemque sua devotio feret. »

Symbolice. Symbolice S. Anselmus per *foramina petre* accipit benignam providentiam, misericordiam et protectionem Christi, ad quam confugit, sub eaque secreta latet anima sancta.

Anagogice. Anagogice S. Bernardus per petram et maceriam, ejusque cavernam et foramina, accipit arcanum cœlestis gloriæ Dei et beatorum, in quo anima pia contemplando commoratur. Sic enim ait : « Duo liquet contemplationis genera esse, unum de statu et felicitate et gloria civitatis supernæ, quo vel actu, vel otio ingens illa cœlestium civium occupata sit multitudo. Alterum de Regis ipsius majestate, æternitate, divinitate. Illa in maceria, ista in petra. » Et Origenes secutus Septuaginta : « Evocatur, ait, anima extra murum et usque ad promurale perducitur, cum abjiciens ea quæ videntur, et temporalia sunt, contendit ad ea quæ non videntur, et æterna sunt ; ostenditur autem ei iter istud sub velamine petre agendum, » id est sub firmis et solidis Christi dogmatibus. « Christi ergo doctrina et fide si obtegatur anima et veletur, tuto potest ad illud pervenire secretum, ubi, revelata facie, gloriam Domini contempletur. » Deinde pluribus interjectis subjicit : « Possumus adhuc de loco promurali etiam hoc addere, quod promurale sinus sit Patris, in quo unigenitus Filius positus enarrat omnia Ecclesiæ suæ, quæcumque in secretis et absconditis Patris sinibus continentur. Unde et quidam ab eo edoctus dicebat : Deum nemo vidit unquam; Unigenitus, qui est in sinu patris ipse enarravit. Illuc ergo vocat sponsam suam Christus, ut et de omnibus eam, quæ apud Patrem habentur edoceat, ac dicat : Quia omnia vobis nota feci, quæ audivi a Patre meo. Et : Pater, volo ut ubi ego sum, illic sit et minister meus, » *Joan. xii, 26.*

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Christus incarnatus est in caverna maceriæ, id est in abscondito ventris virginalis juxta illud, *Isai. li, 1* : « Attendite ad petram, unde excisi estis, et ad cavernam laci, de qua præcisi estis, » et natus in foramine petre, id est in spelunca Bethlehem, quæ excisa erat ex petra juxta illud : « Et reclinavit eum in præsepio : quia non erat ei locus in diversorio, » *Luc. ii, 7.* Unde S. Hieronymus, *epist. 18 ad Marcellam*, invitans eam ad Bethlehem, ubi ipse cum S. Paula degebat : « Quo, ait, sermone, qua voce speluncam Salvatoris exponam, et illud præsepe, quo infantulus vagiit, silentio magis, quam infimo sermone honorandum. » Et post nonnulla : « Ecce in hoc parvo terræ (Bethlehem) foramine cœlorum Conditor natus est, hic involutus pannis, hic visus a pastoribus, hic demonstratus a stella, hic adoratus a Magis, » etc.

Rupertus hæc refert ad Joannem Baptistam, qui in caverna, id est, in utero matris existens; audiens vocem B. Virginis salutantis matrem Elisabeth, exsultavit in gaudio, quia per eam agnoscens, amans, et adorans Christum in ejus utero conceptum, a peccato originali expiatus est, ac repletus Spiritu Sancto.

Denique per *foramen petre* accipi potest sepulcrum Christi, quod excisum erat ex petra, e quo gloriosus resurrexit. Hoc enim, æque ac montem Calvarie, ubi petre infixæ fuerat crux Christi, reliquaque loca, in quibus passus fuerat Christus, crebro devote visitabat et obibat B. Virgo, ut in iis pene habitare videretur.

OSTENDE MIHI FACIEM TUAM, SONE VOX TUA (Septuaginta *auditam fac mihi*, S. Ambrosius *insinua vocem tuam*) IN AURIBUS MEIS : VOX ENIM TUA DULCIS, ET FACIES TUA DECORA. — Nysenus, Philo, et Psellus censent hic loqui sponsam, poscereque sponsi præsentiam et colloquium. Tunc, inquit Philo, Christus ostendit *faciem suam* decoram, cum Verbum caro factum est et cum transfiguratus est; ac *vocem suam dulcem*, cum vocavit laborantes, restituit sanitates, et peccata dimisit. Verum cæteri omnes asserunt hæc esse verba sponsi ad sponsam, qui optat et postulat, ut sponsa faciem velatam et velamine petre obtectam retegat, ac nudam, claramque ostendat, ait Origenes, ut in illa quasi in speculo imaginem suam representatam sponsus aspiciat, ait Theodoretus, utque illam poliat, pingat et perficiat, et ad puram cœlestium contemplationem traducat, ut vult Origenes, juxta illud : « Nos vero omnes, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eadem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu, » *II Cor. iii, 18* : hisce enim verbis Christus revocat apostolos timidos

Caverna, uterus Deiparæ.

Et Bethlehem.

Et uterus Elisabeth.

Et sepulcrum Christi.

et latentes in Sion, ut in Pentecoste faciem suam populo audacter ostendant, illique evangelium prædicent, uti paulo ante dixi: quod enim proximis amore Dei facimus, hoc Deo facimus, juxta illud Christi: «*Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis,*» *Matth. xxv, 40.* Unde S. Ambrosius, *Psalm. cxviii, serm. 6, vers. 6.* legens: «*Ostende mihi faciem tuam, et insinua vocem tuam, quia suavis est vox tua, et facies tua pulchra: suavis, inquit, est vox, quia ore confessio fit ad salutem; et decora facies, quia non erubescit auctorem, non confunditur redemptore. Ostendit ergo faciem suam, signaculum crucis præferens; et insinuat vocem suam, auctoritatem prædicationis assumens.*»

Facies
decora,
puritas
fidei et
operum.

Prædicatores ergo validi instar apostolorum prodeant in pulpitu ex foraminibus petrae, id est ex solitudine orationis et meditationis passionis Christi, ut Christum crucifixum intrepide magno pietatis ardore et spiritu prædicent. Illi ergo ostendant faciem suam, hoc est, Christi solius intuitu, non sui lucri causa prædicent, atque faciem a creaturis omnibus avertant, et ad unum Deum per orationem convertant, ut ab eo illustrentur, illique faciem, id est conversationem suam conforment, sicut Moyses colloquens cum Deo in Sina, ab eo cornutam faciem, id est cornua lucis faciei afflata accepit. Unde Chaldæus vertit, *ostende mihi aspectum tuum, et opera tua bona: fac audire vocem tuam, quoniam vox tua suavis est in oratione in domo sanctuarii modici, et aspectus tuus pulcher in operibus bonis.*

Vox dul-
cis, præ-
dicatio
verbi di-
vini.

Sponsus ergo ab Ecclesia hic poscit sibi exhiberi puritatem fidei et operum, quasi faciem decoram, et prædicationem cœlestis doctrinae, quasi vocem dulcem. Ita Cassiodorus, S. Gregorius, Beda, Origenes, Theodoretus, Anselmus et alii. Audi S. Gregorium: «*Quid enim per faciem, nisi fidem, qua a Deo cognoscimur, accipimus? Et quid per vocem, nisi prædicationem intelligimus? Sed præcipit sponsus, ut ei sponsa faciem suam ostendat, quia quicumque se fidem dicit habere, necesse est, ut in bonis operibus se exercent, ut in operibus exterioribus fides interior innotescat, sed et opera necesse est, ut vox prædicationis sequatur, quia quicumque in sanctis operibus perfecte se dilatat, consequens est, ut ad eadem faciendâ proximis quosque exhortetur. Ideo sequitur: Vox enim tua dulcis, et facies tua decora. Tunc enim, et vox placet et facies decoratur, quando et opera prædicatio sequitur, et rursum prædicationem bona opera comitantur.*» Et Cassiodorus: «*Tuam, ait, faciem mihi ostende,*» quam in baptismo tibi dedi, et quando mundavi te ab omni peccato. «*Vox tua, dicit, in auribus meis sonet,*» ut ex sincera intentione dilectionis meae procedat, ut non propter aliud prædices, nisi propter me. Aponius vero refert hæc ad Judæos ab apostolis conversos: «*Ad apostolorum doctrinam, inquit, quasi de antro incredulitatis cœ-*

pit faciem suam Ecclesia, jam corde compuncto, ostendere Creatori, et quæ tanti piaculi collapsu fœdaverat faciem suam, Dominum majestatis persequendo perfusa sanguine justii, quem super se sua effuderat voce, dicendo: Sanguis ejus super nos, nunc conversa ad se dicit: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, etc. Sicque vox ejus, quæ horridam, interclusam, impietatis raucedine amarissimam et lamentabilem revocaverat vocem dicendo: Crucifige, crucifige; tali hanstu et medicinali poculo sanguinis quem effuderant Christi, ad canoram dulcedinem renovata est, confitendo se credere Deum, quem ut hominem ante Pilatum damnaverat.»

Symbolice, *facies decora* significat speciem et Symbolice decorem mentis sanctæ conversantis cum Deo: hæc enim est facies hominis non externa, sed interna; vox vero significat pios mentis gemitus et suspiria ad Deum: utraque Deo gratissima et jucundissima est, adeo ut illa se Deus pascat et oblectet, juxta illud: «*Et gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus,*» *Isaie lxxii, 5.* Utraque facit prædicatorem potentem et efficacem. Audi S. Bernardum, *serm. 62:* «*Nam quantum illi placeat cum puritate quidem mentis prædicatio veritatis, ostendit, cum subinde infert: Vox enim tua dulcis. Quia enim non placeat, si displiceat facies, demonstrat, cum illico subdit: Et facies tua decora. Quid interna decor faciei, nisi puritas? In pluribus hæc absque prædicationis voce complacuit, illa absque ista in nemine. Impuris non se veritas ostendit, non se credit sapientia. Quid ergo loquuntur, quod non viderunt? Quod scimus, inquit, loquimur, et quæ videmus testamur. Id ergo tu audes testari, quod non vidisti, et loqui quod ignoras? Quæris quem dicam impurum? Qui laudes requirit humanas, qui non ponit sine sumptu evangelium, qui evangelizat ut manducet, qui quæstum æstimat pietatem, qui non requirit fructum, sed datum.»*

Porro hæc optime B. Virgini adaptat Rupertus: «*Ostende, ait, mihi faciem tuam,*» et ostendendo corrige quod Eva peccavit, et abscondit a me faciem suam in medio ligni paradisi, scilicet in eodem, in quo peccavit, utpote quæ in peccato suo sibi complacuit, et peccatum suum defendit. «*Non ostendit mihi faciem suam,*» cum dicerem: Ubi es? non sonuit vox ejus in auribus meis, vox confessionis quæ sonare debuisset saltem cum dicerem: Quare hoc fecisti? sicut et quando benedixi ei dicens: «*Crescite et multiplicamini;*» non sonuit vox in auribus meis, nullum enim cantavit canticum gratiarum actionis pro tam magno beneficio, quo illam constituebam matrem tantæ generationis, possessuræ tantam hæreditatem regni Dei. Tu ostende mihi, sicut et ostendis, faciem. Sonet vox tua in auribus meis, vox, inquam, confessionis et gratiarum actionis. Vox enim tua dulcis in eo, quod columba mea es, et intenta foraminibus petrae; instar columbæ gemi-

De B.
Virgine.

tum pro cantu habes, canendo gemis, gemendo canis, et ipsa exsultatio, qua exsultavit spiritus tuus in Deo salutari tuo, plena est gemitibus, plena lacrymis. « Facies » vero « tua decora, » quia magna est fides, magna est humilitas tua. Hæc ad verbum Rupertus, sed nonnullis brevitatibus studio recisis. Jam ad litteram Nicephorus ex S. Epiphonio, lib. II *Hist.* cap. xxiii, ita faciem S. Virginis depingit: « Facies non rotunda et acuta, sed aliquanto longior, etc. Erat fastus omnis expers, simplex, minimeque vultum fingens, nihil mollitiei secum trahens, sed præcellentem humilitatem colens. » Similis fuit facies Christi, Christus enim carens patre matrissabat. Audi Nicephorum, lib. I, cap. xl: « Non rotundam aut acutam habuit faciem, sed qualis matris ejus erat, paulum deorsum versus vergentem, ac modice rubicundam; gravitatem atque prudentiam cum lenitate conjunctam, placabilitatemque iracundiæ expertem præ se ferentem. Persimilis denique per omnia fuit divinæ et immaculatæ suæ genitrici. »

Quatis vultus B. Virginis.

Et Christi.

Anagogice.

Anagogice, hisce verbis Christus animam piam evocat e caverna hujus vitæ ad cælestem gloriam, uti superius dixi: talis enim animæ facies depurgata est ab omni labe, etiam veniali, ideoque decora; vox quoque dulcis, quia vox gratiarum actionis, exsultationis et jubili.

VERS. 15. CAPITE NOBIS VULPES PARVULAS, QUÆ DEMOLIUNTUR VINEAS; NAM VINEA NOSTRA FLORUIT.

CAPITE NOBIS VULPES PARVULAS, QUÆ DEMOLIUNTUR (Septuaginta quæ exterminant, Symmachus corrumpunt) VINEAS: NAM VINEA NOSTRA FLORUIT. — Septuaginta, et vineæ nostræ *καταπιεσθησάν*, id est *germinant et florent instar cyprorum*; Arabicus, et vinea nostra florebit, captis vulpeculis quæ eas corrumpunt. *Parvulas* referendum est ad *vulpes*, ut patet ex Hebræo, Græco et Vulgata: quare mirum est Origenem, Philonem Carpathium, et alios, *parvulas* referre ad *vineas*. Judæa abundat vulpibus, ut patet ex trecentis vulpibus, quas cepit Samson, *Judic.* xv, 4. Vulpes autem præ cæteris feris nocent vineis, tum quia eas suffodiunt et eradicant, tum quia uvæ deprædantur et depascuntur; parvulæ autem vulpes cum sint petulcæ, nec satis habeant virium ad vites eradicandas, eas cum teneræ sunt et florent, vellicant, arrodunt, floresque decerpunt, ac terram juxta radices suffodiunt, ut vites humore destituantur, ac soli expositæ ejus radii urantur et exarescant; ad hæc parvæ vulpes grandiores factæ vites eradicant. Insuper vulpes parvulæ, utpote inexpertæ facile decipi capi que possunt, at grandiores factæ non ita: sunt enim astutissimæ, juxta illud: « Annosa vulpes haud capitur laqueo. »

Judæa vulpibus abundat.

Vineis multum nocent vulpes.

Denique vulpes capi jubet cum sunt parvæ, et viribus infirmæ; vulpes enim in vere, cum vineæ florent, generant: quare si tunc negligas eas capere et exstirpare, valde sobolescent, et multi-

plicabuntur. Porro Plinius, lib. XXIII, cap. viii, scribit vulpes amygdalis amaris necari: « Aiunt, inquit, si ederint eas, nec contingat e vicino aquam lambere, mori. » Chaldæus per vulpes intelligit Amalecitas, qui impedire conati sunt progressum Hebræorum in terram sanctam, ideoque a Moyse et Josue capti et cæsi sunt, *Exodi* cap. xvii, 13.

Amygdalis amaris necantur vulpes.

PRIMUS SENSUS

ADÆQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Jubet Christus Ecclesiæ, id est apostolis, ut in prædicatione Evangelii et fundatione vinearum, id est Ecclesiarum, capiant *vulpes parvulas*, id est hæreticos jam tum subnascentes: hi enim subdole quasi vulpes fidem et Ecclesiam subvertunt; tales tempore apostolorum fuere judaizantes, qui cum Evangelio volebant miscere et observare circumcisionem, cæteraque legis veteris præcepta. Item Simon Magus primus hæresiarcha, Menander, Basilides, Carpocras, Ebion, gnostici, etc.: horum ergo fraudes et errores, cum adhuc pusilli sunt et in paucis hærent, detegi, atque argumentis, ait S. Bernardus, non armis revinci et exterminari jubet, ne invalescant, totamque Ecclesiam instar fermenti pervadant et corrumpant. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Aponius, Origenes, Beda, Theodoretus, S. Anselmus, et alii passim. Audi S. Augustinum in *Psalm.* lxxx: « Vulpes, insidiosos, maximeque hæreticos fraudulentos significant, dolosos, cavernosis anfractibus latentés, et decipientes, odore et tetro putentes. Contra quem odorem dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Istæ vulpes significantur in Canticis canticorum, ubi dicitur: Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, latentes in cavernis tortuosis. Capite nobis, convincite nobis: capis enim eum, quem de falsitate convincis. » Nam, ut ait S. Bernardus: « Cum proditur dolus, cum fraus aperitur, cum convincitur falsitas, rectissime tunc dicitur capta vulpes pusilla, quæ demoliebatur vineas. » Sic Ezechiel, cap. xiii, 4: « Quasi vulpes, inquit, in deserto, prophætæ tui Israel erant. Vident vana, et divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos. »

Vulpes, hæretici.

Porro quomodo capiendæ sint hæ vulpes, id est hæretici, sic docet S. Augustinus, in *Psalm.* lxxx: « Vulpes solent habere tales foveas, ut ex una parte intrent et ex alia parte exeant. Ad utrumque foramen captor vulpium retia posuit. Dicite mihi, de cælo est, an ex hominibus? Sentiant illi eum ex utraque parte tetendisse unde caperet, et aiunt apud se: Si dixerimus de cælo, dicturus est nobis: Quare ergo non credidistis? ille enim testimonium Christo perhibuit. Si dixerimus de terra, lapidabit nos populus, quia ut prophetam habent. » Et paucis interjectis: « Videamus si et nos

Vulpes quomodo capiendæ?

quosdam vulpeculas capere possumus : proponamus ad foramen utrumque, ut unde vulpes exire voluerit, capiatur. Verbi gratia, manichæo facienti sibi Deum recentem, et in corde suo ponenti quod non est, dicamus et interrogemus eum : Substantia Dei corruptibilis, an incorruptibilis est? Elige quod vis, exi qua vis, sed non effugies. Si dixeris *corruptibilem*, non a populo, sed a te ipso, lapidaberis : Si autem dixeris *incorruptibilem* Deum; incorruptibilis quomodo timuit gentem tenebrarum? Quid factura erat incorruptibili gens corruptionis? »

Notant Cassiodorus et Beda post vineas in plurali, nominari vineam in singulari cum ait : « Vineæ nostra floruit, » quia omnes Ecclesiæ particulares coeunt, et conflant unam Ecclesiam communem et universalem. S. Bernardus, *serm.* 64, urget *to nobis*, cum ait : « Capite nobis vulpes. Poterat, ait, dicere : Capite mihi; sed maluit nobis consortio delectatus. O suavitatem, o gratiam, o amoris vim! Itane summus omnium, unus factus est omnium? Quis hoc fecit? Amor dignitatis nescius, dignitate dives, affectu potens, suasu efficax. Quid violentius? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? Amor est. Quæ est ista vis quæso tam violenta ad victoriam, tam victa ad violentiam? Denique semetipsum exinanivit, ut scias amoris fuisse, quod plenitudo effusa est, quod altitudo adæquata est, quod singularitas associata est. »

Triumphat de Deo amor.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Vulpes parva. Primo, suggestio fraudulenta demonis, mundi, carnis. Vulpes sunt suggestiones fraudulentæ, quas dæmon, caro, vel mundus animæ suggerit specie boni, ut eam ad malum inducat : vitium enim palliat velo virtutis, satanas enim transfiguratur se in angelum lucis, II *Corinth.* XI, 14 : quare hæc illico dum oriuntur et parvulae sunt, capiendæ sunt, ut earum fraus, dolus et error detegantur, ne adultæ et corroboratæ capi et evelli nequeant.

Notat Nyssenus dæmones, qui hominem tentant non vocari leones, ursos, tigrides, sed vulpes, easque parvulas, quia parvæ et debiles sunt eorum vires, ut ab homine generoso et constante illico repelli et expugnari queant; armari ergo eos astutia vulpium : quare astutias hasce eorum solerter esse indagandas et dissipandas. Addit S. Bernardus parvulas dici, quia suggestiones eorum sunt subtiles, nec nisi iis qui acuta sunt mente visibiles. Audi S. Bernardum, *serm.* 63 : « Viro sapienti, sua vita vinea est, sua mens, sua conscientia. Nil quippe incultum, nil desertum in se sapiens derelinquet. » Et post nonnulla : « Et bona vinea justus, imo bona vinea justus, cui virtus vitis, cui actio palmes, cui vinum testimonium conscientia, cui lingua torcular expressionis : Denique gloria nostra hæc est, in-

Iusto vinea mentis excelsa.

quit, testimonium conscientia nostræ, II *Corinth.*, cap. I, vers. 12. Vides apud sapientem vacare nihil? Sermo, cogitatio, conversatio, et si quid aliud est ex eo, quidni totum Dei agricultura, Dei ædificatio est, et vinea Do mini Sabaoth? Quid denique illi de se perire possit, quando et folium ejus non defluet? Cæterum tali vineæ nunquam infestationes, nunquam insidia deerunt. Nempe ubi multæ opes, multi sunt qui comedunt eas, *Eccli.* v, 10. Sapiens erit sollicitus servare vineam suam non minus quam excolere, nec sinet eam vorari a vulpibus. » Harum deinde vulpium, *serm.* 64 et 65, varia recenset exempla, uti Monachi illius, qui e monasterio abiit, ut parentes converteret, sed ipsos non acquisivit et seipsum perdidit; aliorum, qui e monasterio abeunt, ut concionentur, aut ut sibi soli vivant et Deo; aliorum, qui cum feminis conversantur pio prætextu, ut eas in spiritu instruant; sed mox spiritus transit in carnem; nam, ut *serm.* 65 prudenter ait S. Bernardus : « Cum femina semper esse, et non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortuum suscitare? Quod minus est, non potes; et quod majus est, vis credam tibi? »

Secundo, parvæ vulpes sunt relaxationes regulæ et disciplina in rebus parvis, v. g. Cum in monasterio, vel collegio dissimulatur ruptura silentii, usurpatio rerum parvarum, non petita venia, leves inobedientia, etc. Hæc enim nisi corrigantur, serpunt, crescunt, et magnæ evadunt, ut tandem omnem regulam et disciplinam evertant; quare faciendum est quod monet sapiens :

Secundo, vulpes parvulae, relaxationes regulæ et disciplinae.

Principiis obsta : sero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluerit moras.

Unde S. Bernardus, *serm.* 63, præter vulpes, frigus quoque noxium esse vitibus asserit; eas enim adurit et desiccatur : sic frigus, id est torpor obrepens religioso, virtutem ejus adurit et siccat; ex eo enim mox ait, ut in corpore solet evenire febricitantibus, subit quidam animi rigor, et vigor lentescit, languor fingitur virium, horror austeritatis intenditur, timor sollicitat paupertatis, contrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vitæ, sopitur ratio, spiritus extinguitur, defervescit novitium fervor, ingravescit tepor fastidiosus, refrigescit fraterna charitas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocat consuetudo. Quid plura? dissimulatur lex, abdicatur jus, fas proscribitur, derelinquitur timor Domini. Dantur postremo impudentia manus, præsumitur ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus, plenus ille ignominia et confusione saltus de excelso in abyssum, de pavimento in sterquilinum, de solio in cloacam, de coelo in cœnum, de claustro in sæculum, de paradiso in infernum. Principium et originem hujus pestis, et vel qua arte vitetur, vel qua superetur virtute, non est hujus temporis demonstrare. »

Frigus torporis nocet vineæ animæ.

Tertio, vulpes parvula detractores, susurrone, adulatores.

Tertio, parvæ vulpes sunt detractores et susurrone, æque ac adulatores, qui vineas, id est cœtus et societates dissociant, ac fidelium animas subvertunt. Ita S. Bernardus, *serm.* 63 : « Pessimissima vulpes, ait, occultus detractor, sed non minus nequam adulator blandus. Cavebit sapiens ab his, dabit operam, sane quod in ipso est, capere illos qui talia agunt, sed capere beneficiis atque obsequiis, monitisque salutaribus, et orationibus pro his ad Deum. Non cessabit istiusmodi carbones ignis congerere super caput maledici, et item super adulatoris, quousque (si fieri potest) et illi invidiam, et isti simulationem de corde tollat, faciens mandatum sponsi dicentis : Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliantur vineas. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Herodes ambo, vulpes.

Herodes Ascalonita fuit vulpes, volens dolose occidere Christum; unde misit in Bethlehem Magos ut ipsi locum nativitatis Christi explorarent eumque ad se referrent : fingebat enim se quoque velle Christum adorare, ut hac ratione eum caperet et necaret; sed illusus fuit a Magis, dum ipsi, responso cœlitus accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam regressi sunt in regionem suam, *Matth.* III, 12. Unde hujus Herodis Ascalonitæ filius Herodes Antipas, vulpini æque ac pater ingenii, a Christo vocatur *vulpes* : « Ita, inquit, dicite vulpi illi, » *Luc.* XIII, 32. Ita Rupertus : « Nonne videtis, inquit, quod teneros palmites fera ista (ferus Herodes) momordit, quod infantes bestia crudelis occidit in Bethlehem Judæ civitate David? Capite, capite, nam vinea nostra floruit, etc. Fructus ejus adhuc flos, et non botrus est, nondum maturuit, et idcirco damnosum nimis est hujusmodi ad vineam, vel florem ejus succidi, vel demoliri. Crescat prius et de flore proveniat fructus, condatur Evangelium et cognoscatur de signis et virtutibus venisse Sanctum sanctorum, atque hoc erit florem venisse in fructum, et maturuisse botrum. Tunc si fuerit succisus hujusmodi botrus, custodiatur, atque in vecte crucis portetur, ut experimento resurrectionis et dulcedinis ejus cognoscatur, qualis terra, quale sit regnum ejus, ad quod non pertinent vulpeculæ istæ, quæ vineas demoliantur. »

VERS. 16. DILECTUS MEUS MIHI, ET EGO ILLI, QUI PASCITUR INTER LILIA.

Hebræa, *qui pascit in liliis*, hoc est, qui pascit oves in pascuis filiorum copia, colore et odore præstantibus. Chaldaeus vertit : « In illo tempore conversi sunt in penitentia; tunc stetit Moyses propheta, et oravit coram Domino, et Josue minister ejus accinctus est, et egressus est de sub aliis nubium gloriæ Domini, et cum eo viri justi, qui similes sunt rosæ in operibus suis, et inie-

runt prælium contra Amalec, et confregerunt illum et populum ejus in nomine Domini, qui occidit et contrivit eos in ore gladii. »

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Cassiodorus et Beda censent sponsam hic precari, *q. d.* Utinam dilectus meus mihi sit, vel adsit, et ego illi! utinam dilectus meus dignetur mihi conjungi glutino charitatis, et ego illi conjungar vinculo obedientiæ, obtemperans præceptis ejus! ait Cassiodorus. Verum cæteri omnes censent sponsam hic non optare, sed asserere et affirmare : Dilectus meus mihi est, et ego illi sum, juxta sensum quem jam dabo. A vers. 8 et 10 hucusque sponsa deliquium amoris passa in lectulo recubans retulit verba sponsi, quibus sponsam ad se in agrum et vineam ad labores pro salute animarum evocat, tenerumque pariter erga eam testatur amorem : nunc sponsa, in sua persona loquens, amorem amoris rependit, seseque promptam, ut sponso vocanti pareat et in vineam ad labores exeat, ostendit, atque : « Dilectus meus mihi, et ego illi; » quia sicut ille « pascitur inter lilia, » sic et ego liliorum, id est candoris et puritatis sum studiosissima : « Dilectus meus mihi, » subaudi totum se tradit; unde et *ego illi* avide me totam tradam, imo reipsa trado, illi uni vaco, servio, et placere satago. Quare quod ipse vult, hoc et ego volo; ipse vult ut a lectulo ad agrum, ab otio ad negotium transeam, idipsum et ego volo : ipsius enim velle et nolle, meum velle et nolle est. Symmachus vertit, in genitivo, et *ego ejus*, *q. d.* Ego tota sum sponsi, sicut sponsus totus est meus; adeoque ipse est id quod ego sum, ut non tam duo, quam unus idemque esse videamur. Amicus enim est alter ego, et amantes unum quasi habent cor, unamque animam : anima enim amantis magis est ubi amat, quam ubi animat, puta magis est in amato, quam in ipso amante.

Hinc civiliter sponsus et sponsa censentur una eademque persona, juxta illud : « Erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia, » *Ephes.* V, 31 : sicut enim sentia matrimonii consistit in mutuo conjugum ad conjugium consensu; sic conjunctio Christi et Ecclesiæ, velut sponsi et sponsæ, consistit in mutuo amore, et mystici conjugii consensu, quod scilicet Christus non aliam amet, velitque habere sponsam, quam Ecclesiam; et Ecclesia vicissim alium non amet, nec velit habere sponsum, quam Christum; ex quo deinde sequitur mutuus convictus, ac mutua obsequia et officia per omnem vitam; hæc omnia significat, *o dilectus meus mihi, et ego illi, q. d.* Quia Christus dilexit me prior ut sponsam, hinc ego vicissim diligo eum ut sponsum, imo dilectio ejus prævenit meam, ejusque est causa; ideo

enim ego diligo ipsum, quia ipse prior me diligens suum mihi inspiravit amorem per gratiam prævenientem, juxta illud: « Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, » *Ephes. v, 25*. Abite ergo, malæ vulpes, quæ Ecclesiam a Christo separare per dolos conamini. Ego enim Ecclesia Christo sponso meo servo fidem, ut nullum præter eum diligam; ille vicissim mihi servat fidem, ut nullam præter me habeat dilectam, nullam aliam velit habere sponsam. S. Bernardus, *serm. 68*, notat sponsam, scilicet Ecclesiam, et animam sanctam hæc dicere, absente sponso Christo; dicere, inquam, non adolescentulis, sed sibi ipsi, atque ex abundantia affectus, non tam loqui quam eructare amoris copiam; ideoque verba ejus esse trunca, manca, imperfecta, ac supplenda hoc modo: Dilectus meus mihi, scilicet totus intendit, et ego illi vicissim tota intendo. « Ille mihi, ait S. Bernardus, quia benignus et misericors est; ego illi, quia non sum ingrata. Ille mihi gratiam ex gratia, ego illi gratiam pro gratia; ille meæ liberationi, ego illius honori; ille salutem meam, ego illius voluntati; ille mihi, et non alteri, quoniam una sum columba ejus; ego illi, et non alteri. » Et antè hanc Christi dignationem admirans exclamat: « Quam admirabile est, quod illius intentionem ista sibi quasi propriam vindicat, dicens: Dilectus meus mihi? Nec eo contenta tamen, pergunt amplius gloriari, respondere se illi quasi ex æquo morem gerere, rependere vicem. Sequitur enim: Et ego illi. Insolens verbum, et ego illi. Nec minus insolens, dilectus meus mihi; nisi quod utroque insolentius utrumque simul. O quid audeat cor purum, et conscientia bona, et fides non ficta! Mihi, inquit, intendit. Itane huic intenta est illa majestas, cui gubernatio pariter et administratio universitatis incumbit; et cura sæculorum ad sola transfertur negotia, immo otia amoris et desiderii hujus? Ita plane. Ipsa enim est Ecclesia electorum, de quibus Apostolus, II *Tim. ii, 10*: Omnia, inquit, propter electos. Et cui dubium, quod gratia et misericordia Dei sit in sanctos ejus, et respectus in electos illius? Ergo providentiam cæteris creaturis non negamus: curam sponsa vindicat sibi. »

Idem S. Bernardus, *serm. in Festo Nativit. B. Mariæ*, sub finem ait, hisce verbis significari luctam amoris; qua sponsus cum sponsa luctatur, vincit, et vincitur.

Huc accedunt expositiones aliorum Patrum: Nysseni, quæ talis est: « Vidi faciem ad faciem eum, qui semper manet, et qui propter me ex sorore mea Synagoga in humana natura est exortus, et in eo requiesco, et fio ejus habitaculum; » Philonis Carpathii: Dicit Ecclesia, inquit: « Dilectus meus mihi, » id est ipse mihi sapientiam dat, et ego illi cor dabo; ille mihi de cælis sa-

pientiam, ego vero illi de gentibus fidei, spei et charitatis fructum rependam: sentio enim me ab illo vehementer amari, ob idque firmissime ipsi semper adhærebo. Theodreti: Sicut sponsus me omnibus prætulit, sic ipsum ego omnibus antepoño, cum alio conjungi non patior; ab istis, qui vulpes et fraudulentis vocantur, abhorreo: absurdum enim est me, quæ tantopere dilecta atque ornata sum, amanti in amore pro viribus non respondere. His simile videtur id, quod ab Apostolo scriptum est, I *Corinth. vi, 13*: « Corpus autem non fornicationi sed Domino: et Dominus corpori. » Justi Orgelitani: « Habet Christus Ecclesiam in suo corpore, et Ecclesia Christum in suo capite, quæ connexio, quia dissociari non potest, merito dixit: Dilectus meus mihi. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Anima sancta dicit Christo, inquit Theodoretus: « Dilectus meus mihi vivit; et ego illi vivo, non mihi, » ut ait S. Paulus, *Galat. ii, 20*. Aponius vero: « Dilectus meus mihi, ait anima sancta, præstat gratiam vocationis, redemptionis insigne, adoptionis clarissimam libertatem. Et quid ego illi? voluntatis obedientiam, conservandæ integritatis studium, quod indidit per naturam. Quid ille mihi? singulare conservandæ virginitatis exemplum, nascendo per Virginem. Et quid ego illi? singularem lætitiæ denuo nascendo per baptismum, in toto corde meo servando præcepta, angelicam cœlestemque imitando naturam, ut intactum corpus redeat ad paradysum, quod intacto de utero matris induxerat nascendo in mundum. Nam sicut diabolus eruenta iracundia et execrando cœno libidinis saginatur; ita et Christus misericordiæ, mansuetudinis et castimonie liliis pascitur. » Brevius S. Gregorius, et clarius exponit, *q. d.* « Dilecti mei amicitiam constanter teneo, quia ejus constantem benevolentiam erga me sentio; quia dum ejus benignitatem familiarem habeo, durum mihi est quidquid ei adversum inimicos lafrantes audio, et dum in ejus assiduitate qualis sit video; si quid erroris proferunt adversarii a veritate, quam in ejus visione cognovi, non recedo. » Denique amor Christi virgo est, quia ad unum Christum totus pure et virginæe dirigitur, juxta illud Pauli: « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo, » II *Corinth. xi, 2*.

Quærit S. Bernardus, *serm. 69*: Cum Christus sit sponsus multarum, imo omnium animarum sanctarum, quomodo cuilibet totus intendat? ac respondet: « Primo quidem quod habeat in natura simplicissima sponsi divinitas quasi unum respicere multos, et quasi multos unum. Nec ad multitudinem multus erit, nec ad paucitatem rarus; nec ad diversitatem divisus, nec restrictus ad unum; nec anxius ad curas, nec perturbatus,

Quomodo
Christus
omnibus
et cuilibet
totus
intendit.

seu turbulentus ad sollicitudines. Sic sane unintentus, ut non detentus; sic pluribus, ut non distentus.»

Exemplum appositum est in anima rationali: hæc enim tota amat, informat et animat omnes et singulas corporis sui partes, ita ut tota sit in corpore, et tota in singulis ejus partibus; sic enim Deus totum suum amorem omnibus, et totum dat singulis sanctis. Addit deinde Bernardus Christum ad animam quam sibi despondet, secum adducere Patrem et Spiritum Sanctum, ut pariter sibi animam despondeant, juxta illud: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus, » *Joan.* XIV, 23. « Quid est, inquit Bernardus, venire ad animam Verbum? Erudire in sapientia. Quid est Patrem venire? Afficere ad amorem sapientiæ, ut dicere possit: Quia amatrix facta sum formæ illius, *Sapient.* VIII, 2: Patris diligere est, et ideo Patris adventus ex infusa dilectione probatur. »

Signa
adventus
Dei in
animam.

Signa deinde adventus Verbi et Patris subjicit: « Si sensero, inquit Bernardus, aperiri mihi sensum, ut intelligam Scripturas, aut sermonem sapientiæ quasi ebullire ex intimis, aut infuso lumine desuper revelari mysteria, aut certe expandi mihi quasi quoddam largissimum cœli gremium, et uberiores de sursum influere animo meditationum imbres: non ambigo sponsum adesse. Verbi siquidem hæc copię sunt, et de plenitudine ejus ista accepimus. Quod si se pariter infuderit humilis quædam, sed pinguis intimæ aspersionis devotio, ut amor agnitæ veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in me generet et contemptum, ne forte aut scientia inflet, aut frequentia visitationum extollat me; tunc prorsus paterne sentio agi mecum, et Patrem adesse non dubito. Si autem perseveravero huic dignationi dignis semper (quod in me est) affectibus et actibus respondere, et gratia Dei apud me vacua non fuerit; etiam mansionem apud me faciet, tam Pater enutriens, quam Verbum erudiens. » Quærit deinde, unde anima sciat sponsum totum sibi intendere, ut dicere audeat: « Dilectus meus mihi, » ac respondet, id scire « ex eo quod se diligere, et vehementer diligere sentit, etiam diligi nihilominus vehementer non ambigit, ac de sua singulari intentione, sollicitudine, cura, opera, diligentia studioque, quo incessanter et ardentè invigilat, quemadmodum placeat Deo, æque hæc omnia in ipso indubitanter agnoscit, recordans promissionis ejus: In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, » *Matth.* cap. VII, 2. Et post nonnulla: « Nec dubitat se amari quæ amat. Ita est. Amor Dei amorem animæ parit, et illius præcurrens intentio intentam animam facit, sollicitudoque sollicitam. Nescio enim qua vicinitate naturæ, cum semel revelata facie gloriam Dei speculari anima poterit, mox illi se conformari necesse est, atque in eandem imaginem transfor-

mari. Igitur qualem te paraveris Deo, talis oportet appareat tibi Deus. Cum sancto sanctus erit, et cum viro innocente innocens erit, *Psalm.* XVII, 26. Quidni ætque et cum amante amans, et cum vacante vacans, et cum intento intentus, et sollicitus cum sollicito? »

De hoc sponsæ et sponsi spirituali connubio ejusque fructibus, ita scribit Laurentius Justinianus, lib. *De Casto connubio Verbi et animæ*, cap. XXV, pag. 318, littera H: « Ibi jure celebratur convivium, et vitulus sæpissime comeditur saginatus. Pax in illo gustatur interna, secunda tranquillitas, tranquilla felicitas, jucunditas magna, fides serena, amabilis societas, oscula unitatis, contemplationis delectatio, suavitas in Spiritu Sancto. Ibi cœli janua est, et paradisi porta. Sponsa frequenter de thalamo ascendit in cœlum, et de cœlo jugiter sponsus descendit in thalamum. Non pavida, non de salute incerta, ingreditur sponsa in supernorum mansiones, sed tanquam in dilecti domum, et in propriam possessionem. Ut enim illam emeret, vendidit sua, et tradidit egenis; ut illam lucraretur, pugnavit in tentationibus, pugnavit cum spiritibus nequam, quotidieque pugnat contra se. Non temerario, sed confidenter in atria intrat sponsi: nam etsi alias advena illius sanctæ fuerit civitatis, nunc vero civis effecta est sanctorum, et sponsa Verbi; cui ex amoris privilegio, omnia quæ sunt sponsi debentur. Amor quippe verus nil privatum habet, nil proprium; sua seque gratanter impertitur; ea quoque lege, eademque charitate, qua largitur propria, utitur alienis. Ex amoris igitur mutui exuberantia, tanta est inter Verbum et animam familiaritas, locutionis fiducia, gloriæ certitudo, et conditionis inconsideratio. » Tritum est illud comici: « Omnis amans, amens. »

Spiritualis
connubii
descrip-
tio.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Beata Virgo dicere poterat Christo: Tu solus mihi es filius unice dilectus, et ego tibi sum mater (imo et quasi pater) dilectissima, qui pasceris inter lilia virginitatis meæ et Josephi mariti mei; ex hoc enim virginali conjugio decebat te nasci, quasi virginitatis filium, imo ducem et antesignanum; hoc est quod ait Isaias propheta, cap. VII, vers. 14: « Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, » id est nobiscum Deus: ita Rupertus. Audi S. Anselmum, lib. *De Excellentia Virginis*, cap. IV: « Amorem, inquit, quem pater et mater singuli debent filio suo; amorem etiam, quem debet filius simul suo patri et matri, ille filius vere virginis, suæ debet soli matri: nam sicut alii filii nascuntur ex patre et matre, ita filius ejus natus est ex ea sola matre. Excedit itaque omnes amores parentum in filios, aut filiorum in parentes amor istius

Mater-
nus amor
B. Virgi-
nis in
filium.

matris in filium suum, et istius filii in matrem suam. »

Rursum Guarrius abbas, *serm. 2 De Assumpt.*: « Veni, inquit, electa mea, et ponam in te thronum meum. Communicasti mihi quod homo sum, communicabo tibi quod Deus sum. » Et B. Petrus Damiani, *serm. 2 De Nativit.*, recensitis tribus modis, quibus Deus est in qualibet creatura, subjicit: « Quarto modo inest uni creature, videlicet Mariæ matri, identitate, quia idem est cum illa. Hic taceat et contremiscat omnis creatura, et vix audeat aspicere tantæ dignitatis immensitatem. Habitat Dominus in Virgine, cum qua unius naturæ habet identitatem. »

Denique S. Bernardus, *serm. 71*: « Mihi, inquit, adhærere Deo bonum est. Bonum plane, si omni ex parte adhæseris. Quis est, qui perfecte adhæret Deo, nisi qui in Deo manens tanquam dilectus a Deo, Deum nihilominus in se traxit diligendo? Ergo cum undique inhærent sibi homo et Deus, inhærent autem undique intima et mutua dilectione inviscerati alterutrum sibi. Per hoc Deum in homine, et hominem in Deo esse haud dubie dixerim. » Hoc præ omnibus competit B. Virgini. Idem S. Bernardus, *serm. 29*: « Sagitta electa est amor Christi, quæ Mariæ animam, non solum confixit, sed etiam pertransivit, ut nullam in pectore virginali particulam amore vacuum relinqueret, sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret et esset gratia plena. » Hæc Bernardus. Et Hugo de S. Victore, cujus verba refert S. Thomas, *Opusc. viii*: « Quia in corde Virginis, inquit, amor Spiritus Sancti singulariter ardebat, ideo in carne mirabilia faciebat, in tantum, quod de ea nasceretur Deus et homo. *Luc. i, 33*: Quod nasceretur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. »

Causam dat S. Bernardus: « Quid mirum, inquit, si Maria præ omnibus diligit, quæ est præ omnibus dilecta? » Plures alias causas dat Sophronius, *serm. De Assumptione*: « Cogitate, inquit, et perpendite quantis afficiebatur B. Virgo doloribus post Christi ad cælos ascensum; considerate, quo cruciabatur amore, quove desiderio æstuabat hæc virgo, dum revolveret animo cuncta, quæ audierat, quæ viderat, quæ cognoverat, quanto indesinenter cremabatur ardore pii amoris! quantis movebatur, repleta Spiritu Sancto, cœlestium secretorum incitamentis! quia etsi diligebat Christum ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mente, novis tamen quotidie inflammabatur præsentia absens desideriorum affectibus, tanto siquidem validius, quanto divinis illustrabatur intus visitationibus, quam totam repleverat Spiritus Sancti gratia, quam totam incanduerat divinus amor, ita ut in ea nihil esset mundanus quod violaret affectus, sed ardor continuus et ebrietas perfusi amoris ejus, qui illius erat et Dominus et filius. Fortassis ergo præ nimio amore in loco, quo sepultus dicitur, habitasse eam credimus, quatenus piis pasceretur in-

ternus amor obtutibus, non quod jam viventem quæreret cum mortuis, sed ut suis consolaretur aspectibus, et quem genuerat mentis complectebatur amplexibus. Amor Christi desiderium pariebat, desiderium vero gliscens quasi novis reparabatur ardoribus. »

QUI PASCITUR INTER LILIA. — Pro *lilia* hebraice est, שֹׁשְׁבַנִים *schoschannim*, quod Chaldæus et hebraizantes nonnulli vertunt *rosas*, uti dixi superius. Symmachus vertit *flores*: hebraice est, *qui pascit in filiis. pascit*, scilicet tam oves, quam seipsum, hoc est, *pascitur*, ut vertit Noster; quanquam *pascitur* subinde sumatur pro *pascit*, quasi sit verbum generis deponentis. Septuaginta ποιμαίνω, id est, *pastorem agens in liliis*; Symmachus, *et ego ejus pascentis flores*, id est *qui pascit oves instar candicantium liliorum candide*. Posset quoque ex Hebræo verti, *qui pascit lilia*, id est *alit*, fovetque virgines, æque ac virginitatem, et cæteras virtutes, vel *qui pascitur liliis*, id est *oblectatur virginibus æque ac virtutibus*. *Pascitur* vero *inter lilia*, hoc est *pascitur in pascuis lætissimis ac pulcherrimis, qualia sunt, quæ liliis interherbas florentibus decorantur Hebræum קַרְטָרוֹעַ*, et græcum ποιμαίνω, id est *pascere*, sive *pastorem agere*, notat Christum circa Ecclesiam, et animas fideles omnia boni pastoris munia sedulo obire, scilicet illam tenere amare, pabulum procurare, familiariter illi adesse, educere ad pascua, et reducere, cibare, potare, curare, regere, a lupis et furibus defendere, etiam cum vitæ suæ periculo, ac cætera pastoris officia præstare, quæ describit Psaltes, *Psal. xxii, 2*, et Christus, *Joan. x, 9*. Christus ergo et pascit, et pascitur inter lilia, i. e. inter castas, puras et sanctas animas, præsertim virgines; pascit illas sua doctrina, exemplo, gratia, sacramentis, imo seipso in Eucharistia. Audi S. Ambrosium in *Psal. cxviii, serm. 14, vers. 1*: « Bona pascua divina sunt sacramenta. Carpis illic novum florem, qui bonum odorem dedit resurrectionis; carpis liliium, in quo sit splendor æternitatis; carpis rosam, hoc est, Domini corporis sanguinem. Bona etiam pascua libri sunt sacrarum Scripturarum, in quibus quotidiana lectione pascimur, in quibus recreamur ac reficimur, cum ea quæ scripta sunt degustamus, vel summo ore libata frequentius ruminamus. His pascuis grex Domini saginatur. Bona etiam Christi pascua, qui pascit in liliis, hoc est in splendore sanctorum. » Addit Nyssenus: « Hic est pastor bonus, qui non fœno pascit gregem, sed Spiritu Sancto per liliorum puritatem et odorem significato. » Accedit Theodoretus qui pascua Christi censet vocari *lilia*, quia candida sunt, pingua, suavia, et odorata instar liliorum. Idem, tamen inferius ait Christum pascere inter lilia, cum per sanctos doctores suas leges purissimas promulgat.

Rursum Christus, non tantum active *pascit*, sed et passive *pascitur*, inter lilia, id est oblectatur

Christus pascit et pascitur inter lilia, id est, animas castas et puras.

puris et castis mentibus, præsertim virginibus, earumque puritate, virginitate et virtutibus. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, Justus, Anselmus, cæterique latini. « Quid per *lilia*, ait S. Gregorius, nisi mundæ animæ designantur? quæ dum castitatis candorem retinent, per bonæ famæ opinionem proximis quibusque suaviter olent. *Inter lilia* sponsus ergo pascitur, quia procul dubio animarum castitate delectatur, quæ et in se munditiâ carnis conservant, et per nitidas cogitationes coram eo placent, et exempla proximis quasi odoris suavitatem donant. »

Hinc illud S. Ambrosii, quod usurpat Ecclesia in *Officio Virginum* :

Qui pascis inter lilia,
Septus choreis Virginum,
Sponsas decorans gloria.

Christus, ait S. Bernardus, *serm.* 70, qua Deus regnat super sidera, qua homo pascitur, *non lilia*, sed *inter lilia* : « Nam qui in altissimis est Dominus, in imis est dilectus, super sidera regnans, et intra liliam amans. » Deinde lilia hæc mystica esse docet veritatem, mansuetudinem, justitiam, cæterasque virtutes, sed duas præsertim, continentiam scilicet et innocentiam; inter hasce enim pascitur et oblectatur Christus, juxta illud, *Ps.* XLIV, 5: « Prosperere procede et regna propter veritatem, mansuetudinem et justitiam : » nempe « quot virtutes, tot lilia, ait Bernardus. Quis finis virtutum apud Dominum virtutum? Quod si plenitudo virtutum in Christo; et liliorum. Et fortassis propterea ipse se *lilium* appellavit, quod totus versetur in liliis, et omnia quæ ipsius sunt, lilia sint : conceptio, ortus, conversatio, eloquia, miracula, sacramenta, passio, mors, resurrectio, ascensio. Quid horum non candidum, et non suavissime redolens? Tanta denique in conceptione refulsit superni luminis claritas de supervenientis abundantia Spiritus, ut ne ipsa quidem Virgo sancta sustinisset, si non sibi obumbratum foret a virtute Altissimi. Porro ortum candidavit incorrupta virginitas matris, conversationem innocentia vitæ, eloquia veritas, miracula puritas cordis, sacramenta pietatis arcanum, passionem patiendi voluntas, mortem libertas non moriendi, resurrectionem martyrum fortitudo, ascensionem exhibitio promissionum. »

Lilia, pura legum observantia. Idem, *serm.* 71, docet Christum pasci inter lilia, id est inter puram legum suarum observantiam : « Ergo, inquit, absque liliis nunquam est, qui absque vitis semper est, quia totus et semper est candidus, speciosus forma præ filiis hominum. Tu ergo qui hæc audis, vel legis, cura habere lilia penes te, si vis habere hunc habitatorem liliorum habitantem in te. Opus tuum, studium tuum, desiderium tuum, lilia esse protestetur, moralis quidam rerum ipsarum candor atque odor. Habent et mores colores suos, habent et odores, etc. Colorem operi tuo dat cordis in-

tentio, et iudicium conscientie, » odorem fama. Et pluribus interjectis : « Sponsus itaque, et cum sit virtus, in virtutibus complacet sibi; et cum sit liliam, libenter inter lilia commoratur; et cum sit candor, delectatur candidis. Et fortassis hoc est, quod dicitur pasci inter lilia, candore et odore virtutum delectari. Et quidem pascetur olim corporaliter apud Mariam et Martham, recumbens etiam corpore inter lilia (illas loquor, nam lilia erant) nihilominus spiritum refocillabat devotione et virtutibus mulierum. »

Docet deinde idem Christo esse *pascere*, quod pasci, quia ipse pascit nos sua gratia et virtutibus, iisdemque pascitur et oblectatur : « At pascens, ait, ita puto, nihilominus pascitur ipse, et quidem escis quibus libenter vescitur, profectibus nostris. Etenim gaudium Domini fortitudo nostra. Ita ergo, et cum pascit pascitur, et pascitur cum pascit, simul nos suo gaudio spirituali reficiens, et de nostro æque spirituali profectu gaudens. Cibus ejus pœnitentia mea, cibus ejus salus mea, cibus ejus ego ipse, etc. Mandor cum arguor, glutior cum institutor, decoquor cum immutor, digeror cum transformor, unior cum conformor. » Idem S. Bernardus, *serm.* in *Nativitate Mariæ*, sub finem aliter explicat : « Attende, ait, quod locum non cibum indicare videtur, nec quibus pascitur exprimit, sed *inter quæ*. Forte enim non cibo, sed consortio pascitur liliorum; nec liliis vescitur, sed in illis versatur; nimirum odore potius, quam sapore lilia placent, et visui magis sunt apta quam esui. Cæterum etsi justus germinat sicut liliam, sed non ad liliam sponsus pascitur, nec in singularitate complacet sibi. Audi denique inter lilia commorantem : Ubi, inquit, sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. *Matth.* VIII, 20. Amat semper media Jesus, diverticula semper et reclinatoria reprobatur Filius hominis, Dei et hominum mediator. »

Porro pascit Christus animas diversimode, quamque juxta suam inclinationem, statum, et dispositionem : quare subditis dat obedientiam, superioribus prudentiam regendi, virginibus amorem virginitatis, conjugatis affectum castitatis conjugalis, et robur ad ferendum mores conjugis, filiorum et servorum a suis diversos; martyribus dat invictam in tormentibus constantiam, doctoribus acumen docendi, prædicatoribus efficaciam prædicandi, divitibus impulsam ad tolerantiam, etc.

VERS. 17. DONEC ASPIRET DIES, ET INCLINENTUR UMBRÆ.
REVERTERE : SIMILIS ESTO, DILECTE MI, CAPRÆ,
HINNULOQUE CERVORUM SUPER MONTES BETHER.

DONEC ASPIRET DIES, ET INCLINENTUR (Septuaginta *moveantur*, id est *amoveantur*) UMBRÆ, (refert ad id quod præcessit : « Dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia; » licet nonnulli referant ad id quod sequitur) : REVERTERE : SIMILIS ESTO, etc.,

Idem
Christo
pascere,
et *pasci*.

Christus
quemque
pascit
pro suo
statu.

— uti mox dicam. Nota $\tau\theta$ *aspiret dies*: solet enim mane oriente luce et die suavis aspirare aura, quam efficit calore suo sol oriens in aurora, quasi in auræ rore: hic enim vapores frigore noctis collectos resolvit et commovet, ex iisque flatus et ventos efficit; quare minus recte Theodoretus exponit, *q. d.* « Donec aspiret dies, » id est, donec ardor diei prætereat, et ros salutis aspiret. Jam

Dies et umbra quid? Resp. Primo.

Primo, nonnulli per *diem* accipiunt evangelium, per *umbras* legem veterem, quæ typus et umbra fuit Evangelii, *q. d.* Apparente luce evangelii, evanescent umbrae, id est observantiæ et ceremoniæ typicæ legis veteris: ita Justus Orgeilianus et S. Augustinus, orat. *Contra Judæos*, cap. vi.

Secundo. *Secundo*, alii per *diem* accipiunt claram cognitionem veritatis et æternitatis; hanc enim adepta anima sancta fugat, et pellit a se *umbras* vanitatis rerum temporalium: ita Nyssenus.

Tertio genuine.

Tertio et genuine, per *diem* accipe futuram vitam et gloriam, per *umbras* presentis vitæ tenebras et ærumnas, *q. d.* Christus pascitur inter lilia, id est versatur inter puras animas, quamdiu durant umbrae hujus vitæ: nam, ubi aspiraverit et illuxerit dies gloriæ, versabitur inter beatos in splendoribus sanctorum. Si enim in valle lacrymarum pascitur inter lilia, inter quæ et quanta pascetur in die nuptiarum et gloriæ sempiternæ? Christus nunc me pascit inter lilia castitatis et gratiæ; at ubi aspiraverit dies felicitatis, pascet me inter lilia charitatis et gloriæ; tunc amor sponsi absentis vertetur in gaudium et fruitionem præsentis; tunc mutabitur fides in speciem, spes in rem, charitas in claritatem, ærumna in gloriam, mors in vitam, corruptio in incorruptionem, luctus in jubilum. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, S. Bernardus et cæteri. Hic ergo anima pia amore corporis pressa gemit et suspirat, donec aspiret dies æternitatis beatæ, et inclinentur umbrae miseræ mortalitatis: « Hic quippe nox est, ait S. Gregorius. Ibi vero dies erit, quia hic in visione veritatis caligamus, ibi Deus ipse tota veritas mentibus elucebit. » Porro S. Bernardus, *serm.* 71, ait Christum in hac vita pasci liliis, id est virtutibus, quia hic mixtæ sunt, rudes et imperfectæ, in cælo iis potari, quia ibi erunt liquidæ, defæcatæ, subtiles et perfectæ.

Nonnulli cum nostro Sanchez censent $\tau\theta$ *inclinentur umbrae* esse periphrasin vesperæ; in ea enim post meridiem, sole declinante, inclinant umbrae, juxta illud Virgiliti:

Majoresque cadunt altis de montibus umbrae.

Unde et Aquila pro *donec aspiret dies* vertit, *donec cesset dies*; vespera enim, dum cessat dies, aspirat flatus et ventos. Unde Plinius, lib. II, cap. XLVII: « Sol, inquit, et auget et comprimit flatus, auget exoriens occidensque; » et Aristoteles in

Problem. sect. XXV, quest. IV: « Flatus, inquit, vel ortu solis, vel obitu incipit. » Hinc Virgilius: « Aspirant auræ in noctem. » Unde ex Hebræo verti potest, *donec exspiret*, id est *finiatur dies*: verba enim hebræa sunt simplicia, ideoque sumuntur pro omnibus compositis, utpote quibus Hebræi carent. פָּרַח *iaphuach* ergo significat *spiret, aspiret, perspiret, respiret, exspiret*, et hoc significat græcum διαπνεύσει apud Septuaginta, *q. d.* Toto die, id est toto tempore hujus vitæ, « dilectio mea mihi, et ego illi, » idemque toto hoc tempore « pascitur inter lilia. » Verum Noster aptius vertit *aspiret*, dum enim aspirat dies, finiuntur umbrae et tenebrae nocturnæ. Quocirca magis appositè S. Gregorius et alii passim censent per *umbram* hic intelligi *noctem*: nox enim umbrosa est, et mera quasi umbra, quæ inclinatur, id est deficit et, ut hebraice est, *fugit*, id est evanescit, oriente in aurora sole, sed sensim et pedetentim: quo enim magis ascendit sol, eo magis minuuntur umbrae, adeo ut in meridie fere nulla sit umbra: rursus, oriente sole, aspirat dies, non occidente, tunc enim exspirat et finitur.

Symbolice S. Bernardus, *serm.* 72, per *umbras* accipit dæmones, qui electis in die iudicii et beatis inclinabuntur, id est subdentur, ac tanquam victi victoribus subjiciuntur. Idem rursus per *diem* accipit visionem beatificam, per quam omnes umbrae errorum, simulationum, ignorantiarum dispellentur. Denique addit cumulum felicitatis æternæ significari per $\tau\theta$ *aspiret*. « Ergo, inquit, is cumulus aspirantis erit diei. Ipsa, inquam, adjiciet ad mensuram inspiratæ plenitudinis, ad inspirantis diei copiam, supra modum in sublime pondus gloriæ operans, ita ut redundet in corpora supereffluens clarificationis adjectio. Hac de causa enim non spirans, sed adspirans dicta est, quod addat ad inspirantem, hoc significante Spiritu Sancto per adjectam *ad* præpositionem: quia quos illa intus illuminat, hos ista adornat foris; et stola gloriæ induit eos. » Et post nonnulla: « Cum igitur duo in nobis præcedant dies, unus quidem *inspirans* pro corporis vita; alter vero *respirans* in sanctificationis gratia, porro tertius supersit *adspirans* in resurrectionis gloria; claret profecto aliquando adimpletum iri in corpore, quod præcessit in capite, magnum utique pietatis sacramentum, et Prophetæ testimonium, qui ait: Vivificabit non post duos dies: in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus, » *Ose.* cap. VI, vers. 3.

Porro disunctio, quæ est in Bibliis Hebræis, cujus auctor non est Salomon, sed rabbini posteriores sive massoretæ, hæc verba, *donec aspiret dies, et inclinentur umbrae*, connectit cum eo quod sequitur, *revertere, similis esto, dilecte mi*; atque hæc connexio commoda quoque est, commodosque dat sensus, ut patet sensus jam dados inveniendi, cum iisque hæc verba, *donec aspiret dies*, combinanti.

Symbolice, dies visio beatifica: umbrae, dæmones.

REVERTERE : SIMILIS ESTO, DILECTE MI, CAPRÆ, HINNULOQUE CERVORUM SUPER MONTES BETHER.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Varii hic
sensus.

Varii hic a variis assignantur sensus. *Primus* est, q. d. Sponsa : Video te, o sponse mi, delectari pascendis gregibus in sylvis et montibus, quales sunt montes Bether; ibi enim pascaris inter lilia, eoque me invitas et evocas dicens : « Surge, propera, amica mea; » ut tuo ergo æque ac meo animarum zelo satisfacias festinus et velociter, instar capræ et hinnuli *revertere*, hebraice כוּסֹב, id est *circuito*, lustrato et visitato greges nostros, puta fideles christianos, qui pascuntur in Bether, id est in divisione, hoc est in divisis locis et particularibus ecclesiis per totum orbem diffusis habitant, ac pascere eos tua sancta doctrina, gratia, consolatione, inspiratione, sacramentis, etc. Ita Theodoretus et tres Anonymi apud ipsum, Psellus et Philo Carpathius, qui censent hic obsecrare sponsam, ut sponsus ad pascua revertatur, ut omnes fideles ejus conspectu fruantur atque illustrentur, iisque ipse suam suavitatem et amorem impertiat.

Secundus planior et plenior est, q. d. sponsa : Permitto quidem, imo cupio, o sponse, ut fideles nostros toto orbe diffusos visites, instruas, robores, perficias; sed velim id fieri expedite et velociter, ut per eos decurras celeriter, instar capræ vel hinnuli, hoc fine, ut, iis visitatis, illico ad me revertaris : ego enim tui præsentiam intime desidero, nec ea satiari queo, atque magis decet sponsum sponsæ, id est Christum Ecclesiæ universali, quam particularibus ecclesiis adesse et assistere. Hunc sensum exigit *revertere*, ut vertit Noster et Septuaginta; respicit etiam ad id quod dixit vers. 8 : « Vox dilecti mei. Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles, » ut illico ad me jam ex amore deliquium passam advolet, sustentet, meque mihi restituat : quare « similis est dilectus meus capræ, hinnuloque cervorum. » Ita S. Bernardus, Beda et alii. Audi S. Bernardum qui hic notat amoris impotentiam nescire impudentiam; sponsam enim revocare illico sponsum, cui paulo ante abeundi dederat facultatem. « Intempestiva, inquit ipse, *serm.* 74, revocatio magni unius amoris, magnæ alterius amabilitatis indicium est. » et *serm.* 73 : « Amor intemperans facit hoc. Nempe is est qui omnem in se triumphans captivansque pudoris sensum, convénientiæ modum, deliberationis consilium; totius modestiæ et opportunitatis neglectam quemdam, et quamdam incuriam parit. Nam vide nunc quomodo illam, pæne adhuc incipientem ire, jam tamen redire flagitat. Etiam accelerare rogat, et quidem currere, instar unius

alicujus feræ sylvarum velociter currentis, verbi gratia, capræ, hinnulive cervorum. Hic litteræ tenor, et hæc Judæorum portio. »

Quæres, qui sunt montes Bether? Resp. esse montes *Bethel* (uti vertit Arabicus), ubi Jacob vidit scalam e terra in cælum porrectam, per quam ascendebant et descendebant angeli ad Deum scalæ innixum, ideoque locum oleo inungens consecravit, vocavitque *Bethel*, id est *domum Dei*, Gen. *xxviii*, 12 et 19. Montes vero *Bethel* dicuntur montes *Bether*, id est *divisionis*, quia divisi sunt et diffissi, ut plures intermedias contineant civitates atque valles, ac consequenter plures quasi montes in varios colles dissectos, ita ut capræ ex uno in alium saliant. Unde a Septuaginta vocantur montes *καδομάτων*, id est *concavitatum*. Nonnulli legunt, *καλοματων*, id est *circuitionum* montes, ad quos non est facilis accessus, sed diu eos per anfractus circuire opus, antequam ad culmen pervenias; tales enim quærent capræ ethinnuli, ut a venatoribus sint securi. S. Ambrosius, lib. III. *De Virgin.*, legit cum Syro, *montes aromatatum* : sic enim vocantur hic, cap. VIII, vers. 14, nam hi montes aromatibus abundant. Audi Adrichomium in *Descriptione Terræ Sanctæ*, pag. 16, num. 43 : « Bethel, seu Bether montes sunt fecundi, nemorosi et arboribus consiti; gramine et herbis aromaticis pleni, et ideo cervi, capræ, et hinnuli illorum cacumina frequentant, de quibus in Canticis. »

Symbolice ergo montes *Bethel* vel *Bether*, apte representant Ecclesiam universalem in varias particulares divisam et distinctam : Ecclesia enim est, « mons domus Domini in vertice montium, » *Isai.* II, 2; quia sua fide, spe, doctrina, conversatione et contemplatione cælesti superat omnes sectas judæorum, hæreticorum, gentilium, adeoque videtur, jam non in terra, sed in cælis cum beatis degere juxta illud : « Nostra conversatio in cælis est, » *Philipp.* III, 20. Quocirca hi omnes peculiariter representant monasteria et collegia religiosorum : *primo*, quia monasterium et claustrum est *Bether*, id est *locus divisus* et separatus a consortio sæcularium; *secundo*, quia montes Bether sunt ardui et asperi, ac cavitatibus et salebris interrupti; *tertio*, sicut capræ et hinnuli ad præruptos et inaccessos hosce montes fugiunt, ut tuti sint a canibus et venatoribus, sic pariter religiosi fugiunt ad claustra, ut ibi a mundi tentationibus et periculis sint securi et semoti. Ibi ergo Christus pascitur inter lilia puritatis, quæ nascuntur in montibus *Bether*, id est separationis, orationis, atque contemplationis. Huc facit versio chaldaica, quæ de sanctis patriarchis sic exponit : « Et voluit Dominus disperdere eos de sæculo, nisi subiisset memoria coram eo juramenti sui, quod juravit in verbo suo Abraham, Isaac et Jacob, qui erant velocissimi in cultu ejus, sicut caprea et hinnulus cervorum; et etiam oblationis, quam obtulit Abraham Isaac filium in monte Moriah, et aute

Quinam
sint mon-
tes Be-
ther?

Symbolice,
Ecclesia
universalis.

Monasterium.

Primo.

Secundo.

Tertio.

hæc detulerat illi oblationes suas, et diviserat eas æqualiter. »

Sancti
sunt
montes
per vir-
tutis
eminen-
tiam, et
valles
per hu-
milita-
tem.

Hinc Philo Carpathius per *montes convallium*, ut vertunt Septuaginta, intelligit sanctos et justos eminentes; hi enim sunt *montes* per virtutis excellentiam, quæ supra mundum et mundana omnia eminent; sunt et *valles* per humilitatem, qua humiliter doctrinam et gratiam Dei, ceu pluviam e cœlis, valles excipiunt. Sic et Ambrosius, *serm. 14 in Psalm. cxviii*. Tres vero Anonymi apud Theodoretum per *montes convallium* accipiunt doctores qui discipulis, sicut montes vallibus, longe eminent et excellunt, *q. d.* « Te illis similem præsta veniens in magistras animas, quæ inter discipulas perturbationum fluctibus depressas montium instar excellunt, ubi ipsarum opera propellas et fuges bestias illas pestiferas, quæ naturalem rudium animarum æqualitatem excavant, in eisque sibi latebras constituunt, atque ita illis pristinam æqualitatem redde.

Ex adverso Theodoretus et Nyssenus, *homil. 6*, per *montes convallium* accipiunt superbos inter humiles, *q. d.* ait Nyssenus: « Vide ut caprea, qui aspicias cogitationes hominum; dele peccati generationem, sicut hinnulus delet serpentis. Curre quam celerrime divinum Verbum ad montes convallium: quidquid enim extollitur adversus veritatem, est barathrum, et non mons; concavitas et non assurgens fastigium. Si ad hæc accurreris, omnis vallis impletur, et omnis mons hujusmodi humiliabitur. »

Huc accedit S. Anselmus, qui putat Ecclesiam hic orare Christum, ut juvet se laborantem in conversione infidelium: « Revertere, inquit, id est, condescende istis, et aspira eos interius, quia aliter labor noster erit infructuosus: Revertere, et similis esto capræ, etc. Natura capræ hinnulique est, ut licet in summitate montium habitent, descendant tamen in colles, ut ab inferioribus videantur. Cum enim Christus habitet in montibus, id est in eminentibus propter virtutes, rogatur descendere ex ipsis, et per ipsos ad cognitionem inferiorum. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Christus subinde videtur abire ab anima sancta, vel ob ejus defectus et lapsus veniales, vel ut ejus fidem et constantiam probet, vel ut sui desiderium in ea adaugeat, animamque in spiritu promoveat et perficiat, dum eam sine gustu, sine consolatione, sine lætitia aridam et siccam relinquit in desolatione, persecutione, tentatione, tristitia, obscuritate, similive afflictione animæ vel corporis. Quare anima hoc stimulo puncta ardentius ad sponsum Christum suspirans, ejus reditum opemque inlclamat: Revertere ad me, o dilecte mi, et instar capræ vel hinnuli veloci-

ter accurre, ut me consolers, adjuves, robores, confirmes, promoveas.

Addit noster Sanchez, quod anima pia, edocta multa se amori impedimenta opposuisse, et infirmitatis suæ conscia, sibi ipsi parum fidens, oret sponsum, ut quamvis vegetur super montes Bether, id est inter salebras et anfractus et mille alia impedimenta, quæ ad omnia officia pronom et festinantem retardare potuerint; ferat nihilominus hæc patienter, et quo est animo ad hæc perferenda plane indomito, et lenitate ad condonandum plane admirabili, devoret has molestias, transiliat hæc obstacula, ac tandem quamvis per Bether, id est *confragosa* atque aspera, ad se tamen recta festinatoque perveniat.

Et Luysius Legionensis: Postulat, ait, anima fidelis, cum inclinatur umbra, id est inclinatio jam ad occasum die, et irruentibus periculis tentationumque tenebris, sibi auxilietur, nulla mora interposita: « Similis, inquit, esto capræ hinnuloque cervorum. » Quod sine metaphora proprie et litterate David dicebat *Psalm. lxxix, 2*: « Domine, ad adjuvandum me festina, » et rursus, *Psalm. xxxi, 3*: « Domine, accelera ut eruas me. » Quodque non solum causa incitandi Deum, et ut auxilium ferre maturet efficiendi, a sponsa dicitur, sed etiam quo nos admoneat, ut in ipso statim pravæ cogitationis initio, ut primum mala libido subire animum cœpit, ad primos hostis aspectus, imo vero ad primos rumores atque suspiciones belli, antequam ob negligentiam turbarum in nobis atque tumultus aliquid oriatur, attollamus ad cœlum oculos, et ad Deum cor nostrum penitus convertamus, illud cum lacrymis iterantes: « Revertere, dilecte mi: similis esto capræ, hinnuloque cervorum; » salutemque illi nostram ardentissime commendantes, ut accelere atque festinet liberare nos, non a malo solum, sed etiam a suspitione mali ab ipso petamus. Huc accedit Cassiodorus qui exponit, *q. d.* O Christe, qui per carnem, quam parvulus ut hinnulus assumpsisti, velut caprea ascendisti in cœlorum sublimia, nos tua consolatione et gratia visita, illustra et lætifica.

Porro quomodo Deus animam sanctam visitet, docet primo S. Bernardus, *serm. 74*, idque ex experientia, qua in sua anima crebro hanc Dei visitationem sensisse se asserit: « Vivum, inquit, et efficax est (Verbum Dei, puta Christus), moxque ut intus venit, expergefecit dormitantem animam meam, movit, et mollivit, et vulneravit cor meum, quoniam durum lapideumque erat et male sanum. Cœpit quoque evellere et destruere, ædificare et plantare, rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare, frigida inflammare, nec non et mittere prava in directa, et aspera in vias planas; ita ut benediceret anima mea Domino, et omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus. Ita igitur intrans ad me aliquoties Verbum sponsum, nullis unquam introitum suum indicibus innotescere fecit, non voce, non specie, non incessu. » Et post

Quomodo
Deus vi-
sitet ani-
mam.

nonnulla, quæ in hanc rem interjicit, subjicit : « Ex renovatione ac reformatione spiritus mentis meæ, id est interioris hominis mei, percepi utcumque speciem decoris ejus, et ex contuitu horum omnium simul expavi multitudinem magnitudinis ejus. Verum quia hæc omnia, ubi abcesserit Verbum, perinde ac si ollæ bullienti subtraxeris ignem, quodam illico languore torpentia et frigida jacere incipiunt; atque hoc mihi signum abscessionis ejus. Tristis sit necesse est anima mea, donec iterum revertatur, et solito recalescat cor meum intra me : idque sit reversionis indicium. »

Secundo, Aponius ait sponsum discedere, cum sponsæ, id est animæ peccata castigat; reverti, cum pœnitentiâ placatus ei reconciliatur : « Prolongatio, ait, Christi in Ecclesia tunc est, quando ad castigandam plebem tribulationem induci permittit; reversio autem ejus est, dum precibus inclinatus ad misericordiam, ad vestigia pietatis suæ velocius recurrit, quam prosilierat vindicando; similis factus cursui vel consuetudini capræ, hinnulique cervorum, quorum natura est, voce ante se in montibus resonante post tergum emissa, dum obvium sibi opinantur occurrere quidpiam, ad locum, unde abcesserant, velociori cursu reverti. Et hæc est causa, ut exasperatæ ab hostibus consuetam nolint derelinquere sedem, sicut et Christus, quamvis provocatus et exasperatus peccatis hominum, pietatis tamen non dereliquit consuetam sedem. »

Mystice
de Christi
ascen-
sione.

Mystice, Justus Orgelitanus censet hic significari ascensum Christi in cœlos : « Dum dilectum, inquit, Ecclesia insinuat regredi, similemque capræ et hinnulo dicit, Christi in cœlos ascensionem mundis et velocibus animalibus comparandam demonstrat. Hæc enim celeri cursu montium altiora transiliunt; supergressus est autem Christus omnia excelsa; et bene additur super montes Bethel, id est *domus Dei*, quia super sanctos omnes elevatus est. » Aponius vero censet hic Ecclesiam orare, ut Christus mortuus a morte resurgat : « Super montes Bethel, inquit, quod eum reverti precatur, in cujus finibus Christus crucifixus est, velocitatem resurrectionis die tertia celebrandam prophetasse monstratur. »

Tropolo-
gice.

Tropologice, Beda æstimat hic animam piam ad perfectionem tendentem postulare, ut Christus sibi cœlestis felicitatis prægustum exhibeat : « Obsecro, inquit, a generali instructione revertaris sæpius ad illustranda sublimius corda perfectorum, et sicut capræ, aut hinnuli cervorum rarus quidem, sed cum delectatione conspicientium, in montibus solet esset intuitus : sic in excelsis mentibus vestigia tuæ magnitudinis qualiæcumque presentes. Precor ut dulcedinem vitæ immortalis, quam membris omnibus meis in retributione promittis, aliquibus etiam in itinere, quamvis a longe speculandam reveles. Congruit autem et nomen montium mentibus eorum, qui contemplationi cœlestium oculos cordis aperire

didicerunt, cum dicitur super montes Bether, quod *domus consurgens*, sive domus vigiliarum interpretatur. »

Anagogice, S. Gregorius censet hic animam piam rogare Christum, ut cito veniat ad iudicium, ut in eo ipsa cum piis gloriam; impii qui pios affligunt, gehennam consequantur : « A nobis, inquit, dilectus tunc corporaliter abiit, quando post resurrectionem in cœlos ascendit; tunc autem revertetur, quando in fine mundi, resuscitatis omnibus hominum corporibus, in iudicio manifestabitur : hanc manifestationem hic petunt animæ sanctæ. Tunc Christus vere similis capræ et hinnulo cervorum apparebit super montes Bether, quia in eadem humanitatis forma ad iudicium veniet, quam ab Ecclesia, quæ per capream designatur, sumpsit, quando in hoc mundo ex patrum progenie, quasi hinnulus cervorum humilis natus fuit; tumque super omnes summos, qui quasi montes excellunt in Ecclesia, quæ domus Dei est, sublimior eminebit. » Similia habet S. Bernardus, *serm.* 73.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Rupertus censet B. Virginem hic postulare a Christo jam mortuo, ut resurrectionem suam velut hinnulus acceleret, nec triduum integrum, id est 72 horas maneat in sepulcro, sed illud decurset, ut post 33 horas illico resurgat : « Cito revertere, inquit, noli moras facere, quia anima mea desiderat te, etc. Tridui quidem tempus breve est, sed dilectæ et columbæ tuæ desideranti, et gementi vulnerata mente, non satis, dilectæ mi, festinatum est. Abbrevia hoc ipsum triduum, et similis esto in revertendo capræ et hinnulo cervorum, id est velocissimus esto ad peragendum cursum tuum. In corde terræ, id est in sepulcro tuo, non totum expendas triduum. Sufficit ad complendam veritatem Scripturarum, si partem exiguam primæ diei, id est tres horas novissimas et partem aliquam tertiæ, scilicet sex horas, quod est dimidium noctis, cum die secundo, id est cum Sabbato jacens in sepulcro transegeris. Nam tres integri dies horæ septuaginta duæ sunt. Hoc esset nimis longum. » Subdit deinde aliam rationem numericam : « Sufficiunt horæ triginta tres, qui numerus ex duobus ternariis, deceno et singulari compositus est. Beatam Trinitatem, cui primus homo peccavit, in te, et per te et de teipso, dilectæ mi, caro mea et sanguis meus, Deus meus et Dominus meus, placare oportet; sed hoc fiat celerrime et multum festinanter, sicut caprea sive hinnulus cervorum in montibus celerrimus est; secundum nomen tuum, quo per Prophetam jussus es vocari : Accelerata spolia detrahere, festina prædari. Vix igitur expectatis triginta tribus horis, revertere super montes Bether, id est resurge et appare principibus domus Dei, scilicet apostolis tuis et mihi, cu-

Postulat
B. Virgo
Christus
tres
dies
integras
maneat
in
sepul-
cro.

jus maxime sicut et illorum, imo et multo plus quam illorum, ta es grande desiderium. »

Idem Rupertus censet B. Virginem hic orare pro conversione suæ gentis, puta Judæorum : « Revertere, inquit, similis esto capreae super montes Bethel, id est prope patres domus Dei, hoc enim interpretatur Bethel. » *q. d.* Miserere Judæorum, ipsi enim sunt filii Abrahæ et sanctorum patriarcharum, qui fuere Bethel, id est domus, familia et Ecclesia Dei.

Rursum Judæi sunt montes Bether, id est *divisionis* et *separationis*; quia per superbiam dividerunt et separarunt se a fide patriarcharum, qui in Christum venturum crediderunt, et consequenter a Deo, ab Ecclesia, a cælo, a salute, et omni bono.

Similiter B. Virgo etiamnum orat pro peccatoribus, qui velut montes Bether per peccatum superbe separarunt se a Deo Deique gratia, *q. d.* Revertere, o dilecte, ad animam olim tuam, quæ nunc a diabolo tyrannice possidetur; inspicere velut caprea lynceis oculis miseriam ejus servitutem et tyrannidem, qua opprimitur a diabolo, ac velut hinnulus cervorum, qui halitu suo extrahunt necantque serpentes, teste Plinio, lib. VIII, cap. xxxii. Ab animarum harum cavernis educ Tartareos, non tam serpentes, quam dracones immanes, qui habitant in montibus Bether, id est in superbia divisionis, puta in cordibus superbis, æque ac in inferno, ubi ob superbiam a Deo et cælo divisi et dissecti sunt in omnem æternitatem.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sponsa in lectulo quærens sponsum, nec inveniens, circuit vicos, ac tandem invenit, nec dimittit. Inde sponsus, vers. 5, vetat eam suscitari. Mox, vers. 6, inchoatur actus tertius dramatis, quo obviantes sponsæ eam laudant, comparantque myrrhæ, thuri et aromatibus. Sponsum vero, vers. 7, a robore stipatorum, ac vers. 8, a ferculo cedrino, argenteo et purpureo. Denique, vers. ultimo, jubentur filia Sion oculos a ferculo ad sponsum coronatum, qui ferculo vehebatur, convertere. Primis ergo quinque versibus Salomon pergit describere et finire adolescentiam crescentis Ecclesiæ; a versu vero 6 et deinceps describit Ecclesiæ quasi virilem aetatem et perfectionem, uti dixi in Proœmio.

1. In lectulo meo per noctes quæsi quem diligit anima mea : quæsi illum, et non inveni. 2. Surgam, et circuibo civitatem : per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea : quæsi illum, et non inveni. 3. Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem : Num quem diligit anima mea, vidistis? 4. Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea : tenui eum : nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ. 5. Adjuro vos, filia Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. 6. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii? 7. En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel : 8. omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi : uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. 9. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani : 10. columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum : media charitate constravit propter filias Jerusalem. 11. Egredimini et videte, filia Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis ejus.

VERS. 1. IN LECTULO MEO PER NOCTES QUÆSIVI QUEM DILIGIT ANIMA MEA : QUÆSIVI ILLUM, ET NON INVENI.

VERS. 2. SURGAM, ET CIRCUIBO CIVITATEM : PER VICOS ET PLATEAS QUÆRAM QUEM DILIGIT ANIMA MEA : QUÆSIVI ILLUM, ET NON INVENI.

VERS. 3. : INVENERUNT ME VIGILES, QUI CUSTODIUNT CIVITATEM : NUM QUEM DILIGIT ANIMA MEA VIDISTIS?

VERS. 4. PAULULUM CUM PERTRANSISSEM EOS, INVENI

QUEM DILIGIT ANIMA MEA : TENUI EUM; NEC DIMITTAM, DONEC INTRODUCAM ILLUM IN DOMUM MATRIS MEÆ, ET IN CUBICULUM GENITRICIS MEÆ.

SURGAM, ET CIRCUIBO (Arabicus, *perustrabo*) CIVITATEM : PER VICOS ET PLATEAS, QUÆRAM QUEM DILIGIT ANIMA MEA : QUÆSIVI ILLUM, ET NON INVENI : (addit Arabicus, *vocavi eum, et non obedivit mihi*). INVE-

NERUNT ME VIGILES, QUI CUSTODIUNT (Syrus, *qui circuibant*) CIVITATEM : (addit Arabicus, *et dixi*) : NUM QUEM DILIGIT ANIMA MEA VIDISTIS? SYRUS, *an essentiam amoris, quam diligit anima mea, vidistis?*) PAULULUM CUM PERTRANSISSEM EOS, INVENIT QUEM DILIGIT ANIMA MEA : TENUI EUM; NEC DIMITTAM, DONEC INTRODUCAM ILLUM IN DOMUM MATRIS MEÆ, ET IN CUBICULUM GENETRICIS MEÆ, — Arabicus, *illius quæ me concepit.*

Gaudia itaque illa, gaudia ineffabilia silentio transiens, in hanc tamen vocem erupit : In lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea. »

Quinto, magis apposite Luysius Legionensis censet sponsam ex amore deliquium passam in somnum incidisse, ac in somnis vel semisomnem dixisse adolescentulis sociabus suis : « Vox dilecti mei, » et cætera, quæ a cap. II, vers. 8, usque ad finem capituli narrantur; nunc vero, inquit, soluta somno sponsa atque experrecta, sponsum, quocumque modo loqui sibi per quietem visa est, una secum jacere arbitrata, ipsum quæsisisse, atque eo non invento e lecto exsilivisse, domoque egressa, urbis loca omnia illum queritando obiisse dicitur. In quo, non quid reipsa gestum sit, commemorasse intelligendus est Salomon, sed quid rei, de qua agitur, natura fieri postulet, accommodate ad ipsam rem exposuisse. Itaque quia intellexit, aut decorum a se negligi, aut bonam hujus carminis partem omitti debere, idcirco personam sumpsit de medio, rurique educatam feminam induxit, quo decore servato exprimeret in ea omnem amoris vim. Quare sponsa, partim amoris, partim timoris (ne quid sponso absenti per noctem mali accidat) stimulis excita, impetare sibi non potuit, ut, quoad luceret, domi maneret; sed exsilivit statim, neque tenebris deterita, neque nocturnos casus metuens, neque sui rationem ullam habens, unumque amorem duce secuta, virum suum pervestigavit. Nam nuptias jam ante a sponso cum sponsa initas fuisse, ac sponsum ad sponsam accessisse satis liquet ex præcedentibus, præsertim ex cap. I, vers. 3, ubi ait sponsa : « Introduxit me rex in cellaria sua; » et vers. 11 : « Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum; » et cap. II, vers. 4 : « Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem, » etc.

Ex adverso Aben-Ezra censet sponsam hic narrare ea quæ somnians videbat, idque probat ex eo quod ipsa ait : « In lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea; » noctu enim dormitur et somniatur : quis enim quærat eum quem scit sibi præsentem, vel absentem in lectulo? et ex eo quod, vers. 5, jubet sponsum, ne quis eam a somno excitet; jam ergo dormiebat sponsa et somniabat, quod sane probabile est, præsertim ob vers. 5 jam dictum. Hoc si sequi placet, dicito novum hic esse sponsæ somnium, priori partim simile, partim dissimile, quo scilicet somniet sponsa, se dilectum suum per vicos et plateas anxie quæsisse, ac tandem post longos circuitus invenisse, inventum tenuisse, nec dimississe. Quæ enim quis amat et valde desiderat, de his crebro et varie somniat. Unde et amantes sibi somnia fingunt, ac desideria amantium sunt somnia vigilantium. Hinc S. Anselmus notat non esse mirum sponsam in lecto dormire et simul ascendere, ut virgulam fumi; quia quo magis a terre-

Quintus
Germanus.

Connexio hic difficilis : nexus primus.

Difficilis est hic connexio, qua ratione scilicet hæc neclantur præcedentibus ut servetur decorum dramatis. Primo, noster Sanchez : In capite primo, inquit, Scriptor sacer desiderium sponsæ, quo in absentem sponsum ferebatur, luculenter descripsit; in secundo, sponsi in dilectam blandimenta atque officia complexus est; in tertio, jam propius accedit ad nuptias; componit enim conjuges in curra, quo de more cum plausu atque symphonia domum reducebantur.

Apud Hebræos sponsus non accedebat ad sponsam, nisi ubi traducta fuerat in domum sponsi.

Apud Hebræos sponsus non accedebat ad sponsam, nisi ubi traducta fuerat in domum sponsi.

Difficilis est hic connexio, qua ratione scilicet hæc neclantur præcedentibus ut servetur decorum dramatis. Primo, noster Sanchez : In capite primo, inquit, Scriptor sacer desiderium sponsæ, quo in absentem sponsum ferebatur, luculenter descripsit; in secundo, sponsi in dilectam blandimenta atque officia complexus est; in tertio, jam propius accedit ad nuptias; componit enim conjuges in curra, quo de more cum plausu atque symphonia domum reducebantur. Apud Hebræos enim sponsus non accedebat ad sponsam, nisi post traductionem ejus in domum sponsi. Sensus ergo hujus versus est, *q. d.* Dolui abesse sponsum a lecto : quia esse in eo non poterat, nisi peractis nuptiarum sacris. Vel desideravi lecti socium habere, id est nuptias inire : quia ante illas non sperabat fore ut secum unquam in noctibus haberet quem amabat. In hanc sententiam Bernardus, *serm.* 73, dicit sponsam, cum esset in lecto, quæsisse sponsum, non quidem in lecto cubantem, sed cum absentem desideraret, de illo investigando secum deliberasse. Et consonat valde huic explicationi translatio Septuaginta qui vertunt, ἐν τῷ κλῖτῳ, id est in lectulum, *q. d.* Desideravi ad lectum, seu ad connubium. Hæc Sanchez.

Secundus.

Secundo, Genebrardus censet hic novum esse drama, vel potius novum, scilicet secundum actum dramatis : quare nullam hic quærendam esse connexionem, quod alio tempore, scilicet noctu gesta sint, quæ hic narrantur; cætera vero per diem. Melius Gislerius censet novum hic quidem esse actum, novamque narrationem, sed cum prioribus connexam : sponsam enim post discessum sponsi narrare quid a se factum sit aliquando, cum dilectum suum a se abscessisse animadvertit, quo studio illum quæsierit, quomodo invenerit ac tenuerit, ne rursus abscederet.

Tertius.

Tertio, Joannes Carmelita censet hæc sponsæ verba produci, ut dent causam, cur sponsus ei dixerit, cap. I, vers. 10 : « Surge, propera, amica mea; » quia scilicet invenit eam in lectulo cubantem vel desidem; hinc ab eo illam evocat dicendo : « Surge, propera. »

Quartus.

Quarto, Gilbertus abbas, qui continuavit Sermones S. Bernardi in *Cant.*, hinc inchoat, sic necit, *serm.* 1 : « De montibus, inquit, se raptim contulerat ad lectulum sponsæ, ubi illa excitata et deficiens ubertate delectationis, obdormivit exhausta inter amplexus dilecti. Oblectata obdormivit somnum dulcem, sed expergefata non invenit illam hæc mulier deliciarum in manibus suis.

nis abstrahitur, iisque quasi indormit, eo altius ad cœlestia elevatur.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Primo, Chaldæus hæc exponit de Judæis, qui adorantes vitulum aureum perdiderunt Dei gratiam et sanctitatem; sic enim ait: « Et quando vidit populus Domini Israel, quod sublata essent nubes gloriæ ab eis, et corona sanctitatis, quæ data fuit ei in Sinai, ablata esset ab eis, remanserunt contenebrati sicut nox, et quæsierunt coronam sanctitatis, quæ sublata fuerat ab eis, et non invenerunt illam. »

Secundo, Titelmannus et alii hæc accipiunt de statu veteris Synagogæ, aut generalius de statu humanæ naturæ ante Christi adventum, ac deinde novæ Ecclesiæ post ejus adventum. Nam genus humanum ante Christum ex lapsu Adæ miserum, jacensque in lectulo infirmitatis suæ pigrum et ægrum ad omne bonum, idque in nocte infidelitatis et ignorantiae, quærebat in lege naturæ a suis sophis, sophistis et philosophis tanti mali remedium, scilicet summum bonum, sive in quo sita esset felicitas hominis, modumque ad eam perveniendi; sed nihil solidi et veri ab eis, utpote cæco mentis suæ ingenio præfidentibus hausit, cum debuisset lectulum suum exire, et ad lucem transire divinæ gratiæ, sine qua frustra quæritur, nec invenitur sponsus, qui solus animam se quærentem et diligentem beet: sic et synagoga jacuit pigra et infirma in lectulo legis mosaicæ, et in nocte umbrarum, hoc est cæremoniarum figuralium, et quæsit sponsum per vicos et plateas, quando in legis littera confidens, et ad patrum Abraham, Isaac, Jacob, etc., merita exemplaque attendens, per lustrales cæremonias, sacrificiaque animalium, et judicia illa umbratilia, se justificare, Deumque promereri contendebat. At ibi eum non inveniens adiit vigiles civitates, scilicet scribas et pharisæos, ab iisque eum perquisivit; sed nullum ab eis conveniens responsum tulit. Postquam ergo vanis eorum traditionibus contemptis, et falsa doctrina repudiata ad novam e cœlo cum Christo venientem Evangelicæ gratiæ doctrinam aures animumque transtulit, invenit tandem Synagoga quem tantopere quæsierat et tot sæculis expectaverat, suum dilectum verum mundi Salvatorem, patribus ab initio repromissum, et variis cæremoniarum ænigmatibus præsignatum: quem usque tunc ipsa, licet occulte, quæsierat per typica sua sacrificia et cæremoniales observantias, quæ omnia ad Christum mundi Salvatorem quasi ad finem universæ legis respiciebant, juxta quod Apostolus ait, Christum finem esse legis « ad justitiam omni credenti, » Rom. x, 4.

Verum, quia Canticum hoc est epithalamium, non Synagogæ et Moysis, nec status legis naturæ

et Dei, sed Christi et Ecclesiæ, uti docent S. Hieronymus, Cassiodorus, Beda, Origenes, Theodoretus et cæteri passim; hinc de Christo et Ecclesia hæc exponenda sunt. Jam, quia, ut dixi in *Proœmio* in Canticum, ortus, progressus et perfectio Ecclesiæ describitur, ortus autem sive infantia Ecclesiæ descripta sit a cap. i, vers. 1, usque ad cap. ii, vers. 8; inde autem usque ad cap. iii, vers. 6, describatur Ecclesiæ progressus, sive adolescentia; sequitur pariter hæc, quæ cap. iii, vers. 1 et seq. usque ad vers. 6 continentur, ad ejusdem adolescentiam referenda esse, hic eam terminari.

Infantia autem Ecclesiæ fuit ab ortu Christi usque ad ejus ascensum in cœlum et missionem Spiritus Sancti, quæ continet gesta Christi a natiuitate usque ad mortem, resurrectionem, ascensionem et Pentecosten: inde vero incipit adolescentia et propagatio Ecclesiæ, quam prædicando fecerunt apostoli. Quare infantia Ecclesiæ describitur in Evangeliiis, adolescentia autem in Actis apostolorum.

Lectulus ergo hic sponsæ, sive Ecclesiæ primitivæ, fuit quies ejusdem, qua post ascensum Christi in cœlum, quieuit cum B. Virgine et apostolis in Sion usque ad Pentecosten et adventum Spiritus Sancti, ac post eum quieuit in Sion et Judæa per plures annos, quibus solis Judæis prædicarunt apostoli (Baronius numerat annos decem, ego vero quatuor duntaxat, uti ostendi, *Actor. xii, 1*); imo putabat se ibi perpetuo quieturam cum suo sponso Christo; sed ibi Christum non invenit, quia pauci e Judæis fidem amplexi sunt, cæteri cum scribis et pontificibus Christum et Ecclesiam spreverunt, imo persecuti sunt. Quocirca Ecclesia, puta S. Petrus et apostoli edocti a Christo, susceperunt laboriosum iter et onus evangelizandi per omnes gentes, ibique Christum invenerunt in fide, religione et obedientia omnium gentium, ut patet ex Actis apostolorum, et ex Historia ecclesiastica. Concatenatio ergo Cantici, ejusque expositio petenda est ex successu Christi et Ecclesiæ, qui in Evangeliiis, Actis et Historia ecclesiastica describitur.

Sensus ergo est, *q. d.* Ego Ecclesia suaviter quiescens in Sion et Judæa, ibique vacans orationi, verbo Dei, et frequenti communioni, sanctitati omnique virtuti et perfectioni christianæ, ut patet, *Actor. i, 13* et sequent., ibi quæsiui Christum, sed non inveni, quia plerique Judæorum inhærentes legi mosaicæ Christi fidem respuerunt: Christus autem residet et invenitur in Ecclesia, ac in multitudine et universitate credentium totius mundi. Novit enim sponsa Christum per fidem habitare in cordibus fidelium, ut notat S. Bernardus. Dixi itaque: « Surgam, et circuibo civitatem » Jerusalem, relinquamque Judæam illi subjectam per « vicos et plateas, » evangelizando « quæram quem diligit anima mea, » Christum scilicet, Christiane fidei et cultum: « quæsiui illum, et non inveni, » quia Judæi Christo et evangelio restite-

Infantia
Ecclesiæ
ab ortu
Christi
usque ad
Pentecos-
ten.
Inde ve-
ro inci-
pit ejus
adoles-
centia.

Sensus et
con-
structio
hujus
loci.

runt. « Invenere me vigiles, qui custodiunt civitatem, » scilicet pontifices, principes sacerdotum, scribæ, Herodes Agrippa, et cæteri Judææ præsidēs; interrogavi illos: « Num quem diligit anima mea vidistis? » Agnoscitisne Messiam patribus vestris promissum? Creditisne in Jesum Christum crucifixum? At illi obticuerunt, ac suo silentio se nescire Christum testati sunt. Quocirca « paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea, » cum scilicet post persecutionem pontificum, ac necem S. Stephani, scilicet anno secundo a passione Christi, Christus S. Paulum convertit, ac doctorem gentium auctoravit dicens: « Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus, » Actor. IX, 15. Et cum, Act. X, 11, S. Petro vas e celo missum ostendit, non solos Judæos, sed et Gentes vocandas esse ad Christum et Ecclesiam, ideoque jussit S. Petro ut Cornelium centurionem, quasi primitias Gentium converteret, et Christo adjungeret. Unde paulo post, scilicet anno Christi 37, qui fuit quartus ab ejus passione et resurrectione, apostoli, divisus inter se gentium provinciis, quisque ad suam profectus, eandem pariter convertit et Christo adjunxit. Ibi ergo in fide gentium apostoli invenerunt Christum, quasi in Ecclesia universali residentem et dominantem. Tunc ergo dixit Ecclesia: « Tenui eum, nec dimittam; » quia fundabo ubique gentium ecclesias, itaque sacerdotibus, episcopis, sacramentis, doctoribus, prædicatoribus, miraculis, etc., eas in fide Christi stabiliam, ut illi nunquam illam abiciant, sed vel simul, vel alternatim et successive arcte eam retineant, ita ut semper magna pars orbis Christum colat et adoret: « Donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ, » hoc est Synagogæ. Synagoga enim vetus Judæorum fuit mater, et genitrix Ecclesiæ christianorum. Primi enim christiani, puta apostoli, fuere oriundi a Judæis. Sensus ergo est, q. d. Transferam Christum Christique fidem et cultum a Judæis ad gentes, ibique illum firmabo et stabiliam, donec in fine mundi per Eliam et Enoch convertam Judæos: sic enim Christum, Christique fidem « introducam in domum matris meæ, » id est in Synagogam Judæorum, ut omnis Israel salvus fiat, atque ex Judæis et gentibus fiat unum ovile et unus pastor. Hoc est, quod ait Apostolus: « Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat et avertat impietatem a Jacob, » id est a Judæis ex Jacob prognatis, Rom. XI, 25. Ita S. Gregorius: « In domum matris, inquit, dilectum introducet, quando in fine mundi Ecclesia per prædicationem, in plebem judaicam, christiana sacramenta immittet; in cubiculum autem, quasi in secretiorem partem domus eum introducet, quia ex eadem plebe ita plurimos convertet, ut omnes mundi sarcinas abiciant, et in intimis cogitationibus soli Deo pla-

cere concupiscant. Hujuscemodi homines cubiculum facient sponso: quia dum a se omnes sordes cupiditatis abiciant, quasi secretum locum in mente, in quo delectetur, component: » sic et Cassiodorus, Beda, Aponius, Philo Carpathius, Justus Orgelitanus, S. Anselmus, Rupertus, S. Bernardus et cæteri passim, qui eodem modo, quo S. Gregorius versum quartum: « Donec introducam, » etc., exponunt. Unde colligas præcedentes quoque tres versus eodem modo, quo exposui, esse exponendos. Hoc enim exigit ipsa historiae acolutia et connexio.

Nota, quod ait sponsa, se sponsum Christum quæsisse per noctes, intellige per tenebras, cum scilicet Jerusalem et Judæam, totumque orbem occuparent tenebræ infidelitatis et ignorantiae Dei, Christi et salutis. Audi S. Bernardum, *serm.* 75: « Habet mundus iste noctes suas et non paucas. Quid dico, quia noctes habet mundus, cum pene totus ipse sit nox, et totus semper versetur in tenebris? Nox est Judaica perfidia, nox ignorantia Paganorum, nox hæretica pravitas, nox etiam Catholicorum carnalis animalisve conversatio? Annon nox, ubi non præcipiuntur ea quæ sunt spiritus Dei? Sed et apud hæreticos vel schismaticos: quot sectæ, tot noctes. Frustra per has noctes justitiæ solem et lumen quæritis veritatis, id est sponsum, quia nulla societas luci ad tenebras. »

Mystice, lectulus Christi fuit uterus B. Virginis, item præsepium, ac sepulcrum, ubi S. Magdalena et sociæ, æque ac SS. Petrus et Joannes quæsierunt Christum et non invenerunt, quia jam ex eo resurrexerat. Audi S. Bernardum, *serm.* 75: « Annon lectulus tumulus? annon lectulus præsepium? annon lectulus uterus virginis? etc. Merito proinde sponsa ponens lectulum, dicit suum: quia omne quod infirmum est Dei, non de proprio inesse illi manifestum est, sed de nostro. Ex nobis assumpsit quæ pro nobis sustinuit, nasci, lactari, mori, sepeliri. Mea est mortalitas nati, mea infirmitas parvuli, mea expiratio crucifixi, mea sepulti dormitio. Quæ priora transierunt, et ecce nova sunt omnia. In lectulo meo quæsi per noctes quem diligit anima mea. Quid? In tuo quærebas, qui se jam in sua receperat. Num videras Filium hominis ascendentem ubi erat prius? Jam cælum tumulo commutavit, et stabulo, et tu illum in tuo adhuc lectulo quæris? Surrexit, non est hic. Quid quæris in lectulo fortem, in lectulo magnum, clarificatum in stabulo? Introivit in potentias Domini, decorem induit et fortitudinem; et ecce sedet super cherubim, qui sub lapide jacuit. » Et pluribus interjectis, sub finem sermonis urgens: « surgam et circuibō: » Quidni, inquit, surgeret, cognito de resurrectione dilecti? Cæterum, o beata, si consurrexisti cum Christo, quæ sursum sunt sapias oportet; neque deorsum, sed sursum quæras Christum necesse est, ubi sedet in dextera Patris. »

Symbolice, S. Bernardus: « Ecclesia, inquit, Symboli-

Varia
noctes et
pessima.

Mystice,
lectulus
Christi,
quis?

Synago-
ga mater
Ecclesiæ
christia-
na.

ce, cur
Ecclesia
dicatur
civitas?

dicatur civitas propter collectionem, sponsa propter dilectionem, oves propter mansuetudinem. » Unde concludit, hocque dat monitum pastoribus Ecclesiae : « Propterea attendite vobis quicumque opus ministerii hujus sortiti estis; attendite, inquam, vobis et pretioso deposito, quod vobis creditum est. CIVITAS est, vigilate ad custodiam concordiamque. SPONSA est, studete ornatui : OVES sunt, intendite pastui. Et hæc tria ad illam Domini trinam sciscitationem, forte non incongrue pertinere dicentur : Petre, amas me? pasce oves meas, » Joan. XXI, 17.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Qualis
anima
peccatri-
cis lec-
tulus.

Primo, anima peccatrix quærit Deum, id est summum suum bonum et felicitatem in lectulo, id est in voluptatibus carnis per noctes ignorantie et tenebrarum peccati : lectulus enim avari est aurum; superbi, honor; gulosi, deliciae; acedi, ignavia, juxta illud, *Proverb. xxvi, 14* : « Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. » Hi quærent eum in nocte, quæ causatur ex objectu terræ, id est terrenarum cupiditatum, quas ambiunt, quæque se inter ipsos et Deum interjiciunt, et obices objiciunt, ut ejus lucem haurire nequeant. Quare hi Deum non inveniunt, tum quia in tenebris quærent, tum quia ibi non est locus et quies Dei : ita Cassiodorus, Philo Carpathius, Beda et alii. Quare anima peccatrix, sed pœnitens cum S. Magdalena (cujus actio hic ad vivum depingitur, unde et hæc loco Epistolæ legit Ecclesia in *Festo S. Magdalene*) ex hoc lecto voluptatis et concupiscentiæ surgit, ac circuit vicos et plateas sollicitè quærens Christum, quem tandem invenit in domo Simonis, id est obedientiæ, recubentem in lectulo tempore prandii, ut convivas et hospites pascat divinis suis eloquiis. Ibi ergo a tergo Magdalena lacrymis suis lavans, capillis tergens, ore osculans, manibus ungens pedes Christi, veniam, gratiam et salutem a Christo accepit.

Anima
pia quæ-
rit Chri-
stum.
Primo.

Simili modo anima sancta quærit Christum in lectulo suo : *primo*, cum quærit eum in sua commoditate; sed ibi non invenit, quia Christus non invenitur nisi in cruce, ut aiebat S. Martinus. Ita Cassiodorus : « Exurgam, inquit, de strato corporis et carnalis delectationis, et circuibo civitatem hujus mundi, maria ac terras peragrando : per vicos et plateas quæram, etc., id est, per lata itinera gradientes hujus sæculi, et suis voluptatibus deditos aspiciam, si forte in illis dilecti mei vestigia inveniam. »

Secundo.

cum quærit eum in propria voluntate; sed ibi non invenit, quia Christus non venit facere voluntatem suam, sed Patris; unde in horto instante passione oravit : « Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat, » *Luc. xii, 42*. Exuat ergo

propriam voluntatem, et divinam induat, sive a Deo, sive a superiore, qui Dei est vicarius et interpres, ipsi indicatam, qui Deum Deique gratiam invenire cupit.

Tertio, cum quærit eum in curiositate, curiose circumeundo et lustrando omnes hominum sectas, artes, status, studia et exercitia : sed ibi non invenit, quia iste circuitus facit hominem vagum, instabilem et erronem. Unde S. Justinus philosophus, *Dialog. contra Tryph.*, narrat se obivisse omnes philosophorum scholas, puta Platonis, Aristotelis, Democriti, Epicuri, Stoicorum, etc., et nusquam invenisse sapientiam, sed monitum a viro gravi, qui ex improvviso sibi apparuit, ut legeret prophetas; eos lectitando, reperiisse quod quærebat : unde conversus ad Christum, et doctor et martyr gloriosus evasit. Sic hodie, qui mutant status, officia et exercitia pietatis et virtutis, nunc unum, nunc aliud experiendo, nihil proficiunt, sed vagando tempus consumunt. Nihil enim profectui ita contrarium, ac crebra mutatio exercitiorum, uti docent Cassianus, Climachus, Dorotheus cæterique rerum spiritualium magistri.

Tertio.

S. Justinus
ubi
invenit
sapien-
tiam,
quam
quære-
bat.

Crebra
exercitio-
rum ma-
tatio pro-
fectui
valde
contra-
ria.
Quarto.

Quarto, qui eum quærit in sua pace, otio et tranquillitate, cum Deus ipsum vocet ad bellum, ad negotium, ad labores pro salute animarum obeundos, in ea Deum non invenit; quia Deus cuique sua luce et gratia in eo statu, ad quem eum vocat, non in alio : unde quos vocat ad sortem Magdalene, iis apparet in solitudine et contemplatione; quos vocat ad sortem Marthæ, iis apparet in actione, cuique in ea quæ illi propria est et peculiaris, ad quam eum destinat. Hinc Theodoretus docet Deum non inveniri in lectulo prosperitatis, cum Deus adversa nobis immittat, ut iis nostram patientiam et virtutem exerceat et adaugeat. Audi S. Ambrosium, lib. *De Isaac*, cap. v : « Multi sunt, qui in otio quærent Christum, et non inveniunt, et quærent eum in persecutionibus et cito inveniunt, et ideo quasi post tentationes, quia in periculis suorum fidelium adest. Quam modicum, inquit, cum transivi ab eis, et inveni eum ! »

Plenius pertractat idem S. Ambrosius, lib. III *De Virginibus* : « Si vis, inquit, et tu tenere Christum, quære jugiter nec pœnam metuens : inter supplicia enim frequenter corporis, inter ipsas persecutorum manus Christus melius invenitur. Quam modicum, inquit, fuit, cum transivi ab ipsis, donec inveni eum. Exiguo enim spatio brevique momento cum persecutorum manus evaseris, nec succubueris potestatibus mundi, tibi Christus occurrit, nec te diu tentari patitur. »

Quinto, Deus animæ sanctæ et ferventi subinde suam præsentiam, ac gratiam illuminantem et consolationem subtrahit, ut ejus desiderium acuat et fervorem magis accendat. Ita S. Gregorius, *V Moral. cap. iv* : « Abscondit, ait, se sponsus, cum læveritur, ut non inventus ardentius quæretur;

Quinto.

et differtur quærens sponsa ne inveniatur, ut tarditate sua capacio reddita, multiplicius quandoque inveniatur quod quærebat. » Nam, ut ait S. Bernardus, *serm.* 84 : « Magnum bonum quærere Deum, ego hoc nulli in bonis animæ secundum existimo : primum in donis, ultimum in profectibus est. Virtutum nulli accedit, cedit nulli. Cui accedat, quam nulla præcedit? Cui cedat, quæ omnium magis consummatio est? Quæ enim virtus adscribi possit non quærenti Deum, aut quis terminus quærendi Deum? Quærite, ait, faciem ejus semper, *Psalm.* CIV, 4. Existimo, quia nec, cum inventus fuerit, cessabitur a quærendo. Non pedum passibus, sed desideriis quæritur Deus. Et utique non extundit desiderium sanctum felix inventio, sed extendit. » Idem ibidem docet animam non posse quærere Deum, nisi ejus gratia sit præventa : « quoniam Deus prior dilexit nos, » I *Joan.* IV, 10. « Minime prorsus, ait, nisi dilectaprius. » Unde S. Augustinus in *Psalm.* LXXIX : « Quære, ait, eum qui prior quæsivit te, et reportavit in humeris suis, » quasi ovem errantem et perditam.

Rursum S. Gregorius, *homil.* 25 in *Evangel.* : « Dilectum, inquit, in lecto quærimus, quando in præsentis vitæ aliquantula requie Redemptoris nostri desiderio suspiramus. Per noctem quærimus : quia etsi jam in illo mens vigilat, tamen adhuc oculus caligat. Sed qui dilectum suum non invenit, restat ut surgat, et civitatem circumeat, id est sanctam electorum Ecclesiam mente et inquisitione percurrat : per vicos eum et plateas quærat, id est per angusta et lata gradientes aspiciat, ut si qua in eis valeat invenire ejus vestigia, exquirat : quia sunt nonnulli etiam vitæ sæcularis, qui imitantem aliquid habeant de actione virtutis. Quærentes autem nos vigiles inveniunt, qui custodiunt civitatem : quia sancti Patres, qui Ecclesiæ statum custodiunt, bonis nostris studiis occurrunt, ut suo vel verbo vel scripto nos doceant. Quos cum paululum pertransimus, invenimus quem diligimus; quia Redemptor noster etsi humilitate homo inter homines, divinitate tamen super homines fuit. Cum ergo transeuntur vigiles, dilectus invenitur; quia cum prophetas et apostolos infra ipsum esse conspicimus, illum qui naturæ Deus est, esse supra homines consideramus. » Causam deinde cur Christus quæri velit, subjicit : « Prius ergo non inveniendus quæritur, ut post inventus strictius teneatur. Sancta enim desideria, ut prædiximus, dilatione crescunt. Si autem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. Hoc amore arsit quisquis ad veritatem pertingere potuit. Hinc namque David ait : Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei? » *Ps.* XLI, 3.

Porro S. Bernardus, qui in hæc verba decem sermones conscripsit, imo in iis sermones suos in Cantica concludit et terminat, docet primo, animam quærere Deum septem de causis; sic enim ait, *serm.* 85 : « Quærit anima Verbum, cui consentiat

ad correptionem, quo illuminetur ad cognitionem, cui innitatur ad virtutem, quo reformetur ad sapientiam, cui conformetur ad decorem, cui mariletur ad fecunditatem, quo fruatur ad jucunditatem. » *Secundo, serm.* 86, docet animam quærere debere Deum verecunde, caute et secrete, puta in arcano lectuli et noctis. Cum enim « nocturnus sopor inducit silentium, tunc plane liberior erit puriorque oratio. » Addit S. Bernardus quæri Deum in lectulo infirmitatis, ut eam sanet in noctibus, juxta illud : « Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus : universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus, » *Psalm.* XL, 4. Et in nocte ignorantie, ut eam luce sua dispellat : « Et si placet sentire, inquit, lectuli quidem nomine humanam figurari infirmitatem, nocturnis autem tenebris ignorantiam æque humanam, consequens est et congruum satis ut Dei virtus, et Dei sapientia Verbum contra utrumque originale malum instantius requiratur. Nempe quid convenientius, quam ut infirmitati virtus; ignorantie sapientia opponatur. » Rursum S. Ambrosius, *serm.* 7 in *Psalm.* CXVIII : « Quæsivit, inquit, in noctibus, id est in persecutionibus et adversis. Nox enim est omnibus quibus non est perfecta securitas. »

Denique anima quærens Deum jam aliquo modo eum invenit, imo et habet et tenet : non enim quæreret, nisi eum cognosceret, desideraret et amaret. Invenit ergo eum per fidem et spem : quærit, ut possideat per charitatem; invenit per desiderium absentem, ut præsentem teneat per gaudium : invenit et tenet per patientiam, ut possideat per consolationem : tenet per pii affectus inchoationem, ut possideat et teneat per ejus profectum et perfectionem : tenet per amorem, quærit, ut possideat per fervorem. Unde S. Bernardus, *tract.* De diligendo Deo : « Bonus es, Domine, inquit, quærenti te; quid ergo invenienti? Sed enim hoc est mirum, quod nemo te quærere valet, nisi qui prius invenerit : vis igitur inveniri ut quæraris; quæri, ut inveniaris. » Igitur Deus quæritur per fidei, spei, penitentie, patientie, cæterarumque virtutum inchoationem; invenitur per earumdem virtutum incrementa, præsertim amoris et charitatis, uti docet Richardus de S. Victore, juxta illud : « Ibunt de virtute in virtutem; videbitur Deus deorum in Sion, » *Psalm.* LXXXIII, 8. S. Augustinus in *Psalm.* CIV, ad illa : « Quærite Dominum, et confirmamini : quærite faciem ejus semper. Deus, ait, est sine fine quærendus, quia sine fine amandus. » Et paulo ante : « Sed si semper quæritur, quando invenitur? An semper dixit in tota vita ista, qua hic vivitur, ex quo nos id facere debere cognovimus, quando et inventus quærendus est? Jam quippe illum invenit fides, sed adhuc eum quærit spes : charitas autem et invenit eum per fidem, et eum quærit habere per speciem : ubi tunc sic invenietur ut sufficiat nobis, et ulterius non quærat. »

Anima
quærens
Deum,
jam eum
aliquo
modo ha-
bet.

Quomodo
Deus
quæra-
tur et
invenia-
tur.

Anima
quærit
Deum
septem
de cau-
sis.

Symbolice. Deus in triplici creatura invenitur.

Symbolice, Richardus de S. Victore hic docet Deum inveniri in triplici creatura, velut in triplici Dei similitudine : primo, animalibus, cœlis, elementis, mixtis; secundo, in homine; tertio, in angelo, qui est signaculum similitudinis, et in quo ab initio signata perseverat similitudo Dei. Ipse ergo est speculum Dei : « Mundi enim sunt (angeli), inquit, sicut est sanctus Dominus Deus eorum, atque adeo de illis mundis transisse ipsam animam ad munditiæ auctorem, et de contemplationibus ad contemplandum, et statim invenisse : quoniam ii adeo vicini sunt, ut nil sit medium, et post hos non sit invenire, nisi illum; invento dilecto, et angelis congratulando, et consecutum per eos beneficium commemorando, dicit : Paululum cum pertransissem, eos inveni, etc., id est illico ut hos pertransivi dilectum inveni; hos pertransivi ut venirem, et per hos transivi, ut invenirem : horum enim occursum et auxilio obtinui quod concupivi, qui et meum provocaverunt et accenderunt desiderium, et dilecti obtinuerunt occursum. »

Contra implicat, quies explicat.

Symbolice rursus Gilbertus abbas, successor S. Bernardi, in explicatione Cantici, serm. 4, ait apte Christum quæri in lectulo otii et tranquillitatis mentis, ac in nocte oblivionis curarum et rerum temporalium : « Bene collocaris, inquit, in lectulo, si otio quodam ab occupationibus mens tua libere feriat. Libertate et otio quid accommodatius ad usum amoris? Et libertas illecebram parit : in otio expeditur affectus, et non parum impenditur illi. » Et post pauca : « E contra insensibilem pœne reddit affectum frequens cura mundi, qui quasi callum quemdam menti obducit. Animum cura implicat, quies explicat. Explicata desideria in quæ putas incrementa se dilatant? Vides quanta bona contineantur in lectulo? quies, libertas, illecebra. In lectulo enim quietis et vacuitatis vota magis inardescunt. Locus accommodatus oblectamento charitatis, sponsam ad quærendum urget ardentius. Illic enim ægrius caret dilecto, ubi poterat uberius frui. In lectulo, inquit, meo, et per noctes. » Et pluribus interjectis : « Bona ergo nox, quæ prudenti oblivione dissimulat omnia temporalia ad illum qui æternus est quærendum; tempus expediens et explicans occasiones; quæ mundi concupiscentiam abscondit, curam, cogitatum : hoc est enim mundum habere absconditum, vel mundo abscondi. Sic etiam abscondi poterimus in abscondito faciei tuæ, Domine. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Rupertus sic B. Virginem loquentem inducit : « Jam ex quo baptizatus est (Christus) a Joanne, fieri cœperat in lectulo, sive in cubiculo meo, in illo habitationis meæ secreto, ut non invenirem eum. Nam statim ductus est in desertum a Spiritu,

et deinde regressus. Evangelium meis præposuit affectibus, ita ut diceret : Quid mihi et tibi est, mulier? Sed et alios docuit, ut similiter facerent, ut scilicet patrem et matrem propter Evangelium relinquerent. Ita desiderio quærebam, et non inveniebam eum, ut solitaria possiderem solitariam. Dixi ergo : Surgam, et circuibo civitatem per vicos et plateas; quæram quem diligit anima mea. Dixi et feci sic : cum enim circuiret per civitates et castella, prædicans Evangelium regni Dei, ego sequebar et quærebam eum. Quæsivi illum, et non inveni. Ille enim tanto intentus negotio, me matrem suam agnoscere quodam modo dissimulavit. » Et post nonnulla, quæ in hanc rem interjicit : « Posthæc juxta crucem ejus steti. Sed numquid hoc mihi fuit invenisse dilectum? imo fuit mihi invenisse gladium, qui et pertransivit animam meam. Sepultus est, clausum et signatum fuit monumentum; et ego quali mente quærebam eum? quali desiderio desiderabam eum, sciens eum esse a mortuis resurrecturum? Inde non inveni illum. Invenierunt me vigiles, qui custodiunt civitatem? Qui vigiles, vel, quam custodientes civitatem? Discipuli ejus qui ad hoc erant dispositi, ut custodirent, imo ut ædificarent civitatem veram Hierusalem. Et ego inquam : Num quem dilexit anima mea vidistis? etc. Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea, et non quomodocumque, sed in cœlum vidi ascendentem, et apostolos, misso de cœlis Spiritu Sancto, vidi prædicantes gloriam Domini. » Nunc singula ad incudem revocemus, et penitius secreta nonnulla quæ latent, per singulos versus indagemus.

VERS. 2. SURGAM, ET CIRCUIBO CIVITATEM : PER VICOS ET PLATEAS QUERAM QUEM DILIGIT ANIMA MEA : QUÆSIVI ILLUM, ET NON INVENI.

Pro vicos hebraice est שְׂדֵקִים *sheuakim* plurale, cujus singulare est שְׂדֵק *schok*, id est *tibia*, sive *pes*, qui a coxendice excurrit ad talos, indeque per metaphoram *vicos*, sive *angiportus*, qui a platea aliorum excurrit, sicut tibia excurrit ex corpore. Unde Septuaginta vertunt, ἐν ἀγοραῖς, id est *in foris*. S. Ambrosius, III *De Virg.*, legit *in foro* : ἀγορὰ enim est forum, ubi res venales palam omnibus exponuntur, sive ubi fieri solet hominum conventus. Porro in urbe multa sunt fora : scilicet boarium, ubi boves venduntur; olitorium, ubi olera; suarium, ubi sues; frumentarium, ubi frumenta; vinarium, ubi vina, etc. Significat ergo sponsa se quæsisse sponsum in vineis et foris, ubi solet esse hominum turba : at in turba non invenitur sponsus, qui amat secretum et solitudinem, vel certe fidem et ordinem, qualis est in Ecclesia fidelium. Audi S. Ambrosium, lib. III *De Virg.* : « Non est Christus circumforaneus : Christus enim pax est, in foro lites; Christus justitia est, in foro iniquitas; Christus fides est, in foro fraus atque perfidia; Christus operator est, in foro inane

Sponsus non invenitur in foro.

Denique
forum
subinde
est fu-
rum.

otium; Christus charitas est, in foro obtrectatio. Denique forum subinde est *forum*; Christus in Ecclesia est, in foro idola. In Ecclesia vidua justificatur, in foro circumvenitur; fugiamus ergo forum, fugiamus plateas. Non enim injuria tantummodo est non invenire quem quæras, sed etiam plerumque ubi non oportet quæsisse, vulnus est: quæsisse in domibus virorum, qui sibi falso doctorum nomen assumunt, quæsisse prociacius quam verecundius. » Circuit tamen sponsa, quia « domi consistere eam non sinebat amoris flamma, » ait Theodoretus. Ad litteram, ut dixi, loquitur de apostolis circumventibus vicos et plateas Jerusalem, evangelizando, ut Judæos ad Christum converterent: verum in iis non Christum, sed Moysen; non spiritum, sed carnem; non veritatem, sed umbram invenerunt. Unde Chaldaeus more suo judaizans ita vertit: « Dixerunt filii Israel ad invicem: Surgamus, et eamus, circumdemus tabernaculum fœderis, quod extendit Moses extra castra, et quæramus doctrinam a facie Domini, et majestatem sanctam, quæ sublata est a nobis; et circuiverunt per civitates et plateas, et per vicos, et non invenerunt eam. »

Mystice, plateæ et vici, quid?
Mystice, per vicos et plateas Theodoretus et Aponius accipiunt SS. Scripturas; S. Gregorius vero, Beda et Anselmus exempla sanctorum, qui vel arctiorem (quam notant vici) vel laxiorem (quam notant plateas) vivendi rationem secuti sunt.

Anagogice.
Anagogice, Nyssenus accipit ordines et status angelorum et sanctorum in cœlesti Jerusalem. Unde S. Bernardus, *serm.* 76, censet sponsam hic quærere Christum in vicis et plateis ubi paulo ante prædicaverat, et sanaverat infirmos; sed non invenit, quia Christus a morte resurgens a terrena Jerusalem ascenderat ad cœlestem.

Tropologice.
Tropologice, tres Anonymi apud Theodoretum: *Civitas* aiunt, est anima pia quæ in seipsa quærit sponsum per *fora* actionis, et per *plateas* contemplationis alternatim obambulando, et ab una in aliam vicissim circummeundo: ita Anonymi. Philo vero Carpathius: « Per *fora* et *plateas*, hoc est, inquit, a præteritis vitæ meæ actionibus surgam, a malorum consuetudine discedam, discutiabo conscientiam meam, et diligenter examina- bo per circuitum actiones vitæ meæ; recogitabo annos vitæ transactæ, studiose quæram in civitate, hoc est in Ecclesia, in Scripturis sanctis, in sanctorum vitis et exemplis, quomodo ad Deum recte ambulare debeam, et quomodo hucusque vixerim et ambularim: per latas enim et apertas peccatorum vias incesi, communes mores et consuetudines aliorum imitata sum: ob idque per *fora* et per *plateas* dicit se disquisituram secundum illud: Cogitavi vias meas: et converti pedes meos in testimonia tua, *Psal.* cxviii, 59. In foris enim et plateis exponuntur, venduntur, tractantur omnia corporis voluptati solummodo idonea et grata, quibus animæ christianorum miserabiliter

captantur et occiduntur. Ab iis se quoque vexatam profitetur, et ab iis se prohibitam ne quærendo Dominum inveniret: arcta est enim via, et angusta porta, quæ ducit ad vitam, » *Matth.* vii, 14.

Symbolice, *circuit* anima *civitatem*, cum cogitatione circuit mundum, contemplans cœlum, terram, et omnia quæ in eis sunt, ut philosophi fecerunt; sed non invenerunt Deum, tum quia cum Deum ex eis per umbram cognovissent, eum tamen ut Deum non glorificaverunt; tum quia luce fidei destituti in multos errores inciderunt, ac circummeundo in suam ignorantiam relapsi sunt, atque creaturæ potius quam Creatori servierunt, indulgendo suis voluptatibus, ambitioni et honoribus, uti docet Apostolus, *Rom.* i, 25: unde in circuitu contemplationis et experientiæ omnium mundi bonorum, magnam se vanitatem et afflictionem expertum esse docet Salomon, *Eccle.* ii, 3 et sequent. Quocirca sapienter S. Augustinus in *Psal.* xxxiii, vers. 5, ad illa: « Exquisivi Dominum, et exaudivit me, inquit: Noli aliud a Domino extra illum quærere, sed ipsum Dominum quære, et exaudiet te, et adhuc te loquente dicet: Ecce adsum. Quid est: Ecce adsum, ecce præsens sum, quid vis? quid a me quæris? Quidquid tibi dederò, vilius est quam ego, meisum habe, me fruire, me amplectere, nondum potes totum, ex fide continge me, et inhærebis mihi. Hoc tibi Deus dicit: Cætera onera tua ego a te deponam, ut totus mihi inhæreas, cum hoc mortale tuum ad immortalitatem convertero, ut sis æqualis angelis meis, et semper videas faciem meam, et gaudeas; et gaudium tuum nemo auferet a te, quia inquisisti Dominum et exaudivit te, et ex omnibus tribulationibus eruit te. »

Moraliter, nota hic amorem sponsæ parere in ea ardorem quærendi sponsum; unde licet eum non invenerit in lectulo, nec in vicis et plateis, nec apud vigiles; tandem tamen his omnibus peractis eum reperit. Quare Richardus de S. Victore docet sponsam, hoc suo sollicito circuitu, multum profecisse in amore et ardore quærendi: hic enim repulsam tertio passus magis accensus est, sicut ignis in stipula ventis adversis agitatus magis exardescit: « Frustratio enim rei amatæ, flagellum amoris est amanti. » Unde S. Bernardus, *serm.* De triplici cohærentia vinculorum: « Lætetur, inquit, cor quærentium Dominum; si gaudetis ad labores, si indefesso pede curritis viam mandatorum, si quotidie utriusque status recentior est ad proficiendum et perficiendum, quam ad incipiendum profecto quæritis faciem ejus semper. »

VERS. 3. INVENERUNT ME VIGILES, QUI CUSTODIUNT CIVITATEM (quos interrogavi, dicens): NUM QUEM DILIGIT ANIMA MEA, VIDISTIS?

Hebræa, *invenerunt me custodes* (excubitores) *qui circummeunt in civitate*: sic et Septuaginta Aquila et Symmachus. S. Bernardus, *serm.* 79, notat vehementiam amoris in sponsa confundere verba: ardor.

« O amor præceps, inquit, vehemens, flagrans, impetuose, qui præter te aliud cogitare non sinis, fastidis cætera, contemnis omnia præter te, te contentus. Confundis ordines, dissimulas usum, modum ignoras; totum quod opportunitatis, quod rationis, quod pudoris, quod consilii iudicive videtur, triumphas in temetipso, et redigis in captivitatem. En omne quod cogitat ista, et quod loquitur, te sonat, te redolet, et aliud nihil: ita tibi ipsius et cor vindicasti et linguam. Ait: Num quem diligit anima mea, vidistis? Quasi vero hi sciant quid cogitet ipsa. Quem diligit anima tua, de ipso sciscitaris? Et non habet nomen? Quenam vero tu, et ille quis? » Unde subjicit: « Amor ubique loquitur; et si quis horum, quæ leguntur, cupit adipisci notitiam, amet, etc. Quomodo enim græce loquentem non intelligit, qui græcum non novit, nec latine loquentem, qui latinus non est, et ita de cæteris: sic lingua amoris ei qui non amat, barbara erit, eritque sicut æsonans aut cymbalum tinniens. »

Vigiles qui? Resp. Primo. Pontifices et principes hierosolymitani. Quæres, qui sint hi *vigiles*, sive custodes civitatis. Respondeo *primo*, ad litteram proprie et genuine, sunt legisperiti, pontifices et principes Hierosolymæ: horum enim erat officium populo indicare Messiam, sive Christum advenientem. Hos ergo jure suo interrogarunt apostoli et fideles de Christo, quando eis Christi doctrinam, vitam et miracula prædicando exposuerunt, ut iis convicti responderent ipsum esse verum Messiam a prophetis prædictum, et patribus promissum. Verum ipsi Messiam expectabant regem splendidum et gloriosum, quasi alterum Salomonem: quare cum viderunt Christum humilem, pauperem et crucifixum, eum despexerunt, nec crediderunt ipsum esse Messiam. Vide dicta vers. 1.

Tropologice. Tropologice, *vigiles*, id est custodes Ecclesiæ et animæ fidelis, *primo* sunt angeli, qui sponsum scilicet Deum clare cognoscunt, imo vident facie ad faciem, ejusque notitiam et amorem hominibus instillant; unde viri pii eos sæpe invocant, et de dubiis modoque Deum inveniendi, eique placendi consulunt: ita Theodoretus et tres Anonymi apud ipsum, Nyssenus, *homil.* 6, S. Ambrosius, lib. *De Isaac*, cap. v; S. Bernardus, Psellus et alii.

Secundo, apostoli, prælati, pastores. *Secundo*, *vigiles* sunt apostoli, pastores et prælati, qui sollicitè invigilant gregi, id est fidelibus suæ curæ commissis; hi ergo pastorum suorum iudicio et ductu inveniunt sponsum: ita S. Gregorius, Theodoretus, Cassiodorus, Beda, Philo et S. Anselmus, qui ait: « Invenerunt, » id est me quærentem invenerunt, meam affectionem cognoverunt sancti pastores, qui custodiunt Ecclesiam. Cum dixit se prius inventam, quam invenisse, notat nobis vigilantiam et diligentiam, quam debent habere pastores in Ecclesia, scilicet ut ex quo movetur aliquis compunctione, parati sint ut eum commoneant, et ad notitiam Dei pertrahant. Verba S. Gregorii citavi vers. 1. Nunc audi S. Bernardum,

serm. 76: « Quam boni *vigiles*, qui nobis dormientibus ipsi pervigilant, quasi rationem redditori pro animabus nostris! Quam boni custodes, qui vigilantes animo, atque in orationibus pernocantes, hostium insidias sagaciter explorant, anticipant consilia malignantium, deprehendunt laqueos, eludunt tendiculas, retiacula dissipant, machinamenta frustrantur! Hi sunt fratrum amatores et populi christiani, qui multum orant pro populo et universa sancta civitate, II *Mach.* xv, 14. Hi sunt qui multum solliciti pro sibi commissis dominicis ovibus, cor suum tradunt ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illos, et in conspectu Altissimi deprecantur, *Eccli.* xxxix, 6. »

Quocirca idem S. Bernardus, *serm.* 77, ex hoc sponsæ exemplo docet fideles in dubiis debere consulere suos superiores, iisque obedire; alioqui si sine eorum consilio suæ sapientiæ confidant, periculo lapsus se exponere: « Audiant hoc, inquit, qui sine duce et præceptore vias vitæ ingredi non formidant, ipsi sibi in arte spirituali existentes et discipuli pariter et magistri. Non sufficit hoc: etiam coacervant discipulos sibi, cæci duces cæcorum. Quam multi ex hoc tramite periculosissime aberrasse comperti sunt! Nimirum ignorantes astutias satanæ et cogitationes ipsius, factum est ut qui spiritu cæperant, carne consummarentur, abducti turpiter, lapsi damnabiliter. » Unde hoc monitum colligit: « Videant proinde qui ejusmodi sunt, quomodo caute ambulent, et de sponsa exemplum sumant, quæ non prius ad eum, quem desiderabat, ullo modo valuit pervenire, quam si occurrerent, quorum magisterio uteretur ad cognoscendum de dilecto, certe ad discendum timorem Domini. Seducatori dat manum, qui dare dissimulat præceptoris. Et qui dimittit oves in pascua absque custode, pastor non est ovium, sed luporum. »

Huc facit versio Chaldæi, qui judaizans per *vigiles* Synagogæ accepit Moysem et Aaronem: sic enim habet: « Dixit cœtus Israel: Invenerunt me Moyses et Aaron et levitæ observantes custodiam tabernaculi fœderis, qui circuibant per gyrum, et interrogavi eos de majestate gloriæ Domini, quæ sublata fuerat a me. Respondit Moyses scriba, princeps Israel, et eis ait: Ascendam ad cœlos excelsos et orabo coram Domino, si forte placabitur super peccata vestra, et habitare faciat majestatem suam inter vos sicut olim. »

Huc pertinet explicatio Aponii, qui per *vigiles* accepit Isaiam et prophetas: hi enim tam clare Christi incarnationem, passionem et resurrectionem prædicunt et prædicant, ut lector in iis et ex his facile Christum inveniat; et Philonis Carpathii qui per *vigiles* accepit justos, qui vigilantè legem et voluntatem Dei scrutantur et exsequuntur: horum enim exempla, consilia et monita nos ducunt ad Christum, puta ad sanctitatem et perfectionem.

Tertio, et alii per *vigiles* accipiunt philosophos, Tertio-

Sine duce viam ingredi periculum sum.

Vigiles. Moyses et Aaron.

Isaias et prophetæ.

Justi.

genti-
lium
philoso-
phi.

quos gentiles de Deo et summo bono interrogabant; sed nil nisi incertum et vanum audiebant. Ita Justus Orgelitanus, qui Ecclesiam ita loquentem inducit: Disputaverunt contra me sæculi sapientes, idolorumque cultores, multa inaniter perscrutantes, pluresque libros irritos laboribus conficientes, quibus dixi: Cur incassum superfluo conatu vexamini: « Num quem diligit anima mea, vidistis? » Quandoquidem falso nomine sapientiæ gloriimini; stultam fecit Deus sapientiam vestram, quia Christum invenire illic non valuistis.

Quarto,
hæretici.

Quarto, alii per *vigiles* accipiunt hæreticos, qui pervigilant ut hæreses suas spargant; ac circumueunt urbes et regna, ut fideles seducant: hos cum pertransit fidelis, pergitque ad orthodoxos doctores, invenit Christum Christique fidem, et veram religionem: ita Gislerius.

Quinto.

Quinto, Rupertus hæc attribuit B. Virgini quærenti Christum vel in Jerusalem perditum inventumque in templo, vel jam mortuum et sepultum: « Et ego quali mente, inquit, quærebam eum, quali desiderio desiderabam eum, sciens esse a mortuis resurrecturum! Inde non inveni illum. Invenere me vigiles, qui custodiunt civitatem. Qui vigiles, vel quam custodientes civitatem? Discipuli ejus, quia ad hoc erant dispositi, ut custodirent, imo ut ædificarent civitatem veram Jerusalem; de qua, vel ad quam ipse Dilectus per Isaiam dicit, *Isai. LXII, 6*: Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes, tota die et tota nocte in perpetuum non tacebunt laudare nomen Domini. Isti vigiles jam tunc vigilabant, quia lugentes et fientes somnum non capiebant: isti vigiles me invenerunt, et mulieres quæ tota nocte vigilantes venerunt ad monumentum, quæ et emerant aromata, ut venientes ungerent eum, invenerunt me bonum certatim afferendo nuntium, quod resurrexisset, et quod vidissent eum. Et ego inquam: Num quem dilexit anima mea, vidistis? Vidimus, aiunt, vidimus Dominum. Surrexit vere, et apparuit Simoni. »

VRBS. 4. PAULULUM CUM PERTRANSISSEM EOS, INVENI
QUEM DILIGIT ANIMA MEA.

Hebræa, quasi *modicum*, cum transivi ab eis, quoadusque inveni quem diligit anima mea: sic et Septuaginta. S. Ambrosius per interrogationem et admirationem legit, *quam modicum fuit, cum transivi ab ipsis, donec inveni quem diligit anima mea! q. d.* Vehemens amor effecit ut omnis labor, omne iter, omne tempus, quod insumpsi ab interrogatione vigiliæ usque ad inventionem sponsi, mihi videretur modicum esse et exiguum; sicut de Jacob dicitur, *Genes. xxx, 20*: « Servivit Jacob pro Rachel septem annis: et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. »

Porro Chaldaeus refert hæc ad fabricam tabernaculi mosaici: « Quasi paululum, inquit, et modicum facit, et reversus est Dominus ab ira furo-

ris sui, et præcepit Dominus Moysi prophætæ, ut faceret tabernaculum fœderis, et arcam, et collocavit majestatem suam in medio ejus. » Sensus litteralis est, quem dedi vers. 4; scilicet Ecclesiam, id est S. Petrum, S. Paulum cæterosque apostolos, cum pertransissent pontifices, scribas et principes Jerusalem, utpote fidem Christi repellentes, ivisse ad gentes, ibique Christum invenisse in conversione omnium gentium, quæ audientes prædicationem evangelii, illico illud et in illo Christum amplexi sunt.

Tropologice, primo, anima a *vigilibus*, id est ab angelis erudita ascendit ad Creatorem: qui angeli Deo sunt proximi, ut si illos pertranseas, illico reperias Deum, uti docet S. Ambrosius, *serm. 7 in Psal. cxviii*. Idem, lib. *De Isaac*, cap. v, docet angelos nonnulla ignorare, ideoque ab iis trans-eundum ad Deum, ut plene illuminemur: « Anima, inquit, quæ Deum quærit, etiam custodes transit: sunt enim mysteria, quæ etiam angeli concupiscunt videre. Unde et Petrus ait: Nuntiata sunt vobis per eos qui evangelizaverunt vobis, Spiritu Sancto misso de cælo, in quem desiderant angeli prospicere, *I Petr. i, 12*. » Sic et Nyssenus hic, *hom. 6*, docet contemplanti transeundos esse angelos et creaturam universam, ut per fidem mentis aciem figat in uno summoque Deo.

Secundo, anima a *vigilibus*, id est ab apostolis, pastoribus et doctoribus erudita illisque obediens invenit Christum, sed ita ut illos pertranseat, id est in illis non hæreat, nec in alios spem suam figat quam in Christo: ita S. Gregorius, lib. XVIII *Moral.* cap. xxvii: « Cum redemptorem suum, inquit, Ecclesia quæretet, in antiquis prædicatoribus spem figere noluit, quæ dicit: Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea. Illum quippe invenire non posset, si istos transire nolisset. » Idem S. Gregorius hoc loco: « Paululum, inquit, vigiles transit et dilectum invenit anima: quia dum sanctos doctores puros homines fuisse cogitat, ad divinitatem mentem erigit, ibique sponsum suum supra homines Patris æqualem cognoscit, quem tunc invenisse se dicit, cum sanctis laboribus adjuta, in ejus divinitatis claritatem oculum fidei, tanquam speculum contemplando aliquantulum figit. » Sic et Cassiodorus, Beda, Philo et alii. Addit Cassiodorus: « Pertransire, ait, *vigiles*, est eorum dicta et doctrinam diligenter perscrutari. » Adjungit S. Anselmus: « Paululum ideo dicit, quia sine magno labore cognitio Dei habetur: ex quo enim Deus percipit affectionem quærentis, ipse seipsum offert et sponte ingerit. » Verum est tamen illud S. Augustini in *Psalm. ciii*, concl. 2: « Quod difficile quæritur, solet dulcius inveniri: » uti hic sponsæ contigit, quæ proinde subjungit: « Tenui eum, nec dimittam. »

Tertio, Justus Orgelitanus per *vigiles* accipiens philosophos sic exponit: Cum pertransissem sapientes mundi, intelligens eorum sapientiam esse

Tropolo-
gica vi-
giles.
Primo,
angeli.Secundo,
apostoli,
pastores,
et doctores.Tertio,
philoso-
phi.

stultitiam (nam « stultam fecit Deus ejus sapientiam, » I *Corinth.* 1, 20), perveni ad Christum, qui est Dei virtus et sapientia.

Quarto. Quarto, S. Ambrosius, lib. *De Isaac et anima*, cap. v, urget *ad paululum*, q. d. Paulo post tentationes et tribulationes, adest Christus roborans et consolans : « Multi, ait, in otio quærent Christum et non inveniunt, et quærent eum in persecutionibus et cito inveniunt; et ideo quasi post tentationes, quia in periculis fidelium suorum adest. Quam modicum, inquit, cum transivi ab eis! inveni eum, tenui eum, et non dimisi eum. Omnis enim, qui quærit, invenit; et qui invenit, adhærere debet, ne possit amittere. »

Allegorice. Allegorice, S. Bernardus, *serm.* 79, docet Christum transisse in resurrectione, pertransisse in ascensione, ac proinde sponsam per fidem utrobique illum sequi debere, ut inveniatur eum sedentem ad dexteram Dei : « Nunc, inquit, quoniam jam resurgendo transierat, et adjecerat pertransire utique ascendendo, merito se etiam ista non transisse, sed pertransisse perhibuit, quæ hunc quidem fide et devotione ad cælos usque secuta est. Igitur credere resurrectionem transire est, credere etiam ascensionem pertransire. » Et paucis interjectis : « Ergo quod sibi deerat instructa ab illis, quia scilicet qui resurrexerat etiam ascendisset, ascendit et ipsa pariter, hoc est pertransiit et invenit : quidni invenit pertingens mente, ubi ille corpore est? »

Denique vis invenire Christum? quære eum in præsepio humilitatis et paupertatis, in cruce patientiæ et martyrii, in vicis et castellis prædicationis et zeli animarum, denique in sinu B. Virginis, id est in puritate et invocatione B. Virginis, ibi eum invenies. Audi Philonem Carpathium : « O quam tenet illum, et (ut ita dicam) cogit fidelium anima, dum beneplacita illi et accepta facit. Delectatur enim sponsus quemadmodum sponsa justorum vita, moribus, societate atque consuetudine : teneturque operibus virtutis, non manibus armatorum, non divitum pompis, non opulentorum jactantia, non elatorum fastu, non gula, somni, luxuriæ, invidiæve morbo laborantium, sed operibus misericordiæ, pietatis, continentiæ, humilitatis, temperantiæ, benevolentiae, castitatis, et precibus rectorum; tunc in domum matris nostræ volens libentissime introducitur sponsus. »

TENUI EUM; NEC DIMITTAM, DONEC INTRODECAM ILLUM IN DOMUM MATRIS MEÆ, ET IN CUBICULUM GENITRICIS MEÆ.

Septuaginta, *donec introduci eum in domum matris meæ*, et *εἰς ταμιεῖον*, id est *in cellam*; S. Ambrosius, *in secretum*: hebraice est *אל חדר* *el cheder*, id est *in penetrabile* (scilicet in penitissima et intima domus) *ejus quæ concepit me*.

In cubiculo et cella servantur chara et pretiosa quæque : ibi quoque amantes secreta quæque di-

cunt et transigunt; unde ibi conceptam et genitam se asserit sponsa, q. d. Mox ut inveni sponsum unice dilectum et tanto studio quæsitum, apprehendi (hoc enim est hebræum *אחזתי* *achazti*) eum tenui et strinxi, nec dimittam, sed introducam eum in cubiculum genitricis meæ, ut ibi eum quasi rem pretiosissimam concludam, ne amplius a me recedat, sed jugiter cum eo verser, ore ad os colloquar, secreta transigam, totumque amori ejus sacro me impendam, illoque fruar : in cubiculo enim est thalamus nuptialis. Ita Theodoretus.

PRIMUS SENSUS

ADÆQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Ad litteram significat, ut dixi vers. 1, quod Ecclesia gentium, ubi Christum per fidem et cultum recepit, nunquam illum sit dimissura, sed semper in ejus fide et amore permansura, donec eundem introducat in Synagogam, puta in cor et cubile Judæorum (hæc enim est mater Ecclesiæ christianorum) eamque ceu sponsam Christo despondeat : in cubiculo enim degit sponsus cum sponsa. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Philo, Alcuinus, Beda, Justus, Aponius, Anselmus, Honorius, Rupertus, S. Bernardus, et passim alii. Audi S. Bernardum, *serm.* 79 : « Qui ingreditur thalamum, sponsus est. Magna amoris potentia! Salvator indignabundus exierat de domo et hæreditate sua, et nunc ad hujus gratiam mitigatus inflectitur ita, ut redeat non modo salvator, sed et sponsus. Benedicta tu a Domino filia, quæ et indignationem compescis, et hæreditatem restituis. Benedicta tu matri tuæ, cujus beneficio avertitur ira, revertitur salus, revertitur qui dicat illi : Salus tua ego sum. *Psal.* xxxiv, 3. Non sufficit hoc : addat, et dicat : Et sponsabo te mihi in sempiternum : et sponsabo mihi in justitia, et judicio : et in misericordia, et in miserationibus. Et sponsabo te mihi in fide, *Ose.* ii, 19. Sed memento, quia quæ has conciliat amicitias, sponsa est. Quomodo ergo sponsum, et hunc sponsum alteri cedit, ne dicam, cupit? Non est ita. Cupit quidem illum matri filia bona, non tamen ut cedat illi, sed ut communicet. Sufficit unus duabus, nisi quod jam non erunt duæ, sed una in ipso. Ipse est enim pax nostra, qui facit utramque unam, ut sit una sponsa, et sponsus unus Jesus, » etc.

Potest quoque per *domum matris* et *cubiculum genitricis* intelligi romana Ecclesia, cui præsidet summus Pontifex, velut successor S. Petri et vicarius Christi; quæ proinde est mater et matrix omnium Ecclesiarum, quæ scilicet cæteras omnes, vel primitus ad Christi fidem convertit, vel conversas in ea lacte doctrinæ suæ, quasi mater alit, fovet, servat, firmat et promovet, q. d. Sponsa, id est Ecclesia gentium: Non dimittam Christum Christique fidem, sed eam cum romano Pontifice et Ecclesia communicabo,

Domus
matris
Ecclesiæ
est Syna-
goga.

Ecclesia
romana.

illique meam fidem subijciam et uniam; imo juramento firmabo et astringam, quo fiet ut nunquam a Christi fide et cultu excidere, aut separari queam, sicut romana Ecclesia ab ea excidere nequit. S. Petro enim ejusque successoribus romanis pontificibus promisit Christus: « Ego rogavi pro te (Petre) ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, » *Luc. cap. XXII, 32.*

Sym-
bolice,
S. Scrip-
tura.

Symbolice, per *domum matris et cubiculum genitricis* accipi potest S. Scriptura, quæ magna ex parte a matre Ecclesiæ, puta a Synagoga est accepta, *q. d.* Solidabo me meosque fideles, quin et Judæos convertam per S. Scripturam, introducendo eos in illorum dicta et sensa: hæc enim plane veræ fidei dogmata continent et legentibus exhibent: ita Justus Orgelitanus. Hinc Chaldæus more suo judaizans vertit: « Et populus domus Israel offerebat oblationes suas, et navabant operam verbis in cenaculo domus doctrinæ Moysis magistri eorum, et in cubiculo Josue filii Num ministri ejus. »

Anagogi-
ce, est
cælum.

Anagogice, sensus est, *q. d.* Ecclesia et anima sancta: Non dimittam meum Christum, donec ipse me introducat in cælum, quasi in thalamum nuptialem, ut ibi unus cum eo efficiar spiritus: Ecclesia enim cælestis Dei, angelorum et beatorum, est mater Ecclesiæ terrestri, sive in terra militantis, uti docet Apostolus, *Galat. IV, 26*: « Illa, inquit, quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra: » ita Theodoretus et Justus Orgelitanus.

Porro non ait sponsa: Donec ipse sponsus me introducat in cælum, sed donec ego introducam illum, ex confidentia amoris, *q. d.* Ita sponsus per amorem mihi astringam et uniam, ut non tam ipse me, quam ego eum introducam in cælum; tum quia amor audax est et imperiosus; amans enim amore imperat amato licet digniori, eumque sibi æquat, imo subijcit. Amans enim obediens amico, eum vicissim sibi obedientem efficit, sicut Jacob angelum, et in eo Deum sibi obedire, seque benedicere coegit, ideoque vocatus est *Israel*, id est *dominans Deo*, *Genes. XXXII, 28.* Hæc est vis amoris et obedientiæ. Unde et de Josue, *cap. X, 13*, jussu suo sistente solem dicitur: « Obediente Domino voci hominis; » tum quia anima sancta est sedes et vehiculum Christi in se manentis, quare eum vehit quocumque libet, adeoque in cælum, juxta illud: « Glorificate et portate Deum in corpore vestro, » *I Corinth. VI, 20.*

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Tropolo-
gice,
domus
genitri-
cis,
mens.

Tropologice, anima sancta apprehendit Christum fide et spe, tenet devotione, stringit charitate, nec dimittit, sed introducit eum in domum matris et cubiculum genitricis, id est in mentem

suam, quæ quasi est mater, alrix et nutrix omnium animæ virtutum, sensuum et potentiarum, ut jugiter de eo cogitet et meditetur, cum eoque colloquatur et dissuaviatur: ita Nyssenus, Philo, tres Anonymi apud Theodoretum, et alii. Audi Nyssenum: « Non dimittam amplius Deum ansa fidei apprehensum, donec fuerit intra meum conclave, quod conclave est ipsum cor meum. Tunc vero id fit, quando redierit ad illum statum, in quo fuit ab initio, quando fuit effectus ab ea quæ concepit. » Subjungit « eum a vero aberraturum, qui matris nomine intelligat significatam primam matrem nostræ constitutionis, quæ sane haud alia est, quam Deus ipse. » Et Richardus de S. Victore gratiam docet esse piæ animæ matrem, quæ eam spiritaliter regenerat, ac in mente quasi in domo habitat. Anima ergo sancta dicit: Introducam Christum in mentem meam, ut ipse plene et plane illam possideat, ac mens mea a seipsa deficiat, et tota in Christum per amorem quasi transeat: « Tenetur, inquit Richardus, Deus devotione, desiderio, importunitate, memoria, prece, fide et expectatione exauditionis; nec dimittitur, si ab intentione non cesset, nec vultus amplius in diversa mutantur. Tenet itaque dilectum, quamvis aurora sit; nec dimittit donec benedixerit. Luctata est cum eo tota nocte, qua dormivit, sed cor ejus vigilavit; quia scilicet ab exteriori occupatione cessavit, et in quærendo *dilectum* laboravit: etiam quamvis per noctem ad auroram pervenerit, non cessat a lucta, id est ab orationis instantia, nec dimittit *dilectum*, nisi benedictionem det, ut eat de virtute in virtutem, et videat Deum deorum in Sion, id est in speculatione per speculum, et in ænigmate benedictionem hanc quærit et nominis mutationem, ut non jam Jacob, sed Israel dici possit, nec opus sit ut amplius vitia supplantet, sed ut expugnatis vitiis puritate fruatur virtutum, et Deum contempletur: Beati enim mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt, *Matth. V, 8.* » Hinc S. Anselmus per *cubiculum genitricis* accipit fideles, qui mentem suam faciunt per sanctitatem lectulum, in quo Christus suaviter quiescat. Huc accedit Hugo de S. Victore, lib. VI *Exposit. in Hierarchiam cælestem S. Dionysii*, qui sic animam sanctam compellat: « Ergo Deus intrabit ad te, ut tu ingrediaris ad ipsum; tunc enim tu intras ad ipsum, quando ipse ad te ingreditur. Quando amor illius cor tuum intrat et penetrat, et ad intimum cordis tui dilectio illius pertingit, tunc intrat in teipso, et tu quoque intras teipsum, ut ingrediaris ad ipsum. Necessè est autem ut usque ad thalamum perveniat et cubiculum ingrediat, et usque ad intima tua is penetret, ibique requiescat. Quin et cubiculum genitoris forte non amat, nisi in cubiculum genitricis introducatur, ubi dilectio magis tenera est et blandimenta dulciora, ut nihil apud te durum et rigidum inveniat virilis truculentia, sed totum liquefiat et mollescat igne dilectionis. » Aponius vero: « Cum

Cubiculum
genitricis
dilectus.

legem divinam, inquit, mundo legeris corde, et quæ præcepit facienda docueris, exultantem Christum in domum matris inducis. Cum autem ejus mirabilia mysteria disserere fueris dignus, et cæco judæo et gentili gratiæ donum, veram humani generis redemptionem annuntiando, Christum renascentem in cubiculum nutricis introduces. »

Denique S. Bernardus, *serm.* 83, docet sponsum teneri charitate. Amor enim est conformitas, connubii contractus, et complexus sponsi et sponsæ: « Talis conformitas, ait, maritat animam Verbo, cum cui videlicet similis est per naturam, similem nihilominus ipsi se exhibet per voluntatem, diligens sicut dilecta est. Ergo si perfecte diligit, nupsit. Quid hæc conformitate jucundius? quid optabilius charitate? qua fit ut humano magisterio non contenta, per temet, o anima, fiducialiter accedas ad Verbum, Verbo constanter inhæreas, Verbum familiariter percuncteris, consultesque de omni re, quantum intellectu capax, tantum audax desiderio? Vere spiritualis, sanctique connubii contractus est iste. Parum dixi contractus: *complexus* est. Complexus plane, ubi idem velle, et nolle idem, unum facit spiritum de duobus. »

Amoris vis. Et paucis interjectis subjicit: « Amor sibi abundat, amor, ubi venerit, cæteros in se omnes traducit, et captivat affectus. Propterea quæ amat, amat, et aliud novit nihil. Ipse qui honori merito, merito stupori et miraculo est; amari tamen plus amat. Sponsus et sponsa sunt. Quam quæris aliam inter sponso necessitudinem vel connexionem, præter amari et amare? » Et mox: « Exigit Deus timere ut dominus, honorari ut pater, ut sponsus amari, etc. Ipse (amor) meritum, ipse præmium est sibi. Amor præter se non requirit causam, non fructum. Fructus ejus, usus ejus Amo, quia amo; amo ut amem. Magna res amor, si tamen ad suum recurrat principium, si suæ origini redditus, si refusus suo fonti semper ex eo sumat, unde jugiter fluat. Solus est amor ex omnibus animæ motibus, sensibus atque affectibus, in quo potest creatura, etsi non ex æquo, respondere auctori, vel de simili mutuum rependere vicem. »

Ex quibus omnibus demum concludit S. Bernardus: « Esto quod honor regis judicium diligat, sed sponsi amor, imo sponsus amor solam amoris vicem requirit et fidem. Liceat proinde redamare dilectam, quidni amet sponsa, et sponsa amoris? Quidni ametur amor? Merito cunctis renuntians affectionibus aliis, soli et tota incumbit amori, quæ ipsi respondere amori habet in redhendo amore. Nam et cum se totam effuderit in amorem, quantum est hoc ad illius fontis perenne profluvium? » Denique Richardus de S. Victore, tract. *De gradibus charitatis*, cap. 1: « Charitas, inquit, est vita fidei, spei robur, et omnium intima vis. et medulla virtutum. Hæc vitam ordinat,

affectus inflammat, actus informat, excessus corrigit, mores componit, valens ad omnia et omnibus prævalens, quæ ipsam quoque omnipotentiam quodam modo reddit impotentem. » Exemplum dat Moysem, qui ex charitate orans pro populo adorante vitulum, ligavit quasi manus Dei, ut diceret: « Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos, » *Exod.* xxxiii, 10: et post nonnulla: « Sola quæ Deum tenere possit vis amoris est, quæ non solum teneri se patitur, sed quod non teneatur pie conqueritur in Propheta: Quæsi de eis virum, qui interponeret sepe, et staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: et non inveni, » *Ezech.* xlii, 30. Denique ita concludit: « In adversis fortis, sed fortior in prosperis: solus enim Christi amor est, qui ridentis et iridentis fortunæ pure blanditias spernit et conspuat, sapore dulciori delectatus, ejus respectu omnis dulcedo amara est, omnis jucunditas mæror est, omne pulchrum foedum, omne suave molestum. » Porro Beda et S. Ambrosius, lib. *De Isaac*, cap. v, hæc adaptant S. Magdalene, Christi post resurrectionem pedes tenenti.

Symbolice, Philo Carpathius et tres Anonymi apud Theodoretum censent mentem vocari *domum matris*, id est Dei sapientiæ, quæ omnium rerum est causa et mater: mens enim sapientiæ capax, est quasi domicilium Verbi ob similitudinem: eadem est cubile, propter arcanos virtutum ejus thesauros, quos velut imago in se reconditos servat; unde Philo: « Per *domum matris*, inquit, cor celestis sapientiæ ipsius Verbi arbitror intelligi, et per *cubiculum genitricis* hoc ipsum cor. Nam domum quidem propter illud putò dictum, quod legitur: Inhabitabo in illis et inambulabo, inter eos, II *Cor.* vi, 16. Per *cubiculum*, vero (quoniam in cubiculo quæque optima collocantur et pretiosa) fides, spes, charitas, justitia, fortitudo, temperantia, patientia, virtus; hæc quidem non corporis, sed animi sunt ornamenta. »

Exempla hujus sententiæ sunt, David, dicens *Psal.* lxxii, 28: « Mihi autem adhærere Deo bonum est; » S. Paulus, dicens *Rom.* viii, 35: « Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? etc. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, » etc. Præclare S. Bernardus, *serm.* 79: « Glutino bonum est, ait Isaias, cap. xlii, 7. Quid hoc tenacius glutino, quod nec aquis eluitur, nec ventis dissolvitur, nec scinditur gladiis? Denique aquæ multæ non poterunt exstinguere charitatem. Tenui eum, nec dimittam. » Et S. Patriarcha, *Genes.* xxxii, 26: « Non dimittam te, inquit, nisi benedixeris mihi. Ita ista non vult eum dimittere, et forte magis quam Patriarcha id non vult, quia nec pro benedictione quidem, siquidem ille benedictione accepta dimisit eum, hæc autem non sic. Nolo, inquit, benedictionem tuam, sed te. Quid enim mihi est in

Charitas omnipotentem facit quasi impotentem.

Symbolice.

cælo? et a te quid volui super terram? *Psal.* LXII, 25. Non dimittam. » Subjicit deinde Christum magis tenere animam sanctam, quam ab ea teneatur: « Nec minus forsitan ille teneri vult, cum perhibeat dicens, *Prov.* VIII, 31: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Quodque pollicens ait, *Matth.* XXVIII, 20. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi; » « Quid hac copula fortius, quæ una duorum tam vehementi voluntate firmata est? » Subdit S. Bernardus Christi introductionem in domum afferre salutem, ingressum vero in cubiculum afferre peculiarem gratiam: « Sufficiebat, inquit, ad salutem, si domum intraret; at secretum cubiculi signat gratiam. Hodie, ait, huic domui salus facta est, *Luc.* XIX, 9. Quidni sit domesticis salus, Salvatore ingressa domum? Sed quæ in cubiculum meretur recipere, seorsum habet secretum suum sibi. Salus domui fit: thalamo deliciæ reconduntur. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Beata Virgo, anxie quærens Christum perditum, eum inter doctores in templo reperit, tenuit eum nec dimisit, donec introduceret eum in domum matris suæ, id est in Judæam, permittens Christo, orbansque se ejus dulcissima præsentia, ut ipse prædicando obiret vices et castella, omnesque sibi per fidem et gratiam copularet. Unde et ipsa fuit causa primi miraculi Christi, scilicet conversionis aquæ in vinum ad nuptias in Cana Galilææ, propter quod discipuli Christo crediderunt, ut docet S. Joannes, cap. II, 11. Eadem erit causa, cur Synagoga Judæorum in fine mundi per Eliam convertatur ad Christum, perinde ac ipsa causa est, cur plerique peccatores peniteant et convertantur ad Christum, uti patet ex historiis et vitis sanctorum. Denique ipsa a Christo introducta in cælum eodem animas sibi devotas introducit, uti docent S. Bernardus, S. Anselmus, S. Germanus, S. Bonaventura et cæteri, qui de laudibus B. Virginis scripserunt.

VOX SPONSI.

VERS. 5. ADJURO VOS, FILLE JERUSALEM, PER CAPREAS

CERVOSQUE CAMPORUM, NE SUSCITETIS, NEQUE EVIGILARE FACIATIS DILECTAM, DONEC IPSA VELIT.

Hæc verba hic iterantur, jam enim audivimus ea, cap. II, vers. 7: quare videtur sponsa iterato hic in somnum et exstasin incidisse. *Primo*, in eam incidit, cap. II, vers. 3, dicens: « Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo: » amor enim vehemens parit exstasin, imo exstasis est sublimissimus et perfectissimus amoris actus. « Est enim exstasin faciens divinus amor, » ait S. Dionysius, *De Divin. nom.* Ab exstasi hac videtur excitata sponsa, hoc cap. III, vers. 1 et 2, dicens: « Surgam, et circuibo civitatem: per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea; » sed partim ex labore et circuïtu quærendi sponsum, partim ex inventione et præsentia sponsi, de quo mox subdit: « Inveni quem diligit anima mea: tenui eum; nec dimittam, » rursus ex vehementi amore et gaudio quo perfundebatur, et quasi liquescebat fruens sponso unice dilecto in ejus sinu corruens et indormiens, incidit in animi deliquium et exstasin, a qua sponsus vetat eam excitari: quia ipse ut sponsam amat ardentissime, sic vicissim ab ea se amari, et amando teneri ardentissime cupit. Multa enim in dramate hoc, uti et in aliis subticentur; sed ex adjunctis intelliguntur, et interpreti supplenda sunt.

Parabolice, significat Ecclesiam primitivam, id est, apostolos post laborem et distractionem aliquot annorum, quos convertendæ Judææ impenderunt, recepisse se per aliquod tempus ad quietem orationis et otium contemplationis, ut vires mentis restaurarent, ac se ardentius ad novos majoresque labores, puta ad conversionem omnium gentium compararent. Ad hoc enim opus erat ingenti spiritu, quem orando excitare et a Deo postulare par erat; unde Christus vetat eos ab hoc somno et quiete tam pia excitari. Apostolos imitentur viri apostolici, ut post labores actionis, subinde ad otium contemplationis se recipiant, ut vires animi restaurent, et novos ardores evangelizandi concipiant.

Cæterum versum hunc explicui, cap. II, vers. 4; quare nil aliud hic addendum occurrit.

Hic finitur secunda pars libri, sive secundus actus hujus dramatis; sequitur tertius.

FINIS SECUNDÆ PARTIS CANTICI ET TOMI SEPTIMI.